

Julius E. Olson

Fortællinger

af

Norges Historie.

II.

FORTÆLLINGER
AF
NORGES HISTORIE
VED
WILH PAULSEN
H.C. OLSEN
A.BLOCH

Fortællinger

af

Norges Historie.

Ved

Vilh. Poulsen,
Sogneprest til Siljord.

Norske Mand i Hus og Hytte,
tak din store Gud!
Landet vilde han beskytte,
skjønt det mørkt saa ud.
Alt, hvad Fædrene har kjæmpet,
Mødrene har grædt,
har den Herre stille læmpet,
saa vi vandt vor Ret!

Andet Bind.

Fra Magnus den blinde til Kalmarunionen.

Med 12 Billeder og 15 Initialer.

Kristiania.
P. T. Mallings Boghandels Forlag
(G. Kr. Johs. Parmann).
1887.

Det Mallingske Bogtrykkeri.

Indhold.

Illustrationer.

Trykfeil og Rettelser.

Side 7 L. 6 f. o. „Reinold" læs: „Reinald".
„ 18 „ 3 f. n. tilføies foran „gift," „siden."
„ 21 „ 13 f. o. Vatu-Orm læs: Vatn-Orm.
„ 26 „ 5 f. n. „Aamund" læs: „Aamunde."
„ 57 „ 4 f. n. „Skafhugsson" læs: „Skafhøgsson".
„ 145 „ 2 f. n. „nye" udgaar.
„ 253 „ 1 f. n. skal efter „det hele Rige" tilføies: De fire gamle Lagting bibeholdtes og skulde hvert Aar træde sammen 17 Juni. De dannedes som før af Nævndermænd, hvis Valg overdroges Lændermændene og de kongelige Sysselmænd. Af Nævndermændene valgtes 36 Lagretsmænd, der udgjorde Lagretten. Denne skulde have den dømmende Myndighed, men Formanden for Domstolen, Lagmanden, havde ved Domsafgjørelser mest at sige. Han udnævntes af Kongen.
„ 255 „ 13 f. n. Efter „Forstander" tilføies: „12 Raadmænd og 12 Nævndermænd dannede Lagretten."
„ 268 „ 4 f. n. „Gaut" læs: Gaute."
„ 275 „ 8 f. n. „Navne" læs: „Navn."
„ 281 „ 11 f. n. „1224" læs: „1284"
„ 286 „ 2 f. o. Efter 31 Oktbr. tilføies „1285."
„ 297 „ 14 f. o. Punktum sættes efter „Erkebispen".
„ 303 „ 1 f. n. „Johanne" læs: „Johannes."
„ 312. Efter de nyeste Granskninger var Nyland rimeligvis Østgrønland.
„ 372 „ 13 f. o. „1526" læs **1826**.

Paa enkelte Steder f. Ex. S. 373 L. 4 f. o. staar ogsaa „Ingebjørg" istedetfor det almindelig brugte „Ingeborg".

Andet Bind.

Fra Magnus den blinde til Kalmarunionen.

Borgerkrigene begynder. Lændermandsvældet.

Magnus den blinde og Harald Gille.

Sigurds Søn, Magnus, var i Oslo, da Faderen døde, og skjønt han selv ikke var afholdt, blev han dog for Faderens Skyld uden Modsigelse i Oslo tagen til Konge over hele Norge. Men da Harald i Tunsberg, hvor han netop opholdt sig, fik Tidende om Sigurds Død, tilkaldte han sine Venner og fremfor alle Kol fra Agder og hans Søn Ragnvald Kale. Paa deres Raad sammenkaldte han Haugating, (Hyldningstinget paa Vestfold for Kongerne), og her blev han tagen til Konge over det halve Rige. Eden, han havde svoret Kong Sigurd, satte man sig let udover; den var aftvungen og derfor ikke bindende. Da Harald var munter, nedladende og gavmild og lod andre raade, fik han saa mange Tilhængere, at Magnus ansaa det for klogest at afstaa ham det halve Rige. Men kun Nødvendigheden afpressede ham denne Indrømmelse, og blot Leiligheden fattedes ham til at tage den tilbage; paa den ventede han, men indtil den viste sig, holdt han Fred med

Harald. Hvis han vilde have Eneherredømmet, maatte han se sig om efter Hjælp udenlandsfra. Han søgte den i Danmark. Her havde der siden Erik Eiegods Død 1103 været indvortes Uroligheder. Denne havde tre Sønner, Harald Kesja, Knut Lavard og Erik, kaldet Emun, men ingen af disse blev Konge efter Faderen; derimod valgtes Broderen, Nils. Han gjorde alt for at vinde sine Brodersønner for sig; men da hans Søn, Magnus, voxte til, fordærvede denne alt. Han var skinsyg paa Knut Lavards stigende Anseelse og bange for, at denne, og ikke han, skulde blive Konge efter Faderen. Han fattede et dødeligt Had til sit Sødskendebarn og i et Julegjæstebud, hvortil han venskabeligt havde indbudt Knut, lod han denne myrde (1131). Hans Drab vakte stor Bevægelse; Kongen blev nødt til at landsforvise sin Søn, men da han endnu samme Aar var svag nok til at kalde ham tilbage, brød Borgerkrigen ud. En stor Del af Danmark valgte Erik Emun til Konge, og denne syntes at skulle faa Overhaand. Paa dette Tidspunkt var det, at Kong Magnus søgte hans Venskab. Han beilede til Knut Lavards Datter Kristina, og fik hende ogsaa, og samtidig ægtede Erik Magnus's Stedmoder, Dronning Malmfrid. Men ikke længe efter tabte Erik et stort Slag og maatte med sin Hustru og unge Søn flygte til Norge. Magnus behandlede i Førstningen sin Svoger med Godhed, men lokket af Kong Nils's Løfter pønsede han paa at overgive ham i hans Fienders Vold. Men Kristina røbede hans Hensigter for Erik, og denne flygtede paa et dansk Skib til Laaland. Magnus blev saa forbitret paa sin Dronning, fordi hun havde forekommet hans lumske Planer, at han sendte hende tilbage til Danmark og paadrog sig derved alle hendes Frænders Had.

I tre Aar havde Harald og Magnus regjeret i Fællesskab. Forholdet mellem dem var skjørt, men det havde dog holdt. Men om Vaaren 1134 brast Freden. Magnus drog med sin Flaade langs Landet og samlede Folk: „Han vilde", sagde han, „fratage Harald Kongeværdigheden, som han havde frasvoret sig, og tvinge ham til at nøies med den Del af Landet, som han maatte unde ham." Han fik mange Høvdinger med sig, men ogsaa Harald samlede Folk. I Førstningen indskrænkede Kongerne sig paa begge Sider til at plyndre hinandens Gaarde og dræbe hinandens Mænd. Men da det led mod Høsten, drog Harald til Ranrike og opholdt sig en Stund paa Gaarden Fors. Han havde flere Lændermænd med sig, som Ingemar af Ask, Tjostolf Aalesson og Ragnvald Kale, desuden ogsaa sin Stedbroder, den tapre Kristrød. Men hans Hær var ikke stor, kun 1800 Mand, og imidlertid rykkede Magnus mod ham, fulgt af en Hær paa over 7000 Stridsmænd. Harald sad netop ved Aftensbordet paa Gaarden Fyrileif (vest for Udevalla), da Vagterne meldte, at en stor Hær var i Fremrykning. „Hvad kan min Frænde Magnus ville", spurgte Harald; „det er vel dog ikke hans Mening at slaaes med os?" „Derfor er det, at han har samlet Folk i hele Sommer", svarede Tjostolf Aalesson. Da bød Kongen sine Mænd at gribe til Vaaben. Hæren blev opstillet paa en indhegnet Ager, og Kampen begyndte. Den blev baade haard og lang. Paa Haralds Side udmærkede Kristrød sig fremfor alle. Brynjeløs gik han paa, trængte med sin Trop midt ind i Magnus's Fylking, huggende til begge Sider, saa alt veg; da blev han gjennemboret bagfra af en Bonde i Haralds Hær, der saaledes vilde hævne sig, fordi Kristrød havde plyndret hans Gaard og tvun-

get ham til at følge Hæren. Kristrøds Fald bragte Magnus Seir. Haralds Mænd flygtede, Ingemar af Ask faldt og mange med ham; Harald selv undkom og tvede til Danmark.

Magnus som Enekonge. Han overvindes af Harald Gille.

Magnus kaldte sig nu Enekonge, og Haralds Mænd behandlede han som sine egne. Han ansaa Krigen for endt og opløste, tvertimod sine klogeste Mænds Raad, sin Hær og drog til Bergen for at overvintre. Men denne Tryghed kom ham dyrt at staa. Harald havde nemlig faaet Tilhold af Erik Emun, der havde overvundet sine Fiender og var kommet i Besiddelse af sin Faders Rige. Han havde al Grund til at være Magnus fiendsk og modtog derfor Harald venskabeligt, gav ham Halland til Len og 8 Langskibe. Nordmænd strømmede til ham fra Norge, deriblandt Tjostolf Aalesson, der havde solgt sine Jorder for at skaffe Vaaben og Skibe. Senhøstes drog Harald med sin Flaade til Kongehelle. Her havde endel Lændermænd, Bønder samt Bymændene samlet sig mod ham, men de adspredtes, da Kongen lod dem sige, at han ikke forlangte større Del af Riget, end han rettelig tilkom. Ranrike underkastede sig; Viken kom ogsaa med Lethed i hans Magt; alle skjænkede han Fred undtagen Magnus's haandgangne Mænd, som han lod dræbe. I Tunsberg fik han en god Modtagelse og stor Tilstrømning af Folk, og her blev han en Stund siddende.

Da Magnus i Bergen fik Tidende herom, udbød han Leding, men kun faa Folk mødte. Han sammenkaldte da de tilstedeværende Høvdinger til Raadslagning. Den vise Sigurd Sigurdsson raadede til at tilbyde Harald Fred og det halve

Rige, men til dette vilde Magnus aldeles ikke laane Øre. Sigurd foreslog da, at de skulde drage til Trondhjem og der samle Folk. „Nei", sagde Magnus, „jeg vil ikke fly for dem, som i Sommer løb for os; find paa et bedre Raad." „Jeg ved endda et Raad", sagde Sigurd, „skjønt det er ondt. Lad dine Gjæster dræbe de Lændermænd, der ikke vil staa dig bi, og giv deres Indtægter til Mænd, som du kan lide paa." „Dette Raad vil gjøre mig forhadt", svarede Kongen, „og de Mænd, som jeg ophøier i de dræbtes Sted, vil kanske ikke være et Gran mere at lide paa. Kom med et bedre Raad." Da stod Sigurd op, men sagde, idet han gik sin Vei: „Velan, saa skal du faa det Raad, som jeg ser, du helst vil have: sid da rolig i Bergen, til Harald kommer med hele sin Hær; da vil Død eller Skjændsel være dig vis." Og dette Raad fulgte den forblindede Konge.

Tæt før Jul forlod Harald Tunsberg, og Juleaften kom han udenfor Bergen. Han vilde dog ikke angribe i Julehelgen og lagde sig derfor med sin Flaade i Florevaag (paa Askøen ved Bergen). Nu først fik Magnus det travlt. Paa Holmen (nu Kommunen) lod han reise en Valslynge; Vaagen spærredes med en Kjæde fra Kongens Brygge til Munkebryggen paa Nordnæs; omkring paa Jonsvoldene (nu Engen) lod han udstrø Fodangler. Derpaa holdt han Ting med Bymændene og bad om deres Hjælp, og den blev ham lovet. Saa kom Harald 7de Jan. 1135. Hans Hær var i Florevaag øget med over 1000 Mand, og for ikke at savne høiere Hjælp lovede han, at hvis han seirede, skulde han bygge St. Olaf en Kirke. Derpaa lagde han med sin Flaade først til ved Nordnæs. Magnus havde opstillet sin Fylking paa Kristkirkegaarden i Holmen, da han paa denne Kant

havde ventet Haralds Angreb. Nu blev han nødt til at ile gjennem Byen for at møde Fienden, men underveis smuttede mange af Bymændene fra ham og krøb i Skjul. Forsent opdagede han, at Harald igjen havde forladt Nordnæs og var gaaet iland i Hegraviken (1/4 Mil nordenfor Bergen) og kom over Bakkerne ned mod Byen. Det var intet andet for, end at ile tilbage den samme Vei, han var kommen, men de fleste af hans Mænd forlod ham, og med de faa, der blev igjen, gik han ud paa sit Skib for at flygte. Men hans egne Forsvarsmidler blev hans Undergang. Jernkjæder, som spærrede Vaagen, hindrede hans Flugt, og da han saa, at der ingen Redning var, satte han sig paa Høisædekisten i Forrummet, rolig ventende sin Skjæbne. Det varede heller ikke længe, før Haralds Mænd kom ombord og tog ham til Fange tilligemed hans Ledsagere, hvoriblandt hans Morbroder Haakon Fauk og Ivar Assursson, den første bekjendt for sin Skjønhed, den anden for sin Lighed med Kongen.

Harald raadførte sig med sine Mænd om, hvad de skulde gjøre med Magnus, og man blev enig om at skjænke ham Livet, men gjøre ham uskikket til at blive Konge. Han overgaves derpaa til Trællene, som udstak hans Øine, afhug hans ene Fod og endte med at gilde ham. Under Lemlæstelsen spurgte man ham spottende, hvem af hans Mænd han ønskede skulde blindes ligesom ham selv. Han svarede, at det troede han ikke nogen havde Lyst til. Men da sagde den trofaste Ivar Assursson, at ligesom han havde lignet sin Konge, da han var seende, saaledes ønskede han at være ham lig nu da han var blind. Han fik sit Ønske opfyldt, men Haa-

kon Fauk blev dræbt. Magnus blev siden bragt til Nidaros og blev Munk i Nidarholms Kloster.

Hvor han havde skjult sine Skatte, vilde han ikke aabenbare, og heller ikke hos hans nærmeste Venner kunde Harald faa Greie derpaa. Man havde dog Biskopen i Stavanger, Reinald, mistænkt for at kjende Hemmeligheden, han blev hentet til Bergen og udspurgt, men nægtede at vide det mindste om Magnus's Skatte. Han tilbød ved Jernbyrd at rense sig fra Mistanken, men dette vilde ikke Harald, paalagde ham derimod at betale 12 Mark Guld. Biskopen svarede, at han heller vilde lade sit Liv end udarme sit Bispedømme ved en saa stor Udtælling. Haralds Krigsmænd forlangte da, at han skulde hænges, og Kongen var svag nok til at indrømme deres Begjæring. Men denne Handling blev meget lastet. Harald viste dog fra nu af Mildhed, gav alle Fred, som begjærede den, og optog endog mange af Magnus's Mænd i sin Hird.

Paa denne Tid ægtede Harald Ingerid Ragnvalds Datter, som var Sønnedatter af den svenske Konge Inge Steinkelsson. Hun var Enke, men havde ført et daarligt Liv og havde et slet Rygte.

Paa Orknøerne.

Ragnvald Kale var af Magnus den blinde bleven frataget sin Forlening, men nu da Harald, hans Ven og Støtte, var kommen til Magten, blev han bekræftet i sit Jarledømme over Halvdelen af Orknøerne. Hans Fader Kol skikkede Sendemænd til Paal Jarl med Bøn om, at han vilde afstaa Ragnvald Halvdelen af sit Rige; men nægtede han

dette, skulde de drage til Frakark, som efter sin Forvisning boede i Skotland, og tilbyde hende for hendes Dattersøn Olve Rosta, Paals Halvdel af Øerne mod, at hun hjalp Ragnvald til at faa sin. Sendemændene afvistes hos Paal Jarl, men Frakark var strax villig. Det blev aftalt, at hun og hendes Frænder til Sommeren skulde møde Ragnvald ved Øerne for i Forening at angribe Paal Jarl. Paa den bestemte Tid drog Ragnvald afsted med 5 Skibe og kom til Hjaltland, men Modvind nødte ham til at lægge ind i Jalasund. Han opholdt sig en Stund paa Hjaltland, for her omkring paa Veitsler og blev vel modtagen af Bønderne. Men til Frakark hverken hørte eller spurgte han. Hun og Olve havde om Vaaren paa Suderøerne samlet 12 smaa Skibe, men Modvind havde ogsaa hindret dem fra at møde frem. Paal Jarl havde imidlertid faaet høre om Ragnvalds Landing paa Hjaltland og besluttede at slaa ham, før han fik forenet sig med Suderøingerne. Men medens han rustede sig, fik han spurgt, at disse allerede var i Petlandsfjorden. Han ilede da først dem imøde; de havde flere Skibe, men hans fem var derimod større; dette skaffede ham Overvægt, og da Olve blev haardt saaret i Kampen, flygtede hans Folk, og 5 Skibe faldt i Jarlens Hænder. Disse bemandede han, 2 Langskibe stødte til ham, og med 12 Skibe seilede han til Hjaltland. Ingen drømte om hans Komme; Ragnvald og de fleste af hans Mænd var oppe i Landet; de faa, som skulde vogte Skibene, blev dræbte; og hele Flaaden faldt i Paal Jarls Hænder. Da Ragnvald den følgende Morgen kom tilbage med sine Mænd og mange Bønder, tilbød han et Landslag, men Paal vilde ikke vove sig i Land, da han vidste, at Hjaltlændingerne holdt med Fienden; han seilede derfor tilbage til Orknøerne med sine

vundne Skibe og Hærfang. Først om Høsten kom Ragnvald med sine Folk paa Kjøbmandsskibe tilbage til Norge og var meget mismodig over sit Uheld. Hans Fader trøstede ham med, at hans Færd dog ikke havde været forgjæves, da han havde vundet Hjaltlændingerne for sig; han lovede ogsaa at følge paa et nyt Tog. Dertil rustede de sig om Vinteren, og om Vaaren (1136) stak de i Sjøen med 14 Skibe. De kom lykkeligt til Hjaltland, hvor Indbyggerne modtog dem med Glæde. Paal Jarl havde imidlertid for at sikre sig mod Overfald ladet bygge Varder overalt paa Orknøerne; den nordligste og vigtigste var paa Fridarø midt imellem Hjaltland og de andre Orknøer, og denne skulde tændes, naar man saa Skibe komme over fra Hjaltland. Varden tændtes og bragte Krigsbudet fra Ø til Ø. Fra Ø til Ø ilede væbnede Folk til Rossø for der efter Bestemmelse at samles om Jarlen. I 3 Dage ventede de paa ham, som dog ikke kom; man begyndte at knurre og sige, at det var høist uforsvarligt at tænde Varden, bare fordi man saa nogle Fiskere i Farvandet. Trætten blev til Slagsmaal og formelig Kamp, indtil Jarlen kom og fik skilt de stridende ad. De kom nu efter, at det hele var et Krigspuds af Fienden, og drog da hjem hver til sit. Der blev sat en anden til at passe Varden paa Fridarø, men han lod sig forlede til at betro Varden til en af Ragnvalds Mænd, der havde klædt sig ud som Fisker og foregav at være udplyndret af Ragnvalds Mænd. Da han et Øieblik var alene, slog han Vand paa Varden, saa da Fienden kom, vilde Veden ikke tænde. Saaledes kom Ragnvald uventet til Orknøerne, hvor en Del af Indbyggerne strax underkastede sig. Det tænkte dog ikke Jarlen paa; han samlede Folk for at prøve en Kamp, men da gik Øernes

Bisfop, Vilhjalm, mellem de stridende og fik mæglet en Vaabenstilstand. Under denne blev Paal en Dag, han med faa Folk var paa Oterjagt, overfalden og efter den kjækkeste Modstand tagen til Fange af Svein Asleifsson, en mægtig Høvding, som af Jarlen var dømt fredløs for et Drab, han havde øvet. Denne førte Paal Jarl hemmelig til hans Søster Magreta, den skotske Jarl Maddads Hustru, der ønskede Jarledømmet over Øerne for Sønnen, Harald. Hvad der blev af Jarlen, vides ikke med Bestemthed; efter nogle skal han have endt sine Dage i et Kloster; efter andre skal han være dræbt paa sin Søsters Befaling, men sikkert er det, at han aldrig kom tilbage til sit Rige. Dette tilfaldt Ragnvald, som af alle Orknøingerne blev tagen til Jarl.

Kongehelles Indtagelse af Venderne.

Samme Aar som Harald Gille vandt Eneherredømmet over Norge, ødelagdes en af Rigets mest blomstrende Byer ved et Fiendeanfald. Kongehelles Rigdomme lokkede vendiske Sjørøvere, som paa denne Tid sværmede om i danske Farvande. Byen var advaret for dem, og i den hændte, siges der, underlige Ting, der troedes at spaa Ulykke. Mange solgte sine Gaarde og flygtede bort, saa Præsten ved Korskirken, Andres Brunsson i en Pintseprædiken formanede de forfærdede Borgere til ikke at lægge en saa herlig By øde, men værne den og stole paa Guds Miskundhed. Men Tiden skred, uden at noget indtraf. Borgerne troede, at der var Fred og ingen Fare, da med en Gang en vendisk Flaade paa ikke mindre end 300 Snekker viste sig udenfor Byen. Hver Snekke havde 44 Mand og 2 Heste; den samlede Styrke var

saaledes over 13000 Mand. Venderfyrsten Ratibor førte den; hans Søstersøn Dunimitz og en anden Høvding ved Navn Unnibor fulgte ham. Dengang løb paa den anden Side af Gulløen og Ragnhildholmen, der nu er landfast med Hisingen, en smal Arm af Elven. Den havde man ikke ligesom Opseilingen til Byen afspærret, da man rimeligvis fandt den for grund til, at Skibe kunde løbe op ad den. Venderskibene kunde dog nytte den. Andres Præst stod just paa Prædikestolen, da hans Svigersøn Einar kom ind og meldte, at en stor Flaade løb ind i Byen, medens en Rytterskare kom ridende ned over Bratsaas. Alle strømmede ud af Kirken for at redde sit Gods og gribe til Vaaben. Derpaa ilede de ned til Bryggerne, hvor de strax saa, at der var Ufred paa Færde og Fiender i Tusindtal. Venderne havde allerede begyndt Striden ved at angribe 9 Østfarere, som laa der, men disse forsvarede sig haardnakket; Bymændene understøttede dem fra Bryggerne, og det skal have kostet Venderne over 160 Skibe med Besætning, før de fik Bugt med de tapre. Da flygtede Bymændene op til Byen og derfra til Kastellet med alle de Eiendele, som de i en Hast kunde føre med sig. Solveig, Andres Præsts Hustru, flygtede med sine Døtre og et Par andre Kvinder op i Bygden. Venderne gik nu i Land, plyndrede og opbrændte Byen saavelsom Skibene, og stormede saa op mod Kastellet. Her tilbød de Besætningen, der førtes af Kongens Sysselmand, Sæmund Husfreyja, Fred og fri Udgang med Vaaben, Klæder og Kostbarheder, men Svaret var høie Krigsraab tilligemed en Regn af Pile, Sten og Stave fra Muren, saa Kampen begyndte strax med stort Mandefald paa begge Sider, men størst paa Vendernes. Solveig var imidlertid kommen op til Gaarden Solbjarge

og fortalte, hvad hun vidste. Øieblikkelig blev Hærrør udsendt til Nabogaarden, Skyrbaage. Her var det netop et stort Sammenskudsgilde, og blandt Gjæsterne en, som hed Olve Myklemund. Han sprang strax op, greb Skjold og Hjelm og en Øxe og sagde: „Op nu, kjække Gutter, til Vaaben og afsted at hjælpe Bymændene! Det vilde være en Skam, om det skulde spørges, at vi sidder her og tyller i os Øl, medens brave Folk i Byen mister Livet, fordi vi lader dem i Stikken.“ Hans Opraab fandt ingen Gjenklang. Det var at ofre Livet til ingen Nytte, lød det, saa faa kunde ikke udrette noget mod saa mange. Da sagde Olve: „Nu velan, vil ingen af eder følge, saa gaar jeg alene, og sikkerlig skal da et Par Hedninger bide i Græsset, før jeg segner.“ Dermed styrtede han afsted og ned til Byen, andre fulgte i Afstand for at se, hvorledes det vilde løbe af. Da han nærmede sig Fæstningen, satte 8 af Hedningerne ind paa ham og omringede ham. Olve løftede Øxen saa langt tilbage, at han splittede Halsen op paa den, som stod bag ham, saa han strax faldt død omkuld, kløvede saa i samme Hug Hovedet lige ned til Skulderen paa ham, han havde foran sig, dræbte endnu to og jog de andre paa Flugt. Skjønt haardt saaret satte han efter, indhentede og fældede to af dem, men blev saa selv siddende fast i et Dige, saa at de sidste to af Venderne undkom. Nu kom hans Venner til og førte ham tilbage til Skyrbaage, hvor hans Saar blev lægte. Men det sagde alle om ham, at aldrig havde nogen forsvaret sig djærvere end han, en Mand mod saa mange.

Paa samme Tid kom to Lændermænd, Sigurd Gyrson og Sigard, med noget over 700 Mand til Skyrbaage; her vendte Sigurd skammeligen om med de 500; men med Resten

ilede Sigard til Byen og faldt paa Ærens Mark med alle sine.

Imidlertid rasede Kampen paa det heftigste omkring Kastellet, men Ratibor og Høvdingerne holdt sig udenfor Striden. En vendisk Bueskytte gjorde Nordmændene stort Men, idet hvert af hans Skud fældte sin Mand. Selv var han vanskelig at komme tillivs, da to Krigere dækkede ham med sine Skjolde. Sæmund Husfreyja saa dette og sagde til sin Søn Aasmund, at han skulde skyde paa Bueskytten i samme Øieblik, som han rettede sin Pil mod en af Skjoldbærerne. Saaledes gjorde de; Skjoldbæreren rykkede sit Skjold til sig for at dække sig mod Sæmunds Pil, men i samme Øieblik ramte Aasmund Skytten i Panden og dræbte ham. Da Venderne saa ham falde, gav de sig til at hyle som Ulve, og Ratibor tilbød atter Nordmændene Fred, men da de vægrede sig for at modtage den, begyndte han Kampen paany. En af Venderne trængte frem lige til Porten og fældte en Nordmand, som stod indenfor; han ansaaes for Troldmand, thi Vaaben bed ikke paa ham; først da Aasmund, Sæmunds Søn fæstede viet Ild paa Pilodden og afskjød mod ham, blev Venderen dræbt. Ved hans Fald opløftede hans Landsmænd de samme vilde Hyl som før. Man saa dem flokke sig om sin Konge, og Nordmændene troede, at de vilde drage bort, men en af dem, som kunde vendisk, hørte Unnibor opmuntre til at prøve nok et Angreb. „Jeg tror", sagde han, „at det skorter dem paa Vaaben; først skjød de paa os med Spyd, saa med Stene; nu slaar de os med Kjæppe ligesom Hunde." Ellers mente han, at det havde været bedst, om de aldrig havde indladt sig med et saa stridbart Folk, „om vi end faar al den Rigdom, som findes i Byen, burde vi dog give lige

saa meget til, at vi aldrig var komne her." Unnibor havde gjættet rigtigt; Nordmændene begyndte i den Grad at mangle Vaaben, at de blev nødte til at kløve Stavene for at faa flere. Nu faldt ogsaa Nordmændenes Anfører, Sæmund Husfreyja, men endnu fortsattes Kampen. Udmattelsen paa begge Sider var dog saa stor, at der eftere blev Standsninger i Striden; i en saadan opfordrede Ratibor for tredie Gang Nordmændene til at overgive Fæstningen; de skulde frit faa drage bort og tage med sig saa meget, de kunde bære. Udmattede, uden Anfører og næsten uden Vaaben, besluttede Nordmændene at modtage Tilbudet. Men dette skulde de ikke have gjort, thi Hedningerne brød sit Ord, tog Mænd og Kvinder til Fange, dræbte de saarede og dem, som var for smaa til at føres bort, plyndrede Kirken og opbrændte den tilligemed de andre Huse paa Fæstningen. Mellem de fangne var ogsaa Præsten Andres, men ham skjænkede dog Ratibor Friheden samt det hellige Kors med flere af Kirkens Kostbarheder. Endnu samme Nat bragte Andres Korset til Solbjarge, hvorfra det senere hemmelig førtes til Olafs Helligdom i Nidaros. De fleste af Fangerne maatte henslæbe sit Liv som Trælle i Venden; kun faa løskjøbtes og vendte tilbage til Fædrelandet. Men Kongehelle hævede sig aldrig mere til sin gamle Glands.

Harald Gille og Sigurd Slembedegn. Harald Gilles Død.

Fra Harald Gilles Regjeringstid ved Sagaerne saagodtsom intet at fortælle. Skjønt hans Evner var smaa, og han aldrig blev fortrolig med norske Forhold, var han dog meget yndet; hvad der mest bidrog hertil, var hans Svaghed; „han lod", siger Sagaen, „sine Mænd raade med sig i alt, hvad

de vilde", og den Magt, han gav Slip paa, forstod de ypperligt at tilegne sig, saa nu begyndte et Lændermandsvælde, som i to Mandsaldre raadede i Norge og i Ly af Kongedømmet, sluttende sig til det og brugende det til Opnaaelsen af sine Formaal — forskjelligt altsaa fra det tidligere Stormandsstyre — gjorde Kongens Myndighed til en Skygge. Holdt Harald Gille saaledes ikke paa sin Magt, var han endnu mindre paaholdende paa sit Gods. Hans Gavmildhed var grændseløs. Der fortælles saaledes om den islandske Biskop Magnus Einarsson, som havde besøgt Harald i Norge og kom for at sige Farvel, Kongen sad just ved Drikkebordet med Dronningen ved sin Side. Kongen beklagede, at han ikke havde nogen passende Gave ved Haanden at skjænke ham. Han spurgte sin Fehirde eller Skatmester, om der fandtes noget i hans Gjemmer, men denne svarede, at hans Kostbarheder allerede var bortgivne. Da tog Harald sit Sølvbæger, hvoraf han havde drukket og forærede sin Gjæst. Dronningen sagde nu: „Farvel Hr. Biskop", men Harald sagde til hende: Naar hørte du en fornem Kvinde sige slet og ret til sin Biskop: Farvel Hr. Biskop, uden at give ham noget?" „Hvad har jeg da at give, Herre?" spurgte hun: „Hyndet", sagde han, „som du sidder paa." Biskoppen fik Hyndet, som var meget kostbart, men da han vilde gaa, rakte Harald ham ogsaa sit, idet han sagde: „Disse Hynder har for længe fulgtes ad til nu at skilles."

Den Lykke, som havde hævet en før ukjendt Mand paa Norges Kongestol, fordi han udgav sig for norsk Kongesøn, maatte friste andre til Efterligning. Da Harald havde været 6 Aar Konge, fremstod en Mand, — allerede tidligere nævnt — der hed Sigurd og kaldte sig Magnus Barfods Søn.

Hans Moder, Tora, var en Datter af en fornem Mand Saxe i Vik, og hans Fader, blev det sagt, var en Præst ved Navn Adalbrikt. Men da Sigurd voxte til, fortalte Moderen ham, at hans rette Fader var Magnus Barfod, men at Kongens Venner havde maattet holde dette hemmeligt, da Magnus allerede med Søsteren Sigrid havde en Søn, Olaf, saa at Forbindelsen med Tora efter den Tids Kirkelove blev regnet for Blodskam. Sigurd var i sin Ungdom kaldet og endog viet til Degn, men da han hørte, at han var kongebaaren, kastede han Bogen og tumlede sig om i Udlandet, var ligetil Jorsal, deltog i Krigstog og udmærkede sig særdeles. Han var skjøn, og faa kunde maale sig med ham i Idrætter, men han var tillige ustyrlig og voldsom, og dette gav ham Tilnavnet Slembe eller Slembedegn. I Vesten skal han i 5 Biskopers Nærvær ved Jernbyrd have godtgjort, at han var den, han udgav sig for. Sommeren 1136 kom Sigurd til Bergen og meldte sig hos Kongen som hans Broder, idet han paaberaabte sig det Bevis, han udenlands havde ført. Hverken Kongen eller hans Raadgivere var villige til at anerkjende ham, de sidste frygtede for, at Sigurd skulde blive dem for stor og fratage dem den Magt, som de nu havde. De raadede derfor Kongen til at finde en Dødssag mod ham og saaledes paa en lovlig Maade skille sig ved en Medbeiler. Dødssagen var snart funden, thi Sigurd Slembe havde paa Orknøerne dræbt Paal Jarls Ven, Torkel Fostre. Sigurd var uvidende om sine Fienders Planer og anede dem først, da nogle af Kongens Gjæster kaldte ham af hans Herberge, tog ham med sig i en Baad og roede med ham nordover forbi Holdhellen (et Næs i Nord for Bergen). Sigurd lod imidlertid, som om han intet anede, sad rolig agterud paa en

Kiste, medens to Mand sad foran ham for at passe paa ham. Men da de kom udenfor Næsset, reiste Sigurd sig og gik hen til Rælingen; hans to Vogtere fulgte med og holdt i hans Klæder. Med engang greb han dem, en ved hver Haand og styrtede sig overbord. Inden disse blev fiskede op, var Sigurd allerede kommet til Land og havde skjult sig i en Fjeldkløft. Kongsmændene søgte efter ham den hele Nat, men uden at finde ham.

En Stund holdt Sigurd sig skjult hos sine Venner. Noget før Jul kom han til Bergen, hvor han opholdt sig hemmelig hos en Præst. Kong Harald var ogsaa dengang i Byen, og det var ham, som Sigurd vilde træffe. Han pønsede paa at tage Kongen af Dage. Flere af Haralds Hirdmænd lykkedes det ham at vinde for sit Forehavende, navnlig af dem, som før havde tjent Kong Magnus. Man blev enig om at myrde Harald, naar han en Nat besøgte sin Frille, Tora Guttormsdatter, og ikke sov i sit sædvanlige Herberge, thi udenfor dette havde han altid en stærk Livvagt. Ved en List skaffede de sig med Lethed Underretning om, hvor de skulde søge ham. Den 13de Decbr., henvendte nemlig en af de sammensvorne sig til ham og sagde: „Herre, jeg har væddet med min Sidemand, og I alene kan afgjøre, hvem der har vundet. Jeg siger, at I i Nat vil sove hos Dronning Ingerid; han, at I vil være hos Tora Guttormsdatter." Harald vendte sig leende til Spørgeren og sagde. „Du har tabt Væddemaalet." Det afgjorde hans Skjæbne. Om Natten trængte Sigurd med sine Hjælpere ind i Huset, hvor Kongen, som var gaaet drukken til Sengs, sov saa haardt, at han først vaagnede ved Sværdhuggene, og endda kun halvt, thi han udbrød: „Ilde handler du nu med mig, Tora."

Men hun sprang op og sagde: „Ilde handler de med dig, som vil dig værre end jeg.“ Harald var ved sin Død den 14de Decbr. 1136 i det høieste 40 Aar gammel og rimeligvis nogle Aar yngre; hans Alder kan imidlertid ikke nøiere bestemmes.

Efter Mordet roede Sigurd med sine Tilhængere i en Baad ud paa Vaagen, og for Folket, som havde stimlet sammen paa Bryggen, meldte han Haralds Død og opfordrede dem til at tage ham til Konge. Men alle svarede som med en Mund: „Det skal aldrig ske, at vi hylder en Brodermorder, og er du ikke hans Broder, da har du ingen Ret til Riget.“ De slog Skjoldene sammen og dømte ham og hans Følgesvende fredløse. Da Sigurd saa, at der intet var for ham at udrette, skyndte han sig nordefter til Nordhordaland.

Harald Gille efterlod sig flere Børn; Eystein, som var født i Vesten og først senere kom til Norge; Sigurd, hvis Moder var den omtalte Tora Guttormsdatter, Magnus, der ogsaa var uægte født, og Inge, hvis Moder var Dronning Ingerid. Med Tora havde han ogsaa Datteren Brigid, gift med den svenske Jarl Byrger Brosa; hans andre Døtre var Maria, gift med Simon Skolp, en Søn af Lændermanden Halkel Huk og Margreta, gift med Simons Broder, Jon.

Sigurd Mund, Inge og Eystein, Harald Gilles Sønner.

Formynderregjeringen.

Da Harald var dræbt, lod Dronning Ingerid efter Raadførsel med de tilstedeværende Lændermænd, sende en Skude til Trondhjem med Bud om Kong Haralds Død og Bøn til Trønderne at tage hans Søn, den 4aarige Sigurd, til Konge. Denne opfostredes hos Gyrd Baardsson, kaldet Saade-Gyrd paa Grund af sine store Agre. Han og de fleste Stor-Høvdinger der nord som Ottar Birting, Brødrene Guttorm af Rein, Hovedet for den store Reins-Æt, og Ottar Balle, Sønnesønner af den engelske Toste Jarls Søn Skule, Agmund Svifte, Tjostolf Aalesson, samt Peter, Saude-Ulfs Søn og Dattersøn af Harald Haardraades Stallar, Ulf, alle disse og mange flere var for Sigurd, som ogsaa paa Øreting blev tagen til Konge. Dronningen var imidlertid reist til Viken, hvor hendes Søn opfostredes hos Aamunde Gyrdson, og skjønt han endnu

2*

ikke var 2 Aar, blev han dog paa Borgarting kaaret til Konge. Under saadanne Konger maatte Lændermændene faa raade; og det var dette, der var Maalet for deres Stræben.

I Nordhordaland var Sigurd imidlertid hyldet som Konge, ligesaa i Sogn og Fjordene. Men længere nord havde Folket allerede faaet Brev og Bud fra Dronningen og Lændermændene og vilde ikke have noget med ham at skaffe. For at styrke sin Sag tog han Magnus den blinde af Klostret; det hjalp ham dog ikke noget i Nidaros, thi da han lagde til ved Kongsbryggen, strømmede Folk ned for at hindre hans Landgang, og Sigurd maatte seile bort. Men ellers havde han dog ikke forregnet sig ved at lade Magnus gjøre fælles Sag med sig; thi mange af dennes Venner og Mænd strømmede til ham. Ved Romsdalsfjordens Munding skiltes de for en Stund. Sigurd drog vester over Havet, Magnus østover til Oplandene, begge for at skaffe Tropper. Magnus fik ogsaa stort Tilløb, men da Tjostolf Aalesson spurgte dette, drog han om Vaaren 1137 ham imøde, og ved Minne (ved Mjøsen) kom det til Slag. Striden blev varm; med den unge Inge foran paa Brystet kjæmpede Tjostolf under Mærket; da han i Slaget kom i stor Nød, kunde han ikke beskytte Barnekongen, der fik Tryk og Stød, som gjorde ham til Krøbling for Livstid og skaffede ham hans Tilnavn Krokryg. Det blev dog Magnus, som laa under; hans bedste Mænd faldt; han selv maatte flygte til Vestergautland, til Jarlen Karl Sunesson. Denne nedstammede paa mødrene Side gjennem den norske Jarl Orm Eilifsson (se S. I. 326) fra Haakon Ladejarl; han var ærgjerrig og troede Magnus, naar han fortalte, at Norge var let at vinde, da Landet var uden Konge, og Lændermændene, som raadede, indbyrdes avindsyge.

Med en stor Hær faldt han ind i Viken. Men Tjostulf og Aamunde Gyrdsson, der mødte ham paa Krokaskogen (i Baahuslen), betog ham saa grundig Indbildningen, at Landet var let at vinde, at hans første Tog mod Norge ogsaa blev det sidste.

Nu forsøgte Magnus sin Lykke i Danmark. Han sagde til Kongen Erik Emun omtrent det samme, som han havde sagt til den svenske Jarl og tilføiede, at „ingen vilde vove at skyde et Spyd mod Danekongen." Denne bed paa, og med næsten halvtredie hundrede Skibe drog han mod Norge. Da han kom til Viken, mødte han ikke stor Modstand paa Østsiden af Fjorden, men ved Tunsberg modtog Lændermanden Baty-Orm, Søn af Dag Eilifsson (se I. S. 379) Danskerne saa eftertrykkelig, at de ikke engang slap i Land for at hente Vand. Bedre lykkedes det i Oslo, hvor Tjostulf Aalesson var, men med for liden Styrke til at hindre de danskes Landgang. Med St. Halvards Skrin drog han op paa Romerike, hvor han samlede flere Folk og vendte derpaa tilbage til Oslo. Her havde Erik Emun først plyndret Byen og saa sat Ild paa den, men da Tjostulf kom, seilede han igjen ud af Fjorden, prøvede oftere at gjøre Landgang, men altid forgjæves, og da han vendte sig til den sydøstlige Del af Viken og vilde løbe ind i Hornborresund (i Baahuslen), traf han Aamunde Gyrdsson og Kong Inge med en betydelig Flaade. Han skyndte sig bort, men blev indhentet og mistede mange Folk. Saa opgav han at underlægge sig Norge og drog hjem, men det sagde alle, at aldrig havde nogen Konge med saa stor Hær havt mere Skam af sit Tog. Strax efter sin Hjemkomst blev han dræbt af en jydsk Høvding og efterfulgtes af Erik med Tilnavnet Lam.

Sigurd Slembes Herjinger og Død.

Samme Sommer kom Sigurd Slembe fra Vesten tilbage til Norge, men da han hørte, hvor daarligt det var gaaet med Magnus, seilede han til Østersjøen, hvor han kjæmpede mod vendiske Sjørøvere og vandt over dem. Derpaa drog han til Gautelven, hvor han vilde gjøre Landgang, men hindret herfra af den altid utrættelige Tjostulf, drog han over til det nordvestlige Viken og lagde til i Udhavnen Portyrja (udenfor Kragerø) og plyndrede de Skibe, som seilede forbi. Tunsbergmændene udrustede nogle Skibe og overfaldt ham uforvarende, men Sigurd undslap, dog kun med eet Skib. Vinteren tilbragte han i Danmark, men Sommeren efter 1138 drog han og Magnus med 7 Skibe atter til Norge og landede en Aften uventet ved Lister. Her opholdt sig just en af Kong Inges Hirdmænd, den tapre Bentein Kolbeinsson. Gaarden var omringet, før nogen vidste af det, men inden man fik sat Ild paa den, slap Bentein ind i en Udhusbygning og stillede sig her bag den lave Dør med draget Sværd, Skjoldet foran sig og Hjelm paa Hovedet. Sigurd spurgte sine Mænd, hvem der turde gaa ind til Bentein, men alle trykkede sig. Bentein, som hørte hans Ord, raabte ud til dem: „Kom an, hvem som tør; han skal finde Vaaben for sig." Da viklede Sigurd en Kappe om sin Arm, og barhovedet og uden Rustning, kun med sit Sværd i Haand styrtede han, hurtig som Lynet, ind i Huset, forbi Bentein, der hug efter ham, men feilede, vendte sig saa mod denne, fældede ham og kom ud med hans Hoved.

Saasnart Benteins Brødre Sigurd og Gyrd spurgte sin Broders Drab, drog de med nogle Skibe mod Sigurd og Magnus, indhentede dem og adsplittede deres Flaade. Sigurd,

Magnus og en vis Torleif Skjappa undkom med tre Skibe og tog Veien til Haalogaland. Her tilbragte Magnus Vinteren hos Vidkun Jonsson paa Bjarkøy; Sigurd lod sit Skib bore isænk i Øgsfjorden paa Hindøen, og skjulte sig med 20 af sine Mænd om Vinteren i en Hule ved Bunden af Gljufrafjord. Indgangen blev tildækket med Vadmel, saa de ikke kunde sees fra Fjorden, og med Levnetsmidler blev de forsynede af Torleif Skjappa og Einar Agmundsson fra den nærliggende Gaard Sand (paa Fjeldøen). Stundom gjæstede han Finnerne, der gjorde Gilde for ham og om Vinteren byggede ham to Snekker, som var saa lette, at intet Skib kunde indhente dem. Paa disse drog han med Magnus Vaaren 1139 sydpaa, herjede paa Kysten og fangede og dræbte Kongernes Mænd, hvor han kom over dem. Blandt disse var Inges Skattekræver, Fin Sauda-Ulfsson i Kvilde, som han tog af Dage ved Hængning. Efter at have gjort al den Ugagn, de paa sin skyndsomme Færd kunde, drog de ned til Danmark.

Vikværingerne og Bergensmændene fandt nu, at det var ubilligt, at Kong Sigurd og hans Venner sad i god Ro i Nidaros og lod sin Faders Banemand uanfægtet passere Trondhjemsreden, medens Inge og hans Mænd maatte tage Stødet af østerpaa og idelig være paa Færde for at holde Fienden borte. Inges Raadgivere skrev derfor i sin Konges Navn et Brev til Sigurd og hans Raadgivere, Saada-Gyrd, Agmund Svifte, Ottar Birting og den trøndersk Almue. Sigurd opfordredes paa det indstændigste til at komme sin Broder til Hjælp, men undslog han sig herfor, da vilde Inge drage imod ham, og saa maatte Gud skifte imellem dem. Brevet blev oplæst paa et Ting i Nidaros, og derpaa reiste Ottar Birting sig og sagde, at Sigurd burde takke Inge for

hans Brev, der vistnok var lidt skarpt, men ikke uden gyldig Grund; han raadede til, at Sigurd strax skulde drage sin Broder til Hjælp saa mandstærk som mulig, og saa maatte Gud styrke dem begge. Den femaarige Sigurd, der ogsaa var tilstede, siddende paa Armen af sine Mænd, svarede dertil: „Det være alle vitterligt, at hvis jeg maa raade, da drager jeg ned til Broder, Kong Inge, saasaart det er muligt.“ Saaledes blev det, og med en Hær drog Kong Sigurd il Viken, hvor han forenede sig med Inge.

Samme Høst kom Sigurd Slembe og Magnus op fra Danmark med ikke færre end 30 Skibe, hvoraf de 18 var danske. Ved Holmengraa (nær Strømstad) stødte de sammen med Kongerne (12te Novbr.), og der blev en haard Kamp. Men allerede ved det første Anfald flygtede de danske, saa Overmagten og Seiren blev de unge Kongers. Skib paa Skib af Fiendernes ryddedes; Magnus's eget blev besteget, medens han selv, blind og lemlæstet, hjælpeløs laa i sin Seng. Da Skibet næsten var ryddet, tog hans Hirdmand Reidar Grjotgardsson ham i sine Arme og vilde springe over med ham paa et andet. I samme Øieblik, som han vilde sætte sit Forsæt iværk, blev han rammet mellem Skuldrene af et Kastespyd, der gjennemborede ham og skal med det samme ogsaa have givet Magnus Banesaar. Han faldt baglænds ned paa Dækket og Magnus ovenpaa ham. „Dette kommer syv Aar for sent“, var den døende Konges sidste Ord. Men alle priste Reidar, der saa trofast havde fulgt sin Herre og Fyrste. „Vel den“, tilføier Sagaen, „der times et saadant Eftermæle.“ Sigurd Slembe kjæmpede længe med største Tapperhed, forsvarede sig en Stund endogsaa ganske alene mod de fremstormende Fiender, men kastede sig saa overbord

Magnus Blindes Død.

Efter Tegning af P. N. Arbo, lithograferet for „Billeder til Norgeshistorien", udg. af Asbj. Knutsen.
Xylografien udført af H. C. Olsen.

for at redde sig ved Svømning. Heri var han en Mester, afførte sig sin Brynje under Vandet og svømmede med Skjoldet over Hovedet, saa enhver, som saa det og ikke vidste Sammenhængen, maatte tro, at det var et af de mange Skjolde, som tilligemed Vaaben, Klæder og Lig drev om mellem Skibene. Da traf det sig, at nogle af Kong Inges Mænd, der roede om i Baade for at slaa ihjel de svømmende, trak en Mand op af Vandet for at dræbe ham. Han bad for sig og tilbød sig at vise dem, hvor Sigurd var, hvis de vilde spare hans Liv. Det blev ham lovet, og nu viste han dem et rødt Skjold; derunder var Sigurd; han blev greben, og Efterretningen derom hilsedes af hele Hæren med Glædesraab. Da han hørte dette, sagde han: „Mangen daarlig Karl vil idag glæde sig over min Død.“ Tjostulf Aalessøn traadte hen til ham, strøg den guldbræmmede Silkehue, han bar, af hans Hoved, og sagde: „Hvor turde du, Trællesøn, understaa dig til at kalde dig Søn af Kong Magnus?“ „Du maa ikke“, svarede Sigurd, „ligne min Fader med en Træl, din Fader var kun ringe mod ham.“ Tjostolf og de øvrige kongelige Raadgivere vilde lade ham dræbe strax, men andre og navnlig de, som havde Frænders Drab at hævne, forlangte, at han skulde pines til Døde, og disse satte sin Villie igjennem. Høvdingerne og de fleste andre Folk gik bort; de vilde ikke være Vidner til det gyselige Skuespil, som nu begyndte. Bødlerne knuste den ulykkeliges Arme og Ben med Øxehamre, flaaede ham derpaa med Piskeslag af Læderremme, knækkede Rygraden paa ham med en Stok og slæbte ham endelig til et Træ og hængte ham. Derpaa hug de Hovedet af ham og grov ham ned i en Stenrøs. Under sine utaalelige Pinsler viste Sigurd den største Standhaftighed. Et Øienvidne har

fortalt, at man ikke saa ham give sig mere under Pinslerne, end om de havde slaaet paa Stok og Sten og tilføier, at det vilde have vist den største Manddom, om man under saadan Lidelse kunde have tiet eller blot krympet sig lidt; men Sigurd talte og det saa roligt, som om han sad paa Ølbænken mellem Venner; han skjalv ikke i Maalet og talte hverken høiere eller lavere, end han pleiede ellers. Medens de pinte ham, sang han Salmer; faldt stundom i Afmagt, men naar han kom til sig selv, fortsatte han, hvor han slap, og bad for sine Fiender. Ogsaa disse maatte med hans Venner indrømme, at dygtigere Karl end Sigurd i alle Maader var, havde der ikke været i Norge, kun Skade, at han ikke havde Lykke med sig. En Præst lod hans Lig siden begrave ved en Kirke, men da det blev kjendt, blev Præsten idømt Bøder, og Liget atter bragt tilbage til Stenrøsen. Herfra blev det dog senere bragt til Danmark og begravet i Aalborg, hvor det endelig fik hvile i Ro. Magnus den blindes Lig blev jordet i Halvardskirken i Oslo. Han var ved sin Død kun 24 Aar gammel.

Eystein, Harald Gilles Søn, hentes fra Skotland og tages til Konge. Ragnvald Jarls Korstog.

Medens Kongerne Sigurd og Inge var mindreaarige, styrede deres Formyndere for dem. Disse var først de kongelige Fosterfædre Gyrd Baardsson i det trondhjemske og Aamund Gyrdsson i Viken, derefter Ottar Birting og Agmund Svifte i Trondhjem, Agmund Dreng i Gulatingslagen og Tjostulf Aalesson i Viken. Disse Formyndere var dygtige Mænd, de havde i de foregaaende Uroligheder med Kraft værget Landet mod dets Fiender, og nu, da

roligere Tider indtraf, viste de en Omhu for Fredens Bevarelse, for Landets Opkomst og for Overholdelse af Lov og Ret, der gjør deres Regjering til en forholdsvis lykkelig Tid for Norge. Flere Byer anlagdes under dem, saaledes paa Veø i Romsdalen, Kaupang i Sogn, og rimeligvis stammer ogsaa Stavangers og Skiens Anlæg fra deres Tid.

6 Aar efter Harald Gilles Død 1142 hentede tre anseede Mænd fra Skotland en ældre Søn af Harald, Eystein, som Faderen selv i levende Live havde omtalt, og som derfor uden Modsigelse paa Øreting blev tagen til Konge over en Trediedel eller rettere en Fjerdedel af Riget. Ved denne Leilighed blev en fjerde Søn af Harald, Magnus, der var opfostret hos Høvdingen Kyrpinga-Orm, tagen til Konge, men han var sygelig og døde kort efter.

Harald Gilles Enke, Ingerid, var bleven gift med Ottar Birting, som ved dette Ægteskab kom til at slutte sig nøiere til hendes Søn, Kong Inge, men derved paadrog sig Kong Sigurds Had. Denne havde allerede tidligt vist sig overmodig og ustyrlig. Han fik derfor ogsaa Skylden, da Ottar Birting en Kveld, han vilde gaa til Aftensangen, blev snigmyrdet. Hans Søn Alf dræbte strax Morderen, men Forbitrelsen mod Sigurd var saa stor, at han maatte love med Jernbyrd at fralægge sig Mistanken. Han holdt ikke sit Løfte, saa Mistanken mod ham vistnok ikke var uden Grund. Begivenheden havde ellers ingen Følger. Efter Ottars Død havde hans letfærdige Enke udenfor sit Ægteskab en Søn, Orm, kaldet Kongsbroder, der siden blev en navnkundig Mand. Hun ægtede endelig Arne af Stodrheim og havde med ham flere Sønner, der alle blev berømte Mænd, men mest Nikolas, den bekjendte Baglerbisp under Sverre.

Da hverken Sigurd, der af sin stygge Mund havde sit Tilnavn Mund, eller Eystein var videre yndede, hin paa Grund af sit Overmod og Ufædelighed, denne for sin overhaands Gjerrighed, sluttede de fleste Lændermænd sig til Kong Inge, der var god af Hjerte, og — hvad der i Høvdingernes Øine maatte være hans største Anbefaling — svag af Karakter, saa han lod dem raade for Riget, som de vilde. Efter Ottar Birtings Mord havde Agmund Dreng mest at sige hos Inge. Hans Fader, den førnævnte Kyrpinga-Orm, som paa mødrene Side nedstammede fra Ladejarlerne og boede paa Stødle (i Etne Pgd. i Søndhordland) var første Gang gift med en Datter af den før nævnte Skule Tostesson (Søn af den engelske Toste Jarl), Ragnhild, og Agmund var født i dette Ægteskab, anden Gang var han gift med Ragnhild, Datter af Sveinke Steinarsson (se I. S. 379) og i dette Ægteskab havde han Sønnen Erling, senere kaldet Erling skakke. De raadede Inge til at knytte Forbindelse med Ragnvald Jarl paa Orknøerne og overtale ham til at indbyde ham til sig. Denne havde i to Aar været Enejarl over Øerne, men havde saa i 1139 maattet dele sit Herredømme med den skotske Jarl Maddads femaarige Søn Harald, hvis Moder var Paal Jarls Søster, Magreta. Da Svein Asleifsson havde indebrændt den rænkefulde Frakark og fordrevet hendes Dattersøn Olve Rosta til Suderøerne, kunde Jarlerne være trygge fra den Kant. Da Inges Indbydelse kom, var strax Ragnvald villig til at reise, Harald fulgte ogsaa med, og Vaaren 1150 kom de til Norge, hvor de blev om Sommeren. Paa denne Tid kom en norsk Høvding, Eindride unge, der længe havde tjent som Væring i Konstantinopel, tilbage til sit Fædreland. Han havde meget at fortælle udenlandsfra og opmuntrede Ragnvald Jarl til en Jorsalfærd. Han var

villig. Erling, Kyrpinga-Orms Søn og flere Lændermænd havde ogsaa Lyst, og Toget blev besluttet. 2 Aar bestemtes til Rustninger, og Ragnvald og Harald reiste tilbage til Orknøerne, hvor den første forkyndte, hvad han havde i Sinde. Flere af de anseede Mænd vilde følge, deriblandt ogsaa Biskopen, Vilhjalm. Vaaren 1152 seilede Ragnvald til Norge og samledes i Bergen med sine norske Reisefæller. Eindride unge lod dog saa længe vente paa sig, at de seilede fra ham, men i Sjøen indhentede han dem med to Skibe, hvoraf han dog mistede det ene, som forliste under Hjaltland. Jorsalfarerne overvintrede paa Orknøerne, om Vaaren overdrog han paa et Ting sin Medjarl Harald Regjeringen, medens han var fraværende, og om Sommeren tiltraadte han Toget. Han maatte ogsaa dennegang vente længe paa Eindride, der i Norge bestilte et Skib istedetfor det, som var forlist, og vilde ikke tage afsted, før det var indtruffet. Flaaden udgjorde i alt 15 store Skibe og Mandskabet omkring 2000 Mand. De seilede langs Skotland og Englands Kyster, og i Frankrige lagde de til ved en Sjøhavn, som Sagaen kalder Verbon. Jarlen her var nylig død, men hans unge og smukke Datter, Ermingard, styrede hans Len. Hun indbød Ragnvald Jarl med mange af hans Mænd til et prægtigt Gilde. Ragnvald kom, Modtagelsen var god, og Beværtningen ypperlig. Ermingard kom ind i Hallen med mange Damer i Følge; hun var prægtig klædt med Guldsmykke om Panden; hendes gule, silkebløde Haar var udslaaet, i Haanden holdt hun et Guldbæger, hvori hun skjænkede Vin til Jarlen og bød ham velkommen, medens hendes Piger dandsede for ham. Jarlen fik hende til at sidde hos sig og kvad et Vers til hendes Ære. Han blev der en Stund og seilede derfra til Gallicien, hvor

de vilde tilbringe Julen. Det var vanskeligt for Levnetsmidler, men da tilbød Indbyggerne at forsyne dem med alt nødvendigt, hvis de vilde fri dem fra en udenlandsk Høvding, der havde Byens Kastel inde, og som undertrykkede dem paa mange Maader. Ragnvald indvilgede heri; Kastellet blev angrebet og efter en langvarig og haardnakket Beleiring ogsaa taget, men Godfred selv undkom med sine Kostbarheder, og man paastod, at Eindride unge havde hjulpet ham bort. Der havde længe været Krangel mellem ham og de øvrige Høvdinger, og Forholdet blev ved dette ikke forbedret. Da de kort efter Jul forlod Gallicien og efterat have herjet langs den mauriske Del af Spanien var komne gjennem Strædet, skilte Eindride sig med 6 Skibe fra Følget og tog Veien til Marseille. Med de øvrige styrede Jarlen langs Afrikas Kyst. Paa Høiden af Sardinien indtraf stærk Taage, og da den lettede, opdagede man i det fjerne to store Gjenstande, der saa ud som Øer, men da den ene kort efter forsvandt, oplyste Jarlen, at det var Dromunder, uhyre store Skibe, som Saracenerne havde. Nordmændene besluttede at angribe Skibet, visse paa, som Erling sagde, at hvis det var Hedninger (Mohamedaner), vilde den almægtige Gud nok forunde dem Seier. Saracenerne paa sin Side følte sig saa sikre paa sit uhyre Skib, at de under Raab og med haanlige Miner viste Nordmændene kostbare Stoffer, som om de vilde opægge dem til Kamp. Nordmændene lagde sig om Dromunden, og saa stor var den, at alle deres 9 Skibe fik Plads omkring, og tillige saa høi, at Nordmændene ikke kunde naa Besætningen med sine Vaaben. Men heller ikke denne kunde komme Nordmændene tillivs, som dækkedes af dens eget Skib, saa, skjønt der blev heldt smeltet Beg og Svovl ned over dem,

var Skaden deraf for intet at regne. Da lagde tre af de norske Skibe sig fra og overdængede Fienderne med en saadan Pileregn, at de fik nok at gjøre med at dække sig. Imidlertid hug Nordmændene Huller paa Siderne af Skibet, og derigjennem trængte de ind og kom op paa Dækket. En blodig Kamp begyndte; Erling Ormsson, der under Striden udmærkede sig særdeles, fik et svært Hug paa Halsen, saa han siden bar sit Hoved paa skakke og deraf hentede sit Tilnavn. Saracenerne blev dog tilsidst overmandede, og deres Høvding fanget. Dromunden blev derpaa taget, og efter Seiren lagde Ragnvald til ved en Sjøstad i Afrika, hvor de solgte sit Bytte, men da ingen vilde kjøbe Høvdingen, gav de ham fri. Den følgende Morgen kom han tilbage med et stort Følge og fortalte, at han var en saracenisk Fyrste, og at han var afseilet med Dromunden netop, fra den samme Havn, som de nu laa i: „Nu har jeg eder noget nær i min Magt," sagde han, „men jeg vil vise mig taknemlig, fordi I lod mig beholde Livet; imidlertid ønskede jeg helst, vi aldrig oftere saaes, og lev derfor vel." Ragnvald forsatte Reisen til Palæstina og landede lykkeligen ved Akre. Derpaa drog de til Jerusalem og gjæstede ogsaa Jordan. Ragnvald og hans Stedsøn, Sigmund Angul, svømmede over og knyttede efter Skik og Brug Knuden paa Kvisterne af Krat ved Elvbredden. Paa Hjemreisen besøgte Ragnvald og hans Følge Konstantinopel, hvor de blev modtagne af Væringerne og Keiseren Mikael Komnenus. Over Rom drog de derpaa Landeveien til Danmark og kom i 1155 tilbage til Norge.

Begivenheder paa Orknøerne.

Under Ragnvalds Fravær havde vigtige Bevivenheder forefaldt paa Orknøerne. Kong Eystein, der af Brødrene havde mest af den gamle Vikingeaand, skjønt ikke i dens vildeste Skikkelse, havde strax efter Ragnvalds Afreise gjort Vikingetog mod Vesten, havde landet paa Orknøerne, var kommet overraskende over Jarlen, som blev tagen til Fange, maatte sværge Eystein Troskabsed og udløse sig med en betydelig Pengesum. Eystein havde derpaa herjet paa Skotlands og Englands Kyster, brændt Byer og vundet Seire; men Kristendommen havde bragt ind i Bevidstheden en anden Opfatning af Vikingetog end før, saa hans Færd blev ved Hjemkomsten af mange misbilliget. Paa Orknøerne blev det atter uroligt, da Erlend, en Søn af Jarlen Harald Haakonsson fremstod med Fordring paa Jarledømmet. Han havde tumlet sig meget om i Viking og havde gjort sig elsket for sin Tapperhed, Blidhed og Gavmildhed. Af den skotske Konge Malcolm søgte han om og fik det halve Katanæs som Len med Jarlenavn, men samlede her Folk og drog over til Orknøerne, hvor han fordrede, at Indbyggerne skulde underkaste sig ham. Det vilde ialfald ikke Harald Jarl og rustede sig, men fælles Venner mæglede Vaabenstilstand, og de blev forligte om, at Erlend skulde drage til Norge og hos Kong Eystein faa Forlening paa Ragnvalds Del af Øerne. Han drog afsted, blev ogsaa forlenet med den ene Halvdel, men det var ikke Ragnvalds, men Haralds. Det saa mørkt ud for denne, da ogsaa den mægtige Høvding Svein Asleifsson ved Erlends Tilbagekomst sluttede sig til denne. Paa dennes Raad angreb Erlend Harald, der blev overrasket og for at frelse Livet blev nødt til at afstaa Riget til sin Modstander og med Ed love

aldrig at fordre det tilbage. Erlend blev nu Jarl i hans Sted; Harald drog til Katanæs og øvede herfra Fiendtligheder paa Orknøerne, og den følgende Sommer 1155 til Norge. Samme Aar kom Ragnvald hjem, og mellem ham og Erlend blev der sluttet Forlig saaledes, at de delte Øerne mellem sig og gjensidig skulde forsvare sig mod Harald, hvis denne vilde prøve paa at gjenvinde sit Rige. Men da Harald Sommeren 1156 virkelig gjorde Forsøget, forligte Ragnvald sig med sin gamle Forbundsfælle og med 10 Skibe drog de afsted for at overraske Erlend. Det lykkedes ikke; tvertimod blev det dem, som i en mørk Høstnat blev overrumplede af Erlend og Svein Asleifsson, der tog alle deres Skibe, og nær havde taget dem selv, saa det kun var med yderste Nød, at de undkom. Men kort efter blev Erlend overfalden, medens Svein var fraværende, og han selv med sine Mænd turede Jul og tænkte paa intet mindre end Overfald. Da Jarlerne kom over ham, sov han ombord paa sit Skib, men var saa drukken, at man ikke kunde faa ham vaagen; en af hans Mænd greb ham da, sprang i en Baad og bragte ham i Land, men paa Stranden gjennemboredes han af et Spyd og døde 20de December 1156. Nu havde atter Ragnvald og Harald Magt paa Orknøerne, thi Svein Asleifsson underkastede sig, men Rolighed blev der ikke; Harald kunde ikke komme til Rette med Svein og Ragnvald ikke med Haralds Ven, Torbjørn Klerk, en Dattersøn af Frakark. Torbjørn blev landsforvist, men dette Skridt kostede Ragnvald Livet. Paa en Jagt efter Raadyr blev han overfalden af Torbjørn, som dræbte Jarlen (20de August 1158). Ragnvald havde været en høisindet og ædel Mand og blev meget begrædt af Orknøingerne, som ansaa ham for hellig. Han efterlod

ingen Sønner, og Harald blev derfor nu Enejarl over Øerne.

Kirkelige Forhold i Norge.

Samme Aar 1152 som Ragnvald Jarl rustede sig til sin Jorsalsreise, kom en pavelig Legat, Nikolaus Brekspeare til Norge for at ordne de kirkelige Forhold og navnlig for at oprette en Erkebispestol. Nikolaus var i ualmindelig Grad skikket for sit Hverv; som født Englænder var han fortrolig med Nordens Sprog, Skikke og Sæder, og som en sjelden veltalende og dygtig Mand med et særdeles vindende Væsen var han som skabt til at skaffe sine Anskuelser Indgang. Det lykkedes ham ogsaa at faa oprettet en Erkebispestol i Nidaros, hvortil han indviede Jon Byrgesson, der før havde været Biskop i Stavanger, idet han meddelte ham Tegnet paa hans nye Værdighed, Palliet, et hvidt med Kors indvirket Uldbaand, som Erkebiskopen ved høitidelige Leiligheder skulde bære over Brystet. En ny Bispestol blev oprettet paa Hamar og givet til Arnald, som før havde været Biskop paa Grønland. Hamar Biskop, ligesom de andre norske i Bergen, Stavanger og Oslo, de to islandske (i Skaalholt og Hole) samt de fire paa Orknøerne, Færøerne, Grønland og Suderøerne skulde lyde under Erkebispen i Nidaros, men denne staa umiddelbar under Paven. Ved hver Biskopstol oprettedes Domkapitler, d. e. Kollegier af Geistlige, de saakaldte Chorsbrødre eller Kanniker, der skulde vælge Biskopen og udgjøre hans Raad. Denne Indretning har Nikolaus under sit Ophold i Norge ialfald givet Stødet til, om den end først lidt senere blev bragt istand. Nikolaus traf ogsaa, som der

siges, Foraustaltning til at forbedre Nordmændenes Sæder; saaledes fik han for at forebygge Slagsmaal sat igjennem, at (i Fredstid) maatte ingen i Kjøbstæderne bære Vaaben undtagen de 12 Mænd, der fulgte Kongen. Rumaskatten eller Pederspenge, en aarlig Afgift til Paven, lykkedes det ham ogsaa at faa vedtaget i Landet. Skjønt Indførelsen af nye Paalæg og Byrder gjerne vækker Uvillie, som navnlig gaar ud over Ophavsmanden dertil, vandt dog Nikolaus ved sine vindende Egenskaber saaledes Nordmændene for sig, at de gav ham Tilnavnet „den gode" og overvældede ham ved hans Bortreise med rige Gaver. Ogsaa han bevarede Nordmændene i et kjærligt Minde, og da han senere blev Pave under Navn af Hadrian IV, forsikrede alle de, der kom fra Rom, at ingen fik lettere Adgang eller bedre Modtagelse end reisende fra Norge.

Uenighed mellem Kongerne. Gregorius Dagsson.

Saalænge Kongerne fik beholde sine gamle Raadgivere, der saa trofast havde staaet dem ved Siden under deres Formynderskab, var der Fred og god Forstaaelse mellem dem, men da de, den ene efter den anden, gik bort, forandredes Forholdet; Sigurd og Inge, der havde holdt Hird sammen, antog nu hver sin, og Brødrenes Hjerter fjernede sig mere og mere fra hinanden. Efter Agmund Drengs Død blev Gregorius Dagsson, Kong Inges Raadgiver og høire Haand. Hans Æt, — han var nemlig Søn af Dag Eilifsson og Ragnhild, Datter af Arnungen Skofte Agmundsson, — og hans store Dygtighed gjorde ham til en af Norges ypperste Mænd. Efter sin Faders Død boede han

med sin Moder i Nærheden af Tunsberg. Hvorledes han kom til at slutte sig saa nær til Kong Inge, derom har Sagaen følgende Beretning. Nord i Landet boede hans Moster Gyda, der var Enke. Hun havde til Nabo en mægtig Mand ved Navn Geirstein, der havde to Sønner, Hjarrande og Hising og en Datter, som var Kong Sigurds Frille. Baade Fader og Sønner var voldsomme og overmodige Mænd, der stolende paa Sigurds Beskyttelse traadte Lov og Ret under Fødder og tillod sig alt. Det gik især ud over Gyda, til hvem Geirstein havde beilet, men faaet Afslag. Paa alle Maader søgte han at være ubehagelig og tilføie hende Overlast, saaledes lod han sit Kvæg drive ind paa hendes Agre, og naar hun gjorde Forestillinger, svarede han med Grovheder. En Dag saa Gyda Ageren fuld af Kvæg, der nedtraadte Kornet. Vred greb hun et Spyd for at jage det bort. En Frænde af hende, Gyrd, kom i det samme til, tog Spydet fra Gyda og drev Kvæget af Ageren. Men paa Broen over den Bæk, der skilte Gaardene, mødte han Geirstein. Denne raabte, at Folk af lav Æt vel skulde lade være at sætte Næsen i Veiret og maale sig med sine Overmænd, løb ind paa Gyrd og stak efter ham med sit Spyd. Gyrd slog Spydet til Side og gjennemborede Geirstein, saa han styrtede død til Jorden. Men Gyda vovede efter dette ikke at beholde Gyrd hos sig, men bød ham at reise sydpaa og søge Beskyttelse hos hendes Søster Ragnhild. Did reiste han ogsaa og fortalte, hvad der var skeet. Gregorius vilde i Førstningen ikke blande sig i Sagen; thi han frygtede for at faa at gjøre med Kong Sigurd selv, der naturligvis vilde tage Parti for den dræbtes Sønner. Men Ragnhild æggede ham. „Sent“, sagde hun, „vil du blive navnkundig,

naar du ikke hævner den Uret, der tilføies dine Frænder, og altid vil du ansees for en Skam for din Æt." Da tilsagde Gregorius Gyrd sin Beskyttelse. Men da Geirsteins Sønner fik høre, hvor Gyrd havde fundet Tilhold, drog de til Sigurd og ophidsede ham mod Gregorius. Kongen vilde dog først med det gode prøve at skaffe Brødrene Opreisning og sendte derfor en forstandig Mand ved Navn Lodin til Gregorius for at spørge, hvad Bod han vilde byde for Geirsteins Drab. Gregorius svarede, at Geirstein laa paa sine Gjerninger, og med denne Besked maatte Lodin vende tilbage. Endnu mere forbitret end før trængte Geirsteins Sønner ind paa Sigurd, at han skulde skaffe dem Hævn. Kongen sendte nu en anden ved Navn Raud med 30 Mand til Gregorius. Raud brugte store Ord og strenge Trusler, men Gregorius lod sig ikke skræmme og jog Sendebudet af Gaarde. Raud kom dog snart igjen med Halvdelen af sit Følge, alle klædte som Tiggere, men med Vaaben under Klæderne og med den Hensigt om Kvælden at overfalde Gregorius. Men da denne kom med sine Mænd, saa han strax, hvem Tiggerne var og lod dem gribe og binde. Næste Dag lod han stævne Ting, og paa dette dømte Bønderne Fangerne fra Livet, hvorpaa de alle blev hængte. Nu mente ogsaa Kong Sigurd, at man maatte gaa frem med Magt mod Gregorius, og understøttet af ham, drog Geirsteins Sønner til Tunsberg for at overfalde sin Fiende. Uforberedt traf de ham ikke, og efter en haard Kamp maatte de med Skamme tage Flugten. Dog opgav de ikke sit Forehavende. Da de fik spurgt, at Gregorius skulde i Gilde til en Svoger og saaledes med Lethed kunde overraskes, vendte de tilbage, kom i Forveien for ham, tog Gaarden, hvor Gildet skulde være, dræbte Folkene og gjorde

sig til gode med Gjæstebudskosten. Uden at ane Svig kom Gregorius seilende ind mod Gaarden, der laa ved Sjøkanten. Men den Mængde Mennesker, som var samlede paa Tunet, vakte hans Mistanke; istedetfor at seile lige op til Gaarden lagde han iland ved et Næs længere ude. Hans Fiender, der fulgte hans Bevægelser, strømmede ud mod ham; og det var just dette, han tilsigtede; nu tog han Gaarden, som hine havde forladt og dækket af Husbygningerne optog han Kampen. Den var heftig, men ikke langvarig. Hising trængte frem mod Gregorius, men faldt for hans Sværd, og Hjarrande, som vilde hævne Broderen, maatte dele hans Skjæbne. Ved Seiren gjorde Gregorius sit Navn berømt, men paadrog sig ogsaa Kong Sigurds Fiendskab. Farerne derved vilde han værge sig imod, og derfor sluttede han sig saa nøie til Kong Inge og stillede sin Erfaring, sin Klogskab og sin Dygtighed til dennes Tjeneste. Han ledede ganske den svage Konge og blev Norges ypperste Lændermand. En anden af Norges mægtigste Mænd sluttede sig ogsaa til Inge, det var Agmund Drengs Broder Erling skakke, hvis Jorsalstog havde skaffet ham stort Ry, og hvis Giftermaal med Sigurd Jorsalafarers Datter Kristina øgede hans Anseelse.

Sigurd Munds Død.

Inge trængte ogsaa til at have trofaste Venner ved sin Side. Hans Brødre nærede aabenbart fiendtlige Hensigter mod ham. Der havde været Strid imellem dem; men Vinteren (1154 til 1155) forligtes de og blev enige om at fratage sin Broder Kongeværdigheden og kun lade ham beholde et Par Gaarde tilligemed 30 Huskarle. Den følgende Sommer skulde alle

Brødrene mødes i Bergen, og her skulde Sagen drives igjennem. Hvad Sigurd og Eystein havde aftalt, kom imidlertid Inge og Gregorius for Øre. Med mange Folk stævnede de til Bergen. Sigurd indfandt sig strax efter, men med meget færre Folk; Eystein derimod lod endnu vente paa sig. Inge lod alligevel blæse til Tings paa Holmen, og begge Konger mødte med meget Folk. Ogsaa Gregorius indfandt sig. Han havde forgyldt Hjelm paa Hovedet og var fulgt af sine 90 Huskarle, der ogsaa var hjelmede. Inge reiste sig og sagde, hvad han havde hørt, at hans Brødre vilde sætte ham fra Riget; han bad, at Folket vilde staa ham bi. Hans Tale vandt høirøstet Bifald, og den forsamlede Mængde raabte, at de vilde holde med ham. Da stod Sigurd op og sagde, at hvad Inge havde skyldt ham for, var lutter Opspind af Gregorius; men han haabede, tilføiede han, at det ikke skulde vare længe, inden det lykkedes ham at faa Guldhjelmen til at trille i Støvet; i ethvert Fald skulde en af dem bide i Græsset, Sigurd eller han. „Jeg er færdig", svarede Gregorius, „hvad Time det skal være, men ikke tror jeg, Kong Sigurd, at du behøver at længes saa meget efter et Møde mellem os." Et Par Dage efter blev en af Gregorius's Huskarle dræbt paa Gaden af en af Kong Sigurds Mænd. Allerede da vilde Gregorius have angrebet Sigurd, men Inge fik det dog denne Gang forhindret. Men en Kveld, som Dronning Ingerid gik fra Aftensang, blev en af Kong Inges Hirdmænd dræbt lige for hendes Øine af et Par af Sigurds Mænd. Ingerid gik strax til sin Søn og fortalte, hvad der var skeet. „Alt for længe", sagde hun, „vil du blive en Stymper af en Konge, hvis du rolig ser paa, at dine Hirdmænd slagtes som Svin, den ene efter den anden." Kongen blev vred, men

medens de mundhuggedes herom, traadte Gregorius ind og bad ham ikke at vredes paa sin Moder, thi hvad hun sagde, var ikke andet end den rene Sandhed." „Nei", sagde han, „er jeg kommen for at staa dig bi, om du vil slaa løs; i Gaarden har jeg over 100 Mand, alle fuldt væbnede og rede til at stille sig der, hvor Faren er størst." De andre, som var tilstede, raadede næsten alle fra og mente, at Sigurd nok vilde bøde for, hvad hans Mænd havde brudt. Men da sagde Gregorius: „De plukker den ene fra dig efter den anden; først dræbte de min Huskarl, og i dette Øieblik din Hirdmand; næste Gang kommer Raden til mig eller hvilkensomhelst anden Lændermand, de finder det tjenligt at rydde af Veien, og naar saa dine Venner er dræbte, afsætter de dig fra Kongedømmet. Men hvad saa de andre end vil, saa vil jeg ikke rolig vente, til jeg bliver slagtet som et Naut, og endnu i denne Nat skal Kong Sigurd og jeg snakkes ved herom, hvad saa end Udfaldet bliver. Det maa jeg dog sige, Konge, at vel er du ilde stedt paa Grund af din Vanførhed, men jeg tror heller ikke, du har stor Villie til at værge dine Venner. Nu gaar jeg mod Kong Sigurd; mit Mærke vaier allerede i Gaarden" Da forlangte Inge sine Vaaben og bød sine Mænd væbne sig. „Længe nok har jeg veget", sagde han, „nu maa Staalet skifte mellem os."

Kong Sigurd sad imidlertid i Sigrid Sætas Gaard og drak med sine Mænd. Han var ikke uvidende om, hvad der var i Gjære, havde ogsaa væbnet sig, men troede ikke, det vilde blive noget af Angrebet. Men med engang stimlede Fiender frem fra alle Kanter; fra Smedeboderne rykkede Kong Inge mod Gaarden, fra Sandbro hans Stedfader, Arne Kongsmaag; Aslak Erlendsson fra sin Gaard, men fra Gaden

stormede Gregorius mod Huset. Sigurd og hans Mænd skjød fra Loftsgluggerne, brød Ovnene ned og kastede Stenene, hvoraf de var opmurede, paa Fienderne. Men intet kunde standse Gregorius og hans kjække Svende; de hug Porten op, kom ind i Gaardsrummet og begyndte at bryde sig ind i Huset. Nu tabte Sigurds Mænd Modet og forlod sin Herre. Han gik da op paa et Loft og udbad sig Ørenlyd, men man kjendte ham paa hans forgyldte Skjold og vilde ikke lade ham komme til Orde; Pilene drev om ham saa tykt som Sne. Han forlod da Loftet for at komme hen til Kong Inge; hans Hirdmand Tord Husfreya fulgte ham. Han raabte med høi Røst paa sin Broder og bad om Fred; Inge vilde ogsaa redde ham, men den ene Konges Ord agtedes i Tummelen ikke mere end den andens, og Sigurd blev nedhugget. Ogsaa Tord faldt følgende sin Konge i Døden (10 Juni 1155).

Sigurd Mund var ved sin Død kun 22 Aar gammel. Han efterlod flere uægtefødte Børn, af hvilke den ældste Haakon med Tilnavnet Herdebred, var 8 Aar gammel. Hans Moder var en Tjenestepige ved Navn Thora.

Krig mellem Eystein og Inge. Eysteins Fald.

Et Par Dage efter Sigurds Fald kom Eystein med 30 Skibe, men da han hørte, hvad der var skeet, vovede han sig ikke op til Bergen, men lagde til ved Florevaag. Flere gjorde sig Umage for at forlige Brødrene, Gregorius derimod raadede til strax at angribe Eystein, men deraf blev der dog intet; Kongerne skiltes uden at have talt med hinanden, dog ikke uden at et Slags Forlig var kommet istand; Inge drog til

Trondhjem. Eystein derimod til Viken og tog sit Sæde i Oslo. Her hørte han, at Gregorius ikke havde fulgt Inge til Trondhjem, men opholdt sig paa sin Ættegaard Bratsberg i Hafund (Gjerpen Pgd. ved Skien). Her var det en Leilighed til at overraske og skille sig af med sin farligste Modstander, og Eystein besluttede at nytte den. Vinteren var begyndt og havde lagt et Isbælte om Vikens Kyst, men denne Hindring, hvor brysom den end var, standsede ikke Eystein; han lod sine Skibe slæbe 2 Mile over Isen til aabent Vand og seilede saa vester til Hafund. Gregorius fik dog saa betimelig høre om Faren, som truede ham, at han med 90 Mand undkom til Telemarken, men hans Gaard blev brændt, og Buskapen nedslagtet. Fra Telemarken drog han videre over Fjeldet til Hardanger og kom ned i Etne til Erling skakkes Gaard Stødle (Studla). Erling var om Vaaren kommen hjem fra sin Jorsalsreise, men var for Øieblikket ikke hjemme; hans Hustru Kristina modtog dog Gregorius paa det venligste, rustede ham ud med alt, hvad han trængte, og overlod ham sin Mands Langskib. Paa dette kom Gregorius til Bergen, hvor han traf Erling, der var eller ialfald lod, som om han var veltilfreds med, hvad hans Hustru havde gjort. Fra Bergen drog Gregorius til Trondhjem, hvor Kong Inge blev sjæleglad ved at se ham velbeholden hos sig igjen og tilbød ham for Skaden, han havde lidt, saa stor Godtgjørelse, som han maatte ønske. Samme Vinter brændte nogle store Naust, som Eystein Magnusson havde ladet bygge i Nidaros, tilligemed nogle Skibe, som tilhørte Inge, og man sagde det høit, at Ilden var paasat, og at Kong Eystein og Sigurd Munds Fosterbroder, Filip Gyrdsson, havde foranstaltet Ugjerningen. Nu rustede Inge sig, og Sommeren efter 1156 drog han mod

Eystein. Denne havde ogsaa rustet, og Brødrene mødtes ved Seløerne strax vestenfor Lindesnæs. Paa et hængende Haar var det kommet til Slag, men da Inge var langt mandstærkere, bekvemmede Eystein sig til Forlig, saaledes at han skulde udrede 30 Mark Guld i Bøder for Ildspaaasættelsen i Nidaros og 15 Mark til Gregorius for hans Gaard. Filip Gyrdsson og de andre, som havde paasat Ilden i Nidaros, skulde landsforvises, men landsforvises skulde ogsaa de, der bevislig havde dræbt Kong Sigurd. Efter Forliget drog Brødrene, hver til sit, men Forholdet mellem dem var lige misligt. Fra Eysteins Side klagedes over, at Forliget var aftvunget og fra begge Kanter, at det ikke blev holdt; de gamle Fiendtligheder blussede op paany, og Kongerne dræbte hinandens Tilhængere, naar de kunde. Eystein var dog den, som mistede flest; hans Gjerrighed og Gregorius's Overtalelser gjorde, at adskillige Høvdinger, der hidtil havde staaet paa hans Side, sluttede sig nu til Kong Inge, saaledes Halkel Huks to Sønner, Simon Skaalp og Jon, Baard Brynjulfsson Standhale, efter hvem den mægtige Standhale-Æt har sit Navn, Haldor Brynjulfsson af Vettaland og flere andre.

Sommeren 1157 brød Krigen ud mellem Brødrene. De rykkede mod hianden, Inge med 80 Skibe, Eystein med 45. Flaaderne nærmede sig hinaden; Inge laa ved Mosterøen; Eystein lidt nordenfor i Grøningesund (mellem Sartor og Fastlandet). Denne sendte et Par af sine Mænd, Aslak Jonsson den unge og Arne Sturlasson, paa et Skib til Kong Inge, men dennes Mænd tog Skibet og dræbte Besætningen, saa kun Aslak og Arne med nogle faa andre undkom og kunde fortælle Eystein, hvorledes det var gaaet dem. Da

holdt denne Husting, fortalte om Inges Færd og bad sine Mænd staa ham bi „Vi har", sagde han, „saa meget og saa godt Folk, at jeg viger ikke en Fodsbred, hvis I vil følge." Men intet Bifaldsraab modtog hans Tale; Halkel Huk sagde endogsaa, saa mange hørte det. „Lad dine Guldkister følge dig nu og værge dit Land." Om Natten sneg mange af hans Skibe sig bort, og om Morgenen var kun 10 tilbage. Med denne Styrke kunde han ikke tænke paa at møde Kong Inge; det var intet andet for ham at gjøre end skyndsomt at komme bort. Han gik ombord paa et Skib, som tilhørte Eindride, Søn af Jon Mørnef (se I. S. 404) og lagde ind i Sogn og derfra over Fjeldene til Viken. Til Viken kom ogsaa Inge, men sjøveis, og Eystein befandt sig netop ved Fors i Ranfylke, da Inges Flaade kom seilende. Han havde 1400 Mand om sig, men disse vovede ikke at optage Kampen, men spredtes som Agner for Vind. Kun en eneste Mand beholdt Eystein tilbage. Fienden var imidlertid landet og søgte efter ham, og det varede ikke længe, før han blev funden. Han havde skjult sig i nogle Risbuske, men traadte frem og gik den fiendtlige Flok imøde. Den anførtes af Simon Skaalp, som hilste ham med de Ord: „Hil dig, Herre," „Jeg ved ikke", sagde Eystein, „om ikke du heller er min Herre, end jeg din." „Det kommer nu an paa", svarede Simon. Kongen bad ham om at lade ham slippe bort. „Det sømmer sig bedst for dig", sagde han, „saa godt som det længe har været mellem os." Men Simon svarede, at derpaa var der ikke at tænke. Saa bad Kongen, at han maatte faa høre Messe, før han dræbtes, og denne Bøn blev tilstaaet. Derpaa lagde Eystein sig ned paa sit Ansigt, med udstrakte Arme og bad dem hugge ham et Kors mellem

Skuldrene, „saa kunde I faa se“, sagde han, „om det er sandt, hvad Kong Inges Tilhængere siger, at jeg ikke kan taale Jern. Den Mand, som skulde dræbe Kongen, traadte da frem, og Simon bød ham hugge. „Alt for længe“, sagde han, „har den Konge krøbet om her i Lyngen.“ Manden hug, og alle maatte tilstaa, at Eystein lod sit Liv som en Mand (21de August 1157). Han ansaaes senere af mange som hellig, men Simon Skaalp blev haardt dadlet for sin forhastede Fremfærd.

Haakon Herdebred opstilles som Konge, og Kampene med ham.

Sigurds og Eysteins øvrigste Tilhængere vilde dog ikke underkaste sig Inge, men tog Sigurds Søn, den 10aarige Haakon Herdebred, til Konge. Det var ikke længere Kongen, som søgte et Parti, og dette, der sluttede sig om ham som Bæreren af en Sag, nei, nu søgte Partiet en Konge, ved hvem de bedst kunde fremme sine Egeninteresser. I Spidsen for Haakons Parti stod Sigurd af Reyr, (nu Rør paa Ringsaker ved Mjøsen), en Søn af Haavard Hauld, Kongens Fostbrødre Andres og Aanund Simonssønner, Eindride, Jon Mørnefs Søn, samt Eindride unge, der nylig var kommen hjem fra sit Korstog og af Had til Erling skakke havde sluttet sig til Kong Eystein. Haakons Flok drog for det første til Gautland for at samle Mandskab; Sommeren 1158 havde Haakon en skjøn Hær og nærmede sig nu Kongshelle. Her havde Gregorius faaet anvist sin Plads, og ved Rygtet om Fiendens Komme stævnede han Bønder og Bymænd til Tings og bad om Hjælp; men de var lidet villige, og han forstod, at de ikke var at lide paa. Han seilede da bort med to Skibe for at støde til Kong Inge, som han ven-

tede nordenfra med en stor Hær. Men han var ikke kommen langt paa Vei, før han til sin store Glæde mødte Simon Skaalp og sine to Svogre, Haldor Brynjulfsson og Gyrd Aamundesson, Inges Fostbroder. Nu vendte han om i Følge, og med 11 Skibe roede han op ad Elven mod Kongehelle. Haakon havde imidlertid taget Byen og holdt just Ting, da man saa de faa fiendtlige Skibe nærme sig. Sigurd af Reyr udbrød: „Nu er Gregorius feig, siden han med saa ringe Styrke løber os lige i Hænderne.“ Gregorius angreb dog ikke strax, men lagde sine Skibe ligeoverfor Byen paa den anden Side af Elven; han vilde oppebie Inge, som mentes at være i Farvandet. Haakons Mænd rustede sig imidlertid i Byen; en Del under Anførsel af Ransmanden Torljot Skaufuskalle blev fordelte paa de Kjøbmandsskibe, som laa udenfor Byen; de øvrige, førte af Sigurd, opstillede sig paa Bryggerne. Det blev imidlertid Gregorius for længe at vente paa Inge, og han besluttede, saa liden hans Styrke end var, at slaa løs. Han roede først et Stykke op ad Elven og lod saa sine Skibe drive med Strømmen mod Torljot, som ikke holdt Stand, men efter en kort Kamp med sine Folk sprang overbord og søgte Frelse i Land. Nu nærmede Gregorius sig Bryggen og lod skyde Landgangsbroer fra sine Skibe lige under Fødderne paa Haakons Mænd. Derpaa stormede de i Land. Bannerføreren blev rigtignok dræbt under Landstigningen, men paa Gregorius's Bud tog Islænderen Hal Audunsson Banneret og bar det kjækt op paa Bryggerne, medens Gregorius værgede hans Hoved med sit eget Skjold. Da Fienderne kjendte denne, veg de for ham til begge Sider, der blev en Aabning, som skaffede Rum for flere af Gregorius's Folk, og nu blev Haakons Hær trængt op i Byen.

De vigende blev snart flygtende, og paa Flugten faldt de i Snesetal. Alle fandt, at stoltere Bedrift end Gregorius's var ikke øvet, thi med en Haandfuld Folk havde han slaaet en Hær, der var hans ti Gange overlegen i Antal. Kort efter kom Inge og holdt streng Ret over dem, som havde sluttet sig til Haakon. Denne flygtede til Gautland, men Inge og Gregorius forblev om Vinteren i Viken.

Haakon blev ikke længe i Gautland. Endnu før Paaske (1159) var han i Trondhjem, hvor Kongerne Sigurd og Eystein havde flest Tilhængere, og her blev Haakon tagen til Konge over den Trediedel af Landet, som tilkom ham i Fædrenearv. Ved Tidenden herom vilde Gregorius strax drage nord, men mange raadede fra, og det blev intet af. Men om Vaaren drog Haakon nedover med 30 Skibe, 8 af disse seilede forud og herjede paa Mørerne. Det var under Tronstridighederne ikke tidligere gjort, og det vakte derfor megen Forbitrelse hos Bønderne, som under Høvdingernes Kampe havde faaet sidde nogenlunde i Ro. Men fra nu af begyndte Tronstridighederne at skjære dybere ned i Folkelivet og mere at blive Borgerkrige med al den Vildhed og Ødelæggelseslyst, som hører disse til. Haakon styrede mod Bergen, men da han kom til Stjorvelta (lidt nordenfor Bergen), fik han høre, at Kong Inge og Gregorius allerede var komne til Byen. Han seilede da Bergen forbi og styrede sydover. Paa Veien overrumplede han nogle Efternølere af Inges Skibe, tog dem og fangede blandt andre Inges Fostbroder, Gyrd Aamundesson, som strax blev dræbt. Haakon standsede ikke, før han kom til Viken, men da Inge fik spurgt, at han var østerpaa, forlod han med Gregorius og Erling skakke Bergen for at opsøge sin Modstander, Han fandt ham i Gautelven og lagde

selv til ved den nordre Arm af Elven. Ved Speidere, som han udsendte, fik han høre, at Haakons Flaade laa nedenfor Kongehelle med Bagstavnene bundne til Pælene, som beskyttede Løbet op til Byen; yderst paa hver Side havde lagt to store Østfarerskibe, der var forsynede med Stormtaarne til Beskydning af Fienden. Inge lod strax blæse til Husting for at raadføre sig med sine Høvdinger. Gregorius tog først Ordet og raadede til Angreb. „Vi har før angrebet Haakon med mindre Magt", sagde han, „og dog seiret; saameget mere kan vi nu haabe at vinde Seier, da vi har Overmagt." Selv tilbød han sig at lægge did, hvor Faren var størst. Gregorius's Tale fandt stort Bifald, og alle syntes villige til at gaa paa. Flaaden roede da op i Elven, til man fik Fienden i Sigte; da dreiede Inge af og lagde til under Gulløen. Her spurgte atter Inge sine Høvdinger til Raads og henvendte sig navnlig til Erling skakke, der gjaldt for den krigskyndigste Mand i Hæren. Han sagde da, at Angrebet, som man havde besluttet, aldeles ikke var efter hans Sind, da det under de daværende Omstændigheder vilde være dumdristigt. „Skal vi", sagde han, „ro mod Strømmen for at angribe Fienden, saa maa en af de tre Mænd, der er i hvert Halvrum, ro, medens den anden holder Skjold for ham; kun en Trediedel af Hæren kommer saaledes til at kjæmpe." Fik han tre Dages Betænkningstid, skulde han finde paa Raad til at begynde Striden med mere Fordel. Denne Udsættelse mishagede mange, og Gregorius lod sig mærke med, at Erling raadede, som han gjorde, kun for at være ham (Gregorius) imod. Inge tilstod heller ikke den forlangte Udsættelse, men overlod det dog til Erling at raade for, hvorledes Angrebet skulde foregaa. Denne foreslog da at lade alle Smaaskibene

ro nedom Gulløen og saa opad det smalere Løb bagenom denne, og derpaa fra oven ned mod Fienderne for at prøve, om de kunde saa dem løs fra Pælene; lykkedes dette, skulde de store Skibe lægge op mod dem. „Det faar da staa sin Prøve“, sagde han, „om nogen af dem, som nu er saa hidsige, lægger dristigere til end jeg.“ Dette Forslag blev enstemmig vedtaget.

Et Næs hindrede de fiendtlige Flaader fra at se hinanden, men da Smaaskibene saaes at komme nedover Elven, troede Haakons Mænd, at Inges Hær tog Flugten, kappede derfor Tougene, som bandt deres Skibe til Pælene, og greb til Aarene for at forfølge de flygtende. Men da de kom forbi Næsset, saa de Fiendens Hovedflaade ligge rolig paa Hising-Siden. Da Inges Mænd saa Haakons Skibe nærme sig, troede de, at de vilde angribe, greb til sine Vaaben og opløftede Hærskrig. Men Haakons Skibe dreiede af ind i en Vig paa Elvens nordlige Side og lagde sig her i Slaglinie. Skibene blev bundne sammen med Forstavnene udad og Bagstavnene fæstede oppe i Land. Midt i Flaaden laa Haakons eget Skib, der havde paa sin ene Side Sigurd af Reyr og paa den anden Nikolas efter sin Moder kaldet Skjaldvarssøn, en Søn af Sigurd Ranessøn (se I. S. 393) og en meget anseet Mand. Ved Siden af ham laa Eindride, Jon Mørnefs Søn; længere til Siderne laa Smaaskibene og yderst de to store Østfarerskibe. Sigurd af Reyr talte til Hæren. Han mindede dem om, at de havde Retten paa sin Side, medens Inge havde fældet sine to Brødre og nu tiltænkte Haakon den samme Død. Han bad dem stride mandigen. Skulde de falde, da vilde Gud med mangfoldig Salighed hisset gjengjælde dem, hvad de her havde lidt for den gode Sag. Hans Tale

høstede stort Bifald, og alle lovede at gjøre sit bedste. Kong Haakon gik ombord paa den ene af Østfarerne, hvor der blev gjort en Skjoldborg om ham; men hans Mærke blev paa det Skib, han forlod.

Da Inge saa, at Fienden lagde sig i Slagorden, sendte han en Jagt efter de Skibe, som var roede ned ad Elven. Mandskabet blev derpaa ordnet til Angreb. Paa Gregorius's og de andre Høvdingers indtrængende Forestillinger føiede Inge sig i at holde sig udenfor Striden og blev liggende tilbage ved Øen paa sit Skib Bøkesuden. De manglende Skibe var komne tilbage, og alt var færdigt til Angreb. Flaaden bevægede sig nu frem under Hærskrig; Skibene var ikke sammenbundne, da de maatte roes tvers for Strømmen, som satte de større af dem nedefter. Erling lagde sig mod Haakons Skib, saa Stavnen stak ind imellem dette og Sigurd af Reyrs. Gregorius's Skib drev derimod paa Grund og krængede over, og i denne Stilling blev det angrebet af Fienderne, som myldrede om det paa alle Kanter. Ivar, Søn af Haakon Maage, lagde sig ved Siden og fik med en Stavnljaa Tag om Livet paa Gregorius, som blev trukket lige bort til Rælingen og nær var draget overbord, hvis han ikke i det sidste Øieblik havde gjort sig fri. Men hans Stilling var alligevel saa farlig, at han og hans Mænd stod lige paa Nippet til at kaste sig overbord, da Aslak Jonsson den unge kom til, fik kastet et Anker over i Skibet og halet det af Grund. Nu lagde Gregorius til Ivars Skib, hans var høiere og bedre bemandet; alligevel var Kampen haard, men endte med, at Ivars Skib blev rydbet og han selv fangen. Gregorius sørgede dog ædelmodigt for, at hans Modstander kom i Sikkerhed, og han var fra den Tid hans gode Ven.

Det var ikke bleven ubemærket for Inge, at Gregorius var kommen paa Grund og svævede i Fare, og han raabte derfor til sine Mænd, at de skulde tage til Aarerne og ile ham til Hjælp. „Det er det daarligste Raad", sagde han, „at vi skal blive liggende her, medens vore Venner gaa i Kamp, skjønt vi har det største og bedst bemandede Skib i hele Flaaden. Nu ser jeg, at Gregorius, den Mand, jeg skylder allermest, trænger til Hjælp, lad os derfor lægge til Kamp som haardest." Da Kongen kom over Strømmen, var Gregorius's Skib flot, men Kampen rasede paa det heftigste, og Skibene laa saa klods paa hinanden, at der intetsteds var Plads til Angreb. Inge lagde da til under et af Østfarer-skibene, men blev her saa tilbænget med Stene og Spyd, at han maatte trække bort. Da Flaaden endelig mærkede, at Kongen var kommen, blev der gjort Plads, saa han kunde lægge til Eindride Jonssons Skib. Seieren heldede nu til Inges Side. Haakons Smaaskibe blev ryddede, og Mandskabet flygtede dels i Land og dels paa Østfarerne. Om Kongeskibet rasede endnu Kampen; her laa Erling skakke, der æggede sine Mænd til at bestige det, men de svarede, at det var lettere sagt end gjort, da jernpiggede Bjælker spærrede Adgangen. Da gik Erling selv frem i Stavnen, og saa varede det ikke længe, før Skibet baade var besteget og ryddet. Nu flygtede, hvad fly kunde. Mange druknede, og mange faldt, men de fleste slap dog iland. Nikolas Skjaldvarsson blev fangen, men fik Fred, gik Kong Inge til Haande og blev hans Ven, saalænge han levede. Eindride Jonsson løb, da hans Skib blev ryddet, over paa Kong Inges og bad om Fred. Kongen vilde give ham den, men alligevel blev han nedhuggen. Haakon selv undkom med de fleste Høvdinger og

flygtede op i Landet; Sigurd af Reyr fik paa Gregorius's Forbøn beholde sine Eiendomme og sad nu en Stund rolig paa sin Gaard. Kong Inge og Gregorius opholdt sig Vinteren over i Viken; men Erling skakke og Høvdingerne nordenfjelds drog hjem hver til sit.

Uvenskab mellem Erling skakke og Gregorius Dagsson. Den sidstes Fald.

Haakon Herdebred havde efter Slaget taget til Trondhjem, kom did før Jul og blev Helgen over i Nidaros. Ved Nytaarstid (1160) drog Alf røde, Ottar Birtings Søn, med 80 Mand ind til Eilden (paa Namdalseidet) for at tage Hævn over Ivar af Eildens Sønner, der havde sluttet sig til Kong Inge. Gaarden blev omringet, og Huset tændt; Mændene derinde gik ud, kjæmpede og faldt. Medens Inges Tilhængere saaledes blev ryddede af Veien, sad Erling skakke og de andre af Inges Mænd, som var i Bergen, rolig; de talte vel om at hjemsøge Haakon i Trondhjem, men derved blev det. Gregorius var vred og lod Erling hilse fra Kongehelle, at var han Fienden saa nær som denne, vilde han ikke sidde rolig i Bergen og lade Haakon dræbe Kong Inges Venner i Trondhjem. Forholdet mellem Gregorius og Erling var i det hele langtfra at være godt, og en Begivenhed, som indtraf i Bergen, hvortil Kongen og Gregorius var dragne, lagde dette for Dagen og kunde let have havt alvorlige Følger. To Huskarle var komne i Trætte. Den ene tjente Haldor Brynjulfsson, Gregorius's Svoger, og den anden Bjørn Buk, Erling skakkes Søstersøn. Trætten blev Slagsmaal, hvori Herrerne ogsaa blandede sig. Det

blev nemlig meldt Gregorius, at hans Svoger trængte til Hjælp, og han ilede til. Men nu fik ogsaa Erling høre, at hans Søstersøn sloges med Gregorius paa Bryggerne og var i Knibe, og med en talrig Skare skyndte han sig til Undsætning. Der kjæmpedes med en saadan Heftighed, at da Kong Inge, som havde faaet høre, hvad der gik for sig, ilede til for at stille de kjæmpende ad, kunde han intet udrette. Gregorius raabte til ham: „Gaa bort, Herre, I kommer saa alligevel ingen Vei, og det vilde være den største Ulykke, om I kom til Skade, thi ingen kan vide, hvilken Vaadeshandling en i sin Hidsighed kunde begaa." Kongen maatte vende tilbage, og Kampen fortsattes, og først da ni Mænd var faldne, fire havde faaet Banesaar, og en Mængde var saarede, stilnede Striden saavidt af, at Kongen kunde faa lagt sig imellem og hindret videre Blodsudgydelse.

Inge og Gregorius forlod strax efter Bergen for at drage østerpaa. De havde nemlig faaet høre, at Haakon Herdebred og Sigurd af Reyr, som ikke længe kunde holde sig i Ro, havde gjort Indfald i Viken. De vovede dog ikke at oppebie Inge, men rømte bort først til Sverige, derpaa til Danmark. Inge blev i Oslo, medens Gregorius tog sin Post i Kongehelle. Det varede ikke længe, før han spurgte, at Haakon og hans Flok var paa Gaarden Saurbø oppe i Skogbygden, ikke langt fra Kongehelle. Øieblikkelig satte han afsted didop, overrumplede Fienderne, fældede mange af Haakons Mænd, men han selv og Sigurd af Reyr lykkedes det ogsaa dennegang at undkomme. Gregorius vendte tilbage til Kongehelle, men de adsplittede Fiender samlede sig igjen og omringede ved Nattetid Haldor Brynjulfssons Ættegaard, Vettaland, og satte Ild paa. Haldor og hans Huskarle gik

ud, men blev alle dræbte; hans Hustru og Gregorius's Søster, Sigrid, bjergede vistnok Livet, men maatte i den kolde Vinternat næsten nøgne flygte til Skogen; den 5aarige Aamunde, Søn af Gyrd Aamundesson og Gregorius's anden Søster, Gyrid, blev bortført af Voldsmændene. Tidenden herom gik Gregorius nær til Hjerte; han spurgte nøie ud om Fienderne, og da han havde faaet vide, hvad han vilde, brød han op om Trettendag Jul 1161, kom til Fors, blev der om Natten, og lod næste Morgen, der var Lørdag, synge Ottesang og Evangeliet læse for sig. Derpaa drog han ud mod Fienden, som kunde sees paa den anden Side af Aaen Befja, og som ikke lod til at være synderlig mandstærk. Elven var islagt, men Isen usikker og opfyldt af Vaaker, som Haakons Mænd havde hugget og skjult med overmaaket Sne. Gregorius saa strax, at Isen ikke var at lide paa, og foreslog sine Mænd, at de hellere skulde gaa over Broen længere oppe. Bønderne, som var med ham, paastod, at Isen var sikker nok; de skjønte derfor ikke, at han var ræd for at gaa over, ikke flere Fiender end de havde for sig. Men at der skulde tvivles om hans Mod, kunde Gregorius ikke taale. „Nu vel", sagde han, „jeg er just ikke den, som trænger at ægges til Angreb; følg I kun med og bliv ikke staaende paa Land, naar jeg gaar ud paa Isen; jeg gjør det høist nødig, men jeg vil ingenlunde holdes for en Kryster." Han bød at bære Mærket frem og fulgte det, men Bønderne vendte om, da de saa, at Isen var svag. Gregorius faldt i, men ikke dybt og bad sine Folk tage sig i Vare; men i det samme ramtes han i Struben af en Pil fra Haakons Mænd, og dette blev hans Bane. Af de 20 Ledsagere, som ikke var vendte tilbage med de andre, blev de 10 dræbte af Fienden. Hans Lig

blev bragt til hans Gaard Bratsberg og begravet ved Gimsø Kloster, hvor hans Søster Baugeid var Abbedisse.

To Aarmænd tog til Oslo for at overbringe Kongen det sørgelige Budskab. Inge havde tilbragt Julen i Gammen og Glæde, omgiven af mange fornemme Mænd og Kvinder. Da Budene blev førte ind til ham, spurgte han, hvad nyt de bragte. „Gregorius Dagsson er falden", sagde de. „Hvorledes er den Ulykke skeet?" spurgte han. De fortalte alt. „Da raadte de, som daarligst kunde", udbrød Kongen og græd over sin Ven som et Barn. Da han havde fattet sig lidt, sagde han: „Saasnart jeg spurgte Haldors Drab, var det min Agt at drage til Gregorius, thi jeg kunde nok skjønne, at han ikke ventede længe med at søge Hævn; men det lod til, at Folk her fandt intet saa nødvendigt som Julegildet, og det maatte slet ikke afbrydes. Havde jeg været der, da ved jeg vist, at et af to: enten vilde vi have udrettet noget stort, eller Gregorius og jeg var begge gaaede samme Vei. Borte er nu den Mand, som var min trofaste Ven, og som mest har støttet mit Herredømme. Det kom mig altid for, at det kunde ikke blive langt imellem os; og det sværger jeg, at Haakon vil jeg møde, og enten selv falde eller fælde ham; om de saa alle faldt, var det dog ikke Hævn nok for en Mand som Gregorius." En af de tilstedværende sagde da: „Kongen behøver ikke længe at lede efter Haakon, thi han og de øvrige er allerede paa Veien hertil." Saa var det ogsaa. I Byen blev der Bevægelse. Kristina, Erling Skakkes Hustru, beredte sig til at forlade Byen, som hun under det forestaaende Angreb fandt ikke var noget passende Opholdssted for Kvinder. Kongen bad hende indstændigt at blive. „Seirer vi," sagde Kongen, „har du ingen Nød her; men

falder jeg, vil mine Venner ikke faa Lov til at vise mit Lig den sidste Ære; men dig vil det ikke blive nægtet, naar du beder derom, og saaledes kan du bedst gjengjælde, hvad godt jeg har gjort dig." Da lovede Kristine, hvad Kongen bad om.

Kong Inges sidste Kamp.

St. Blasius's Dag (3die Februar) om Kvælden fik Inge høre, at Fienden nærmede sig. Strax lod han sin Hær, henved 5000 Mand, blive samlet og opstillet i Fylking ovenfor Byen. Hans Mænd bad ham at holde sig udenfor Kampen og overlade Anførslen til sin Halvbroder Orm Ivarsson Kongsbroder (se S. 27); men Kongen svarede: „Jeg er vis paa, at om Gregorius nu stod her og skulde hævne min Død, da tror jeg ikke, han krøb i Skjul eller blev borte fra Slaget, og hvor lidt det end er, jeg som Krøbling magter, har jeg dog Villien, og visselig skal jeg deltage i Kampen." Efter Midnat fik Inge Tidende om, at Haakon nærmede sig paa Isen, der laa lige ud til Hovedøen. Han forlod da sin Stilling ved Ekeberg og Rygenbjergene og rykkede ud paa Isen. Her opstillede han sin Fylking. Kongen og hans Broder Orm tog Plads i Midten ved Kongebanneret; paa venstre Fløi, som vendte mod Trælleberg (nu Alunværket), stod Høvdingerne Simon Skaalp og Gudbrand Skafhøgsson; paa høire Fløi udenfor Nonneklostret (paa Leret hvor nu Grønland begynder) den landflygtige suderøiske Konge Gudrød og Jon Sveinsson, en Sønnesøn af Bergtor Bok (se I. S. 404). Hærene tørnede sammen, og Hærskriget lød. Da blev der fra Kong Gudrød og Jon Sveinsson givet Haakon et aftalt Tegn, hvor de var at finde; Haakons Mænd søgte did, og Forræderne gik over

til Fienden med 1800 Mand og vendte sine Vaaben mod deres forrige Staldbrødre. Da Forræderiet blev meldt Inge, sagde han: „Der ser man, hvor stor Forskjel der er paa mine Venner, det havde aldrig Gregorius gjort, om han havde levet.“ Hans Mænd bad ham kaste sig paa en Hest og ile op paa Romerike, hvor han vilde faa Folk i Mængde, men han vilde ikke. „Ofte har jeg hørt eder sige“, sagde han, „at da min Broder Kong Eystein først vendte Ryg, var det ude med ham. Gik det ham saaledes, der dog var mig langt overlegen baade i Kraft og Førlighed, hvorledes vil det da gaa mig, vanfør som jeg er? Jeg var i det andet Aar, da jeg blev tagen til Konge, og nu er jeg over 25, og det synes mig, som om Kongedømmet har bragt mig mere Trængsel og Fare, end Glæde og Lyst. Mange Kampe har jeg holdt, men min største Lykke har været den, at jeg aldrig har taget Flugten. Saa raade Gud da for, hvor længe jeg skal leve, men flygte vil jeg aldrig.“ Det Hul, som Kong Gudrød og Jon Sveinsson havde gjort i Inges Rækker, bragte Forvirring i hele Fylkingen. Haakons Mænd stævnede hidsigen frem; Kampen rasede omkring Kongebanneret, og nu fik ogsaa Kong Inge Banesaar. Dagen var da i Frembrud (4de Febr. 1161). Men trods Kongens Død gav Orm Kongsbroder endnu ikke tabt. Mange af hans Krigere flygtede op til Byen, men to Gange hentede han de flygtende, indgød dem Mod og førte dem atter i Kampen. Venstre Fløi under Simon Skaalp fik nu hele Fiendens Hovedstyrke over sig; i denne Kamp faldt Gudbrand Skafhugsson, der var gift med en Datter af Kong Eystein, Magnus Barfods Søn, ogsaa Simon Skaalp faldt efter at have kjæmpet til det yderste, og tilsidst maatte ogsaa Orm Kongsbroder med sin

lille Skare tage Flugten. Han skulde Dagen efter have holdt Bryllup med Kong Eystein Haraldssons Enke, Ragna, og store Forberedelser var blevne gjorte; men nu blev det Fienderne, som kom til at nyde godt af Bryllupskosten. Orm flygtede til Sverige, hvor hans Halvbroder, Magnus Henriksson var Konge. Kristina opfyldte mod den døde Konge det Løfte, hun havde givet den levende. Hans Lig blev begravet i Muren i Halvardskirken udenfor Koret paa den søndre Side.

Kong Inge synes ikke at have eiet nogen Herskerdygtighed. Det var Lændermændene, som raadede. Hans Ungdom og Vanførhed bidrog vistnok ikke lidet til denne Uselvstændighed. Thi at han ikke manglede Mod og Manddom, viser hans uforfærdede Optræden i Slaget ved Kongehelle, og hans Kjækhed i den sidste Kamp. I det skrøbelige, vanføre Legeme har der utvivlsomt boet noget af en Heltesjæl. Hans Elskværdighed maa have været stor, thi hans Mænd hang ved ham med en næsten rørende Hengivenhed. Saaledes erklærede en af hans Hirdmænd, Islænderen Torvard Torgeirsson, ved sin Tilbagekomst til Island efter Inges Død, at han aldrig vilde tjene nogen anden jordisk Konge, da ingen anden kunde maale sig med ham, og han paalagde sin Broder Are, der vilde til Norge, at han kun maatte tage Tjeneste hos den Flok, som vilde hævne Kong Inge. Ogsaa den danske Historieskriver Saxo taler om „hans herlige Aands Skjønhed," der „ligesom til Haan var skjæmmet ved Legemets Vanskabthed."

Haakon Sigurdsson Herdebred.

Magnus Erlingsson opstilles som Konge.

ed Inges Død blev Haakon Herdebred erklæret for Konge. Han var vakker og velvoxen, bred over Herderne, hvoraf hans Tilnavn, men endnu bare en Gut, 14 Aar gammel, og et Barn ogsaa i Tilbøieligheder; til Leg og Lystighed stod hans Hu, dog var han elsket af Folket for sin Nedladenhed og blide Tale. Han uddelte alle Sysler til sine Mænd, og med disse havde han hemmelige Raadslagninger i Halvordskirken i Oslo, hvor der blev drøftet, hvilke Forholdsregler der nu skulde tages. Men Fru Kristina bestak Præsten, der havde Kirkenøglerne i Forvaring, til at skjule en af hendes Mænd i Kirken; paa denne Maade, hedder det, fik hun alle deres Planer at vide og sendte strax Bud til Bergen til sin Mand Erling, at han aldrig maatte tro Kong Haakon. Erling samlede derfor i Bergen Inges Venner og Tilhængere, og da det var dem inderlig imod at

underkaste sig Kong Inges Banemand og udsætte sig for at blive tilsidesatte for hans Tilhæng, Ransmænd og Æventyrere af lav Æt, saa blev man strax enig om at holde Partiet sammen og gjensidig at staa hverandre bi. Men da man skulde raadslaa om, hvem der skulde tages til Konge, syntes Enigheden mindre. Flere, der var af Kongebyrd, undslog sig, indtil Arne af Stodreim, der som før fortalt, var gift med Harald Gilles Enke, foreslog Kristinas og Erling skakkes Søn, den femaarige Magnus. Da sluttede de fleste sig hertil. Erling udtalte, at før han modtog Valget, vilde han dog først høre, hvorvidt de tilstedeværende vilde staa Last og Brast med ham, saa at ingen, der nu støttede Foretagendet, siden skulde svigte det, og heri var alle enige, at Forbundet maatte holdes med ubrødelig Troskab. Da sagde Erling: „Saa vil jeg da afgive min Erklæring. At tjene Haakon syntes mig omtrent det samme som at gaa lige i Døden. Jeg vover da at stille mig i Spidsen for denne Flok, hvis det er eders alles Villie og Samtykke, og I dertil vil binde eder med Ed." Hertil erklærede alle sig villige. Paa et Ting i Byen blev derpaa Magnus tagen til Konge over hele Norge 1161. Inges Mænd gik ham til Haande og blev bekræftet i de Værdigheder, som de havde havt under hans Forgjænger.

Erling følte sig dog for svag til uden fremmed Hjælp at optage Kampen med Haakon. Han besluttede derfor at ty til Danmark og hos Valdemar den store, som da regjerede, at søge Hjælpen. Valdemar havde nemlig været Kong Inges Ven og var Erling skakkes Hustru, Fru Kristinas kjødelige Søskendebarn. Paa 10 Skibe og i Følge med sin Søn Magnus, Dronning Ingerid og hendes Mand, samt sine egne og

Gregorius's Huskarle kom han til Danmark. Han fik en god Modtagelse og ogsaa Tilsagn om Understøttelse, mod Afstaaelse af hele Viken indtil Rygjarbit eller Grænsen mod Agder; dette gik Erling ind paa, ofrede saaledes, som Lændermændene i tidligere Dage, Landets Selvstændighed for egen Magt.

I Norge havde imidlertid Haakon ladet sig paa Øreting i Nidaros tage til Konge over hele Norge og ved samme Leilighed udnævnt Sigurd af Reyr til Jarl. Derpaa drog han til Viken og tog sit Sæde i Tunsberg, men sendte Sigurd med endel af Flaaden til Kongehelle, for fra den Kant at værge Landet, om Erling kom tilbage. Og Erling kom, men satte fra Skagen lige over til Agder, seilede saa til Bergen, hvor han dræbte Haakons Sysselmand, Arne Brigidarskalle og vendte sig derpaa mod Øst for at møde Haakon selv. Sigurd Jarl laa imedens rolig i Kongehelle og ventede Fienden der. Men denne lagde til ved Ravnaberg paa Nøterøen ved Tunsberg og rustede sig her til Angreb paa Haakon. Denne rustede sig ogsaa og opstillede en Fylking paa Bryggerne. Erling nærmede sig Byen og lod et Skib, ladet med Ved og Halm, antænde og drive for Vinden ind mod Byen. Hans Mening derved var dog ikke at stikke denne i Brand, men kun at indjage Borgerne Skræk, og derfor lod han to Skuder fæste til det brændende Skib for at kunne standse det i Farten. Røgen væltede ind over Byen, og i Skjul af den drog Erling efter med hele Flaaden. Da saa Skudene faldt, og mange paa Bryggerne blev saarede, tabte Bymændene Modet og sendte den veltalende Præst Roald Langtale ud til Erling for at bede om Fred for sig og sin By. Svaret var gunstigt; Bymændene nedlagde sine Vaaben og gik hver hjem til sit. Haakons Fylking svandt derved betænkeligt ind;

alligevel var der nogle af hans Mænd, som raadede til Modstand. Men Anføreren, Kongens Fosterbroder, Aanund Simonssøn, havde en anden Mening. „Jeg vil saamænd ikke slaaes for at skaffe Sigurd Jarl Magten, naar han ikke engang selv er tilstede“, sagde han. Han flygtede og med ham Haakon og hans Mænd. De tog Veien over Land til Trondhjem, hvortil ogsaa Sigurd Jarl ved Tidenden om det forefaldne, ilede hen, men Skibene blev Erlings Bytte, deriblandt ogsaa Bøkesuden, Kong Inges gamle Skib. Viken og hele det vestenfjeldske Norge blev nu underlagt Kong Magnus. Erling tog sit Vintersæde i Bergen, medens Haakon opholdt sig i Trondhjem.

Haakon Herdebreds Død.

Vaaren 1162 rustede denne sig for at drage sydover mod Erling, og havde om sig blandt andre Høvdinger Sigurd Jarl, Jon Sveinssøn, der forraadte Inge, Eindride unge, Aanund Simonssøn, Filip Saada-Gyrdssøn o. fl. Erling laa i Bergen med en stor Hær og lurede paa en Leilighed til at overraske sin Fiende. Han lagde Beslag paa alle de Skibe, som skulde nordefter under Paaskud af, at det var rimeligere, at Varerne blev i Bergen, selv om Eierne maatte give Kjøb, end lade dem komme Fienderne til Gavn. Derpaa lod han udsprede det Rygte, at han vilde oppebie Haakon i Bergen, og for at give det Troværdighed traf han Anstalter til at sætte sine Skibe paa Land og begyndte med de letteste. Ingen tvivlede mere om hans Hensigt, og nu kaldte han Kjøbmandsskibenes Styrmænd sammen, erklærede, at Forbudet var hævet og tillod dem at reise. Dette lod de sig ikke sige

to Gange, og endnu samme Eftermiddag forlod de for strygende Bør Havnen og styrede nordefter. Paa Nordmøre traf de Haakon, som samlede Folk, og fortalte, hvad Erling havde i Sinde. Da Haakon fik dette at vide, seilede han ind til Kjødstaden Vedø i Romsdalsfjorden og sendte Mænd omkring i Romsdalen og Mørerne for at samle Folk og Skibe. Siden drog han sydefter til Søndmøre for at paaskynde Rustningen.

Anden Dag efter at Erling havde givet Skibene Lov at reise, lod han Krigsfolk og Borgere sammenkalde og de optrukne Skibe atter sætte i Sjøen. Derpaa holdt han Husting med Ledingsfolket, sagde dem sin Hensigt, udnævnte Skibshøvedsmænd og fordelte Mandskabet paa Skibene. Allerede samme Kvæld lettede Orm Kongsbroder, der var kommen hjem fra Sverige, tilligemed flere andre Høvdinger, og den følgende Dag, som var Onsdag, seilede Erling selv med den øvrige Flaade. Jalt havde han 21 Skibe og en udsøgt Hær; mange Lændermænd fulgte; ligesaa ogsaa Kong Magnus. Paa Veien lod han hente fra Jon Halkelssons Gaard Simon Skaalps og Harald Gilles Dattersøn, Nikolas, som der opfostredes. Fredag Morgen tidlig nærmede de sig Steinavaag (mellem Aspøen og Hesøen i Borgunds Pgd.). Her laa Haakon med 14 Skibe; han selv og hans Mænd sad oppe paa Øen og legte; Lændermændene sad i Nærheden og saa til. Da blev de var en Baad med to Mand i, der roede af alle Livsens Kræfter til de naaede Land, og ilede op, uden at give sig engang Tid til at fæste Baaden. Høvdingerne sagde strax, at disse Mænd maatte have vigtigt Nyt at bringe, gik dem imøde, og Aanund Simonsson spurgte: „Kan I sige os noget om Erling skakke, siden I skynder eder saa?" „Ja", sagde den, der efter Løbet først fik Mæle; her kommer

just Erling seilende søndenfra med 20 Skibe eller deromkring, de fleste dygtig store; om et Øieblik kan I selv se Seilene." Da sagde Eindride unge: „For nær Næsen, sagde Karlen, de skjød ham i Øiet." De skyndte sig til Legevolden; Lurene lød, og alle Mand søgte ombord. Men i Skyndsomheden gik dette uden al Orden, saa de nærmeste Skibe fik for meget Mandskab, de fjernere for lidt. Nogle greb til Aarene, andre reiste Masten og styrede nord til Vedø, hvor de ventede Hjælp af Borgerne. Nu fik Flaaderne hinanden i Sigte, og Erling satte ivrigt efter for at indhente de flygtende. Eindride unge havde et svært og tungt Langskib, og som netop var af dem, der var bleven svagt bemandet; det kunde derfor ikke følge de andre, men sakkede agterud. Ved Øen Sekken, tætved Vedø, blev det indhentet af Bøkesuden, som Erling styrede; Haakon, der var kommen nær Vedø, saa, at flere Skibe vendte for at komme Eindride til Hjælp, og han fulgte deres Exempel. Dermed begyndte Slaget. I en Haandevending blev Besætningen paa Haakons Skib adsplittet; han selv kastede en graa Kappe om sig og sprang over paa et andet Skib, men opdagede for sent, at det var et fiendtligt, og gik derfor over paa Bøkesuden, gav sig tilkjende for Stavnboerne og bad om Fred. De opfyldte hans Bøn og optog ham mellem sig. Kampen rasede fremdeles, Mandefaldet var stort, men mest paa Haakons Side; mellem de faldne paa Bøkesuden var Nikolas, Simon Skaalps Søn, og man hviskede om, at det var stelt saa til af Erling, der paa denne Maade befriede sin Søn fra en Medbeiler. Der blev nu en Stands i Striden, og Skibene lagde fra hverandre. Nu først fik Erling vide, at Haakon var ombord paa hans Skib, og at hans Stavnboere truede med at værge ham med Magt,

om man vilde tilføie Barnekongen Overlast. Det syntes dog ikke at være Erlings Hensigt, thi han lod Stavnboerne sige, at Haakon for ham gjerne maatte faa Fred, hvis de øvrige Høvdinger samtykkede deri; imidlertid skulde Stavnboerne passe godt paa ham, saa at han ikke undkom. Stavnboerne blev meget glade over Erlings Ord; alligevel fik Haakon i Kampen, som nu atter fornyedes, sit Banesaar. Da hans Mænd erfarede hans Fald, blev de som rasende af Forbitrelse, kastede Skjoldene og hug om sig med begge Hænder, fuldkommen ligegyldige for det Liv, som de ikke længere kunde dele med deres Herre. De fulgte ham ogsaa snart i Døden; thi skjoldeløse faldt de, et let Bytte for Fiendens Sværd. Kun faa fik Fred; det var de enkelte, som Høvdingerne tog i Varetægt og lovede Løsepenge for. Eindride unge og nogle flere undkom og tyede ind i Fjorden. — Haakon Herdebred var ved sit Fald endnu ikke 15 Aar gammel. Hans Lig blev jordet i Romsdalen, men siden af Kong Sverre indmuret i Kristkirken i Nidaros.

Magnus Erlingsson.

Sigurd Markusfostres Reisning og Nederlag.

fter sin Seier drog Erling skakke til Nidaros, og paa Øretinget lod han sin Søn Magnus tage til Konge over hele Norge. Men i Trøndelagen havde hans Modstandere havt sit Tilhold; der kunde han ikke føle sig sikker og var der heller ikke længere end nødvendigt. Han tog tilbage til Bergen og ud paa Høsten til Tunsberg, hvor han vilde tilbringe Vinteren.

De undkomne Høvdinger af Haakons Parti vilde dog ikke underkaste sig Seierherren. Sigurd Jarl, Aanund Simonsson, Eindride unge og flere Høvdinger drog til Oplandene for at tage en ny Konge. Den, de havde udseet sig, var en Søn af Sigurd Mund, hed som sin Fader og kaldtes Sigurd Markusfostre, da han opfostredes hos Sigurd Jarls Frænde og Granne, Markus paa Skog (i Ringsaker Pgd. ved Mjøsen). Sigurd, der synes at have været meget ung, blev ogsaa af Oplændingerne tagen til Konge,

men med hans Kongedømme havde det smaa Udsigter. Han havde vistnok mange Tilhængere, men disse var ligesom Haakon Herdebreds, af et temmelig blandet Slags, bestod for en Del af Røvere og Stimænd, der for at friste Livet ikke kunde tage det nøie med Næstens Gods. Rov og Ran og voldsom Fremfærd fulgte derfor deres Veie og vakte den største Forbitrelse. Thi Norge, hedder det i Sagaen, stod paa den Tid i megen Blomst; Bønderne var velstaaende, mægtige og uvante med, at Krigerflokkene tilføiede dem nogen Overlast. Erling skakke kunde derfor være sikker paa at vinde Bifald, naar han for Vikværingerne paa Tingene talte om de Voldsgjerninger, som Sigurds Mænd gjorde sig skyldige i, og alle var enige med ham i, at et saadant Røverpak maatte man se at faa gjort en Ende paa. Arne Kongsmaag foreslog endogsaa paa et Ting, at de tilstedeværende skulde med Vaabentag efter Lovene dømme Sigurd Jarl og hans Mænd i Djævelens Vold baade levende og døde. Præsten Roald Langtale understøttede Forslaget, og saa uhørt det end synes, gik det dog igjennem, og Dommen blev afsagt efter alle lovlige Former.

Men dermed var ikke Flokken ødelagt. Flere af dem henvendte sig rigtignok hemmeligt til Erling for at søge en Udsoning, men da han satte strenge Vilkaar, valgte de at blive, hvor de var. Kun en, Filip Gyrdsson, underkastede sig Erling og fik sine Eiendomme tilbage, men han havde ikke saa snart tiltraadt dem, før han blev overfalden af Sigurds Mænd og dræbt. Overfald og Drab blev i det hele øvet af begge Partier, og paa denne Maade førtes Krigen om Vinteren. Men i Begyndelsen af Fasten (1163) fik Erling i Tunsberg Nys om, at Sigurd Jarl agtede sig mod ham. Nu gjaldt det at passe paa, for ikke at overrumples, og holde

nøie Øie med Fienden. Da en Uge var gaaet, fik Erling Bud om, at Sigurd Jarl var paa Re, 16 Km. Vei nordvest for Byen. Øieblikkelig gav han Befaling til Opbrud, og om Kvelden den 19de Februar forlod han Byen med en Hær paa 15—1600 Mand. Paa Veien fik han høre, at Sigurd Jarl var paa Ramnæs (Ramnæs Præstegaard) med 600 Mand. Alle raadede nu til at skynde sig og overfalde Fienden endnu samme Nat. Men det modsatte Erling sig. „Vistnok“, sagde han, „er der mange i Sigurds Flok, som var med at myrde Kong Inge og mange af vore Venner. Dette har de øvet ved Djævelens Kunster og Niddingsværk, thi Lovene stempler det som Niddingsværk at dræbe Folk om Natten. De kjæmpede i Mulm og Mørke, fordi deres Trolddom sagde dem, at de ikke kunde seire ved høilys Dag, og kun paa den Maade har det lykkedes at fælde slige Høvdinger, som bukkede under for dem. Slig skammelig Færd vil vi derfor overlade til dem, men selv følge de Høvdingers Exempel, som vi har mere Ære af at ligne, ikke stjæle os paa Folk i Søvne, men slaaes med fylket Hær ved høilys Dag.“ Mandskabet satte sig da ned; nogle gjorde sig Leie af endel Høstakke, som de tog fra hinanden; andre sad paa deres Skjolde og oppebiede Dagningen. Veiret var koldt med Sne og Slud.

Sigurd Jarl fik først høre om Erlings Komme, da han allerede var ganske nær Gaarden. Hans Mænd væbnede sig, men ingen vidste, hvor stærk Fienden var. Nogle raadede derfor til Flugt, og Jarlen, der var forstandig og veltalende, men ikke ansaaes for meget modig, sluttede sig til disse. Andre var derimod for at holde Slag og lod Jarlen høre ilde for hans Modløshed. Deres Mening trængte igjennem.

Da det begyndte at lysne, fylkede begge Førere sin Hær. Sigurd opstillede sine Mænd paa en Bakke, der fra Gaarden gik ned mod den forbiløbende Aa, over hvilken der førte en Bro. Paa den anden Side stod Erlings Fylking, men bagenfor den holdt en Trop Ryttere med den unge Konge. Da Sigurds Mænd nu saa, hvor mandstærk Erling Hær var, ytrede de, at det nok var det raadeligste alligevel at søge til Skogs. Men nu var det Sigurd, som sagde nei. „I sagde nys, at jeg manglede Mod", sagde han, „nu skal vi prøve, om det er sandt. Enhver se til, at han ikke flyr eller svigter før jeg. Vor Stilling er god; lad dem kun komme over Broen, men da skal vi styrte ned af Bakken over dem; bare nu ingen vil vige fra sin Sidemand." Sigurd var iført en rødbrun Kjortel, rød Kappe med opheftede Skjød; han havde Skjold og et Sværd, som kaldtes Bastard. „Gud skal vide", sagde han, „at det skulde være mig kjærere end meget Guld, om jeg bare med et eneste Hug af Bastard kunde naa hen til Erling Skakke."

Erlings Folk vilde nu gaa over Broen, men han bad dem gaa længere op og der vade over Aaen, som ikke var dyb. Jarlens Plan var herved forstyrret; han maatte paa sin Side af Aaen følge Erling paa den anden, og da Høiden sænkede sig, gik han glip af den Fordel fra det høiere Sted at styrte over sin Fiende. Før Erling gik over Aaen, lod han sine Mænd synge Paternoster (Fadervor) og bede Gud give dem Seieren, der havde Retten. De sang da Kyrie eleison og slog med Sværdene paa sine Skjolde. Ved Gnyet heraf tog over Halvdelen af Sigurds Hær Flugten, og med Resten maatte han møde den store Overmagt. Kampen varede heller ikke længe, før Jarlens Mænd flygtede til Skogs. Man

raadede ham til at gjøre det samme, men han svarede blot: „Nei, lad os holde frem, saa længe vi kan.“ I Spidsen for en liden Flok, som ikke vilde forlade sin Herre, styrtede han ind paa Fienden, hug til begge Sider, men faldt tilsidst med Jon Sveinsson og 60 Mand. Erling forfulgte de flygtende til Skogen og vendte derpaa tilbage til Valpladsen. Her var netop Kongens Trælle*) i Færd med at rive Klæderne af Sigurd, som endnu ikke var rigtig død. Hans Sværd laa ved hans Side, dette tog Erling, bankede Trællene dermed og bød dem pakke sig bort. Han vendte derpaa tilbage til Tunsberg. Syv Dage efter Sigurds Fald blev Eindride unge fangen og dræbt af Erlings Mænd.

Med Sigurd Jarls Fald var dog ikke Partiet tilintetgjort. Ud paa Vaaren 1163 drog Markus med sin Fostersøn fra Oplandene til Viken, Erling drog da imod dem og traf dem ved Kongehelle. Markus flygtede op paa Hisingen, og da han vilde forfølge ham derop, blev han og hans Mænd af Indbyggerne saaledes modtagne med Skud og Stenkast, at Erling fandt det raadeligst at opgive Angrebet. Fra Hisingen, som var for liden til at underholde Markus og hans Mænd, drog Flokken over Oplandene til Trondhjem, hvor Sigurd fik mægtige Tilhængere og paa Øreting endogsaa Kongenavn. Med en Flaade drog han saa sydover, seilede dog Bergen forbi, da de spurgte, at Nikolas Skjaldvarsson laa der med en betydelig Styrke. Ved Lister hørte de, at Erling drog imod dem; de vendte derfor om og besluttede at angribe Bergen. Men da de kom udenfor Byen, kom Nikolas roende ud imod dem med hele sin Styrke, der

*) Det er sidste Gang, der i Sagaen nævnes Trælle.

var hans meget overlegen. Uden Sværdslag flygtede Flokken til alle Kanter, Markus, Sigurd og nogle Andre til Skorpø (i Sunds Pgd. ved Bergen); her blev de fundne, førte til Bergen og aflivede (29de Septbr. 1163). Sigurds Parti var nu ganske sprængt; kun Aanund Simonsson, en vis Ørnulf Skorpa, samt en fornem Trønder Fredrik Køna og Bjarne ille (den onde) søgte at holde Levningerne sammen. Men de var for svage til at udrette noget, og Erling, altid vaagen, passede Leiligheden saa godt, at han uforvarende kom over dem i en Havn i Viken, fangede Fredrik Køna og Bjarne ille og lod dem aflive; Aanund Simonsson og Ørnulf Skorpa undkom vel, men det lykkedes dem aldrig at samle nogen Magt mod Erling. Men ved Fredriks Drab havde denne skabt sig mange Fiender i Trøndelagen, og Trønderne blev aldrig Venner af Erling skakke eller hans Søn.

Magnus's Kroning. Kirkens Magtsforøgelse.

Erling og hans Søn Magnus var nu i uomtvistet Eie af Norge. Men Erling var altfor klog til ikke at vide, at Mangelen ved Sønnens Adkomst til Kongedømmet berøvede dette sin lovlige Grundvold og derved dets Fasthed. For at bøde derpaa besluttede han at lade Sønnen krone. Derved vilde denne i Tidens Øine modtage Kongedømmet af Gud, og dette maatte forsone Samtiden med, at det ikke i Kraft af Fødsel var tilfaldt ham som Arv. Men for at opnaa dette, maatte Erling komme overens med Kirken eller rettere dens Overhoved i Norge, Erkebiskopen. For godt kjendte han dennes Magt, og hans Opfatning af Kirken, hvorledes dens Stilling burde være, og hvorledes den i Norge var, til

ikke at vide, at han, støttet af Tiden i sit Krav paa Kirkens Uafhængighed, vilde gribe denne gunstige Leilighed til at gjennemføre sine Synsmaader.

Erkebiskop Eystein, der var udnævnt af Kong Inge, uden at denne havde raadspurgt Domkapitlet, var nemlig en Mand, der med overordentlig Dygtighed forbandt en høi Stræben efter at udvide Kirkens Magt. Hans Æt hørte til de første i Landet: hans Olderfader var nemlig Harald Haardraades Stallar, Ulf Uspaksson, gift med Torberg Arnessons Datter, Jorun. Før han tiltraadte sit Embede som Erkebiskop, havde han rimeligvis opholdt sig længere Tid i Rom og der tilegnet sig sit Livssyn om Kirkens Herskerforhold til Staten. Han havde seet, hvorledes i Udlandet Kirken havde en ganske anderledes Magt end i Norge. Her var den afhængig af Staten eller rettere Kongerne, der havde mest at sige i Kirkens Sager. Deres Indflydelse og Magt var kommet saa naturlig, var voxet ud af deres Stilling som Grundlæggere af Kirken i Landet og Ordnere af de kirkelige Forholde. Hovedkirkerne, Fylkeskirkerne (i hvert Fylke), skrev sig fra dem, der havde skjænket dem Gods til deres Underhold, beskikket og tildels lønnet Præsterne; efter deres Exempel havde Bønderne — det var ialfald væsentlig disse — bygget Kirker i hvert Herred (Herredskirker), valgt og lønnet Præster, og Stormændene ladet opføre Gudshuse (Høgendeskirker) paa sine Gaarde, ansat Præster og lønnet dem. Biskoperne var, navnlig før de havde faaet sit fast afgrændsede Omraade for sin Virksomhed, aldeles afhængige af Kongen, til hvis Hof de regnedes, og hvis Hirdbiskoper de kaldtes. Sin Stilling skyldte de ham; sin Indflydelse i det kirkelige skaffede de sig som hans Raadgivere; den Magt, deres Embede gav dem,

var laant af ham, hvis Ærindsvende og Stedfortrædere de i Virkeligheden var. Men Kongen var ikke blot de kirkelige Embedsmænds overordnede, han gav ogsaa med Samtykke af Folket de kirkelige Love. Efterhaanden kjendtes dog Kongernes Herredømme paa dette Omraade som stridende mod de Krav, Tiden reiste paa en fri, uafhængig Kirke. Lidt efter lidt gjordes der Indrømmelser til disse Krav. Olaf Kyrre gav, som allerede fortalt, Biskoperne faste Biskopsæder og Bispedømmer, Eystein og Sigurd Jorsalafarer oprettede et fjerde Bispedømme, og Indførelsen af Tienden sikrede Præsterne deres Underhold og bidrog derved til at gjøre dem mere uafhængige af deres Sognebørn. Endelig fik den norske Kirke ved Erkebispedømmets og Domkapitlernes Oprettelse Enhed og Sammenhæng i sin Bygning. Men endnu havde Kongerne Magten i Kirken. De førte Tilsyn med den og dens Lovgivning, de indsatte Biskoperne, de var i Virkeligheden fremdeles Kirkens Styrere. Men nu var Tidspunktet der, da dette Forhold kunde blive ændret. Det nye Kongedømme, der saa høilig trængte Kirkens Støtte, vilde for at faa den, ikke kunne nægte at give Vederlag, selv om det var stort. Det vidste Erkebiskopen, og overfor Erling var han allermindst villig til at slaa af. Thi de to havde ikke været de bedste Venner. Erkebiskopen havde aldrig været nogen varm Tilhænger af Magnus's Kongedømme og var allerede lige efter Tiltrædelsen af sit Embede kommet i et spændt Forhold til Erling. Eystein havde nemlig ved sin egen Anseelse og Frænders Bistand faaet sat igjennem, at de Bøder, som tilkom Erkebispen, skulde for Fremtiden i hans Stift beregnes efter en Øre Sølvværdi, istedetfor de før, ligesom de Bøder, der tilkom Kongen, beregnedes efter en Sagefalds-Øre, der

kun var halvt saameget. Erling var meget misfornøiet med denne Forhøielse, med ham, som havde faaet den sat igjennem, og dem, som havde hjulpet ham dertil. Stillingen var imidlertid nu slig, at han ikke kunde gjøre videre Ophævelser derfor; han maatte se til at faa Forlig. Da i Aaret 1163 en pavelig Legat, Magister Stefanus, kom fra Rom til Norge, troede han, at den gunstige Leilighed var der til at opnaa, hvad han ønskede, og Vaaren efter reiste han til Nidaros for at træffe ham og stemme ham og Erkebispen gunstig for sin Plan. I en Sammenkomst, han havde med den sidste, lagde han dog ikke Skjul paa sin Misnøie med Forhøielsen i Sagefaldet og ytrede, at Erkebispen sikkert maatte vide, at dette var et Brud paa St. Olafs Lov. Erkebispen svarede dertil, at der intetsteds stod skrevet i Loven, at man ikke maatte forøge Guds Ret. Derimod, sagde han, kunde det snarere regnes som et Brud paa Loven, at en ikke kongebaaren Mand var bleven Norges Konge. Erling indvendte dertil, at Erkebispen ingen videre Vanskeligheder havde gjort ved Magnus's Kongevalg, der havde saavel Biskopernes som hele Folkets Samtykke. „Jeg kan heller ikke", lader Sagaen Erkebispen sige, „have det mindste imod, at Magnus er Konge, men jeg frygter for, at hvis der senere kommer nogen virkelig arveberettiget og gjør Fordring paa Riget, vil han faa et stort Parti for sig." Nu kom Erling frem med, hvad han egentlig vilde. „Siden det ei", sagde han, „har alle Lovbøgers Medhold, at en ikke kongebaaren Mand er Konge, og det dog er eders og de andre Biskopers Ønske, at Magnus skal godkjendes som saadan, da kan I ved at salve, krone og indvie ham til Konge styrke hans Kongedømme, saa at dette faar sin Grund i Guds Lov, og da skal ingen siden med

Rette gjøre ham Tronen stridig. Saaledes var Viljam Bastard ikke Kongesøn, men blev dog kronet til Konge, og hans Efterkommere har lige til denne Dag været kronede Konger. Svein Ulfsson i Danmark var heller ikke Kongesøn, men blev kronet til Konge, og kronede Konger har ogsaa hans Sønner og Frænder efter ham været. Vi har faaet en Erkestol, som er Landet til stor Ære og Glands; lad os nu ogsaa faa en kronet Konge, saa vi ikke i nogen Henseende behøver at staa tilbage for Daner og Englændere. Til Gjengjæld skal han og jeg hjælpe eder i alt, hvad I maatte forlange til eders Stols Fremme." Erling og Erkebiskopen talte oftere om dette; den sidste tog Legaten paa Raad og var ikke uvillig til at gaa ind paa en Overenskomst. Ved en saadan vilde Erling opnaa at faa hævdet Retmæssigheden af Magnus's Kongedømme, men skulde til Gjengjæld „tage sit Rige til Len af St. Olaf", underordne det verdslige Kongedømme under Kirken, eller hvad der her var det samme, under Geistligheden og navnlig dens Hoved, Erkebispen. Sagen blev allerede i Nidaros foreløbig aftalt og afgjort den følgende Sommer 1164 paa et Rigsmøde, som sammentraadte i Bergen, hvor Legaten, Erkebispen, alle Bisperne, og mange af Landets mest anseede Mænd fremmødte. Her blev den 8aarige Magnus kronet, og Overenskomsten mellem Kirken og Tronen, som blev vedtagen, tilsigtede at ordne Tronfølgen, opretholde Orden i Riget, men navnlig at udvide Høvdingernes og især Geistlighedens Magt. Kun den regjerende Konges ægtefødte Søn skulde have Ret til Tronen, men var han dertil uskikket, skulde den af hans samfædre Brødre blive Konge, som Erkebiskopen og Biskoperne samt 12 af Bispen opnævnte Mænd fra hvert Stift, fandt at være den vær-

digste. Var der ingen ægtefødt Søn, skulde den nærmest arveberettigede bestige Tronen, hvis han dertil kjendtes duelig; i modsat Fald skulde de forsamlede vælge den, de ansaa som den mest skikkede. I Tilfælde af Meningsforskjel gjorde Bispernes Stemme Udslaget. Geistligheden fik ved denne Overenskomst stor Magt overfor Kongen; Høvdingerne derimod sikrede sig ingen Forrettigheder, men kunde dog alligevel være visse paa Fordele ved et Kongedømme, der var udsprunget af deres Midte, og var henvist til dem som dets Støtte. Derpaa blev den otteaarige Magnus med megen Pragt kronet til Konge af Erkebiskopen.

Kong Valdemar og hans Tilhængere i Norge.

Da den danske Kong Valdemar spurgte, at Magnus var bleven Konge, skikkede han Sendemænd til Erling og Magnus med Breve, hvori han mindede dem om deres Aftale og fordrede Viken. Erling var ikke tilsinds at holde sit Løfte, men ligefrem at nægte at opfylde det vilde han ikke; han raadførte sig med sine Mænd om Sagen, og enstemmigt svarede de, at de danske aldrig skulde faa saa meget som en Fodsbred af Norge; thi saa slemt havde det aldrig været i Landet, som da Danskerne havde Magten. Endnu gav dog Erling ikke Sendemændene Svar, og da de trængte paa en Afgjørelse, bad han dem at følge med til Viken, der vilde han faa høre de forstandigste Mænds Mening og derefter indrette sit Svar. De var villige, og om Høsten blev der sat Ting i Sarpsborg for Vikens fire Fylker. Her underrettede Erling Forsamlingen om Overenskomsten, han havde sluttet med Valdemar, „og“, sagde han, „det jeg har lovet, vil jeg holde, saafremt det, Bønder, er med eders Villie og

Samtykke, at I hellere vil tjene Danekongen, end ham som nu er viet og kronet til Riget." Men med Raab og Skrig svarede Almuen. „Det skal aldrig ske, saalænge en eneste af os Vikværinger er i Live, at vi skal give os under Danekongen." De besvor Erling at holde den Ed, han havde aflagt, at værge sin Søns Rige, „og vi", sagde de, „skal følge dig, alle som en." Med denne Besked maatte Sendemændene vende tilbage til Danmark, hvor Erlings Troløshed vakte stor Harme, og Ordet gik, at næste Vaar vilde Valdemar med en Hær drage til Norge og tugte Nordmændene.

Men da han havde hørt, at der raadede Misnøie i Landet mod Erling, vilde han først forvisse sig, om dette virkelig var Tilfældet. Han sendte derfor i 1164 Mænd til Norge for at undersøge Stemningen og bearbeide Gemytterne. De udgav sig for Pilegrimme, der vilde valfarte til Hellig-Olafs Grav, men da de kom til Trondhjem, opsøgte de de mægtigste Mænd, fremlagde Breve fra Valdemar og bad dem at hjælpe ham til at undertvinge Landet. De uddelte Gaver og ødslede med Løfter, hvis de vilde slaa til. De fleste lod sig forføre, lovede Understøttelse og gav til Pant Breve og Segl med til Danekongen. Paa Vaarkanten 1165 drog Sendemændene sydover.

Erling havde om Vinteren opholdt sig i Bergen, og Vaaren 1165 fik han høre om Stemningen i Trøndelagen. Han lod, som han ikke troede, hvad der fortaltes om Trøndernes Fiendskab, men forkyndte, at han vilde drage syd til Onarheim (i Søndhordeland) for at holde Ting. Skibe bleve udrustede, men hans Mænd knurrede, thi Reisen fandt de unyttig, og Vinden var imod. Men da de Mandagen 10de Mai forlod Bergen og lagde til i Biskophavn (lidt nordenfor

Byen), rykkede Erling frem med sin egentlige Hensigt. Han sagde: „I knurrer, fordi I maa ro mod Vinden; op da med Masterne og sæt Seil til, lad os se, hvorledes Skibene vil gaa nordefter.“ For strygende Bør bar det nu affted, uopholdelig gik det Tirsdag og Onsdag, og allerede Nat til Torsdag, som var Kristi Himmelfartsdag, seilede de ind om Agdenæs. Her traf de en Mængde Skibe, som agtede sig til Byen til Festen; Erlings blandede sig mellem disse og kom ubemærket op i Nidelven, just som der blev sunget Ottesang i Kristkirken. Alf Røde, Ottar Birtings Søn, var ikke i Kirke, men sad hjemme og drak med sine Mænd. Dette fik Erling Nys om, overfaldt og dræbte Alf og de fleste af de tilstedeværende, der mindst af alt drømte om Fiendtligheder. Længere ud paa Dagen lod Erling blæse til Øreting, og her anklagede han Trønderne for Landsforræderi og udpegede navnlig Baard Standhale, Paal Andresson og en vis Baard, som paa den Tid var Byens Forstander. De anklagede paastod sin Uskyldighed, men da fremstod Erlings Kapellan, fremviste deres forseglede Breve til Valdemar og spurgte, om de vedkjendte sig dem. Nu kunde de ikke længere nægte, men faldt til Fode og overgav Sagen til Erlings Dom. De slap vistnok med Livet, men maatte betale store Pengesummer i Bøder; ydmygede var de blevne, dog var Hadet mod Erling stærkere end nogensinde. Det havde denne ogsaa en Følelse af og vendte derfor skyndsomt tilbage til Bergen.

Samme Vaar kom Valdemar med en stor Flaade til det sydøstlige Viken og forlangte af Bønderne, at de skulde underkaste sig. Disse vilde ikke sige ja og turde ikke sige nei, men erklærede, at de vilde tjene den Konge, som de øvrige Vikværinger antog. Valdemar drog da nord til Sarpsborg

og holdt Borgarting; men om der end her var nogle, som hyldede ham til Konge, vilde dog Mængden af Bønderne ikke vide af ham, og da han vilde prøve sin Lykke paa den anden Side af Folden, gik det ham ikke bedre, overalt strømmede Indbyggerne ned til Stranden og skjød paa hans Skibe, naar de nærmede sig. Da hans Flaade ogsaa begyndte at mangle Levnetsmidler, erklærede han for sine Mænd, at han heller vilde vende sine Vaaben mod Hedningerne i Austerveg end dræbe kristne Mænd i Norge; han vendte derfor tilbage til Danmark, og Faren var for denne Gang drevet over.

Erling havde ved Tidenden om Danernes Angreb, udbudt Almenning over hele Riget; Langskibe blev byggede, og da hans Udrustninger var endte, drog han mod Valdemar. Ved Lindesnæs fik han høre, at Valdemar allerede var borte; han opløste Hæren og tog til sit Hjem.

Kampen mod Hettesveinerne.

Længe fik han dog ikke blive i Ro. Vinteren 1165—66 reiste et nyt Parti sig mod ham, under Anførsel af Olaf, Søn af Gudbrand Skafhøggsson og Kong Eystein Magnussons Datter Maria. Han opfostredes hos Sigurd Agnhat, en mægtig Mand paa Oplandene, og ved dennes Hjælp fik han en Flok Oplændinger paa sin Side og blev af dem hyldet som Konge. Han holdt til paa Oplandene, i Viken og de østlige Skogbygder, vovede sig derimod ikke til Kysten, hvor Magnus's Parti var overmægtigt. Da Erling fik høre om denne nye Reisning, ilede han til Viken, drog om Høsten til Oslo, men forlod kort før Allehelgensdag, 1ste Novbr. 1166 denne By for at opsøge sin Modstander. Han søgte imidlertid forgjæves. Som han opholdt sig i Sudreim (Sørum) paa Romerike, blev han indbudt

Gaarden Rydjøkul tæt ved Øiern af en Præst, som boede der. Men Præsten var en hemmelig Tilhænger af Olaf, og da Erling havde modtaget hans Indbydelse, sendte han Bud til denne, der laa en 6—7 Mile derfra, at nu var der den ypperligste Leilighed til at overrumple sin Fiende. Denne lod sig ikke dette sige to Gange, men brød endnu samme Aften op med hele sin Flok. Imedens beværtede Præsten Erling og hans Følge paa det bedste og lod det navnlig ikke mangle paa stærk Drik. Ud paa Natten lagde de sig, for næste Dag, som var en Festdag, at gaa i Messe. Erling sovnede, men vaagnede strax efter og spurgte, om det ikke var Tid til at gaa i Ottesang. Præsten sagde, at Natten var først begyndt og bad ham slaa sig til Ro. „Jeg drømmer meget i Nat", sagde Erling, „og sover uroligt." Atter vaagnede han, men slog sig til Ro, da Præsten sagde, at det først var Midnat. Men da han tredie Gang vaagnede, bød han sine Mænd at klæde sig paa og gaa i Kirke. De gik, men lod sine Vaaben blive udenfor. Ottesangen var forbi, men Erling blev endnu siddende og sang en Salme. Med engang hørtes Lurdrøn og Krigsraab udenfor. Det var Olafs Flok, der kom stormende frem, vendte sig først mod nogle af Erlings Mænd, der var blevne tilbage i Stuen, og dræbte disse. Derved fik Erling og hans Følge Tid til at komme ud af Kirken og tage sine Vaaben. Flugt var det eneste, som kunde frelse, og de styrtede derfor afsted mod Stranden. Det var bælmørkt, saa de ikke kunde se en Haand for sig. Ved en Skigard indhentedes de af Fienden; Lændermændene Bjørn Buk og Ivar Galle slap over, og søgte derpaa at hjælpe Erling, der var tilaars og noget tung af sig. Den tapre Islænder Are Torgeirsson stillede sig imidlertid ene mod

Fienderne for at opholde dem, til Jarlen var kommen over Gjerdet og i Sikkerhed. Han opnaaede sin Hensigt, men ofrede sit Liv, thi et Spyd ramte den kjække og spiddede ham til Gjærdet. Erling skakke sagde, da han spurgte hans Fald: „Visselig har han fulgt os hæderlig og var den første til at ofre sit Liv for os; jeg har ingen saa kjæk Mand igjen og kan aldrig godtgjøre hans Frænder, hvad de i ham har tabt.“ Olaf, der havde havt sin Fiende mellem Hænderne og dog gaaet glip af sin Fangst, fik efter dette Overfald Tilnavnet Ugæfa (Ulykke); hans Flok kaldtes ofte Hettesveinerne. Deres Saga blev dog ikke lang; Olaf havde fremdeles Lykken mod sig, tabte et Slag mod Erling 1168, og døde Aaret efter i Aalborg.

Erling skakke slutter Fred med Danmark.

Medens Erling i Norge kjæmpede med Olaf Ugæfa, maatte han ogsaa føre Krig med Danmark. For at vinde Forbundsfæller mellem Kong Valdemars egne knyttede han hemmelig Underhandlinger med Hertug Buris, der nedstammede fra Svein Ulfsson og var Søn af Ingerid i dennes første Ægteskab, altsaa en Halvbroder af Kong Inge og Orm Kongsbroder. Det blev aftalt mellem dem, at Erling skulde hjælpe Buris til at overfalde Valdemar, naar han vendte tilbage fra Venden, hvor han netop befandt sig paa et Tog. Buris's Forræderi blev imidlertid opdaget, og Erling, der kom med en Flaade til Danmark og i Førstningen havde Held med sig, mødte baade i Sjælland og siden i Halland en saadan Modstand, at han maatte vende tilbage til Norge med uforrettet Sag.

Aaret efter 1168 gjengjældte Kong Valdemar Erlings Danmarkstog med et Angreb paa Norge. Men han var ikke heldigere der, end hans Fiende havde været i Danmark. Han landede i Viken. Erling havde besat med sin Hær et trangt Sund, som den danske Flaade maatte igjennem; her turde ikke Valdemar angribe ham, fortsatte dog Toget nordefter, indtil Mangel paa Levnetsmidler og Misnøie i Hæren tvang ham til at vende tilbage til Danmark. Han nedlagde dog forinden Forbud mod al Handelsforbindelse mellem Danmark og Norge, og dette virkede mere end nogetsomhelst andet til at gjøre Nordmændene kjede af Krigen. Thi navnlig Vikværingerne kunde ikke undvære Handelsforbindelsen med Danmark og overhang Erling med Bønner om at slutte Fred. Denne indsaa selv Nødvendigheden deraf og besluttede at aabne Underhandlinger med Valdemar. Han sendte sin Hustru Kristina, der var Sødskendebarn af den danske Konge, til Danmark, og hun tilbragte Vinteren 1169—70 ved Valdemars Hof. I Samtaler, hun havde med Kongen, kom hun efter, at denne ikke var uvillig til Forlig, og dette meldte hun til Erling. Vaaren 1170 sammenkaldte Valdemar en stor Rigsforsamling til Ringsted for at skrinlægge sin Fader Hertug Knut og lade krone sin Søn, den syvaarige Knut, til Konge. Paa denne Forsamling, der sammentraadte ved St. Hanstid, mødte ogsaa Sendebud fra Erling, nemlig Biskop Helge af Oslo, og Erkebiskop Stefanus af Upsala, og den første holdt, efterat Kroningen var over, en Tale, hvori han med mange venlige Ord foreslog Fred mellem Norge og Danmark. Valdemar tillod da, at Erling maatte komme ned til Danmark for nærmere at aftale Sagen, og Esbern Snare, Biskop Absalons Broder, blev sendt til Norge for at bringe ham

denne Besked. Paa et velrustet Langskib seilede Erling til Danmark. Kongen var i Randers, og did stævnede Erling hen. Han landede og gik med 11 Mand til Kongens Herberge, alle med Ringbrynjer under Kapperne og Hjelme under fine Hatte. Hallens Døre stod aabne, og Erling stod foran Kongens Høisæde, før nogen havde lagt Mærke til ham og hans Følge. „Fred vil vi have, Herre Konge“, sagde han, „baade her og til Hjemreisen.“ „Er du der, Erling“, sagde Kongen og saa paa ham. „Ja“, svarede denne, „Erling er her, og sig os nu fort, om vi skal have Fred eller ikke.“ I Hallen var der ialt 80 af Kongens Mænd, men alle vaabenløse. Kongen svarede: „Fred skal du have, Erling; jeg har aldrig sveget nogen, som kommer for at tale med mig.“ Erling bad da senere at maatte frembære sit Ærinde, kyssede Kongen paa Haanden og gik tilbage til sit Skib. Han blev en Stund i Danmark og talte oftere med Valdemar. Engang sagde han til denne: „For at faa Fred mellem Rigerne, finder jeg det bedst, Herre, at I faar den Del af Riget, som var lovet eder. Men hvis saa sker, hvilken Høvding vil I da sætte til Styrer af Landet? En dansk?“ „Nei“, sagde Kongen, „ingen dansk Høvding vil op til Norge for at drages med et haardt og stivsindet Folk, i Stedet for at have det godt hjemme.“ Da sagde Erling: „Jeg drog til eder, Herre, for ikke at miste eders Venskab. Før har gjæve Nordmænd faret hid til Danmark, som Haakon Ivarsson og Fin Arnesson; begge gjorde Kong Svein, eders Frænde, til Jarler. Jeg har ikke mindre Magt i Norge end de; giv mig derfor eders Del af dette Rige til Len, og jeg vil gaa eder tilhaande og vise eder al skyldig Lydighed.“ Tilbudet blev modtaget; et norsk Landskab blev dansk Landsdel, og Erlings

Ophøielse til en fremmed Konges Jarl var kun et daarligt Vederlag for Nedværdigelsen, han bragte over sit Fædreneland.

Magnus's Kongedømme var paa denne Maade betrygget udadtil; at sikre det indadtil blev nu Erlings Stræben, og ogsaa her var alle Midler ham lige gode. For at hindre at nye Kongsemner skulde fremstaa sendte han Sigurd Munds voxne Datter Cæcilia til Lagmanden i Vermeland, Folkvid, der tog hende til Frille. En anden Handling i samme Hensigt var endnu styggere. Hans Hustru Kristina havde før sit Ægteskab med Erling havt en Søn, Harald, der siges med Sigurd Mund. Denne, en vakker, haabefuld ung Mand, blev af Lændermanden, Nikolas Kufung, Søn af Paal Skoftesson paa Giske, tagen til Fange og bragt til Bergen. Den Taushed, hvormed han af Erling blev modtagen, spaaede ham intet godt. Erling havde nemlig for Skik at være stille og faatalende overfor Uvenner, som han havde besluttet at dræbe, medens han var meget støiende og overfusede med Skjældsord mod dem, hvis Liv han tænkte at spare. Mange gik i Forbøn for den unge Mand, ogsaa Magnus, men Erling var ubøielig. „Faar Harald leve", sagde han til Sønnen, „da vil han blive Konge, medens du maa kysse Øxens Mund." Harald blev derpaa halshugget. Hans Moder, Kristina, drog til Konstantinopel og døde der.

Erling skakke stod nu paa Toppen af sin Magt. Alt bøiede sig for ham ogsaa i Trøndelagen, hvor dog Misnøien ulmede. Han var skabt til at styre, var en modig og dygtig Kriger og en klog Statsmand. Men han eiede ingen vindende Egenskaber. Han var kold, haard og grum. Hans Personlighed bar Præget af Herskeren, men den høie

Mand med Hovedet paa skakke, de fremstaaende Axler, det lange, skarpe Ansigt og værdige, men ikke venlige Optræden var ikke egnet til at indgyde Kjærlighed. Sønnen derimod slægtede ikke sin Fader paa. Han eiede et let Sind, var lystig og fuld af Spøg, og hans Venlighed gjorde ham elsket af alle. Frygten for Erling og Kjærligheden til hans Søn bandt saaledes Folket til et Kongedømme, der var fremkommet ved Brud paa den gamle Tronfølgeorden, og som søgte og fandt sin Støtte i de geistlige og verdslige Stormænd.

Nordmændenes Herredømme i Irland ophører.

I halvfjerde hundrede Aar havde Nordmændene havt fast Fod i Irland. Irlænderne havde vistnok prøvet, men aldrig magtet at afryste deres Aag. Det hændte vel, at Nordmændene eller, som de her kaldtes, Østmændene, stundom erkjendte enkelte irske Kongers Overhøihed, men de gjorde det kun for at vinde en eller anden Fordel; nødte dertil var de ikke, og deres Underdanighed varede altid bare kort. Kongerne paa Irland havde bestandig ligget i Strid med hverandre; men saa ilde som i det 12te Aarhundrede havde det aldrig været. Siden 1166 havde Ruaidhri været erkjendt som Overkonge. Saasnart han følte sig sikker i Sadelen, drog han mod Dublin, og her blev han hyldet af Østmændene. Det synes ikke, som om disse har været tvungne dertil; det fortælles saaledes, at Ruaidhri paalagde hele Irland en Skat af 4000 Stykker Kvæg, der skulde udredes til Østmændene som Sold eller Skat. Disses Undertvingelse kom fra en anden Kant. En af Irlands Underkonger, Diarmid, laa under i en Kamp med en anden irsk Konge, som var bleven

understøttet af Ruaidhri og Østmændene i Dublin. I sin Nød tyede han til den engelske Konge, Henrik II. og lovede denne, at han vilde tage sit Rige til Len af ham, hvis han vilde hjælpe ham til at gjenvinde det. Henrik havde længe havt sine Øine paa Irland, og greb derfor med begge Hænder Diarmids Tilbud. Selv kunde han ikke følge med, men enhver af hans Mænd, der havde Lyst dertil, fik Lov, og flere engelske Riddere gav Tilsagn om, at de Vaaren efter (1169) skulde møde frem. Diarmid var for utaalmodig til at vente, begyndte Kampen alene, men kom i slem Knibe, og slap først ud af den, da hans engelske Hjælpere naaede over. Med disse drog han mod Wexford, der for Størstedelen skal have været beboet af Østmænd. Disse rykkede ud mod Fienden, men maatte give tabt, trak sig saa tilbage til Byen, hvor de en Stund værgede sig kjækt. Ved gyldne Løfter lod de sig dog bevæge til at overgive Byen og stille Gidsler, og Diarmid havde nu en slig Fremgang, at Ruaidhri aabnede Underhandlinger og sluttede Fred paa de Vilkaar, at han skulde godkjende Diarmid som Konge i Leinster, mod at denne anerkjendte ham som Overkonge. Dermed var ikke Faren afvendt fra Irland. Diarmid tænkte paa alt andet end at holde Freden, hans Magt voxte, thi Engelskmænd strømmede stadigt over. Disse truede Dublin, hvis Indbyggere, for at slippe Fiendtligheder, gik ind paa at godkjende Diarmids Herredømme.

Det gik tilbage med Østmændene og Irerne. Waterford blev beleiret af Engelskmændene, hvem det lykkedes at faa brudt ned et Stykke af Bymuren og gjennem Aabningen at trænge ind i Byen. Nordmændenes Konge, Ragnvald, blev tagen til Fange, og et forfærdeligt Blodbad anrettet. Water-

fords Indtagelse var Indledningen til Dublins. Her havde Østmændene under deres kjække Høvding, Askell Ragnvaldsson, gjort Opstand og erklæret sig uafhængige. De støttedes af Ruaidhri, der med en stærk Hær stod faa Mile fra Byen. Men den engelske Høvding, Rikard Jarl, en Svigersøn af Diarmid, rykkede forbi Ruaidhris Hær og stod foran Dublin saa uventet, at Indbyggerne i sin Overraskelse strax begyndte Underhandlinger. Midt under disse brød Engelskmændene over et ubevogtet Sted paa Muren ind i Byen, som i en Haandevending kom i deres Hænder (Septbr. 1170). En Mængde af Indbyggerne blev dræbte, men endel af de fornemste af Østmændene tilligemed Askell undkom til Skibene og undslap paa dem til Syderøerne eller Orknøerne. Vaaren efter kom han tilbage med 60 Skibe for at optage Kampen og under bedre Udsigt til Seier end før. Henrik II. var nemlig bleven skinsyg over Rikard Jarls Fremgang og havde kaldt de engelske Riddere, som stod i hans Tjeneste, tilbage. Diarmid var ogsaa død, og alle de, som af Hengivenhed havde sluttet sig til denne, forlod den engelske Jarl, hvem de ikke brød sig om. Men hvor mange der end svigtede, blev dog Lykken ham tro. Askell angreb vel Dublin med stor Heftighed, men et Udfald, som Engelskmændene gjorde, bragte dem Seir og Askell Fangenskab. Men selv som Fange viste denne sig uforfærdet og kjæk. Han erklærede rent ud, at hvis man satte ham paa fri Fod, vilde han forny — og med større Kraft — Forsøget mod Dublin. For at gjøre en saadan Fiende uskadelig lod man da den kjække henrette. Med Østmændenes Nederlag var dog ikke Dublin frelst. Flere af de irske Smaafyrster glemte sine Kjævlerier over den store Fællesfare og forenede sig. Hjælp fik de fra Syderøerne

og Man, og medens en Flaade herfra paa 30 Skibe lagde sig udenfor Dublin, omringede en irsk Hær paa 30000 Mand dem fra Landsiden. Hvis disse Masser havde vovet en Storm, vilde Byen rimeligvis være falden; nu blev Hæren liggende uvirksom og nøiede sig med at holde Dublin indesluttet. Ogsaa Indeslutningen bragte Rikard Jarl i stor Nød, og han saa sig nødt til at aabne Underhandlinger. Men Beleirerne satte saa overdrevne, saa ydmygende Vilkaar, at Jarlen hellere end at underkaste sig dem vilde vove alt. Og dristig vovet er halvt vundet. Det Udfald, han gjorde, fortvivlet som det var, kronedes med et saadant Held, at paa faa Timer var hele den fiendtlige Hær adsplittet. Da imidlertid en Afdeling af hans Hær paa en anden Kant havde været meget uheldig, og han desuden fik høre, at Kong Henrik ikke var ham god, drog han over til England for at blive forligt med denne og af denne faa Hjælp mod Irerne. Henrik lod sig ogsaa formilde, men Rikard maatte overgive Dublin og de indtagne Sjøhavne til ham mod at beholde sine andre Landevindinger som arveligt Len under den engelske Konges Lenshøihed. I Irland havde han søgt at nytte Rikard Jarls Fravær til at afkaste det engelske Aag, men det var ikke lykkedes, og da Jarlen kom tilbage med Kong Henrik selv paa en Flaade af 400 Skibe og med en Hær af 400 Riddere og 4000 Mand, da ilede Fyrster og Stæder med at underkaste sig Engelskmændene, som efterhaanden gjorde sig til Herre over hele Irland. Med Østmændenes Herredømme var det nu forbi, men de vedblev navnlig i Dublin at danne et særeget Samfund, holdt fast ved norsk Levesæt og skilte sig ud baade fra Irer og Englændere. Der siges, at de længe bibeholdt meget af sin Selvstændighed. Spor af dem lader sig

paavise langt ned i Tiden. Endnu sent som i det 17de Aarhundrede skal de fleste Kjøbmandsætter i Dublin have nedstammet fra Nordmændene, og den Dag i Dag kaldes en Del af Byen Oxmontown, egentlig Ostmanntown eller Østmændsbyen.

Birkebeinernes Parti staar frem.

Norge havde nu Ro i nogle Aar. Men det var at forudse, at den ikke vilde vare længe. Thi netop Erlings Strenghed mod Ætlingerne af Harald Gille maatte bringe disse til at reise sig mod Magthaverne. De vovede i Grunden mere ved at reise Oprørsfanen. I Aaret 1174 fremstod en Mand ved Navn Eystein, der udgav sig for Søn af Kong Eystein Haraldsson. Han var ung af Aar og liden af Vært med et vakkert, men temmelig lidet Ansigt, hvorfor man gav ham Tilnavnet Meyla d. e. den lille Pige. Han blev opstillet som Modkonge mod Magnus, og hans Parti dannedes fra Skogbygderne ved den svenske Grændse, Folk der havde maattet prøve Erlings Strenghed og havde Frænders Drab at hævne. Den svenske Jarl Byrger Brosa, der var gift med hans Faster Brigida, Harald Gilles Datter, tog sig af hans Sag og understøttede ham med Penge og Folk. Men Pengene slap snart op, og for at skaffe sig det nødvendigste maatte hans Mænd røve og plyndre i Bygderne. Bønderne var efter dem, og de turde aldrig opholde sig længe paa et Sted ad Gangen; under deres Omstreifinger sled de sit Skotøi af sig, og maatte hjælpe sig med Birkenæver, som de bandt om Fødderne. Deraf kaldtes de spotvis Birkebeiner. Et Par Vintre holdt de til i Skogbyderne, sloges med Bønderne,

seirede oftere, men fik ogsaa undertiden Bank. Men i 1176 vovede de sig længere ud. De skaffede sig Skibe og ud paa Sommeren tog de Veien til Trondhjem. Der var strømmet Folk til dem, saaledes fra Telemarken, og de udgjorde nu en Hær, der baade i Tal og Udrustning ingenlunde var at foragte. I Nidaros sad Byens Forstander Nikolas Skjaldvarssøn, Søn af Sigurd Ranessøn (se S. 393); tilstede var ogsaa Svigersønnen, Erik Arnessøn. Ingen vidste noget sikkert om Birkebeinernes Færd, men Erik kunde dog fortælle, at nogle Fiskere havde seet Langskibe i Fjorden og bad Nikolas være paa sin Post. Men denne var døv paa det Øre. „Jeg gaar ikke efter Fiskersnak" sagde han. Det var netop Mariemesse-Dag (8de Septbr.); det ringede til Høimesse, og Nikolas gik til Kirke. Men nu kom Erik atter til ham. „Her er Mænd", sagde han, „som har seet Seilene, og maa jeg raade, rider vi strax ud af Byen efter Folk, thi de, vi har, vil ikke forslaa." „Du er da ogsaa alt for ængstelig", sagde Nikolas, „lad os først høre Messe, og saa finder vi nok paa Raad." Efter Messen indfandt Erik sig for tredie Gang. „Nu er Hestene sadlede", sagde han, „og nu rider jeg." „Farvel da, Maag", sagde Nikolas, „jeg vil idag holde Ting paa Øren og se, hvad Folk vi har i Byen, men først vil jeg spise til Middag." Det blev dog ingen Middag den Gang, thi neppe havde Nikolas sat sig til Bords, før en Mand kom løbende og meldte, at nu roede Birkebeinerne opad Aaen. Nikolas sprang op, bød sine Mænd at gribe til Vaaben. Med dem gik han op paa Loftet for derfra at forsvare sig. Øieblikket efter opfyldte Birkebeinerne Gaardsrummet og omringede Huset. De bød Nikolas Fred, men han afslog den. Saa gik de løs paa Huset, brød Hul paa Taget og skjød ned. De

indesluttede værgede sig paa det mandigste med Bueskud, Kastespyd og Ovnstene; Nikolas dækkede sig længe mod Fiendernes Vaaben med sit røde, guldnaglede Skjold, men da han saa det gjennemboret af de nedhaglende Piler, udbrød han: „Nu sviger mit Skjold mig“, og faldt strax efter med mange af sine Mænd.

Bymændene underkastede sig nu og fik Fred, og paa Øreting blev Eystein tagen til Konge. Mange sluttede sig nu til ham, deriblandt Gudruns Sønner fra Saltnæs (Bynæsset), Jon Ketling, Sigurd og Vilhjalm. Ud paa Høsten drog han ind i Trøndelagen; ogsaa her strømmede Folk til ham. Først paa Vinteren drog han sydover, og i Orkedalen var Birkebeinerne næsten halvtredietusinde Mand stærke. Over Fjeldet tog de til Oplandene og over Toten og Hadeland til Ringerike. Alt Landet blev underlagt.

Men Erling skakke og Magnus var heller ikke ledige. Ved Tidenden om Eysteins Fremgang ilede Magnus, der nu var 20 Aar gammel, til Viken og tog Sæde i Tønsberg, medens Erling med betydelig Styrke blev tilbage i Bergen for at passe paa, om Birkebeinerne kom Sjøveien. Disse fik paa Ringerike høre, at Magnus var i Tønsberg og besluttede ufortøvet at angribe ham. Han fik Nys om deres Forehavende, samlede sine Krigere, og drog Fienden imøde. Ved Re stødte Hærene sammen i de første Dage af Januar 1177. Der var klingende Frost og Sneen stor. For at skaffe sig Plads lod Magnus derfor sine Mænd traakke Sneen udenfor Tunet paa den Gaard, han opholdt sig, opstillede der sin Hær, 1800 Mand stærk. Birkebeinerne, der var langt talrigere, skyndte sig at angribe, de ansaa sig sikre paa Seiren. Men Veien, de rykkede frem paa for at naa sine Fien-

der, var smal, og Sneen paa begge Sider dyb. Kun faa ad Gangen kunde saaledes komme frem, og de bagerste ikke ile sine Kammerater til Hjælp; prøvede de derpaa, blev de siddende i Sneen. Birkebeinerne faldt derfor i Mængde; deres Mærke blev nedhugget, og Eystein, som var mellem de forreste, dreven paa Flugt. Forvirringen og Flugten blev almindelig. Eystein løb ind i et Hus og bad Bonden skjule sig, men denne hug ham ned. Liget blev bragt til Ramnæs og baaret ind i Stuen, hvor Kong Magnus var. Paa Gulvet var der tændt op en stor Ild, ved den sad Kongen og varmede sig. Han bød de tilstedeværende at se paa Liget, om det var Eysteins Meyla. Bagenfor Kongen sad en Birkebeiner, som ingen havde lagt Mærke til, men da han kjendte sin Herres Lig, sprang han op, løftede sin Øxe og hug efter Kongen. Til Lykke fik en af Magnus's Mænd Øie paa ham og rev Kongen til Side, saa Hugget kun rammede Skulderen, der fik et svært Saar. Birkebeineren løftede Øxen igjen og hug efter Fødderne paa Orm Kongsbroder, der laa paa Bænken. Hurtigt som Tanken kastede denne Fødderne bag over Hovedet, saa Hugget rammede Bænken, og Øxen blev siddende fast. Men da stod ogsaa Spyd og Sværd saa tykt i Birkebeinen, at han neppe kunde falde, og nu saa man, at han havde slæbt Indvolde efter sig over Gulvet. Hans Manddom og Troskab blev høilig berømmet.

Magnus vandt stor Navnkundighed ved sin Seier. Uden Faderens Hjælp og med ringere Magt havde han slaaet en overlegen Hær af stridsvante Mænd. Birkebeinerne havde lidt et knusende Nederlag. En Mængde var faldne; de øvrige pengeløse, vaabenløse og uden Haab om at faa Fred hos Erling og Magnus. Nogle tyede til Marker, andre til Tele-

marken; mange drog ogsaa til Sverige til Byrge Jarl. Birkebeinernes Parti syntes opløst og deres korte Saga ude. Men da fremstod Sverre Sigurdsson.

Sverre Sigurdssons første Foretagender.

Sverre var født 1152. Hans Moder, Gunhild, var gift med en Mand ved Navn Unas Kambare, (Kammager), en Broder til Biskop Roe paa Færøerne, og Sverre ansaaes som dennes Søn. Han opfostredes hos Biskop Roe og blev sat til Bogen for at blive Præst. Sagaen fortæller om mærkelige Drømme, som han havde i sin Ungdom. Engang drømte han, at han var i Norge og blev en Fugl saa stor, at han naaede fra den ene Landsende til den anden og med Vingerne dækkede det hele Rige. Den, han fortalte Drømmen til, mente at den varslede om Magt; „kanske bliver du Erkebisp", sagde han. Men Sverre svarede: Til Erkebisp duer jeg neppe." En anden Gang drømte han, at det forekom ham, at Kong Magnus og Erling havde Strid med Hellig-Olaf. Sverre tog dennes Parti, og Olaf overrakte ham Mærket med de Ord: „Modtag dette Mærke og vid, at du fra nu af skal bære det." Senere kom 7 Mænd mod dem og vilde hugge Mærkesmanden, men Kongen dækkede ham med sit Skjold. Saa kom de ud paa en Slette, hvor han hævede Mærket og bar det imod Magnus's og Erlings Fylking, og da veg denne tilbage. Men da han skulde vies til Præst, fortælles der, at hans Moder begyndte at græde, og da Sverre spurgte, hvad hun græd over den Ære, der nu skulde vises ham, sagde hun: „Den er kun ringe mod den Ære, som rettelig tilkommer dig, din Fader er ikke den, du

mener, thi du er Søn af Kong Sigurd Mund i Norge." Da udbrød Sverre: „Er jeg født til en Krone, da skal jeg ogsaa stræbe at faa den, det koste, hvad det vil; thi uden den har Livet ingen Glæde mere for mig." Fra den Stund havde Sverre hverken Rist eller Ro. Hans Beslutning var snart fattet. Han forlod Færøerne og kom til sit Fædreneland samme Aar, som Eystein Meyla havde faaet Kongenavn (1174). Denne og dennes Flok indgjød ikke en saadan Tillid, at Sverre vilde slutte sig til dem; han drog nordpaa for efter Biskop Roes Raad at søge Hjælp hos Erkebisp Eystein. Undervejs fik han imidlertid anden Underretning om dennes Sindelag, at han vendte om, kom til Tønsberg og derfra til Kongehelle, thi nu fandt han det raadeligt at forlade Landet, haabløst som hans Foretagende maatte forekomme ham. Paa Reisen traf han oftere sammen med Kong Magnus og hans Fader; hans Munterhed og lystige Skjæmt gjorde ham yndet af dem, og Sverre fik mange Ting at vide, som de aldrig vilde have aabenbaret, hvis de havde havt den fjerneste Tanke om, hvem han var. Fra Kongehelle reiste han i Slutningen af 1176 til Vestgautland til Jarlen Byrge Brosa, blev her modtagen, men bad forgjæves om Hjælp. I Vermeland, hvor hans Søster Cecilia var Lagmanden Folkvids Frille eller Hustru, fik han venligere Modtagelse, men da han paa Veien havde hørt om Eystein Meylas Nederlag og vidste, at det i Norge ikke længere var ukjendt, hvem han var, besluttede han at tage til Udlandet for der at oppebie bedre Tider. Dette Forsæt kom ikke til Udførelse.

Birkebeinerne havde nemlig faaet høre, at en Søn af Sigurd Mund var i Vermeland, mange af dem gik da til

ham og bad, at han vilde sætte sig i Spidsen for dem. Men Flokken, som vilde gjøre ham til Høvding, saa ikke indbydende ud. Nogle var haardt saarede; andre var uden Klæder, de fleste manglede Vaaben og alle Aar og Erfaring. Sverre undskyldte sig og henviste dem til Byrge Jarl, hvis Sønner havde lige saa stor Ret til Riget som han. Birkebeinerne gjorde efter hans Anvisning, men kom atter tilbage. Ogsaa Byrge havde afvist dem, og raadede dem til at vælge Sverre, og hvis han undslog sig, tvinge ham med Magt. Han vilde dog heller ikke nu lytte til deres Forestillinger, men da de truede ham paa Livet, hvis han ikke føiede dem, gav han efter, og den 6te Marts 1177 gik Birkebeinerne ham tilhaande. Men hele hans Magt udgjorde 70 Mand. Med denne haandfuld Folk skulde han vinde et Rige. Natten efter drømte Sverre, at Profeten Samuel aabenbaredes for ham og salvede hans Hænder, kyssede ham og sagde: „Søg nu ud af denne Trængsel der østerpaa, thi du skal være Konge." Atter kyssede han ham og sagde: „Vær modig og stærk, thi Gud vil hjælpe dig." Da han vaagnede, fortalte han Drømmen; hans Mænd blev glade derved, og med ham selv syntes det at være foregaaet en stor Forandring.

Fra Vermeland drog Sverre ind i Viken. Hans Magt voxte; de 70 var snart blevet en Trop paa over 400 Mand. Her vilde hans Mænd give ham Kongenavn; Sverre vilde nødig, men maatte dog lade det ske. Det var dog langt fra at Flerheden af Sverres Mænd brød sig om at kjæmpe for en Sag, i dette Tilfælde sin Anførers Kongedømme; de var intet andet end Røvere, og da han vilde om Vermeland og Oplandene drage nordpaa, viste det sig, at de ikke var at lide paa, de forlod ham, og paa Eidskogen havde han kun 70

trofaste tilbage. Med en saadan Haandfuld Folk kunde han ikke tænke paa at binde an med Erling; hans Udsigter var mørke; helst skulde han ønske at opgive det hele og slippe bort fra sine Kampfæller, men skarpe Blikke vogtede paa hans Skridt, og han maatte blive. Han drog tilbage til Vermeland og sendte derfra Bud til Telemarken og opfordrede Folket, der var misfornøiet med Magnus, til at slutte sig til ham. Da den almindelige Vei ved kraftige Foranstaltninger af Erling var spærret, besluttede han gjennem Sverige at naa frem til sit Maal; 24de April brød han op og drog først i Retning mod Østersjøen, derpaa i Nordvest over Jarnberjaland (Dalarne), som endnu var hedensk, til Herdalen (Herjedalen) og derfra til Jæmteland. Denne Færd var yderlig besværlig. Det var i Førefaldet; Sneen, som smeltede i Skogen, og Isen, der begyndte at gaa oppaa Vandene, besværliggjorde i høieste Grad Birkebeinernes Fremrykning; men det værste var Mangelen paa Levnetsmidler; ofte maatte de friste Livet med Bark, Bær og Birkesaft; enkelte Gange kunde de i flere Dage i Træk være uden ordentlig Mad. Engang kom de til et Skogvand, som de maatte over, men Vandet var 5 Km. bredt, og de havde ikke Baad. De maatte gjøre sig smaa Tømmerflaader, hvorpaa de fordelte sig, 3 a 4 Mand paa hver. Den Flaade, som førte Sverre selv femte over, kunde neppe bære sin Byrde; Vandet stod dem til midt paa Læggen; alligevel tog Sverre endda en Mand ombord, der i sidste Øieblik kom løbende til Bredden og ikke paa anden Maade kunde slippe over; men da gik Vandet op over Knæerne paa dem, og Flaaden sank, hedder det, netop som de vel var kommen tillands. Et Par Dage efter var de saa udmattede, at de var Fortvivlelsen nær, men Sverre mandede dem op ved

Udsigten til, at de nu snart vilde kunne glædes „ved den røde Ild mellem kristne Mænd.“

Sverre faar Kongenavn. Omslakninger og Farer.

Sverre havde tænkt at overrumple Nidaros; men i Byen havde man dog faaet Nys om hans Komme, og en Hær paa 14—1500 Mand drog ham imøde. Denne Overmagt var for stor. Sverre trak sig tilbage til Selabu og Guldalen; og først da han i Rennabu havde forenet sig med 80 Teler, der var stødte til ham, og øget hans Styrke til 200 Mand, vendte han sig atter mod Nidaros. Skjønt hans Fiender stillede en Hær, der var hans 7 Gange overlegen, vandt han dog en fuldkommen Seier, og Byen kom i hans Hænder. Han maatte dog strax forlade den og tilsjøs drage ned til Møre, da Indtrønderne med en overlegen Hær nærmede sig. Men da disse havde adspredt sig, kom Sverre tilbage, og nu blev han paa Øreting høitidelig tagen til Konge.

Ved Tidenden om Sverres Fremgang i Trøndelagen samlede Magnus og hans Fader Folk og drog nordpaa. Sverre fandt det ikke raadeligt at oppebie dem, men drog over Dovre og Gudbrandsdalen ned til Mjøsen. Bønderne paa Hedemarken havde samlet en stor Hær mod ham; men Sverre undgik klogelig at kjæmpe og tog Veien til Hadeland. Hadelændingerne havde ogsaa samlet sig i flere Flokke, men disse blev slaaede. og Bønderne lod, som om de underkastede sig. Men hemmelig sendte de Bud efter Orm Kongsbroder, der var i Viken, og bad ham drage mod Sverre, saa vilde de hindre hans Flugt. Orm var strax færdig og lod Skibe trække fra Tyrifjorden over til Ransfjorden. Men Sverre var

imidlertid undsluppen. Han havde ladet sine Skibe paa Ruller slæbe flere Mile over Land til Mjøsen, og medens han saaledes undgik sine Fiender paa Hadeland, kom han overraskende over Magnus's Lændermænd paa Hedemarken og slog dem ved Gaarden Saastad aldeles. Størstedelen af Oplandene var nu i hans Magt.

Hans Styrke, voxet til 360 Mand, var dog altfor liden til at maale sig med den Hær, som Magnus og Erling havde opbudt i Viken, og som nu rykkede ham imøde. Sverre besluttede da at drage over Fjeldene gjennem Sogn til Bergen. Da han kom ned i Sogn, vilde Bønderne spærre ham Veien, der kun var en Sti, saa smal, at den blot kunde befares af en Mand ad Gangen, og hvor der var Stup paa den ene Side og paa den anden det bratte Fjeld. Oppe paa Fjeldhammeren ovenover sad Bønderne med Tømmer og Sten, som de vilde styrte ned over de fremrykkende. Sverre tabte dog ikke Modet; han opdagede et Sted, hvor Fjeldet kunde bestiges, og kom uforvarende bag paa Bønderne, som strax tog Flugten. I Sogn kunde de ikke faa Skibe, og Sverre bestemte sig da til at tage Landeveien over Vors, men her mødte han en Bondehær, han vel slog, men som overbeviste ham om, at hans Komme var kjendt, saa at han ikke kunde tage Bergen med Overrumpling. Han besluttede at tage den samme Vei tilbage; men paa dette Tog blev de overfaldne af et rasende Uveir med Snefog og Storm. Veiviserne tog Feil af Veien; i 4 Døgn vankede Birkebeinerne om paa Fjeldene mellem Aurland og Hallingdal uden anden Næring end Sne, og den drev, saa de ikke kunde holde Øinene oppe. Den fjerde Dag (31te Oktbr.) blev Uveiret saa forfærdeligt, at en Mand af Stormen blev kastet overende med en slig Voldsomhed, at Ryggen

Sverre Sigurdsson paa Vosfefjeldene.

Efter Maleri af K. Bergslien, lith. for „Billeder til Norgeshistorien", udg. af Asbj. Knutsen. Xylograferet af H. C. Olsen.

knækkedes paa tre Steder. Det eneste, de kunde gjøre, naar Stormbygerne kom, var at kaste sig ned i Sneen og holde Skjoldene over sig. Mørket var saa tykt, at de ikke kunde se en Haand for sig, og Udmattelsen saa yderlig, at Birkebeinerne nægtede at gaa længere, men vilde give sig over. Da Uveiret lettede, saa de, at de var komne ud paa nogle bratte Fjeldhamre, og da var Fortvivlelsen saa stor, at de begyndte at tale om, det var bedst at kaste sig udover Styrtningerne eller bære Vaaben paa hverandre for saaledes at gjøre Ende paa sine Lidelser. Sverre satte dem alvorligt i Rette for saadanne Tanker. At styrte sig udover Klipperne, sagde han, var Galmandsværk, og at dræbe hinanden indbyrdes, passede for Hedninger og var en Indskydelse fra Djævelen selv. Deres Lidelser, vedblev han, maatte være en Straf for deres Synder; disse skulde de angre og med Ydmyghed bøie sig for ham, der har sagt: „Lærer af mig, thi jeg er ydmyg og sagtmodig af Hjertet, saa skulle I finde Hvile for eders Sjæle." Da Kongen sluttede, klarnede Veiret op, og Solen skinnede saa varmt som ved Midtsommerstid. Nu kjendte de ogsaa, hvor de var og saa, at de var gaaede tvers for den Vei, de skulde, men saa aldeles var deres Kræfter udtømte, at 30 Mand styrtede døde af Udmattelse. Endnu var vistnok ikke Birkebeinernes Lidelser endte, men det værste var dog forbi; de kom til beboede Steder, først ned i Hallingdalen og derfra over til Valders. Herfra drog Sverre over til Gudbrandsdalen, men da han hørte, at 12 Bønder paa Hedemarken vilde reise en Hær mod ham, skyndte han sig did, overraskede og adspredte sine Fiender. Julen tilbragte han i Østerdalen, Erling skakke ilede til med en Hær for at indeslutte ham, men da Jarlen kom frem, var hans Fiende borte.

Han var nemlig undsluppen til Vermeland, gjorde derfra et Tog til Viken; men da han havde liden Udsigt til at faa fast Fod i det søndenfjeldske Norge, besluttede han at vende tilbage til Vermeland og derfra gjennem Sverige at gjøre et Tog til det nordenfjeldske. Kun halvtredie hundrede Mand tog han med sig paa dette. Gjennem Jarnberjaland (Dalarne) kom han ind i Helsingland, men Helsingerne mødte op med 3600 Mand for at forbyde ham Gjennemfarten. De nægtede i Førstningen Sverre og hans Folk at faa komme paa deres Ting, og da de gav Tilladelse dertil, blev Sverre undtagen, og hans Folk maatte ikke faa Lov til at lukke sin Mund op. Det blev dog tilsidst indrømmet Sverre baade at være tilstede ved Tinget og at faa Ørenlyd, og da havde han vundet Spil. „Jeg ved ikke", sagde han, „hvad I har at lægge os til Last, men jeg beder eder kun at tænke paa, at vi har alle en Gud, som vi kalde Fader, og derfor er det vor Skyldighed at holde Fred indbyrdes og sørge for andres bedste, som det var vort eget. Mine Mænd har aldrig gjort eder noget Men, men hvor meget godt har I Kong Magnus og Erling Jarl at takke for? For at holde Livet i mine Mænd er jeg nu nødt til at lade dem spise Hestekjød, siden I intet vil give dem; men det vil rygtes i alle Lande, at kristne Mænd for eders Tverheds Skyld er blevne tvungne til sligt." Han lod to Heste føre frem og bød at slagte dem. Dette virkede, og Birkebeinerne fik, hvad de trængte. I Jæmteland var Modtagelsen venlig, men kun for at gjøre Sverre tryg, og da det var lykkedes, overfaldt de ham pludselig fra tre forskjellige Steder. Ved List reddede Sverre sig ud af Faren, og Jæmterne blev overvundne.

Seiren paa Kalvskindet og Erling Skakkes Fald.

Sverre ansaa det ikke for raadeligt at gaa løs paa Nidaros, og det sagde han ogsaa sine Mænd, da han overveiede med dem om, hvad de skulde gjøre. Men disse vilde intet høre om at opgive Angrebet paa Nidaros, og Sverre maatte, saa nødigt han end vilde, føie sig efter dem. Heller ikke vilde de lytte til hans krigserfarne Raad, hvorledes Angrebet skulde foregaa. De troede Seieren let. Men Nidaros havde i sin Midte i Erkebiskop Eystein en Mand, der baade kunde og vilde værge Byen, og hvis Ord gjaldt meget hos Borgerne. Han opmuntrede dem til at gjøre Modstand mod Birkebeinerne. Da derfor disse med 4 Skibe kom seilende ind gjennem Fjorden, mødtes de af Borgerne, der ogsaa havde 4 Skibe. Ved Hattarhammar (lidt vestenfor Nidaros) kom det til Slag. Da Kampen var haardest, kom Erkebispens Skib til. Nu tabte Birkebeinerne Modet og flygtede fra sine Skibe op i Land. Sverre kom paa Flugten i stor Fare. Da han løb forud i sit Skib, vippede en Planke under hans Fødder, og han faldt ned i Skibsrummet. Hans Mænd løb saa tykt over ham, at han en lang Stund ikke kunde komme op. En af de bagerste, Helge Bygvom, fik da itide Øie paa ham og hjalp ham op med de Ord: „Ilde skilles vi ved vor Konge, naar han skal ligge her i Pumpevandet.“ „Vær du kun for det første lidt sparsommere med Kongetitler“, sagde Sverre, idet han sprang i Land. Her kom tre af Bymændene imod dem. Helge gik dem imøde, medens Sverre kløv op ad en brat Bakke. Kommen op snublede han og gled ned igjen. Øieblikkelig løb en af Bymændene, som kjæmpede med Helge, til og vilde give Kongen Dødshugget. Hurtig som Lynet kom Helge til Undsætning, og den, som blev hugget ned, var

ikke Kongen, men Bymanden. Op paa Aasen samlede Kongen Flygtningerne, og herfra kunde han høre Bymændene nedenfor tale om, hvor vidt Sverre var falden eller ikke. Helge kunde da ikke bare sig for at raabe ned til dem: „Sverre Konge vover nok en værre Dyst med eder, førend han dør.“

Fra Nidaros drog Sverre til Viken. Kong Magnus og Orm Kongsbroder samlede Folk og gik dem imøde med stor Overmagt. Sverre drog sig undaf, men indsaa, at skulde ikke hans Folk miste Modet, saa kunde det ikke i Længden gaa saaledes; det maatte briste eller bære. Ved Hirta (i Sylling ved Drammen) indlod han sig da i Kamp med Magnus og vandt. Atter angreb han denne ved Kongehelle og drev ham paa Flugt. Sommeren gik hen med Smaafægtninger mellem begge Parter, men om Høsten drog Sverre til Nidaros, som nu uden Vanskelighed faldt i hans Hænder. Vaaren 1179 seilede han med sine Mænd sydover. Da han nærmede sig Stadtland, kom Magnus og Erling, Erkebisp Eystein og Orm Kongsbroder ham imøde med mange Skibe og en vældig Hær. Sverre lod strax styre til Havs, men Fienderne fulgte. De halede stærkt ind paa ham, og hans Undergang syntes vis. Da bad han i sin Nød til Gud, og strax lagde sig en Taage over Havet, saa man ikke kunde se fra Skib til andet, og Sverre var frelst. Da ingen kunde vide, hvor Birkebeinerne var dragne hen, saa Erling Jarl sig nødt til at dele sin Hær; Eystein og Orm Kongsbroder gik til Bergen, medens Kong Magnus og hans Fader drog nordover. Nordover var ogsaa Sverre seilet og havde landet ved Nidaros; did kom ogsaa Magnus og Erling. Da Sverre saa de fiendtlige Seil, bød han sine Mænd forlade Skibene og kun tage med de Vaaben og Klæder, som de gik og stod i. Saa stor

Mandstugt var der nu i Sverres Hær, at de adlød uden Knur, lod alt i Stikken og gik op i Byen over Broen til den anden Side af Nidelven. Erling forfulgte og saa hidsigt, at han nær var falden i et Baghold, og begge Hære skjød paa hinanden en Dags Tid paa begge Sider af Elven, men derpaa drog Sverre op mod Kleppabu (Klebu) og tog Veien til Guldalen. Rygtet gik i Byen, at Birkebeinerne agtede sig til Fjelds; Erling troede Rygtet og følte sig sikker. Ikke alle var dog saa trygge som han; thi om Kvelden den 18de Juni kom hans Svigersøn, Jon Torbergsson af Randeberg (ved Stavanger) og Sigurd Nikolasson, Sønnesøn af Sigurd Ranesson, og bad ham passe paa, thi de havde hørt, at Sverre agtede sig til Byen. Men Jarlen, der syntes forladt af sin gamle Forsigtighed, vilde ikke høre paa det Øre. Det var ham berettet, sagde han, at Birkebeinerne var draget til Fjelds, og „Sverre vover vist ikke at angribe os her, naar vi passer paa saa godt nu." Jon sandt, det vilde være heldigt, om saa var Tilfældet, men tilføiede, „det er dem, Herre, som siger, at I bryder eder mere om at drikke eder fuld i Vin og Mjød end drage Omsorg for Mandskabets Sikkerhed." Jarlen blev vred og forsikrede, at de kunde være urædde; han skulde selv holde Vagt. Men den, som ikke holdt Vagt, var Jarlen. Han klædte sig af og gik til Sengs, og som han gjorde hele hans Mandskab.

Men samme Nat drog Sverre tilbage til Nidaros. Hans Hær var forstærket med 360 Guldøler, og ved Daggry nærmede de sig Byen. Paa Stenbjerget holdt Sverre en Tale for sine Mænd og lovede, at hver den, som fældede en af Kong Magnus's Lendermænd og Hirdmænd, skulde arve den faldnes Værdighed. Sverres Tale og Løfter opildnede hans

Mænd, og som en rivende Strøm gik det nu ned af Stenbjerget. En af Guldølerne, som fulgte Birkebeinerne, var især ivrig. Han var stor og stærk, men havde intet andet Vaaben end en vældig Trælurk eller Knippel, som han bar paa Axlen. En af Sverres Høvdinger, Hjarrande Hvida, spurgte ham: „Hvad vil du, Mand, siden du løber saa med Trælurken? Hvor har du dine Vaaben? Det er noget ganske andet at slaaes med Erling Jarl end at træske Korn." Guldølen svarede: „De Vaaben, jeg agter at bruge, kommer mig først imøde fra Byen, thi Jarlsmændene bærer dem endnu." „Slig Tale kan jeg like", sagde Hjarrande, „du er en tapper Mand, tag mit Spyd og Øx og brug dem i Striden."

Nu lød Lurene i Byen. Magnus's Mænd styrtede op, men mange var sene at vække, thi Kongen havde havt Gilde om Kvelden, og Gjæsterne var gaaede drukne til Sengs. Man raadede Jarlen til med sine Folk at gaa ud paa sine Skibe, lægge fra Land og i Ro træffe sine Forberedelser, men han svarede: „Kanske dette kunde synes raadeligst, men jeg kan ikke taale, at denne Djævels Præst Sverre skal sætte sig i min Søns Plads." Ved Kristkirken samlede han sine Mænd, men de var kun 600 i Tal, som kunde møde Birkebeinerne, der stormede ned over Ilevoldene og frem paa Kalvskindet, og her stødte Hærene sammen; Striden blev skarp, men ikke lang. Thi Birkebeinerne trængte frem med uimodstaaelig Kraft; Erlings Fylking veg, hans Mærke blev nedhugget, og han selv fik et Stik midt paa Livet af et Spyd. En af hans Mænd bemærkede: „Et farligt Stik, Herre." Men Erling svarede: „Følger I Kongens Banner, mig fattes intet." Saaret blev dog hans Bane, og ved hans Fald blev Flugten almindelig over den hele Hær. Ogsaa Magnus vendte Ryg

og kom paa sin Flugt forbi det Sted, hvor hans Fader laa. Han bøiede sig ned over hans Ansigt, kyssede ham og sagde: „Vi samles igjen, Fader min, paa Glædens Dag.“ Erling bevægede Læberne, men formaaede ikke at tale og udaandede kort efter. Med ham faldt blandt andre ogsaa Sigurd Nikolasson, Jon Torbergson, medens Magnus derimod undkom. Slaget paa Kalvskindet stod den 19de Juni 1179. Erlings Lig lod Sverre hæderligen bisætte i Domkirken og holdt ved hans Grav en Tale, der er fuld af bidende Ironi. Saaledes hedder det bl. Andet: „Alle maa være meget taknemmelige for, at der baade til denne Kirke og andre bæres Ligene af saa mange Mænd, der har fulgt Kong Magnus. Thi Erkebisp Eystein og mange andre lærde Mænd har ofte sagt, at alle de Mænds Sjæle, der falde i Kampen for Kong Magnus, skulde komme til Paradis, førend deres Blod endnu er koldt paa Jorden. Her maa vi altsaa glæde os over en saa stor Tilvæxt i Helgenernes Tal, hvis det er saa, som Erkebispen har sagt, at alle de er hellige, som er faldne med Erling Jarl. Læg kun Erkebispens Løfter paa Hjerte. Nu er alt saa lang Tid forløben, at Blodet er koldt, og skjønt vi just endnu ikke kan fryde os ved noget Jertegn fra dem, har I dog faaet Overflod paa hellige Mænd her i Byen; de vil vel snart vise eder de herlige Frugter af sine Gjerninger, hvis I dyrker dem som Helgener, som I jo har tænkt.“

Seieren paa Kalvskindet og Erlings Fald var et Vendepunkt i Sverres Historie. Hans Magt voxede fra denne Tid; saaledes siger Sagaen, at ingen nægtede ham Kongenavn uden Magnus og hans Mænd. Birkebeiner blev ikke længere et Spottenavn, men et Hædersnavn, som man var stolt af at bære. Deres Modstandere sank ned til et Parti og fik et

Navn, der ikke var egnet til at gjøre sin Bærer Hæder. De kaldtes Heklunger, fordi Kong Magnus's Mænd havde røvet og delt nogle Sølvpenge, der fandtes indsyet i en Hekle eller Kappe, som en gammel Fattigkjærring havde efterladt. Til Magnus sluttede sig saagodtsom alle Høvdingsætter i Landet, thi deres Magt var paa det nøieste knyttet til hans Kongedømme, stod og faldt med dette. Sverre derimod vilde have en stærk Kongemagt med de store som lydige Tjenere. Dette kom frem efter Slaget paa Kalvskindet, thi da indsattes over Trøndelagen Sysselmænd, der ikke som Lendermændene var forlenede med selvstændig Myndighed, men slet og ret Kongens Tjenere, der hver i sit Distrikt (Syssel) styrede i Kongens Navn og varetog hans Interesser.

Slaget paa Ilevoldene.

Der forefaldt nu intet Sammenstød mellem Sverre og Magnus før i 1180. Da udbød denne sidste Leding fra det sydlige og vestlige Norge lige til Mørerne og drog med en stor Hær mod Trøndelagen. I hans Rækker var ogsaa Erkebispen og Orm Kongsbroder, samt Arne af Stodreim og Dronning Ingerids Sønner, Nikolas og Filippus, samt alle Lendermænd sydpaa i Landet. Sverre var i Nidaros, og da Magnus kom herop, indledes der Underhandlinger mellem begge Konger; Sverre tilbød en Deling af Landet, men herpaa vilde ikke Magnns gaa ind, og de kom da overens om at mødes 27 Mai paa Ilevoldene og der prøve Kamplykken. Den 27 Mai oprandt; Magnus lod sin Hær opstille

paa Sletten foran Stenbjerget, og Sverre rykkede med sine Mænd ud fra Byen. Før Slaget holdt Sverre en Tale for sine Folk: „Her er en stor Hær og vakkert Folk kommen sammen; men endda viser det sig, at vi har betydelig Overmagt at kjæmpe imod; thi over hele Sletten staar Magnus's Fylkinger med forgyldte Vaaben og kostbare Klæder; det var et godt Stykke Arbeide, hvis I kunde bære begge Dele til Byen i Kvæld. I ser nu, Gutter, at det gjælder et af to: enten Seir eller dø med Ære. Her gaar det ikke til, som naar I vises til Skogs for at hugge Ved, thi nu skal I skifte Hug med Kong Magnus's Lændermænd, og det er ingen Skam paa en Gang at tage og give store Hug; her passer Skaldens Ord:

Den, som paa Jarler vil Øxe prøve,
Maa kunne mere end Kulved kløve.

Saa sagde ogsaa Bonden, da han fulgte sin Søn ombord paa et Krigsskib og gav ham gode Raad med paa Veien; han bad ham være haard og djærv i Mandeprøven, „thi et godt Eftermæle", sagde han, „lever længst efter enhver; eller sig mig, hvorledes vilde du bære dig ad, om du vidste forud, at du skulde falde?" Sønnen svarede: „Hvad andet da end hugge løs med begge Hænder." Den gamle vedblev: „Men om nu nogen med Sikkerhed kunde sige dig, at du ikke skulde falde?" Sønnen svarede: „Hvorfor skulde jeg da tage mig vare og ikke gjøre mit bedste?" „Ja", siger den gamle, „i ethvert Slag sker et af to, enten falder du, eller du slipper derfra; vær derfor altid djærv, siden alt forud er bestemt; intet slaar den, som ikke er feig (d. e. bestemt til at dø) ihjæl,

og intet kan frelste den, som er feig; men paa Flugt er Fald værst. I ved, Birkebeiner, at det er faafængt at bede Heklungerne om Fred; saa den eneste Udvei er at staa fast og slaa dem tilbage. Prøv da eders Sværd paa de Mjødistre af Vikværingerne derborte. Vor Styrke er stor nok, og er end deres større, saa er den dem selv i Veien, thi de kan ikke bruge den overalt. Størstedelen af deres Mandskab passer desuden mere til Brudemænd end til Hærmænd og er mere vant til Drikkelag end til Krigsfærd. Min Hird og Mærke vil jeg føre mod Kong Magnus, thi der kan vi vente os den skarpeste Strid; Lændermændene derimod vil nok forstaa at tage sig i Vare, og Bondehoben, som med Tvang er slæbt hid, ændser ikke, hvem som falder, naar de kun kan fri sit eget Skind, eller som Skalden kvad: Jeg tiltænker mig den skjønne, mundsfagre Ingun, hvordan end Slaget løber af mellem Magnus og Sverre. Gaar nu rask paa, Gutter, og Gud give Lykke!"

Slaget begyndte, og Striden blev skarp. Hvor Sverres Mærke stævnede frem, maatte Fienden vige, men paa den anden Side gik Magnus og hans Hird saaledes paa, at Sverres Stallar, Gudlaug, og Bymændene veg, og nogle kastede sig endogsaa paa Flugt. Da Sverre saa det, red han hen til Flygtningerne og raabte: „Hvorfor flyr I? Vend om og slaa til! Ser I ikke, at Heklungerne allerede vender Ryg; brug eder som Mænd og efter dem saa fort, I kan." De flygtende standsede og vendte sig atter mod Fienden. Nu veg denne, og snart var alt paa Flugt. „Nu flyr Kong Magnus", raabte en Birkebeiner. „Ikke endnu", svarede en tæt ved, løb til og gav ham Banesaar; det var Magnus, der gav sine Fiender denne Hilsen, før han med sit Mandskab flygtede til

Skibene. Filip Arnesson og mange Lændermænd faldt. Heklungernes Hær var opløst, og Sverres Seier fuldstændig. Magnus tyede til Bergen, blev der dog ikke længe, men tog ned til Danmark, til Kong Valdemar. Erkebiskop Eystein reiste over til England og forblev der i hele tre Aar.

Slaget ved Nordnæs og Overfaldet i Nidaros.

Kort efter at Magnus havde forladt Bergen, kom Sverre derhen og blev Vinteren over. Bønderne i Omegnen var ham ikke tro og lod sig derfor let ophidse af Lændermanden Jon Kutisa, der en Nat i Fasten 1181 med en stor Hær af Vorser og Horder overfaldt Sverre. Overfaldet var saa uventet, at Kongen over Hals og Hoved maatte flygte fra Byen, men vendte i Dagbrækningen tilbage med sine Birkebeinere og hug Bondeflokken sønder og sammen. Efter Paaske drog Sverre østerpaa, hvor Folket uden Modstand underkastede sig. Men kort efter vendte Magnus tilbage med en stor Flaade fra Danmark og overrumplede i Saltøsund (Skjelsbosundet paa Hvaløerne ved Fredrikstad) Sverre, der kun med Nød undkom.

Birkebeinerne seilede til Bergen; did kom ogsaa Magnus, og denne Gang vilde Sverre slaa til, skjønt hans Styrke var langt underlegen. Udenfor Nordnæs kjæmpede Birkebeinernes 16 Skibe mod Heklungernes 32, og uvist er det, hvordan det vilde have gaaet Sverre, hvis ikke et Tilfælde var kommet ham til Hjælp. Paa Dækket, som var slibrigt af Blod, gled Magnus og faldt baglænds om. Der lød et Raab: „Nu faldt Kong Magnus.“ Hans Mænd troede alt tabt og vendte sig paa Flugten. Det hjalp ikke, at Magnus raabte til dem

og kaldte dem tilbage. Kamptummelen overdøvede hans Ord. Striden havde været haard, men Seiren var ogsaa sikker, og Byttet rigt; 18 vundne Skibe førte Birkebeinerne med sig tilbage til Byen.

Magnus var flygtet til Stavanger, men stod snart atter i Spidsen for en Hær. Med den drog han atter igjen mod Bergen i det sikre Haab at overrumple sin Modstander. Men denne var vaagen, og da Magnus kom til Bergen, var Sverre, som ikke vilde friste Kamplysten, allerede paa Veien til Nidaros. Magnus fulgte efter og lagde til ved Holm (Munkholmen), men turde ikke indlade sig i Slag. Der indledes atter Underhandlinger mellem Kongerne, men heller ikke denne Gang førte de til noget. Saa vendte Magnus tilbage til Bergen, men Sverre drog sydover Fjeldet og efterlod i Nidaros en Del af sin Hær, som skulde forsvare Byen og Flaaden. Til at anføre denne satte han Kol Isaksson og en Mand, Erik, der kort før ved Jernbyrd havde godtgjort, at han var Sigurd Munds Søn. Over Oplandene drog Sverre til Oslo og underlagde sig hele Viken. Derhen sendte Magnus ved Tidenden om Birkebeinernes Fremgang Orm Kongsbroder med Størstedelen af Flaaden, men selv drog han med 7 Langskibe til Nidaros, og det lykkedes ham fuldstændig at overrumple og adsprede Besætningen i Byen og tage hele Sverres Flaade, ialt 33 Skibe. Kol faldt, Gudlaug Stallar faldt ogsaa, men Erik med Tilnavnet Kongssøn undkom til Guldalen. Rygtet gik, at han her havde samlet en stor Bondehær; Magnus forlod da skyndsomt Nidaros, som atter blev tagen i Besiddelse af Baard Guttormsson af Rein, en af Trøndernes mest anseede Høvdinger.

Sverre var imidlertid i Oslo, hvor han vistnok ikke blev foruroliget af Orm Kongsbroder, men heller ikke kunde foretage sig noget imod ham, da han manglede Skibe. Her bragte Erik Kongssøn selv Tidende om, hvor galt det var gaaet i Nidaros. Han bad Sverre i Trøndernes Navn at ile Byen til Hjælp, da Magnus sikkerlig vilde komme igjen. Men Sverre forhastede sig ikke med at drage afsted. Først efter Kyndelmesse (2den Febr.) 1182 gav han sig paa Veien. Men da var det for sent. Thi i Opdal traf han Baard Guttormssøn med flere Birkebeiner, der kom som Flygtninge fra Nidaros; Magnus havde været der og dræbt alle de Birkebeiner, han var kommet over. Alligevel rykkede Sverre frem, og saadan Skræk stod der af ham og hans Birkebeiner, at Magnus forlod Byen uden Sværdslag, skjønt han var sin Fiende langt overlegen i Styrke. Men Magnus var ikke taget afsted for at blive borte. I Bergen havde han samlet en stor Hær, og om Sommeren var han atter i Nidaros. Men i Mellemtiden havde Sverre gjort forskjellige Befæstningsarbeider i Byen, og Angrebet, som Magnus gjorde, blev tilbageslaaet. Saa forsøgte denne at sulte Birkebeinerne ud, idet han afskar Byen for Tilførsel, men i en mørk Nat overrumplede Birkebeinerne sine Fiender, adspredte dem og strøede Sletten med deres Lig. Da tabte Magnus Modet, forlod Nidaros og drog til Bergen.

Overfaldet i Bergen og Slaget ved Fimreite Magnus Erlingssøns Død.

Om Høsten begyndte Sverre paa Stenbjerget ovenfor Byen at bygge en Borg, som fik Navnet Sion og skulde

yde ham et Tilflugtssted og være et Støttepunkt i Tilfælde af Angreb paa Byen. Et saadant var nemlig at forudse. Magnus rustede sig stærkt. Krigere strømmede til ham fra alle de sydlige Dele af Landet. For at aflede Angrebet, som ikke faldt ham beleiligt, udspredte Sverre det Rygte, at han agtede sig til Vermeland, og for at gjøre det troværdigt, havde han det tilsyneladende travelt med Reiseforberedelser; alt kom Magnus for Øre, og da han mente ikke at træffe Birkebeinerne i Nidaros, opsatte han Toget. Sverre pønsede endogsaa paa at overfalde sin Modstander i Bergen, drog ogsaa afsted, men fik Modvind og opgav det paatænkte Angreb. Men kun for Øieblikket. Om Sommeren 1183 holdt Sverre ofte Ting og foreslog forskjellige Tog, men ingen kunde blive klog paa, hvor han vilde hen. Snart hed det, at han tænkte sig til Viken eller Gautland, snart at han agtede sig over til Irland og Skotland, men endelig lod det til, at han havde besluttet at tage til Haalogaland. Birkebeinerne tog ogsaa afsted. Men ved Agdenæs erklærede Sverre for sine Folk, at alt, hvad han havde snakket om at drage til Haalogaland eller Gautland, var ikke alvorlig ment; sydover skulde Kursen staa, og til Bergen agtede han sig, hvis de vilde følge. Det vilde de mere end gjerne, og for strygende Bør gik det sydefter. Lykken fulgte; baade havde de Held til at opfange Heklungernes Speideskibe og at overrumple Vardevogterne, og da de kom til Bergen, havde ingen Sjæl Anelse om, at de var nær. En Mængde Heklunaer, som var adspredte rundt om i Byen, blev dræbte, Magnus reddede sig med Nød til Nonneklostret, hvor vistnok mange af hans Mænd samlede sig, men da de fleste hverken havde Vaaben eller Klæder, var det ikke tænke paa at vove en Kamp. Kongen flygtede til

Hardanger og derfra videre mod Syd; hans Mænd drog over Fjeldene til Vors, Sogn og Valders og ned til Viken. Heklungernes Nederlag var fuldstændigt. Birkebeinerne tog hele Flaaden og gjorde et rigt Bytte. Erkebiskop Eystein netop hjemkommen fra England, var just i Bergen paa den Tid og blev nu forligt med Sverre, hvorpaa han vendte tilbage til sin Erkebispestol i Nidaros. Til Nidaros drog ogsaa Sverre, efterat han havde indsat Sysselmænd i Sogn, Hordaland og Rogaland. Magnus derimod drog til Danmark til Kong Knut, som Aaret forud havde fulgt sin Fader Valdemar i Regjeringen.

I Sogn var Sverres Sysselmænd blevne saa forhadte, at Bønderne i Sokndal Julekvelden angreb dem i Kaupanger og dræbte dem med de fleste af deres Følge. Ved Tidenden derom blev Sverre overmaade forbitret. Da han om Vaaren 1184 med 23 store Skibe drog mod Syd for at møde Magnus, om denne skulde vende tilbage fra Danmark, seilede han med Størstedelen af sin Flaade ind i Sognefjorden for som han sagde, at „gjøre Ild paa Badstuerne der“ og tugte Bønderne for deres Udaad. Da disse ikke vilde falde til Fode, afbrændte Birkebeinerne 100 Gaarde, saa de i hele det fagre Sokndal bogstavelig ikke efterlod andet end rygende Tomter.

Kong Magnus var imidlertid ikke langt borte. Han havde forladt Danmark med en Flaade paa 24 store Skibe, i Viken var Folk strømmet til ham i Mængde, og nu, da han den 15de Juni seilede ind ad Sognefjorden, havde han 26 store og velrustede Skibe. Birkebeinerne, der samme Dag havde brændt i Sokndal, laa i Nærheden af Fimreite i Norefjorden og vidste intet om Heklungerne, før de saa Seilene paa deres Flaade. Her var gode Raad dyre. At indlade

sig i Kamp var farligt; thi de havde kun 14 Skibe at sætte mod 26; men Flugt, som blot kunde ske over Land, var forbundet med Ofre, thi de maatte give sine Skibe til Pris og ogsaa med Fare, da de maatte være beredte til Kamp mod Sokndølerne. Dette forestillede Sverre sine Mænd og forelagde dem Valget. Alle svarede, at de vilde kjæmpe. Dette var ogsaa, hvad Sverre ønskede, og han rustede sine Skibe til Slag. Nu nærmede Heklungerne sig; Magnus holdt en Tale for dem, hvori det bl. a. hed: „Jeg ved, at de fleste vil anse det for en god Ende paa den hele Strid, om dette var den sidste Gang, Sverre og jeg behøvede at kræve denne Leding og Møie. Jeg var kun 5 Aar, da jeg fik Kongenavn, og kun 7, da jeg blev indviet til Konge; da var jeg saa barnslig, at jeg hverken kunde raade for Ord eller Ed, og holdt mere af at lege med andre Smaagutter end sidde mellem Høvdinger. Jeg attraaede ikke Kongedømmet og har kun havt liden Glæde af det. Den almægtige Gud lønne mine Venner og Almuen for deres kjærlige Hjælp i alle Besværligheder og Farer. Her behøves ikke mange Opmuntringsord. I ser alle, hvor nødvendigt det er, at enhver bruger sig, som han bedst kan, og vi har overflødig Folkestyrke, medens Sverre har splittet sine Folk og har kun nogle faa tilbage, der er indestængte i Fjorden som Sauer i en Kve. Gud lade os komme saaledes fra dette Møde, at vi siden kan være i Fred for vore Fiender, hvad enten vi saa lever eller dør." Kongens Tale vandt meget Bifald, og alle raabte: „Tak for hvert Ord, ædle Konge, Gud lade dig fælde dine Fiender." Kampen begyndte, og Heklungerne gik paa med stor Heftighed. Især var Mariesuden, Sverres eget nybyggede Skib, ilde udsat. 13 fiendtlige Skibe, deriblandt Magnus's

eget, lagde sig om det, saa det indeklemtes mellem disse og Landet. Da roede Sverre i en Baad hen til Erik Kongssøn og bød ham angribe de mindre Skibe, som ikke havde lagt til Mariesuden. Paa Veien tilbage til dette slog en Pil ned i Stavnen lige over Sverres Hoved og i samme Øieblik en anden i Kanten lige ved hans Knæ; men Kongen blev siddende ubevægelig og forandrede ikke en Mine. Regnen af Kastevaaben paa Mariesuden var saa stærk, at Sverre ikke kunde komme ombord, men maatte foreløbig ro i Land. Erik Kongssøn havde imidlertid angrebet Heklungernes mindre Skibe, efter den heftigste Modstand fra disse ryddet det ene efter det andet og jaget Besætningen over paa de større. Disse blev derved saa belastede, at 4 af dem, deriblandt Orm Kongsbroders, sank; denne Omstændighed afgjorde Slaget, og Magnus, der saa, at alt var ude, sprang overbord med sine Mænd; men fra Løftingen af sit Skib istemte Sverre et Kyrieeleison, og hele hans Hær faldt straks i med.

Slaget var endt, over 2000 Heklunger var faldne, deriblandt en Mængde Høvdinger, saaledes Harald, en Søn af Kong Inge, og Orm Kongsbroder, men Heklungernes største og uerstattelige Tab var dog Kong Magnus. Hans Lig blev fundet og begravet med mange Hædersbevisninger i Bergen. Sverre holdt selv Tale ved hans Grav, hvori han roste ham for hans mange gode Egenskaber og bad Gud tilgive ham for den Haardhed, han havde vist mod ham selv og hans Mænd. Senere lod Kongen samle Bymændene ved Kristkirken og holdt der en Tale for dem, som er meget betegnende. Han omtalte sit Forhold til Magnus og hans Fader og dennes Overmod, der lod sin Søn give Kongenavn og dræbe alle, som var af Kongeætten. „Og alt dette gik hen," vedblev

han, „indtil Gud fra nogle Udskjær sendte en liden og lav Mand for at knække deres Overmod, og den Mand var jeg. — Folket er nu friet, men dog lønner I dette med et Fiendskab, som søger sin Mage. Nogle siger: „Sverre er seirsæl, Sverre er klog, men saa svarer man: Hvad Under? Han har gjort nok derfor, solgt sig til Djævelen. Nogle siger endogsaa, at jeg er den skinbarlige Djævel selv, sluppen løs i min Skikkelse. Men er det saa, hvad er I da selv, som maa lystre mig, andet end Djævelens Trælle? Har man hørt noget saa erkedumt som at sige sligt, om hvem det saa er, og allermest om sin Konge, at han skulde have solgt sig til Djævelen. Nei, da var Sverre dum, om han for saadan Pris vilde kjøbe dette usle Rige, der ikke engang vilde være saa meget værd, at han for dets Skyld skulde forspilde sin Sjæls Salighed. Her synes det mig, som om jeg paa en Gang ser Kalve og Ulve sammen, og det kan være, at I finder mit Sold noget storhullet. Mangen bøier sig for den Haand, han ønsker af, og kalder den Frænde, han nys kaldte Fiende, og det tænker jeg, at kunde man se ind i Hjertet paa hver en, som staar her, og stod der et Horn ud af Panden paa hver den, som vil mig ilde, vilde mangen en gaa herfra med Horn. Endogsaa Barnet siger, naar det slaar en Sten paa en anden: „Her skulde Sverres Hoved ligge imellem." Sligt lærer I eders Børn. Ja, hver ussel Tjenestejente, som gaar ud med Banketræ i Haanden, siger, naar hun slaar det imod Hellen: „Her skulde bare Sverres Hoved være under." Men det kan nok hænde, at Sverre alligevel kommer til at dø Straadød."

Magnus var ved sin Død 28 Aar gammel. Han var en vakker Mand med et let Sind og en flydende Tunge, djærv og gavmild, nedladende og en stor Elsker af Drik og Kvinder. Han

var gift med Eldrid, en Datterdatter af Guttorm paa Rein, med hvem han havde en Datter, Kristina. Flere udgav sig senere for hans Sønner; men de fleste er blevne anseede for Bedragere.

Sverre Sigurdsson.

Kuflungerne og andre Partier mod Sverre.

ed Magnus Erlingssøns Død var Sverre Enekonge og blev hyldet i Landet. For at styrke Kongemagten indsatte han foruden de før nævnte Sysselmænd ogsaa Lagmænd. Disse udnævntes af Kongen til at paase Retsordenens Overholdelse paa Lagtingene, være Bøndernes lovkyndige Raadgivere og afsige Kjendelser, og var disse ikke just at regne som Domme, fik de dog ifølge Sagens Natur i de allerfleste Tilfælde Betydning deraf, og den dømmende Myndighed gled lidt efter lidt fra Folket, som udøvede den gjennem sine Retterting, over til Kongen. Sine Mænd skjænkede han Sysler og Værdigheder,

lavtfødte Mænd blev Lændermænd og Høvdinger; andre fik rige Giftermaal. Selv ægtede han 1185 Magrete, en Søster af den svenske Konge Knut Eriksson. Med hende havde han Datteren Kristina. Men desuden havde han i et tidligere Ægteskab med Astrid Rodatter Sønnerne Sigurd og Haakon og Døtrene Cecilia og Ingebjørg.

Ikke faa af Magnus's Tilhængere blev Sverres Mænd. Men flere, navnlig i Viken, ventede kun paa at finde et nyt Kongsemne, som de kunde opstille mod Sverre. De behøvede ikke at søge længe. En vis Jon udgav sig falskelig for en Søn af Inge Haraldssøn og blev tagen til Konge i Tunsberg 29de September 1185. Da han før havde været Munk, kaldtes han spotvis Kuflung (af Kufl, en Munkekappe) og hans Tilhængere Kuflungerne. De havde rivende Fremgang; inden Aaret var omme, sad de inde med hele det vestenfjeldske Norge lige til Stat. Høsten 1186 vovede de sig endogsaa op til Nidaros, overrumplede Byen og dræbte og fangede en Mængde af Birkebeinerne. Rædde for et Angreb af Sverre, som opholdt sig i Borgen paa Stenbjerget, forlod de atter Byen, og et Angreb, de gjorde den følgende Vaar, mislykkedes. Om Sommeren maatte de paa et Tog nordefter flygte for Birkebeinerne, der tog flere af deres Skibe. Sommeren 1188 opsøgte Sverre dem i Viken, og atter blev de jagne paa Flugt. Men kort efter dukkede de op i Nidaros, hvortil de var tagne over Land, indtog Byen, og nu fik Jon paa Øreting Kongenavn. Længe blev de dog ikke i Byen. Bare et løst Rygte om, at en Hær nærmede sig over Byaasen, var nok til at blæse dem bort og i en rygende Storm jage dem til Bergen. Her kom Sverre over dem; de fleste Kuflunger flygtede; men deres Høvding faldt.

Endnu før Jon Kuflungs Død var der i det østlige

Norge fremstaaet en anden Bedrager. Han kaldte sig Sigurd, men hans Løbebane blev kun kort; thi allerede i 1189 blev han overfalden af Bønderne og dræbt.

Under disse Begivenheder døde Erkebiskop Eystein 26de Jan. 1188. De sidste Aar havde han, som det synes, været sysselsat med Ombygningen af Kristkirken (Domkirken) i Nidaros. Han havde før sin Død anbefalet Biskop Erik af Stavanger til sin Efterfølger, og skjønt Sverre, som vidste, at Erik havde været blandt hans bitreste Fiender, i Førstningen modsatte sig hans Valg, fik dog dette de fleste Stemmer for sig. Til Biskop i Stavanger valgtes den allerede omtalte Nikolas, Arnes Søn af Stodreim, og ogsaa dette Valg modsatte Sverre sig, gav tilsidst efter, men sagde: „Det vil ikke vare længe, førend baade vi og mange andre kommer til at angre dette." Kort efter forflyttedes Nikolas til Oslo Bispestol og beklædte den til sin Død.

Men Sverres Spaadom gik kun alt for godt i Opfyldelse. Levningerne af Kuflungernes Parti havde efter sin Høvdings Fald intet andet Kongsemne at opstille end en Gut ved Navn Vikar, som de udgav for Søn af Magnus Erlingssøn. Hans Flok, Varbælgerne, blev dog strals opreven og Anføreren dræbt. Den samme Skjæbne havde Aaret efter, 1191, en anden Flok og en anden Høvding, en Munk ved Navn Torleif, der udgav sig for Søn af Eystein Haraldssøn.

Samme Aar, som Vikar blev dræbt, var ogsaa Erik Kongssøn død. Han havde af sin Broder i 1188 faaet Oplandene samt Størstedelen af Viken at styre med Navn af Jarl. 2 Aar efter blev han pludselig syg i Tunsberg og døde, samme Dag ogsaa hans Hustru; 2 Dage efter deres Søn Magnus. Man ymtede om, at de var komne af Dage

paa en unaturlig Maade, uden at nogen dengang faldt paa at mistænke Kong Sverre, hvad der da heller ikke var Grund til.

Sverre og Erkebiskop Erik. Lifskjæggerne.

Sverres Forhold til Geistligheden paakræver nu Opmærksomheden. Dette Forhold kunde aldrig godt blive andet end et Misforhold. Det Kongedømme, som skyldte Geistligheden sin Tilværelse, og som Geistligheden skyldte sin forøgede Magt, var kuldkastet af Sverre, og han, som intet havde faaet af den, vilde naturligvis ikke give det samme, som Magnus, der havde faaet en Krone. Striden brød for Alvor løs under Erkebiskop Erik. Denne paastod sin Ret til at beskikke Præster ved de Kirker, som Kongen eller Bønderne paa egen Kostning havde ladet opføre, og lagde en Beregning til Grund for sine Indtægter, der forøgede disse, men som ikke var retfærdig. Intet af dette vilde Sverre vide af; han henholdt sig til Hellig Olafs Lov og til den, som Magnus den gode havde ladet skrive, Graagaasen; Erkebispen førte derimod i Marken den Lovbog, der kaldtes Guldfjæderen, som Erkebiskop Eystein havde ladet opsætte, ligesom han ogsaa paaberaabte sig den kanoniske Ret og pavelige Breve. Sverre paaviste af Lovbogen, at Erkebispen paa Embedsreiser kun skulde have med sig 30 Mand og 12 Skjolde og ikke drage om paa et Langskib med 20 Rorbænke og en Besætning af 90—100 Mand, som han pleiede. Erkebispen svarede, „at Kirken med dens Gods tilhørte Gud og hans Helgener; men han var af Paven sat til at styre det, og derfor burde han frit raade derover; det var Uret at formene Erkebispen at holde saa mange Hus=

karle, som han selv vilde, da dog Kongens Sysselmænd, Folk, som var trukne op af Sølen, drog frem med saa stort Følge, som de vilde." Sverre fastholdt sin Paastand og fik ogsaa Dom derfor, og nu gav han Erkebispen 5 Dages Frist, under hvilken alle i hans Følge over det lovbestemte Antal skulde have forladt ham. Efter dette vovede Erik ikke længere at forblive i Byen, men drog til Bergen og derfra til Danmark, til Erkebiskop Absalon, som med Raad og Daad tog sig af hans Sag.

Skjønt landflygtig uden verdslig Rygstød og blind — han havde mistet Synet straks før sin Afreise fra Norge — var han Sverre en farligere Fiende end nogen af dem, som reiste sig med Vaabenmagt mod ham.

Af saadanne havde han ellers flere end nok. Et nyt Parti reiste i 1192 Oprørsfanen. I Spidsen stod Halkel Jonssøn, Magnus Erlingssøns Svoger og Sverres Lendermænd, Olaf Jarlsmaag, en Svoger af den orknøiske Jarl Harald Maddadssøn, se B. II. S. 10, og endelig — men først Sommeren efter sluttende sig aabenlyst til Oprørerne — Erling Jarls uægte Søn, Sigurd, skjønt denne i længere Tid havde været i Huset hos Sverre, der havde vist ham megen Godhed. Magnus Erlingssøns uægte Søn Sigurd blev givet Kongenavn, og mange Mænd sluttede sig til ham. Flokken kaldtes Øiskjægger (Øboerne) eller — i Modsætning til Birkebeinerne — Guldbeinerne. Sommeren 1193 bemægtigede de sig Tunsberg og her blev Sigurd tagen til Konge, Oslo faldt i deres Hænder, og inden kort Tid ogsaa hele Viken, og før Høsten var omme, havde de taget Bergen og underlagt sig hele Vestkysten lige til Stat. En Borg, som Sverre havde bygget paa Fjeldet ovenfor Byen, lykkedes det dem dog ikke

at indtage. Sverre sad imidlertid i Nidaros, fuldt rustet og færdig til at modtage sine Fiender, om de vilde gjæste ham. Men han ventede forgjæves. Da besluttede han at komme dem i Forkjøbet og seilede sydover. Øiskjæggerne, der var i Bergen, fik ikke Nys om hans Komme, før han var lige i Nærheden af dem. De tabte dog ikke Modet. Vel havde de sendt nogle af sine Skibe fra sig, men med de andre, 13 i Tal, besluttede de kjækt at vove en Dyst. De lagde Dagen før Palmesøndag med sine Skibe ud til Florevaag. I Nattens Mørke roede Sverre derind paa en Baad for at speide og var heldig nok til at faa høre, at Fienderne næste Morgen vilde foretage sit Angreb. Han lod straks ro Fienden imøde. Deres Skibe, der var bundne sammen med Touge, havde de lagt fra Land, medens det endnu var mørkt, og før de ventede det, stødte de i Graalysningen paa Birkebeinerne. De fik nu travlt med at trække sine Skibe sammen, men skyndte sig for meget, saa Aarerne knækkedes. Sverre havde 20 Skibe, men alle smaa; Øiskjæggernes derimod var store, og deres Folkestyrke Sverres langt overlegen. I Førstningen var ogsaa Fordelen paa deres Side De hug sig endogsaa fast i Sverres eget Skib, tog hans Mærke og ryddede Dækket næsten til Masten; først da lykkedes det Birkebeinerne at faa drevet dem tilbage. Men Mandefaldet paa Sverres Side var saa stort, at han lod lægge fra for at faa Pusterum. Dog var han lige freidig. „Lad os holde os brav", sagde han opmuntrende til sine Mænd; „de er neppe mindre tandsaare end vi." Da Birkebeinerne trak sig tilbage, troede Øiskjæggerne, at de vilde flygte, og for at kunne forfølge dem, hug de Tougene over, som bandt deres Skibe sammen. Men de glemte, at de ikke havde Aarer; deres Skibe drev, hvert

for sig, med Strømmen og blev et let Bytte for Sverre, som ikke undlod at nytte denne Fordel. Størstedelen af Øiskjæggernes Hær nedhuggedes eller druknede; Halkel Jonssøn faldt; Sigurd Magnussøn og Olaf Jarlsmaag blev dræbte, idet de vilde redde sig ved Svømning. Sigurd Jarlssøn havde ikke været med i Slaget, men ved Tidenden om Nederlaget drog han til Viken og derfra til Danmark. Øiskjæggernes Flok var sprængt. Sverres Seier var dyrekjøbt; mange var faldne; nogle dødelig saarede; blandt disse Kongens Svoger, Baard Guttormssøn. Han havde med Cæcilia kun en Søn, Inge; men med sin anden Hustru, Ragndid, Datter af Lendermanden Erling paa Kviden i Valders, Sønnerne Sigurd, Aasulf, Guttorm og Skule, samt Datteren Ingebjørg.

Sverre i Strid med Geistligheden

Medens dette gik for sig i Norge, havde Erkebisp Erik ved Sendebud og Breve til Pave Coelestinus III faaet denne over paa sin Side, saa at han erklærede Sverre for lyst i Ban, hvis han ikke efterkom Erkebispens Fordringer. Bullen var dog endnu ikke rukket op til Norge, da Sverre efter Seiren i Florevaag traf sammen med en pavelig Legat i Kongehelle, hvem han anmodede om at fjerne sig. Legaten var i Førstningen ikke uvillig; men da Kongens Fiender mellem Geistligheden hviskede ham i Øret om Sverres Forgaaelser, blev han tvivlraadig, nægtede at opfylde Kongens Begjæring og bød ham at forlige sig med Erik. Da blev Kongen vred og sagde: „Jeg ser nok, hvad Ærinde du har her i Landet, det samme som mange andre Bedrageres,

der løber hid fra Udlandet for at skaffe sig Penge og ler saa ad os, naar de vel er borte. Nu har du straks at forlade Landet; du skal ikke her i mit eget Rige narre Penge af mine Undersaatter." Og Legaten reiste.

Men Sverre havde foresat sig at blive kronet; for Folkets Skyld trængte han den Anseelse, som dette vilde give, og efterat det var mislykkedes med Legaten, tog han op til Viken og kaldte Bisp Nikolas for sig. Først læste han denne ordentlig Teksten. Han sagde, at han nu var kommet under Veir med, at det var Bispen, som havde staaet bag alle de Rænker, som Halkel Jonssøn havde spundet, og det hjalp ikke, at Nikolas nægtede; Sverre havde Beviser og truede Bispen med de haardeste Straffe. Da faldt denne til Fode, lovede Troskab og fulgte saa Kongen til Bergen, hvor der skulde vælges Biskop. Her mødte Biskoperne fra Hamar og Stavanger, som valgte Sverres iro Hirdpræst, Martin. Dette var, hvad Sverre ønskede, og det andet, han vilde, opnaaede han ogsaa, thi den 29de Juni 1194 blev han af Biskoperne viet og kronet til Konge.

De pavelige Buller, der udtalte Banlysning over Sverre, hvis han ikke føiede sig efter Erkebispen, naaede nu til Danmark, og hver Søndag lyste Erik fra Koret i Lunds Domkirke Ban over Kongen. Da denne fik det at vide, talte han ofte derom paa Tingene og søgte at fremstille det hele som Opspind af Erkebispen og Danerne. „Den Forbandelse", sagde han, „som Erik lyser over mig, har sat sig i hans egne Øine. Kun de kommer i Ban, som gjør Bans Gjerninger; men jeg er Kongesøn og ret Arving til dette Rige, og jeg agter ikke ved Trusler at lade mig skræmme fra det. Erik maa gjerne vende tilbage til sin Bispestol, skjønt han er blind, naar han kun

vil holde Landets Love. Men kunde han end se paa begge Øine, som han nu har mistet Synet paa begge, ja endogsaa Villien til at se det rette, saa vil jeg dog ikke for hans Skyld bryde Hellig-Olafs Lov, hvormeget han end bander og skjælder." Da det rygtedes i Rom, at Biskoperne havde kronet Kongen, blev ogsaa disse lyste i Ban og af Erkebispen stævnede til Danmark. I denne Anledning holdt da Sverre et Møde i Bergen for at overlægge, hvad der under disse Omstændigheder var at gjøre. Der besluttedes at affende Biskop Thore af Hamar samt en Magister Rikard, kaldet Svartemester, til Rom for at stille Sverres Sag i et gunstigere Lys for Paven og faa Bansættelsen hævet. Paa samme Møde havde ogsaa den orknøiske Jarl Harald indfundet sig for at blive forligt med Sverre. Jarlen havde nemlig understøttet Øiskjæggerne og vidste, at Sverre ikke vilde lade dette gaa ustraffet hen. Forlig kom ogsaa istand, men Harald maatte afstaa hele Hjaltland samt Halvdelen af de Bøder, som faldt paa Orknøerne.

Sverres Affendinger til Paven kom lykkelig til Rom. Hvordan det gik dem her, er ikke kjendt; men det derimod er vist, at de i Slutningen af Aaret 1199 forlod Rom, men kom ikke længere end til Danmark, hvor de døde i Førstningen af det følgende Aar. Siden bragte nogle danske til Sverre et paveligt Brev, som de havde faaet af Thore og Rikard før disses Død, og som indeholdt, at Pave Coelestinus ifølge nærmere Underretning hævede det Ban, der var lyst over Kongen. Hvordan det hermed hang sammen, vil aldrig blive fuldt oplyst; Kongens Fiender skyldte ham for at have forfalsket det pavelige Brev, og at det var uægte, er rimeligt;

men om Sverre har havt sine Fingre med i Forfalskningen, eller ialfald været vidende derom, det er ikke muligt at sige med afgjørende Vished.

Baglerne reiser sig mod Sverre.

Det havde imidlertid trukket op til et nyt Uveir over Kong Sverre. Bisp Nikolas havde som en anden Stormfugl varslet derom, da han allerede Høsten efter Bispemødet i Bergen var reist til Danmark og havde forligt sig med Erkebispen. Derved havde han aabenbart traadt i Rækken med Kongens Fiender, og en Begivenhed, som indtraf, gav ham Leilighed til at lade sit Fiendskab træde frem i Handling. Vinteren 1195 kom en vikværsk Mand Reidar, med Tilnavnet Sendemand til Kongen med Brev fra den græske Keiser Alexius, hvori han bad Sverre om at sende ham 1200 Stridsmænd til Keiserens Hær. Sverre svarede, at han ikke stolede paa Freden og kunde derfor ikke sende sine Krigsfolk fra sig, men tillod dog paa Reidars Begjæring, at Bondesønner eller Kjøbmænd kunde lade sig hverve til Keiserens Hær. Med en saadan Skare af hvervede seilede Reidar Sommeren 1196 ned til Haløre (Kjøbenhavn?) Marked og traf der Bisp Nikolas med en Mængde Nordmænd samt Erkebisp Erik. De havde med sig en Gut, Inge, som de udgav for Søn af Magnus Erlingssøn, og med disse forenede Reidar sine Skarer, og samtlige seilede op til Viken, hvor Sigurd Jarlssøn og mange andre Høvdinger straks sluttede sig til dem. Inge var allerede forinden tagen til Konge, og hans Tilhængere kaldte man Baglerne (af bagall, en Bispestav),

fordi Partiets Stifter og Hovedanfører var Bispen af Oslo, Nikolas.

Ved Tidenden om Baglernes Reisning samlede Sverre Folk og seilede til Viken. Baglerne lagde ind i Saltøsund (i det nordlige Bohuslen), men deres Overmagt var saa stor, at han ikke turde vove et Slag. Hærene blev da liggende en Tid ligeoverfor hinanden; stundom kom det til Smaatræfninger, undertiden blot til Mundhuggerier. Saaledes raabte engang Bisp Nikolas: „Hvorfor gaar du ikke i Land, Sverre, vil du ikke slaaes nu, Gudsfornegter? Ellers pleier dog intet at behage dig saa meget som at rane og hærje.“ Birkebeinerne var ikke sene med at give Svar paa Tiltale; nogle sagde: „Det vilde ikke være farligt at gaa i Land, hvis vi der kun forefandt dig, Nidingen,“ andre: „Du er en daarlig Karl til at bære Vaaben; det har du før vist.“ Sverre tyssede paa dem og sagde, at de ikke skulde mundhugges med ham. Biskopen vedblev: „I Birkebeiner kaster mig altid i Næsen, at jeg er ræd, men kom ene i Land, saa skal vi prøve, hvem der formaar mest, enten St. Peter og St. Halvard eller den gøthiske Heks, som du tror paa.“ Men Kongen sagde: „Hvis Nikolas og jeg sloges, vilde man sige, at det var som naar to Tisper gav sig til at bides; ingen af os har Ord for at eie Mod.“ Da Birkebeinerne begyndte at mangle Levnetsmidler, drog Sverre bort og seilede til Bergen og derfra til Nidaros, hvor han forblev Vinteren 1196—1197. Efter hans Afreise underlagde Baglerne sig først Viken, hvor Inge paa Borgarting blev tagen til Konge, og derpaa Oplandene og vandt mange Høvdinger for sig, blandt andre Halvard af Saastad (i Stange Pgd). Sverre laa dog heller ikke ledig. Straks efter Jul 1197 udbød han Leding og seilede i

Mai med 3600 Mand til Bergen. Først midt i Juli forlod han Byen, og med en Styrke, som nu var stegen til henimod 7000 Mand, seilede han sydover, lagde den 25 Juli til ved Hovedøen, og Morgenen efter roede han ind til Oslo. Her stod Baglerne, Bisp Nikolas førte dem, ordnede Fylkingen og opmuntrede Folkene. „Birkebeinerne," sagde han, „havde færre Folk, end det syntes; var desuden i Van, saa deres Sværd ikke vilde bide." Nu lød Krigsraabet; Birkebeinerne gik paa med Kraft, og Kampen blev haard paa Bryggerne. Da sagde en til Bispen: „Rid nu hardt frem, thi vore Mænd trænger høilig Opmuntring; det lader til, at Birkebeinernes Sværd bider hvast nok." „Nei," sagde Bispen, „lad os ride undaf saa fort, vi kan, thi nu er Djævelen løs." Og han red undaf og stansede ikke, før han kom til Gjelleraasen, en Mils Vei nord for Oslo. Baglerne, modigere end sin Fører, vedblev alligevel at kjæmpe og stred med Kjækhed, men maatte dog tilsidst ligge under. Mange faldt, men flere undkom og samlede sig snart atter under sine Høvdinger. Medens Sverre i Oslo og Viken lod de frafaldne Bymænd og Borgere bøde for sin Utroskab, ilede Baglerne over Oplandene til Nidaros, indtog Byen og fik ved Forræderi ogsaa Borgen paa Stenbjerget i sin Magt. Belæssede med Bytte vendte de derpaa tilbage til Oplandene. Herop sendte Sverre sit Sødskendebarn Filippus Jarl, der var Søn af Birger Brosa og havde arvet Erik Kongssøns Jarledømme. Selv agtede Kongen sig til Bergen, men paa Veien fik han høre, at Sigurd Jarlssøn ubemærket havde seilet forbi ham ind i Viken og nu truede Halvbroderen Hide Unassøn, der ubekymret laa med faa Folk i Tunsberg. Det var ikke andet at gjøre for Sverre end at vende om og skyndsomt ile sin Frænde til Hjælp. Hjælpen

kom dog for silde. Hide var allerede dræbt, og det lykkedes ikke engang Sverre at hævne ham, thi Sigurd Jarlssøn undkom, omend med Tab af sine Skibe. Vinteren blev Sverre i Bergen.

Bergens-Sommeren.

En Del af Birkebeinerne havde imidlertid seilet til Nidaros, indtaget Byen og dræbt mange Fiender. Men deres Seiersglæde var kort. Fra Oplandene drog straks efter Jul 1198 Halvard af Saastad til Nidaros; Birkebeinerne flygtede ved Rygtet om hans Komme. Byen faldt i hans Hænder, og nu fik Inge Kongenavn paa Øreting. Ved Tidenden herom udrustede Sverre nogle Skibe og seilede nordover. Ved Torsberg (i Stadsbygdens Pgd.) stødte han paa Baglerne. De havde 7 Skibe, men meget store, saa Birkebeinerne intet udrettede. Sverre var misfornøiet med sine Mænd og sagde til dem: „Birkebeinerne er ikke længere, som de har været. De gamle Birkebeiner havde kortere Klæder, men større Mod. Det nytter ikke at ligge her; lad os enten ro ind til Byen, eller vis eder som Mænd og læg til, saa det kan skjønnes, hvis Sværde bider bedst." Eggede ved Sverres Ord gik hans Mænd paa med Dødsforagt; en Mængde af dem faldt, men Baglerne fik de ikke ryggede, og tilsidst maatte de med Tab lægge fra. Sverre seilede ind til Byen, Baglerne drog efter, men turde ikke indlade sig i Kamp og styrede til Bergen. Did fulgte ogsaa Sverre straks efter. Men Bergen var allerede tagen af Sigurd Jarlssøn, som havde passet Leiligheden, da Sverre var borte, og besat Byen. Borgen gjorde dog kjæk Modstand; Befalingsmændene, Aura-Paal og Sigurd Bor-

garklet vilde ikke høre Tale om Overgivelse, og da Dronningen med nogle andre Kvinder, som var indesluttede med dem, overhang dem derom, lod Aura-Paal den høie Dame med de øvrige Kvinder uden videre Omstændigheder spærre inde, for at de ikke ved sine Klager og Bønner skulde gjøre Besætningen modløs. Senere fik han ved et med Dronningens Segl lukket Brev, som han spillede Baglerne i Hænde, disse indbildt, at Sverre med Overmagt var i Nærheden; de hævede i Hui og Hast Beleiringen og forlod Byen. Morgenen efter kom Sverre og havde Boglerflaaden under Halvard af Saastad i sit Kjølvand. Han blev dog ikke i Byen, men seilede videre; da Baglerne kom, drog de efter og forbi Sverre, som havde lagt sig saaledes, at de ikke opdagede ham. Han tilbage til Bergen, forstærkede sig med Mandskab og saa atter sydover mod Fienderne. Det kom til Sammenstød, som dog ikke blev afgjørende, og Birkebeinerne seilede tilbage til Bergen. Samme Dag kom ogsaa Baglerne til Byen, og hele Sommeren, den saakaldte Bergens-Sommeren, laa begge Hære ligeoverfor hinanden; ofte forefaldt mindre Træfninger, og i disse kom gjerne Baglerne tilkort. For at straffe Bymændene, som de sagde understøttede Sverre, lod Baglerne — der siges efter Bisp Nikolas's Raad — sætte Ild paa Byen, og 6 Kirker og en Mængde Huse blev et Rov for Luerne. Dette skulde de helst have ladet være, thi forbitrede over Ugjerningen slog Bergensmændene sig fra Baglerne og sluttede sig til Sverre. Det sidste Sammenstød denne Sommer mellem Bagler og Birkebeiner var et Nederlag for disse og blev saa meget føleligere, som de ved denne Leilighed mistede sine Skibe, der blev opbrændte af Baglerne. Da Sverre, som havde været fraværende ved denne Kamp, kort efter forlod Bergen, maatte

han tage over Land til Nidaros; Baglerne, som kom efter, vovede ikke at drage ind ad Fjorden, men spredte sig omkring Mørerne og i Romsdalen for at skaffe sig Levnetsmidler. Derfra tog de op til Haalogaland, hvor de herjede og plyndrede, og hermed tilbragte de Vinteren.

Sverres haardeste Strid.

Sverres Stilling havde siden Magnus Erlingssøns Fald aldrig været værre. Hans Herredømme var indskrænket til Fylkerne om Trondhjemsfjorden og Borgen i Bergen. Hans Flaade var ødelagt; hans Penge slupne op, og mange af hans Folk havde forladt ham. Kirken optraadte mere truende end nogensinde. Paa Pavestolen sad nu Innocents III, den vældigste Kirkefyrste, som nogensinde har siddet paa St. Peters Stol. Han, som skulde tugte og bøie til Underdanighed Europas mægtigste Fyrster, der skulde gjøre Englands Konge til sin Vasal, han vilde ikke taale, at en Konge som Sverre trodsede Kirkens Bud. Endnu samme Aar, som han besteg Pavestolen (1198), udstedte han 5 Breve mod Kongen. Det første var rettet til den norske Geistlighed, at de skulde lyse Ban over enhver Del af Riget, som var bleven Sverre tro; her skulde ingen kirkelig Handling udføres uden Barnedaab og døendes Skriftemaal. Det andet Brev paalagde Erkebisp Erik at indstævne for sig den bergenske Biskop Martin, som endnu fulgte Sverre, og afsætte ham, hvis han ikke adlød. De øvrige 3 Breve, rettede til Kongerne af Danmark og Sverige og til den svenske Jarl, Birger Brosa, opfordrede disse til at værne om Kirken og at tilintetgjøre dens Fiende. Denne Opfordring faldt dog mat til Jorden; de nævnte Fyrster enten ikke kunde eller ikke vilde følge det pavelige Opraab.

Paa den Kant havde Sverre saaledes intet at frygte; men ellers saa det farligt nok ud for ham. Biskop Martin, den sidste tro af Bisperne, forlod ham ogsaa nu og tog som de andre til Erkebisp Erik, der allerede for længere Tid siden havde vendt tilbage til Danmark. Bannet over de Dele af Riget, som endnu adlød Sverre, blev forkyndt saa aabenlyst og med en saadan Strenghed, at det kunde ikke nytte ligesom tidligere at nægte Banbullens Ægthed. Men under disse mere end vanskelige Omstændigheder viste ogsaa Sverres store Sjelskraft sig mere end almindelig. Hans Mod var lige rankt og hans Kampdygtighed lige slagfærdig. Det gjaldt her at bekjæmpe Fienderne paa den Valplads, hvorpaa Aandens Kampe udfægtes, og det Slag, han slog, faldt med Vægt, thi han forstod at bruge Pennen lige saa flinkt som Sværdet. Enten selv alene eller ved Hjælp af en Præst udgav han nemlig et Skrift, hvori han kraftigt, indtrængende og fatteligt belyser Geistlighedens Færd mod ham, og Punkt for Punkt forsvarer Kongemagtens Sag mod Kirken, den Sag, som dengang havde Tidens første Aander mod sig, søger at paavise, at den har „Magt og Bevogtning over Kirken," og at Kongen „er sat over alle Værdigheder." Han anfører Kirkeretten, og han anfører Skriften*) til Støtte for sin Paastand. Han viser en Indsigt i Emnet, en Dygtighed ved Behandlingen deraf og en Evne til at skrive, som er høist mærkelig. Sverre har rimeligvis ladet Skriftet oplæse paa Tingene rundt i Landet og modarbeidede saaledes det Indtryk, Bannet maatte gjøre. Dets Virkning blev ogsaa mindre end paaregnet. Frafaldet blandt Sverres Folk greb ikke om sig, og selv blandt

---

*) f. Ex. Matth. 17, 27; 22, 21; 1 Pet. 2, 13. 14. Rom. 13, 7.

Geistligheden sandtes dem, der trods Banlysningen holdt fast paa sin Konge.

Dennes Udsigter begyndte nu ogsaa at lysne. Trønderne, hvis Hengivenhed for Kongen intet kunde rokke, gjorde store Offere for hans Sag. Da hans Flaade var ødelagt, gik de ind paa at bygge 8 Skibe, der i Størrelse skulde kunne hamle op med Baglernes. Ved Pintsetid kom disse tilbage fra sin Haalogalandsfærd og herjede omkring ved Trondhjemsfjorden; Bisp Nikolas hoverede over sin Fiendes betrængte Stilling. „Sverre Præst," sagde han, „har nu ikke mere tilbage af Norge end et Næs og burde ikke have mere end Strimmelen udenfor Pælene til en Galge at hænge i. Vi Baglere behøver ikke at bryde os om, hvor han farer med de Havbukke, han nu lader klinke sammen i Byen; før vil Trønderne se sine Huse brændte til Kul end faa Gavn af dem." Da Baglerne havde herjet fra sig i Fjorden, lagde de med de store Skibe til ved Ladehamrene og vilde gaa ind til Broen, medens Smaaskuderne roede udenom ind til Elven for der at gjøre Landgang. Disse blev modtagne fra Bryggerne med en slig Stenregn, at de ikke kunde lægge til og maatte tilsidst tage Flugten i Forvirring og med store Tab. Hovedtroppen af Baglerne gik det ikke bedre ved Broen. Et Kastel ved Broenden slyngede Stene over dem; Forvirringen, som herved opkom, øgedes, idet Birkebeinerne trængte paa, og blev fuldkommen, da Rækværket brast. Mange druknede i Elven, og Angrebet var fuldstændig mislykket. Baglerne vendte tilbage til sine Skibe under Ladehammeren, og derfra roede Nikolas ind til Ilsviken for at se, om man der kunde prøve en Landgang. Sverre kjendte hans Skib og lod en let Jagt, useet af Baglerne, drage over Øreodden og i Sjøen. Bispen fik

dog straks Øie paa den og skreg, sandsesløs af Skræk, til sine Rorskarle: „Ror undaf saa fort, I kan; jeg skal give eder grønt og rødt Klæde til Kjortler. Men I ror jo ikke? Ser I ikke, at Fienden sætter efter os som galne, medens vor Skude ikke flytter sig af Flekken." Han sprang fra Løftingen frem i Skibet; Huen fløi i Farten af ham, men han sandsede kun paa Faren og raabte: „Brug eder, som I bedst kan; det er mig, som de vil have Fingre i." Bispen undgik dog at blive tagen til Fange og slap i Land. Kort efter forlod Baglerne Nidaros, prøvede, men forgjæves, en Landgang i Orkedalen, og lagde saa til i Aasenfjorden ved Frosten.

Imidlertid var Sverres Skibe blevne færdige, og den 18de Juni 1199 seilede han indefter Fjorden. Ved Tauterøen fik Flaaderne hinanden i Sigte. De fleste af Baglerhøvdingerne vilde undgaa Slag, og de søgte at komme forbi sine Modstandere. Men Birkebeinernes Skibe var lettere under Aarerne og skjød under anstrengt Roning som Pile gjennem Vandet. Da Baglerne saa, at de ikke kunde undkomme, lagde de til Strid. Før Slaget talte Sverre til sine Mænd og mindede dem om, hvorledes Baglerne havde sultet dem ud i Bergens Borg; „giv ingen Fred," sagde han, „uden den, som søger mig; disse Fiender faar man kun af Veien ved Od og Eg; mellem dem er saa mange Edsbrydere og Kongesvigere, at de nu alle skal faa svie derfor." Striden begyndte ved Middagstid og varede til Kvelden. Birkebeinerne omringede Baglernes seks store Skibe; især var Kampen haard om Halvard af Saastads Skib. Men Halvard faldt, og hans Skib blev ryddet og saa gik det ogsaa de andre store Baglerskibe. Bisp Nikolas havde klogelig holdt sig paa Afstand under Kampen, og da han saa, at Birkebeinerne seirede,

flygtede han ud af Fjorden og med ham Baglernes Smaaskuder. Slaget var vundet.

Seiren paa Strindsjøen gav atter Sverre Overmagten. Han ilede med at benytte sin Seier. Nogle af sine Mænd sendte han til Haalogaland efter de Bagler, som der var, selv seilede han med de store Skibe sydover og forfulgte de flygtende Fiender lige til Læsø i Danmark, vendte saa om til Viken, hvor han inddrev Bøder og Skatter af Vikværingerne og begav sig til Oslo for at blive der om Vinteren. I Fred skulde det dog ikke blive. 4de Januar 1200 kom Baglerne under Anførsel af Kong Inge og Reidar Sendemand fra Danmark og landede ved Hovedøen. En Del lagde til ved Akershagen og overfaldt Gaarden Aker, hvor Filippus Jarl tilbragte Natten. Han blev dræbt. En anden Del roede ind til Bryggerne, og havde de vovet et Overfald, hvad de ikke gjorde, vilde det have seet ilde ud for Birkebeinerne, som laa i sin gode Søvn uden at drømme om Fare. De vaktes først, da Filippus Jarls Svend kom løbende ind i Kongsgaarden og aldeles aandeløs kun formaaede at skrige, at alle Mand maatte paa Benene. Sverre var den første, som sprang op og spurgte, hvad der var paa Færde. „Jarlen er falden," fik Svenden nu frem. „Baglerne har dræbt ham." „Alt for nær os," sagde Kongen; han troede, at Fienden allerede var i Byen. Det oplystes snart, at saa galt var det dog ikke, og man slap saaledes med Skrækken. Næste Dag seilede Baglerne bort, først til Bergen og derpaa til Nidaros, som de indtog, men snart atter maatte forlade, da de truedes af en Bondehær fra Orkedalen og Guldalen. De seilede til Mørerne, hvor de blev til henimod Paaske.

Kampen i Oslo.

Sverre kunde nu, da Baglerne var nordpaa, have Grund til at tro, at han uforstyrret skulde faa sidde i Viken. Han gav Trønderne i sin Hær Hjemlov, og denne Afgang vilde han erstatte ved at udskrive Vikværingerne. Men Indbyggerne i Viken havde altid været ham fiendske, og denne Udskrivning bragte Fiendskabet til at slaa ud i lys Lue. Tilligemed Raumerne sammensvor de sig for at overfalde Kongen i Oslo, og saa hemmeligt kunde de holde sine Planer, at Sverre ikke fik mindste Nys om dem. Saa sent fik han sikker Underretning om Oprøret, at Bonden, som gav ham den, ogsaa kunde melde, at en Bondehær allerede nærmede sig Byen fra Vest. Sverre samlede straks sine Mænd paa Isen, der laa ud til Hovedøen, og bød dem at hugge Vaag, for at Skibene kunde komme i rum Sjø. Men han havde ikke mere end givet Befalingen, før et Ilbud meldte, at en stor Hær fra det østlige Viken kom nedover Rygenbjergene. „Vi faar finde paa et andet Raad," sagde Kongen og besluttede at opgive sit første Forsæt og vende sig mod Øst. Borgerne i Byen lovede trolig at staa ham bi, og Birkebeinerne rykkede mod Rygenbjergene. Men nedover Aasen mylrede det af Finder; og da Fortroppen af Birkebeinerne søgte at kravle opad Bakkerne til dem, blev de i denne ufordelagtige Stilling angrebne forfra og bagfra, overdængede med Pile og Spyd og kastede paa Flugt, saa de styrtede den ene over den anden i Bakkerne. Bønderne turde dog ikke forfølge dem, thi Sverre nærmede sig med Hovedhæren. Han red hen til de flygtende og skammede dem ud. „Tvi eder, som I render," sagde han, „ser I da ikke, at ingen er efter eder?" Kongen samlede sin Hær ved Marteſtokke (Galgeberg) og opmuntrede dem: „Vær ved godt Mod, Gut-

ter, skjønt vi har faaet Prygl. Sligt hænder tilsjøs, sagde Sælhunden, han blev skudt i Øiet." Han fortalte derpaa en Drøm, han havde havt om Natten, som han udlagde saaledes, at de paa et lidet Uheld skulde faa desstørre Seier. Kongen vilde nu bestige Rygenbjergene fra et tilgjængeligere Sted, men opdagede Bondehæren mod Nordvest; den strakte sig lige ned til Sjøen og saa tæt som Trær i en Skov. Kongen besluttede at overlade til sine Sønner Sigurd og Haakon med 500 Mand at holde Østlændingerne oppe paa Rygenbjergene Stangen, selv vilde han med Hovedtroppen rykke mod Nordvest mod den store Bondehær. De mødtes paa Isen. Bønderne, der bestod af Teler, Raumer og Vestfolder, var Birkebeinerne mange Gange overlegne i Antal. Kongen sad paa en brun Hest, havde Brynje paa og Pantser udenom, over dette en rød Vaabenkjortel. Med Raabet: „Frem, Kristmænd, Korsmænd og den hellige Olafs Mænd," red han i Spidsen ind paa Fienden. Hans Hest berørte med Bringen Bøndernes Skjolde, og paa begge Sider af ham stormede Birkebeinerne frem med dragne Sværd. Bøndernes Rækker vaklede under det voldsomme Anfald, men desto stærkere gik deres Modstandere paa; snart blev det hine for hedt; hele den store Hær vendte Ryg og styrtede tilbage til Akershagen, forfulgt af Birkebeinerne, der dækkede Isen med deres Lig. Fra Forfølgelsen maatte de dog straks vende sig til en ny Kamp. Tunsbergs Borgere og Kystbeboerne havde landet ved Iskanten og ryktede nu frem. Men Birkebeinerne brugte sine Sværde saa godt, at Fienderne faldt „tykt som Tang ved Stranden," og de, som flygtede, huggedes ned i Mængde. Sverre selv deltog personlig i Forfølgelsen og gav saa kraftige Spydstik, at sjelden mere end et trængtes.

Bønderne paa Rygenbjergene var Vidner til deres Forbundsfællers Nederlag paa Isen; de vilde ile dem til Hjælp og rykkede ned ad Bjerget. Kongesønnerne med sine 500 Mand slog de tilbage; Sigurd flygtede til Byen og krøb i Skjul i Halvardskirken; Haakon, der var modigere, trak sig ned paa Isen til sin Fader. Denne rykkede straks op mod Bønderne, der havde stillet sig i Fylking udenfor Nonneklostret paa Leret. Efter en haard Kamp maatte Bønderne flygte op til Vaakeberg (nu Aageberg ved Bodsfængslet) forfulgte af Kongesønnen Haakon. De flygtende Birkebeinere krøb nu ogsaa frem af sine Skjulesteder og fik af Sverre en skarp Velkomsthilsen med Befaling til ufortøvet at sætte efter Bønderne. De adlød, men Sverre lagde dog Mærke til, at mange af dem kyssede de Kirker, de gik forbi. Han kastede en Spydighed efter dem. „Det er svært, som I Birkebeinere nu er bleven andægtige; det lader til, at I skal slikke hver eneste Kirke, I kommer til; ellers pleier I ikke at bryde eder stort om Kirkerne." Bønderne paa Vaakeberg holdt ikke længe Stand; de adspredtes, men ikke mange faldt.

Kongen samlede nu sine Mænd paa Martestokke, hvor de fik Hvile og Forfriskelse. Dertil kunde de høilig trænge, thi de havde kjæmpet fra den tidlige Morgen, og det led over Middag. Nede paa Isen havde imidlertid de flygtende Skarer af Bønder samlet sig, og her vilde de atter prøve en Dyst. De undrede sig bare paa, at de ikke havde dræbt Kongen, saa dumdristigt som han red ind paa dem. Nu skulde de bedre passe Leiligheden, mente de, og han skulde aldrig levende slippe fra dem. Sverre saa, at de rustede sig til en ny Kamp, og sagde til sine Mænd: „Bønderne vil igjen slaaes; det er bedst, at vi kaster Kanden og Lefsekliningen og gaar paa, som

om vi var ganske ferske i Striden." Birkebeinerne angreb med Kraft, men Bønderne var i Førstningen urokkelige. Sverre red, som før, lige ind paa deres Fylking, men alt hvad Bønderne raabte: „Stik ham, hug ham, dræb ham, fæld Hesten under ham," saa var der ingen, som prøvede derpaa. Tilsidst maatte Bønderne vige og nedhuggedes i Mængde paa Flugten. En Del af dem samlede sig atter ved nogle Bjergknatter*), og atter fornyedes Kampen, den ottende og sidste, thi ogsaa her maatte de vige og forfulgtes af Birkebeinerne lige til det blev mørkt. Slaget var endt. 3000 Birkebeinere havde kjæmpet mod mindst 12—15000 Fiender og vundet en stolt Seier. Ingen bidrog dog mere til den end Sverre; hans Raskhed, Snarraadighed, hans Mod og Udholdenhed, kort, de Egenskaber, der udmærkede ham som Hærfører, glimrede paa denne Dag i det klareste Lys.

Beleiringen af Slotsbjerget. Sverres Død.

Sverre blev ikke længe i Oslo; nogle Dage efter var han paa Veien til Bergen, og Paaskeaften (den 8de April) kom han til Byen. Han indtraf netop i betimelig Tid, thi Dagen efter saaes Baglernes Flaade komme seilende. De drømte ikke om, at Sverre var i Bergen, før Lurene lød, og Birkebeinerne roede imod dem. Nu satte de paa Flugt; Birkebeinerne efter, og for ikke at indhentes, styrede de paa Land, lod Skibene i Stikken og drog over Fjeldene til Viken. Derhen seilede ogsaa Sverre lidt længere ud paa Vaaren med en stor Flaade og Hær. Han fandt Indbyggerne meget

*) Munch mener, at dette var ved Høiderne ved Ruseløk-Bakken eller Slottet.

fiendtligsindede mod sig; det var en ren Undtagelse, naar de viste sig noget velvillige. Skjønt han slog Bønderne under Sigurd Jarls Anførsel og ved de strengeste Midler søgte at bringe dem til Lydighed, saa lykkedes det dog ikke, og Viken forblev i Baglernes Hænder. Vinteren tilbragte Sverre i Bergen, men om Vaaren 1201 drog han atter med en stor Flaade og mange Folk til Viken. Bønderne paa Østsiden af Folden blev tvungne til Underkastelse, og derpaa skulde det gjælde Tunsberg. Her havde Reidar Sendemand med flere Baglerhøvdinger sat sig fast paa det bratte Slotsbjerg ovenfor Byen, havde bygget 2 Trækasteller og forsvarede dem med 240 Mand. Sverre forberedte sig til en ordentlig Beleiring, indesluttede det fra alle Kanter og befæstede sin Leir for det Tilfælde, at Baglerne skulde komme Reidar og hans Trop til Undsætning. Birkebeinerne forsøgte først en Storm, men trods al Tapperhed blev de dog slagne tilbage, og Sverre indsaa selv, at paa den Maade var det ikke muligt at indtage Bjerget. For at komme efter, hvad Baglerne foretog sig deroppe, klatrede en Mand op paa Laurentskirkens Taarn, og med begge Hænder om Taarnknappen kunde han fra sin svimlende Høide nu se ind til Baglerne. Uforstyrret fik han dog ikke Lov dertil, thi Baglernes Pile susede om ham, og Reidar, der selv brugte Buen, traf med en Pil Knappen, medens en anden gik ind mellem hans Hænder, just som han slap Taget for at stige ned. Den Underretning, han bragte, indgav Sverre en Tanke. En mørk Høstnat sneg en Birkebeiner sig op paa Borgen og fik fastgjort et stærkt Toug om den ene Pæl, hvorpaa et af Kastellerne var bygget. I den anden Ende af Touget holdt over 120 Mand, og paa et givet Tegn begyndte disse at hale i af alle Kræfter. Kastellet vaklede,

og Baglerne forfærdedes; da sprang Touget, og Faren var for denne Gang dreven over. Men de indesluttedes Stilling var alligevel mislig; thi kom der ikke Hjælp, maatte de bukke under for Sult, som ikke vilde udeblive. For at paaskynde Hjælpen sneg to Bagler sig ud af Borgen og frembragte sit Ærinde, men fik liden Trøst.

Paa denne Tid kom til Sverre fra den engelske Konge Johan uden Land 240 Krigsmænd, de saakaldte Ribbalder, der var Leietropper, hvis vilde Tapperhed var deres eneste gode Egenskab. De var fra Bergen dragne gjennem Haddingjadal (Hallingdal) Ringerike og Telemarken, og havde overalt betegnet sin Vei med Ild og Blod, med rygende Tomter og lemlæstede Lig. Men medens Sverre saaledes fik sin Undsætning, ventede Baglerne Dag fra Dag paa deres. En Morgen blev der Glæde imellem dem, thi de saa Tropper rykke frem, der nødvendig maatte være Venner, thi imod dem drog Birkebeinerne; der blev Kamp, og disse faldt eller flygtede. Baglerne forlangte at føres ud for at falde Fienden i Ryggen; men Reidar, der var klog og forsigtig, bad dem at give Taal. Lidt efter sagde han: „Det er en rar Flugt dette her; den ligner snarere en Leg; ser I ikke, at de vælge altid at falde paa et Sted, som er tørt eller paa sine Skjolde? Eller kan I opdage Blod paa deres Vaaben? Sikkerlig er Sverre igjen ude med sine Kunster.“ Reidar havde gjættet rigtigt; Baglerne gik ikke i Fælden, og Birkebeinerne vendte tilbage til sine Telte. Var Baglernes Stilling slem, saa var deres Modstanderes heller ikke misundelsesværdig. Da Vinteren kom, og Isen lagde sig, blev det trangt for Levnetsmidler og Mangel i Hæren. Krigsfolket knurrede og længtede hjem. Sverre irettesatte dem for deres Mangel paa Udholdenhed. „I ligner ikke de gamle Kjæmper,“ sagde han bl. an., „der var saa strie

til at beleire deres Fiender, at Klæderne raadnede af dem, og hellere aad Skeden af deres Sværd og Læderet af deres Sko end veg af Flekken, før Seiren var vunden. Lad mig derfor ikke mere høre Knur; her skal I sidde, enten I finder det blidt eller stridt, til I faar Bugt med Baglerne." Birkebeinerne fandt sig i sin Skjæbne; for deres Modstandere faldt det værre at forsone sig med sin. Mangelen blev for hver Dag mere trykkende, og ingen Tidende fra Sigurd Jarlssøn. Atter lykkedes det Reidar at sende et Brev til Kong Inge om snarlig Hjælp; thi længere end til den 6te Decbr. kunde han ikke holde sig. Sigurd Jarlssøn fraraadede at følge Reidars Opfordring; det vilde være, sagde han, at gaa i den visse Død. De burde hellere gjøre et Tog til Fjordene; da vilde Sverre faa andet at tænke og nødes til at hæve Beleiringen. Som han raadede, gjorde Inge; Baglerne drog til Romsdalen og derfra til Sogn. Men her blev de angrebne og slagne af Birkebeinerne, der anførtes af Jon Staal, Einar Kongsmaag og Dagfin Bonde. Sverre kunde derfor uforstyrret blive liggende udenfor Slotsbjerget. Nøden steg her i den Grad, at Baglerne spiste sine Lædertoug. Nogle løb over til Sverre og fik Fred, og tilsidst kunde ikke Reidar længere holde ud, men overgav sig i den sidste Halvdel af Januar 1202 efter i 20 Uger at have forsvaret sig paa det tapreste. Birkebeinerne vilde have Fangerne dræbte, men Sverre sagde, at han vilde skjænke dem Livet og tilgive dem, som han haabede, at Gud vilde tilgive ham, hvad han havde syndet mod ham. Baglerne fik da Fred, og Sverre lod dem pleie som sine egne og viste navnlig Reidar, der blev syg, den allerstørste Omhu.

Heller ikke Kongen følte sig vel. Han seilede alligevel til Bergen, men paa Reisen maatte han for det meste holde

Sengen. Lidt før Fasten kom han til Bergen og lod sig bringe op i Borgen. Tirsdag Morgen den 5te Marts følte han sig smertefri og fortalte en af sine Mænd, Peter svarte, en Drøm, han om Natten havde havt. En Mand var kommen til ham og havde sagt: „Bered dig kun til at staa op." Peter udlagde dette om Opstandelsen paa den yderste Dag, og Sverre fandt dette ikke urimelig. Han blev nu mattere. Den følgende Dag lod han udfærdige et Brev til sin Søn Haakon angaaende Styrelsen af Riget og erklærede for de tilstedeværende, at han ingen anden Søn efterlod end ham. (Sigurd var nemlig nylig død). „Jeg vil," sagde han, „før jeg modtager den sidste Olie, blive løftet op i mit Høisæde og der afvente enten Bod eller Bane. Dør jeg her, omgiven af mine Venner, vil Nikolas Arnesøn faa høre andet, end han venter; han har sagt, at jeg skulde hugges i Stykker for Hund og Ravn, men Gud være lovet, som i saa mange Farer har værnet om mig." Derpaa modtog han Dødssakramentet, den sidste Olie. Da han mærkede, at det led med ham, foreskrev han, at han efter sin Død skulde stilles til Skue med blottet Aasyn, at alle kunde se, om der viste sig nogen Virkning af hans Fienders Forbandelser. Kort efter døde han den 9de Marts 1202, 50 Aar gammel. Liget blev jordfæstet i Kristkirken og der indsat i Muren.

Sverre var lav af Bækst, men før og stærk; hans Ansigt var bredt og veldannet; hans Hud skjær, og Oinene, som laa fagert og fast i Hovedet, noget rødsprængte. Han var stille af Væsen og sindig, overmaade veltalende, og hans Mæle saa klart, at selv naar han ikke talte høit, kunde han høres i stor Afstand. I hvad han nød, var han meget maadeholdende saaes aldrig beruset, og spiste kun en Gang om Dagen. Han

kunde taale Anstrengelser og bære Savn med større Lethed end de fleste.

Sverre var en af Norges dygtigste Konger. Han var udrustet med store Aandsevner, og hans Mod, Raadsnarhed og Karakterfasthed bar ham ogsaa da, naar Vanskelighederne tyngede som mest. Dristig til at gribe efter det høieste og dygtig til uden Famlen at stile mod det, med et skarpt Øie for Modstandernes svage Sider og et ypperligt Greb, naar det gjaldt at nytte dem, var han en Statsmand, der i Tiden kun havde faa Ligemænd. Derfor kunde han tage det op med Modstandere, som dem han kjæmpede med. En Konge, hvem Folket elskede og i sin store Helhed sluttede sig til, Landets Høvdinger og Kirken var Fiender, der hver for sig var frygtindgydende, men som forenede syntes uovervindelige. Navnlig maatte den Støtte, som Magnus's Kongedømme havde i Kirken, synes at gjøre Sverres Sag haabløs. Med de Grundsætninger overfor Staten, som den hævdede, og den Tilslutning, den nød baade i den almene Bevidsthed og hos Tidens første Aander, var den en Magt, der langt lettere maatte synes at knuse en Angriber end knuses af ham. Men under Kraften af Sverres Angreb blev alligevel dens stolte Mure bragte til at vakle. Han gik frem med stor Klogskab. Han vidste at nytte den Uvillie, som vaktes mod Kirken, da den ved Forliget med Magnus Erlingssøn fik sine Rettigheder, der kjendtes trykkende af alle. I Modsætning til den Magtstilling, dette nye og før ukjendte, som Kirken ved samme Leilighed opnaaede, satte Sverre det gamle Kongedømme. Efter hans Paastand stammer det fra Gud og havde af ham faaet sit Magtomraade, der ogsaa omfattede Kirken og skulde opretholdes uformindsket. Alle de Indrømmelser, som Magnus Erlingssøn havde givet

Kong Sverres Død.

Kirken, var ulovlige Tiltag og ugudelige Indgreb i „Guds Lov." Kirken skulde vende tilbage til, hvad den havde været i Hellig-Olafs Dage, og hvad der efter dennes Tid, men før Magnus Erlingssons, var indrømmmet den, gav han en Fortolkning, der gjorde det intetsigende. Sin Kirkepolitik hævdede han uden at agte paa Præsteskabets Fiendskab i fuld Skarphed; han slog ikke af og veg ikke tilside; han vilde heller have et Brud med Kirken, end et Forlig, som blev kjøbt med Opgivelse af eller Afslag i de Krav, han gjorde gjældende for Kongedømmet. Med en Statsmands Blik saa han, at, *saadan som Forholdene var*, vilde det stærke, uafhængige Kongedømme have Fremtiden for sig, og Indrømmelser til Kirken vilde kun forplumre dets Sag og sinke dets Seir.

Hellig-Olafs Kongedømme med den Glands, som Helgenen kastede over det, og det Ærværdighedspræg, som Alderen lagde over det, hævdede han ogsaa i Modsætning til Magnus Erlingssons, der brød med Overleveringerne fra de gamle Dage og var noget *nyt*, bygget paa en anden Tronfølgeorden og kjøbt for Indrømmelser til kirkelige og verdslige Stormænd. Høvdingerne var saa nøie knyttede til Magnus Erlingsson, deres Magt til hans, at Kampen mod ham var en Kamp mod dem. Sverre gav heller ikke overfor dem noget Kjøb; for at knække dem, drog han til sig det Demokrati, som havde baaret Haakon Herdebred og Eystein Meyla, og da han var kommen til Magten, trængte han dem ved at indsætte Lagmænd og Sysselmænd ud af den Plads, de hidtil havde indtaget ved Domsafgjørelser og i det stedlige Styre. Høvdingerne mistede sin Rod i det offentlige Liv, men hvor deres Magt visnede, skjød Kongedømmets frem, det ~~nye~~, som Sverre havde arbeidet op.

Haakon Sverresson.

Overenskomst med Kirken. Haakons Død.

aakon blev efter Faderens Død uden Modsigelse tagen til Konge. Han var ved sin Tronbestigelse 29 eller 30 Aar gammel og havde nydt en omhyggelig Opdragelse. Latin havde han lært, og hvilken Indsigt han eiede, deri og med hvilken Dygtighed han skrev sit Modersmaal, vidner en Oversættelse, han udarbeidede af et paa Latin skrevet romantisk-teologisk Opbyggelsesskrift, Fortællingen om Barlaam og Josafat. For at komme ud af det vanskelige Forhold til Kirken, indledede han straks Underhandlinger med denne og kaldte de landflygtige Biskoper tilbage. Erkebiskopen hævede Bannet, som havde lagt over Konge og Folk, og et „Forlig" kom istand. Kong Haakon udstedte derom en Kundgjørelse, som begynder med at omtale Tilstanden i Landet og giver

af disse et mørkt Billede. Det hedder: „Vi kan desværre næsten sige," hedder det, „at dette Land er bragt til det yderste, hvis ikke Gud af Miskund vil unde os snarlig Hjælp, thi næsten alle de er døde, som vilde vogte Landet og Landets Love med Retfærdighed, og vilde elske Gud og den hellige Kirke, men de lever tilbage, som kun tænker paa Overgreb og Uretfærdighed, Avind og Ondskab; hverken lærde eller ulærde frygter mere Gud og gode Mænd, heller lever enhver, som han finder for godt under Lovløshed; thi Loven ringeagtes, og kun Ran raader, Usikkerhed vokser, gode Sæder ophører, Kvinder vanæres, Kirker opbrændes, og hele Kristendommen staar for Fald, hvis Gud og gode Mænd ikke sørger for, at det bliver bedre."

I Kundgjørelsen der synes at være forfattet af ham selv, indrømmede Haakon „den hellige Kirke og de lærde Mænd al den Frihed, som dem tilkommer hver især, efter hvad de hellige Skrifter vidner om deres og mine gjensidige Rettigheder — dog uden Skade for mit Kongedømme og den kongelige Værdighed overensstemmende med, hvad Nikolas bestemte og de tre Konger Eystein, Sigurd og Inge besvor, saa og efter hvad de Eder indeholder, der blev aflagte for Legaten, da Jarlen (Erling skakke) havde begyndt Tvist med Erkebiskop Eystein om den hellige Kirkes Friheder." Der henvises til Kardinal Nikolas's Bestemmelser, som blev besvorne af Kongerne Eystein, Sigurd og Inge og stadfæstede af Eystein, men der blev ikke sagt, hvorledes disse Bestemmelser skulde fortolkes, og det var derom Striden stod, idet Sverre opfattede dem anderledes end Præsterne. Der henvises ogsaa til en Stadfæstelse, som Magnus Erlingssøn havde givet, men ogsaa til en, som Sverre havde udstedt, saa om hin

havde været gunstig for Kirken, kunde ikke denne have været det. Der nævnes ogsaa Eder, som blev aflagte for Legaten i Striden med Erling skakke og Erkebiskop Eystein; men disse kan ikke have gjort Kirken nogen væsentlig Indrømmelse, da i saa Tilfælde Kong Haakons „Kongedømme og kongelige Værdighed" vilde have lidt Skaar.

Folket havde ikke længere Skrupler for at slutte sig til ham, som allerede havde vundet deres Hjerter ved sine elskværdige Egenskaber, og Baglerne vilde vistnok have trukket det korteste Straa, selv om ikke Krigslykken havde været dem afgjort ugunstig. Men dette var netop Tilfældet. De var ved Jæderen blevne slagne af Birkebeinerne, netop som de stævnede mod Bergen for at opsøge Kong Haakon, der opholdt sig her. Ikke længe efter blev deres Konge Inge overfalden og dræbt paa Helgeøen i Mjøsen, og nu spredtes de; nogle forlod Landet, men nogle gik ogsaa over til Haakon.

Denne havde saaledes intet at frygte af Baglerne og Grund til at haabe, at Freden vilde blive varig; Geistligheden var for ham, Folket elskede ham, og ingen tænkte paa at gjøre ham Tronen stridig. Kun kort skulde imidlertid han og Landet nyde denne Lykke. Mellem Kongen og hans Stedmoder, Margreta, var Forholdet ikke godt. Straks efter sin Ægtefælles Død havde hun med Datteren Kristina villet drage til Sverige; men Birkebeinerne modsatte sig Kongedatterens Afreise, og Haakons Sødskenbarn, Peter Steyper, bemægtigede sig hende med List og bragte hende til Kongen. Margreta tog til Sverige, meget fornærmet over at være frataget sin Datter. Haakon søgte at formilde hende og indbød hende til sit Hof; hun skulde nyde den høieste Agt og Ære, sagde han. Hun fulgte ogsaa Opfordringen, mødtes i

Oslo med Kongen, der netop havde tilendebragt en Hyldningsreise gjennem sit Rige, og fulgte med ham om Høsten 1203 til Bergen, hvor han vilde tilbringe Vinteren. Men Margreta kunde ikke glemme den Fornærmelse, som var hende tilføiet. Julekvælden, da Kongen holdt Gilde, sendte han Bud til hende, at hun og Jomfru Kristina maatte komme og sidde hos ham i Høisædet. Men Dronningen svarede: „Jeg kommer længe nok til at mindes, hvorledes jeg sad i Høisædet om Julekvælden hos min Herre, Kong Sverre; hils og sig Kong Haakon, at jeg ikke kommer i hans Høisæde i Kvæld.“ Haakon tog sig meget nær af, at Stedmoderen nægtede at komme og sagde: „Om Dronning Margreta end er for stolt til at ville sidde hos os, saa maa dog min Søster Kristina komme.“ Man meldte Dronningen, at Kongen tog hendes Afslag ilde op, men hun svarede: „Tror han da ikke, jeg mindes, hvorledes ban lod min Datter tage fra mig i Oslo uden at han nu ovenikjøbet skal minde mig derom.“ Datteren kjærtegnede hende og bad: „Giv eder tilfreds, kjære Moder, jeg vil jo gjerne blive hos eder.“ „Ja, saaledes skal det være,“ var Moderens Svar, „du skal ikke komme i Uvenners Hænder, saa længe jeg er dig nær; maaske Gud endnu vil unde os at komme ud af denne Tvang.“ Imidlertid føiede hun sig dog efter Kongens Villie, men havde dog faaet Leilighed til at vise, hvilket Sindelag hun nærede mod sin Søn. 2den Juledag følte denne sig upasselig, og Dagen efter gik han til Sengs. Sygdommen tog til, og om Natten var Kongen fra sig selv, og nu gik det rask nedover, indtil han døde Nytaarsdag 1204. Hele hans Legeme var blaat og opsvulmet, og alt tydede paa, at han maatte have faaet Gift. Der ymtedes om, at den skyldtes Dronningen og hendes

Omgivelser, og Mistanken, der i Førstningen kun hvidskedes i Krogene, udtaltes snart høit og tvang Dronningen til at søge at rense sig fra den. En Mand ved Navn Peter skulde i hendes Sted bære Jernbyrd, men han kom daarligt fra det og blev bruknet. Desto fastere klæbede Mistanken sig til Dronningen, og denne, der truedes med samme Skjæbne, kunde takke Sverres Søstersøn, Haakon Galins Beskyttelse for, at hun uantastet fik slippe igjennem til Sverige.

Guttorm Sigurdsson.

Baglerne reiser sig atter. Guttorms Død.

a Haakon Sverressøn — saavidt man vidste — ikke efterlod sig Børn, gik Tronen over til den nærmest arveberettigede, hans Brodersøn Guttorm, Søn af Sverres ældste Søn Sigurd. Da han kun var 4 Aar gammel, blev det bestemt, at Haakon Galin, Søn af Sverres Søster Cæcilia og den svenske Folkvid Lagmand, skulde som Jarl styre Riget under hans

Mindreaarighed; Peter Steyper, Sverres Søstersøn og gift med Magnus Erlingssons Datter Ingebjørg, samt Einar Kongsmaag, der var gift med en af Sverres Døtre, skulde derimod overtage Guttorms Opfostring. Inge Baardssøn, Søn af Cæcilia i hendes andet Ægteskab med Baard Guttormssøn af Rein, fik Trøndelagen at styre.

Dette Kongevalg vakte atter Partikampen. Baglerne, som ikke ugjerne havde bøiet sig under Haakons milde Septer, vilde ingenlunde krumme Ryg for de birkebeinske Høvdinger, der nu stod for Styret, og som de frygtede for; de reiste derfor Oprørsfanen. En Høvding var allerede funden. Han hed Erling, udgav sig for Søn af Magnus Erlingssøn, og var allerede fremkommen med denne Paastand i Kong Sverres Dage. Forfulgt af denne havde han flygtet til Sverige, men blev her efter Sverres Opfordring af den svenske Konge sat i Fængsel paa Visingsø i Vettern. Herfra slap han ud og skjulte sig mellem Jarnberjalands (Dalarnes) Fjelde, men hans Tilholdssted blev opdaget; Mænd blev af Sverre udsendte for at dræbe ham, og de vendte ogsaa tilbage med den Forsikring, at de havde udført sin Konges Bud. Ikke desto mindre fremstod i Danmark i Kong Haakons sidste Levetid en Mand, der udgav sig for at være den Erling, som havde siddet paa Visingsø, og som af sin Fængsling havde faaet Tilnævnet Steinvæg. Baglerne vilde allerede da have valgt ham til Høvding, men han fandt dengang Foretagendet for vovеligt og fraraadede Reisningen. Nu ved Haakons Død stillede Sagen sig anderledes, og han modtog den tilbudte Førerværdighed og samlede i Farten sit Parti om sig. Fra Norge kom blandt andre de gamle Baglerhøvdinger, Reidar Sendemand og Filippus af Veigin,

begge Svigersønner af Magnus Erlingsson, og de havde en hel Flaade af Smaaskibe med; fra Danmark strømmede Partigjængere til, og Kongen, Valdemar II Seier, lovede sin Bistand. Erling satte med sin Flaade og Hær over til Viken, hvor Jordbunden var forberedt og Tilslutningen stor. Vikens indflydelsesrigeste Mand, Bisp Nikolas i Oslo, kunde han dog ikke gjøre Regning paa. Han havde et andet Kongsemne i Tanke, som han vilde virke for, sin egen Søstersøn, Filip, der var Søn af Dronning Ingerids og Arne af Stodreims Datter Margrete i hendes andet Ægteskab med Simon Kaaresson; Filips Moder var saaledes en Halvsøster af Kong Inge og Helsøster til Bisp Nikolas. Blev Filip Konge, vilde Nikolas blive den, der i Virkeligheden førte Septeret, og Udsigten dertil havde bragt hele hans Magtbegjær til at blusse op. Allerede ved Tidenden om, at Erling samlede en Flok om sig, havde han ilet til Danmark for at vinde Kong Valdemar for Filip. Denne, sagde han, var af Kongeæt og havde alle de Egenskaber, som sømmede en Konge, medens Erling var en Bedrager, der var afskyet af alle rettænkende Mennesker. Valdemar lod sig ogsaa overtale til at tilsige Filip sin Bistand, hvis Baglerne erklærede sig for ham, og med dette Løfte vendte Bispen tilbage til Norge. Her henvendte Erling Steinvæg sig til ham med Anmodning om at maatte stedes til Jernbyrd for at bevise sin Herkomst. Denne Begjæring satte Bispen i Knibe; en Indrømmelse vilde kunne fremme Erlings Valg, og et Afslag volde et Brud med Baglerne, og dette turde han ikke. Han fandt derfor paa Udflugter og fik Prøven fra Tid til anden udsat. I Juni Maaned kom Kong Valdemar til Tønsberg med 360 Skibe og havde Filip Simonsson med sig. Det var dette, Nikolas havde ventet paa; thi

med den danske Konge paa sin Side troede han at kunne drive sin Søstersøns Valg igjennem. Men det gik ikke saa glat, som Bispen tænkte. Da Filip blev foreslaaet til Konge, erklærede baade Høvdingerne og Bønderne sig paa det bestemteste herimod; de vilde kun, sagde de, have Magnus's Søn til Konge. Nikolas saa, at hans Plan ikke lod sig gjennemføre; det var ikke andet at gjøre, end at bide Ærgrelsen i sig og gjøre sig Omstændighederne saa fordelagtige som muligt. Han henvendte sig til Erling og foreholdt ham i en hemmelig Samtale, hvad han udsatte sig for, hvis Prøven mislykkedes; han vidste, sagde han, at i dette Tilfælde vilde den danske Konge lade ham dræbe; men dersom han vilde love at gjøre Filip til Jarl, naar han selv blev Konge, skulde han nok sørge for, at Prøven fik det Udfald, som han kunde være tjent med. Erling slog til; han bestod Prøven med Glands og blev Dagen efter paa Haugating tagen til Konge, hvorefter han straks udnævnte Filip til Jarl. Begge hyldede den danske Konge som sin Overherre, og atter sattes Rigets Selvstændighed i Skygge for rent personlige Formaal. Der strømmede Tilhængere i Mængde til Erling, som straks efter St. Hans blev tagen til Konge paa Borgarting.

Da Haakon Galin i Bergen fik høre om Baglernes Reisning og Vikens Frafald, drog han med den unge Konge til Trondhjem og lod der udbyde Leding. Men kort efter blev Guttorm med engang syg og døde den 11te August 1204. Man mistænkte Dronning Margretas Søsterdatter, Kristina, Nikolaus Blakes Datter og Haakon Galins elskede, for at have voldt hans Død.

Inge Baardsson.

Inge Baardssøn tages til Konge. Kampe med Baglerne.

Straks Guttorm var død, samledes Høvdingerne for at raadslaa om, hvem de skulde tage til Konge. De fleste Stemmer faldt paa Haakon Galin, men ham vilde ikke Erkebisp Erik have paa Grund af det Forhold, han stod i til den før nævnte Kristina, hvem han ellers kort efter ægtede. Da man ikke blev enige, besluttedes det at lade Bønderne paa Øretinget afgjøre Sagen. Øretinget sattes, og Høvdingerne anbefalede Haakon Galin til Konge. Bønderne derimod vilde ikke have en Mand til Konge, der paa fædrene Side var svensk; de stemte derfor for hans Halvbroder Inge Baardsson, der var 17 Aar gammel, vakker af ydre og from af Sind. Erkebispen slog sig paa Bøndernes Side, og dette gjorde Udslaget. Inge blev tvertimod den af Birkebeinerne ofte paa-

beraabte Hellig-Olafs Lov, hvorefter kun Kongesøn kunde blive Konge, valgt, modtog de forsamledes Troskabsed og svor at overholde Landets Love. Da han baade var ung og uerfaren, blev Haakon Galin som Jarl stillet ved hans Side; han skulde anføre i Krig og have Halvdelen af de kongelige Indtægter.

Da Valget var afgjort, rustede Inge og Haakon sig af alle Kræfter. Baglerne under deres Konge, Erling Steinvæg, var nemlig allerede med en stor Hær i Bergen og beleirede Fæstningen, som værgedes af Dagfin Bonde med halvtredie hundrede Mand. Baglerne havde Uheld med sig, hævede Beleiringen og drog nordefter; men da de hørte, at Birkebeinerne rustede sig fra Norden, vendte de igjen tilbage og indesluttede atter Fæstningen. Nu nærmede imidlertid Birkebeinernes Flaade sig, og skjønt Erling vilde oppebie den for at prøve en Dyst, fandt Bisp Nikolas det rettest at trække sig tilbage til Viken, og Kongen fulgte hans Raad.

Den følgende Vaar 1205 drog Birkebeinerne sydover med en stor Hær. Men Baglerne havde været tidligere paa Færde; paa et Tog nordefter havde de været indom Stavanger og dræbt Einar Kongsmaag, men vendte saa om og drog tilbage til Viken og kort efter paa Bisp Nikolas's Raad til Danmark. Viken blev saa Seierherrernes Bytte, og baade paa Haugating og Borgarting toges Inge til Konge og Haakon til Jarl. Derpaa vendte de begge tilbage til Bergen.

Baglerne bleve imidlertid kjede af at ligge ledige i Danmark. De drog da atter til Viken, ja vovede sig derfra overland til Trondhjem, tog Nidaros og fik paa Øreting Kongenavn for Erling og Jarlenavn for Filip. Men ved Rygtet om Inges Fremrykning mod Byen flygtede de til Østerdalen og

blev den første Del af Vinteren paa Oplandene, der ligesom Viken paa mange Maader fik føle Borgerkrigens Rædsler. Inge blev siddende Vinteren over i Trondhjem.

Haakon Haakonssons Fødsel og Flugt.

Først nu blev det kjendt, at den mandlige Linie af Sverres Æt ikke, som man havde troet, var uddød. Kong Haakon Sverressøn havde i sit sidste Leveaar fattet Kjærlighed til en fager Kvinde af fornem Æt ved Navn Inga. Frugten af den Forbindelse, som kom istand mellem dem, var en Søn, der fødtes det følgende Aar 1204 paa Gaarden Folkisberg (nu Folkensberg i Eidsberg Pgd. i Smaalenene), hvor Inga opholdt sig hos Trond, Præsten ved den nærliggende Kirke. Han vidste, hvem der var Barnets Fader, men maatte holde det hemmeligt, da Baglerne havde Overmagten i Viken. Et Aar gik hen; da betroede Trond sig til Høvdingen Erlend paa Huseby (i Eidsberg), og de blev enige om at bringe Barnet til Kong Inge, hos hvem det vilde være i Sikkerhed. Ved Juletid tiltraadte Trond og Erlend Reisen til Nidaros med den spæde, der havde faaet Navnet Haakon. Moderen Inga fulgte ogsaa med. De kom til Hamar om Julekvælden og fik venlig Indbydelse fra Bisкopen, Ivar, at tilbringe Julen hos ham, men undskyldte sig og afslog Indbydelsen, thi de vidste, at Ivar hadede Birkebeinerne af inderste Hjerte, og skjønte, at han kjendte til, hvem det aarsgamle Barn var. De maatte derfor se til at komme afsted, og allerede anden Dag Jul var de paa Reisen til Lillehammer. Her turde de heller ikke slaa sig til Ro, men tog i de sidste Dage af Januar 1206 til Fjelds for at komme over til Østerdalen og derfra

Kong Inge mødes med den unge Haakon Haakonsson.

videre til Nidaros. Frost, Uveir og Snefog gjorde denne Fjeldvandring overordentlig besværlig og farefuld. De maatte stundom ligge ude i Skoge og Udbygder. Allerede den første Kvæld drev Sneen slig, at de hverken vidste ud eller ind; de maatte derfor overlade Haakon til to af de bedste Skiløbere i Flokken, for at de saa snart som muligt kunde bringe Barnet i Hus. De fandt imidlertid ikke ned til Bygden, men maatte ty ind i en Sæterlade i Naverdalen, hvor de slog Ild og redte et Leie for Kongesønnen. Ved Midnatstid kom de øvrige af Følget til, men de fleste fandt det bedre ude end inde; thi ved Ilden smeltede Sneen paa Taget, saa det dryppede overalt. Smeltet Sne var det eneste, de havde at give Barnet til Næring. Dagen efter laa Snefonnerne saa tykke, at de for at bane sig Vei maatte stampe Sneen ned med Spydskafterne. Endelig kom de frem til Østerdalen, hvor de fik gjæstfri Modtagelse, og derfra til Nidaros, hvor Kong Inge og Birkebeinerne modtog Kongesønnen med hjertelig Glæde.

Overfaldet i Nidaros.

I Paaskehelgen samme Aar seilede Baglerne ud fra Tunsberg med 22 Skibe. De agtede sig til Nidaros og haabede at overrumple Kong Inge. Haakon Galin havde faaet Nys om deres Tog og sendte et Bud til Kongen for at advare ham. Budet kom, netop som Inge holdt sin Søster Sigrids Bryllup med Lendermanden Torgrim af Ljaanæs (i Strandebarm Pgd. Hardanger). Der var først Tale om at blæse Allarm og opstille Tropperne ved Gildeskaalene, men Brudgommen bad saa indstændigt ikke at forstyrre Gjæstebudsglæden og lovede saa sikkert at sørge for paalidelig Vagt, at Kongen, der som

de andre var dygtig ør af Bryllupsøllet, lod sig berolige og opgav sit første Forsæt. Vagt blev der alligevel ikke holdt, og da Natten kom, laa alle i dyb Søvn. Netop selvsamme Nat kom Baglerne til Byen, trængte frem i Gaderne, hvor alt var tyst og stille. De brød ind i Kongsgaarden, men søgte forgjæves Inge, der et andet Sted i Byen sov Rusen ud i en Elskerindes Arme. Saa gjennemstreifede de Gaderne paa kryds og tvers for at finde Kongen, og den Støi og Tummel, de vakte, gjorde Skrækken og Forvirringen dobbelt stor. Birkebeinerne styrtede fortumlede op af Søvne og ud paa Gaden, men løb forvirrede om i Mørket, kun tænkende paa, hvorledes de lettest skulde undslippe. Undslap gjorde imidlertid kun faa af dem; de fleste blev nedhugne af Baglerne, der tillige randsagede Husene og dræbte af Fienderne, hvem de fandt. Mange af de ypperste Birkebeinere, Mænd, som havde kjæmpet ved Sverres Side og var graanede paa Slagmarken, fandt i denne ulykkelige Nat sin Død. En Bagler, fortælles der, forfulgte en af Birkebeinerne; denne søgte til Kirken, blev indhentet forinden og nedhugget. Men da Bagleren saa til, hvem den faldne var, opdagede han til sin Forfærdelse, at det var hans egen Broder.

Kong Inge, som Baglerne helst vilde have Fingre i, undgik heldigvis det almindelige Blodbad. Han havde sprunget ned til Bryggerne og ud i Nidelven. Strømmen drev ham først hen til nogle Skibe, som laa for Anker; han hang sig fast i Ankertouget for at entre op i Skibet, men det vilde ikke lykkes, og han svømmede videre og kom over Aaen. Han fik ogsaa slæbt sig et Stykke op af Aabakken, men segnede saa ned, aldeles forkommen af Kulde og Træthed. En af hans Mænd, Ivar Fljodokol, kom just forbi, og Kongen raabte:

Baglerne overfalder Nidaros.

„Ivar, kom og hjælp mig!“ Men denne havde kun Tanke for sig selv og sagde: „Først maa jeg hjælpe mig selv“, og gik forbi. Lidt efter kom en vis Reidulf, kaldet Baardsbroder. Han gik hen til Kongen, kjendte ham og sagde: „Er I der Herre?“ „Saa kaldte I mig igaar,“ svarede Inge. „Saa er I endnu,“ sagde den trofaste Reidulf, „og skal altid være, saalænge vi begge lever.“ Dermed tog han, skjønt selv næsten uden Klæder, Kappen af sig, svøbte den om Kongen og bar ham paa sin Ryg op paa Skyaas, hvor han fik Hest og Slæde og snart bragte Inge i Sikkerhed. Ogsaa Brudgommen, Torgrim af Ljaanæs, undkom; ligesaa Kongens Broder, den 17aarige Skule. Inge samlede i Guldalen og Orkedalen Tropper og rykkede mod Nidaros. Baglerne vovede ikke at forsvare Byen og seilede bort, medtagende et uhyre Bytte og saa mange Skibe af Inges prægtige Flaade, som de kunde føre med sig; Resten lod de opbrænde. — Men Overfaldet gav Inge et Knæk, som han aldrig forvandt. Han følte sig fra den Tid af aldrig vel og blev en tungsindig Mand, der søgte og trivedes bedst i Ensomhed.

Erling Steinvæg dør. Filip bliver Baglerkonge.

Haakon Galin, der havde faaet Bud om Baglerne Komme til Nidaros, var ilet med at komme Inge til Hjælp, men mødte nordenfor Stat Baglerne, der seilede nedover, fortsatte alligevel Veien til Nidaros, men blev der dog ikke længere, end til han fik forstærket sig med Folk og Skibe; saa drog han atter sydover. 16 Km. fra Bergen efterlod han sine Skibe og drog landveis til Byen. Fæstningen her var indesluttet af Baglerne, men fik nu Undsætning af Haakon.

Det blev ikke ukjendt for Baglerne. „Er det sandt," spurgte nogle af dem de Birkebeinere, som stod paa Muren, „at eders bidske Hund nu er kommen til eder?" „Ja," sagde disse, „tag eder nu i Vare." „Kanske I mangler Mad paa Borgen," sagde Baglerne spottende," „kom kun ned til os; her er Kost nok i Byen." „Vi skal komme," svarede Birkebeinerne; „det er vor Agt at holde Døgurd med eder i Byen idag." De holdt Ord; Haakon gjorde med hele sin Styrke Udfald og slog Baglerne, der mistede mange Folk og maatte forlade Byen. De drog nordefter og var heldige nok til at faa Fingre i Haakons efterladte Skibe og bringe ham selv til landveis at drage til Nidaros for at hjælpe Kongen, om Fienderne, som han troede, skulde komme derhen. Dog da Haakon havde forladt Bergen, vendte Baglerne tilbage, men delte sin Hær, idet Filip Jarl drog til Viken, Erling derimod reiste om paa Vestkanten af Landet for at inddrive Skatter, drog dog siden ogsaa til Viken, som Jarlen forlod, for straks efter Julen 1206 at vende tilbage til Bergen.

Begge Partier rustede sig paa det stærkeste; hele Vinteren 1206—1207 var de sysselsatte med at bygge Skibe, der i Størrelse overgik alt, som hidindtil var bygget i Norge. Under disse Krigsforberedelser døde noget efter Jul 1207 Baglerkongen Erling Steinvæg i Tunsberg. Filip Jarl blev øieblikkelig underrettet derom, og imidlertid blev Kongens Død holdt hemmelig, og først da Jarlen kom tilstede, blev Dødsfaldet kundgjort og Kongen begravet. Baglerne ønskede nu en af hans to unge Sønner, Magnus og Sigurd, til Konge, men Bisp Nikolas arbeidede for sin Søstersøn Filip Jarl, vandt Bønderne for denne, som ogsaa fik Kongenavn.

Om Vaaren drog Kong Inge og hans Jarl sydover for

Inge og Reidulf.

at møde Baglerne. I Bergen efterlod de i Fæstningen en svag Besætning, hvem de ogsaa betroede den 3aarige Haakon Haakonsson, som Haakon Galin havde taget til sig som sit eget Barn. Derpaa fortsatte de Toget videre mod Syd. I Tunsberg traf de Baglernes Hovedmagt under Kong Filip. Birkebeinerne var overlegne i Antal, og de fleste Baglerhøvdinger var stemt for at flygte op i Landet; kun den djærve Arnbjørn Jonsson vilde, at de skulde holde Slag. Dette blev da besluttet; men da Birkebeinerne kom i Skudvidde, flygtede Baglerne og lod Arnbjørn alene. Han var yderlig vred. „Aldrig mere vil jeg trives," raabte den tapre, „om jeg nu maa vende Ryg, og dog er der ingen anden Udvei." Birkebeinerne gjorde et rigt Hærfang; Inge fik tilbage alle de Skibe, han havde tabt forrige Vaar, og de store, Baglerne havde bygget sidste Vinter, faldt ogsaa i hans Hænder.

Efter Seiren blev Inge og Haakon en Stund i Tunsberg, uden at ane, at Fienden var i Bergen. Dette var imidlertid Tilfældet. Nogle Smaaskuder, som før Sammenstødet ved Tunsberg var sendt nordover paa Speideri, var komne til Byen og havde indesluttet Fæstningen. Der var Mangel paa Vand inden Murene og heller ikke Overflod paa Mad, og da Kong Filip ogsaa kom til, overgav Borgen sig paa det Vilkaar, at Besætningen skulde have Fred. Erkebiskop Tore, som havde afløst Erik, der var gaaen af paa Grund af Svaghed, og som just opholdt sig i Byen, tog Haakon Haakonsson til sig og beholdt ham, saalænge Baglerne var i Byen.

Dette blev dog ikke længe. Ved Rygtet om, at Haakon Galin nærmede sig fra Syd, forlod Filip Bergen, slap lykkelig forbi Birkebeinerne og styrede ind til Viken. Haakon Galin

kom straks efter til Byen, men blev kun kort; han ilede østover til Kongen, som han antog trængte til Hjælp. Denne var ikke længere i Tunsberg, men havde taget til Oslo; did kom ogsaa Filip; der blev Slag, men Baglerne tabte og drog senere bort, da de hørte, at Haakon Galin, deres farligste Fiende, var i Farvandet. Ganske uventet kom de til Bergen. De indesluttede Borgen, som nu havde endnu langt mindre Besætning end forrige Gang, men værgedes dog meget bedre; thi den tapre Dagfin Bonde førte Befalingen inden Murene, og han tingede aldrig om Fred, før den strenge Nødvendighed krævede det. Med sine 25 Mand forsvarede han sig med største Djærvhed, og først da Varmen og Røgen fra det Baal, Baglerne havde optændt udenfor Muren, gjorde Opholdet indenfor utaaleligt, og næsten alle hans Mænd var saarede, bekvemmede han sig til at bede om Fred. Men Svaret var nei. Da heisede han Kongesønnen Haakon, som han havde hos sig, ned af Muren og bad, at han idetmindste maatte beholde Livet. Det blev tilstaaet, og Kong Filip bød ogsaa paa indflydelsesrige Mænds Forbøn Dagfin Fred; men denne vilde ikke modtage Tilbudet, hvis det ikke ogsaa udstraktes til hans Mænd, og Enden blev da, at alle skjænkedes Livet; dog maatte de med Ed love aldrig at løfte Vaaben mod Filip. Fæstningen blev derpaa nedrevet.

Baglerne forblev en Stund i Byen. Filip gjorde derfra en Reise til Trondhjem og toges paa Øreting til Konge, men vendte allerede om Høsten tilbage til Bergen. Under dette Kongens Fravær var det maaske, at Reidar Sendemand kom frem med et Forslag om at gjøre den unge Haakon til Konge; han var vis paa, sagde han, at ham vilde hele Folket underkaste sig. De øvrige Baglerhøvdinger var ikke uvillig

stemte for Forslaget, turde dog af Hensyn til Kong Filip ikke andet end forkaste det, men Fremsættelsen deraf viser, hvor „personlig en Karakter Kampen nu havde faaet fra Baglernes Side," og hvor fuldstændigt Partiet, som jo havde taget Heklungernes politiske Grundsætninger og Overleveringer i Arv, havde opgivet disse, saa at de, tvertimod den i 1164 vedtagne nye Statsret, kunde tage en uægte født Kongesøn til Konge, og det ovenikjøbet en Sønnesøn af deres gamle Arvefiende.

Kort efter kom Haakon tilbage til Birkebeinerne, og Haakon Galin blev saa glad over at have sin Fostersøn tilbage, at han lovede sig selv, at han for Fremtiden aldrig vilde lade ham komme fra sine Øine. Han tog ogsaa Gutten med sig, da han i Forening med Kong Inge tænkte at gjæste Baglerne i Bergen. De blev dog saa længe liggende ved Selverne, at Baglerne, som ikke vilde oppebie dem, forlod Bergen, slap forbi Birkebeinerne og kom efter Jul til Tunsberg, hvor de forblev om Vinteren.

Forlig mellem Bagler og Birkebeiner.

Krigen trak forfærdelig i Langdrag; det syntes, som om den aldrig skulde tage Ende. Partierne var omtrent lige stærke, og vandt det ene en Fordel paa e n Kant, opveiedes den med et Tab paa den anden. Den, som bestandig tabte, var derimod den fredelige Del af Befolkningen. I fuldt Maal fik den bære Krigens Ulykker; Plyndringer, Ildspaasættelser og alskens Voldsomheder hørte til Dagens Orden. Et Træk er os opbevaret, der kan kaste Lys over Tilstanden. Baglerhøvdingen Jon Drotning var bleven indtaget i en fager Kvinde, der var gift med en Bonde ved Navn Trond,

hvem han gjæstede, idet han drog om i sin Syssel. For at faa hende i sin Vold, bad han hende tilligemed hendes Mand at komme op paa det Kammer, han boede i, og begge var trosskyldige nok til at indfinde sig. Konen gik først ind, men da Manden vilde følge, stødte Jon ham ud og smeldte Døren i Laas. Da Trond beklagede sig herover, lod Jon ham falskelig anklage og slæbe bunden til Halen paa en Hest ned til hans Skibe, der laa i Gautelven tæt ved. For at slippe løs, maatte han udrede en betydelig Pengesum til Voldsmanden. Dermed var de dog ikke kvit; thi Trond tørstede efter Hævn. Syv Dage efter fik han ogsaa Leilighed til at udføre den. Han passede selv 8de op Jon, der agtede sig til Kirke; men ved Indgangen blev han indhentet af Trond. Han søgte op i Koret, men blev her rammet af Tronds Spyd, og da han, endnu kun saaret, flygtede ud af Kirken, blev han fældet paa en Ager nedenfor denne. Trond tog til Birkebeinerne, men Jons Drab blev paa en gruelig Maade hævnet af Broderen Gunbjørn, der sammen med 7 andre dræbte 9 Mænd og hug Foden af 7. Om Trond og hans 7 Mænd var derimellem, siges ikke. Men naar en enkelt Mands Drab, forskyldt ved hans egen Tøilesløshed, kunde have saa blodige Følger, kan man let forestille sig, hvor mange Voldshandlinger og Blodsudgydelser af mindre Udstrækning, der maa have fundet Sted.

Under disse Omstændigheder var det en stor Lykke, at den Hjerne, som var skyldt for saa ofte at have udklækket Ulykker for Landet, undfangede en god Tanke, der vidner godt for dens Ophavsmand. Bisp Nikolas reiste til Trondhjem og foreslog Erkebisp Tore, at de sammen skulde virke for Fred mellem Birkebeiner og Bagler. Ingen var villigere

end Erkebispen. Ved sin Tilbagekomst til Oslo skrev Nikolas Breve baade til Birkebeiner og Bagler og formanede dem til Forlig. Den følgende Vaar 1208 drog han til Tunsberg og fik ogsaa her virkelig Filip overtalt til at række Haand til Udsoning. Han betingede sig Trediedelen af Norges Rige og Sverres Datter, Jomfru Kristinas Haand. Fra Tunsberg tog Bispen til Bergen, til Kong Inge og Haakon Galin. Vanskelighederne for Fred fandt han her vistnok større, men ikke uovervindelige; hans Klogskab og glatte Tunge mægtede at udjævne dem, og et Forligsmøde blev aftalt endnu samme Sommer paa Hvitingsø. Her mødte paa den fastsatte Tid Baglere og Birkebeinere, men de sidste med flere Folk end aftalt. Forliget kom dog istand, men saaledes, at Filip kun fik Oplandene med Viken til Rygjarbit og Svinesund og heller ikke dette uafhængigt, men som Len af Inge; han skulde desuden frasige sig Kongenavnet og udlevere sit kongelige Segl. Endelig skulde alle Bøder for gjensidig lidt Skade paa begge Sider bortfalde.

Fuldt saa glat gik det ikke med Opfyldelsen af Forliget. Da Dagfin Bonde med fem velbevæbnede Skuder kom til Tunsberg for at faa Filips Segl udleveret, lod denne holde Haugating og kundgjorde de mødende, at han vistnok havde samtykket i at opgive sit Kongenavn og udlevere sit Segl, men at Samtykket var aftvunget, da Birkebeinerne var mødte mere mandstærke, end de efter Forliget skulde. De forsamlede raabte da, at den skulde times en Ulykke, som førte Seglet bort, og vovede nogen at tage det, skulde han blive en Haand kortere. Seglet blev altsaa ikke udleveret, men Filip, som ikke ønskede at bryde Forliget, sagde til Dagfin: „Sig din Herre, at mine Mænd ikke vil tillade, at mit Segl udleveres, men

at jeg for min Part er tilfreds med, at Folk kalder mig, som de vil; heller ikke forlanger jeg større Del af Riget end den, hvorom vi er forligt med Birkebeinerne." Da Dagfin kom hjem med den Besked, blev rigtignok Haakon overmaade vred, men Inge tog det temmelig rolig, og Forliget blev staaende ved Magt. Næste Sommer 1209 stod Filips Bryllup med Jomfru Kristina; hendes Moder Margreta var kommen fra Sverige for at være tilstede ved Festligheden, men døde kort efter.

Norge nød nu i 10 Aar Fred, og disse Fredsaar var for Landet, der blødte af Saar, som Krigen havde slaaet, en sand Velgjerning. Men Krigerne fandt det anderledes. For dem var Freden med sin Ro og sit jævne Arbeide en Dvaletilstand i Sammenligning med det raske Krigerliv, rigt paa Afvekslinger, krydret med Farer og tillokkende ved Udsigt til Ære og Bytte. Hvad de savnede hjemme, søgte de derfor udenlands. Reidar Sendemand og Sverres Sødstersøn Peter Stepper, der, som fortalt, begge var gift med Døtre af Magnus Erlingsson, drog til det hellige Land; Peter døde imidlertid paa Reisen; Reidar kom til Jerusalem og døde senere i Konstantinopel. En Del andre mindre navnkundige Høvdinger drog vesterpaa og herjede paa Suderøerne og de omliggende Øer, men skiltes derpaa, og da de kom tilbage til Norge, maatte de døie haarde Irettesættelser af Biskoperne, thi hvor mat end Kristendommen gjorde sig gjældende i Datidens Liv og Sæder, saa havde den dog forlængst dømt Viking som noget, der var hedensk og uforeneligt med Jesu Tro. Men de suderøiske Konger Ragnvald og Gudrød, der paa en saa ubehagelig Maade blev mindede om, at Kraften ikke var uddød i Moderlandet, fandt det rettest at afvende Hævnen, som kunde true dem fra de forligte Konger, fordi de

havde unddraget sig den norske Konges Overhøihed, reiste til Norge, svor Inge Troskab og betalte de Skatter, som stod til Rest fra ældre Tider.

Forliget mellem Inge og Filip bidrog ogsaa til at knytte de orknøiske Jarler til Norge. Sverre havde vistnok, som før fortalt, tvunget Harald Maddadssøn Jarl til at afstaa Hjaltland og tage Orknøerne til Len af sig, men da Kongen var død, gjorde Jarlen sig uafhængig. Hans Sønner, Jon og David, der 1206 havde fulgt ham i Regjeringen, kom dog nu 1211 til Norge, svor Kongen Troskab og fik Orknøerne og Hjaltland til Len.

Den Enighed mellem de styrende i Norge, som havde bragt Norges vestlige Lydlande til at bøie sig for dets Overhøihed, stod ellers ikke paa de fasteste Fødder.

Det var dog ikke Baglerhøvdingen Filip, som bragte den til at vakle, men Birkebeinerjarlen Haakon Galin. Jarleværdigheden havde aldrig tilfredsstillet hans Ærgjærrighed og gjorde det nu, da Filip var kommen i uomtvistet Eie af en Trediedel af Riget, mindre end nogensinde. Ogsaa han vilde faa sin Trediedel af Norge og bære Kongenavn ligesom sin Broder. Han søgte i al Hemmelighed at vinde Venner for sin Kongeværdighed, men Inge fik Nys om Sagen, og da hans Mænd stillede sig paa hans Side, faldt det ham ikke vanskeligt at forpurre den. Men Haakon gav sig ikke endda. Nu vilde han, at Inge skulde træffe Overenskomst med ham om, hvem der skulde blive Konge, hvis en af dem faldt fra. Her havde han Biskoperne paa sin Side, og ved deres Hjælp blev Kongen og han paa et Møde i Nidaros 1212 forligte om, at den længstlevende af dem skulde, hvis den anden ikke efterlod ægtefødt Søn, have hele Riget, og efter begges Død

skulde den nærmeste ægtefødte Arving blive Norges Konge. Ved dette Forlig afskares baade Inges Søn, Guttorm, der var uægte, og den unge Haakon Haakonsson fra Tronen, som derimod efter al Rimelighed vilde tilfalde Haakon Galins ægtefødte Søn, Knut. Men at Haakon Haakonsson, Sverres Sønnesøn, udelukkedes fra sin Arv, skar mange af de gamle Birkebeinere ved Jarlens Hird i Hjertet. De ansaa ham nærmere arveberettiget end nogensomhelst anden i Norges Land, og desuden havde den unge Kongesøn ved sin Livlighed og Opvakthed vundet de barske Krigeres hele Kjærlighed. De fulgte ham i hans barnlige Færd og vogtede paa hvert Ord, der undslap ham. Og de skulde ikke glemme dem. Saaledes fortalte de fra den Tid, han var hos Baglerne, at nogle af disse havde baaret den 3aarsgamle Gut over en Loftsvale og pegt paa Langskibene, som laa straks nedenfor. „Se Langskibene, Kongesøn." „Jeg ser dem nok," svarede han. „Hvem tror du eier dem?" spurgte de. „Min Herre," svarede Gutten. „Din Herre er Kong Filip," sagde de." „Nei, han er ikke min Herre," sagde Haakon; „min Herre er Haakon Jarl, og han eier Skibene." Da lo de og sagde: „Denne Gutten bliver nok ikke os Bagler for god." Da han ikke længe efter laa med Birkebeinerne ved Seløerne, holdt han sig trods den bidende Kulde altid fremme hos Hirden, hvis Yndling han var. Da Hirdmændene en Dag paa Grund af Frosten ikke kunde faa smurt Smøret paa Brødet, og Haakon lagde Mærke til, at de afvekslende tog en Bid Brød og en Klump Smør, tog han et Stykke blødt Hvedebrød, bøiede det om Smøret og sagde: „Lad os binde Smøret fast, Birkebeiner." Ytringen vakte Moro, og det blev et Mundheld i hele Hæren: „Lad os binde Smøret, saa siger Kongssønnen." Hans voksne

Maade at tale paa stod i en pudsig Modsætning til hans lave Vækst. Birkebeinerne syntes, det gik traadt med Væksten — de længtede saa efter, at han skulde blive stor — og de pleiede derfor for Spøg at tage ham, to og to, imellem sig og hale i ham, saa maatte det vel monne. Den Dag, da Forliget om Arvefølgen var vedtagen, havde Haakon Lov fra Skolen og var gaaet i Besøg, hvorfra han først kom hjem om Aftenen. I Jarlens Hird var en gammel Hirdmand, en Birkebeiner fra Sverres Dage, ved Navn Helge hvasse, som især holdt af Gutten og gav sig ofte af med ham. Denne Kvæld vilde Haakon som sædvanlig gaa hen til ham, men Gamlingen stødte ham barskt fra sig og bad ham pakke sig. Forundret spørger Gutten, som da var 8 Aar, hvad det skal sige, og hvorfor han er vred. „Bort med dig," siger Helge, „idag blev din Fædrenearv dømt fra dig, og derfor bryder jeg mig ikke længere om dig." „Hvor skede det, eller hvem har gjort det?" spørger Haakon. „Det skede paa Øreting, og de, som gjorde det, var Kong Inge og Haakon Jarl." „Vær ikke sint paa mig for det, min egen Helge," siger da den otteaarige, „thi denne Dom vil neppe staa ved Magt, da ingen Ombudsmand var tilstede for at passe min Tarv." „Hvem er da din Ombudsmand?" spørger Helge. „Det er Gud og den hellige Maria og Hellig-Olaf," svarer Haakon; „i deres Hænder har jeg givet min Sag, og de vil sørge for, at der ei sker mig Uret hverken ved Landets Deling eller min øvrige Velfærd." Da tager Helge Gutten kjærligt i Favn, kysser ham og siger: „Tak for de Ord, du der talte, Kongesøn; sligt er bedre talt end utalt." — Ellers havde Haakon intet at klage over den Behandlig, der blev ham tildel af

Haakon Galin; denne viste ham stor Hengivenhed og den kjærligste Omhu.

Haakon Galins Død. Haakon Haakonssons Sindighed. Kong Inges Død.

Mellem Haakon Galin og Filip var der Rivninger; den første ærgrede sig over, at Filip bar Kongenavn og fik Kong Inge — der ikke ærgrede sig derover — med sig paa en Skrivelse til denne, at han skulde frasige sig en Titel, han ikke tilkom. Men Filip svarede, at han ikke kunde forbyde nogen at kalde ham, hvad de vilde, og vilde nogen ikke kalde ham Konge, havde han heller ikke noget derimod. Et Forligsmøde blev aftalt for at greie denne Sag, men det traadte aldrig sammen, og Filip beholdt sit Kongenavn, uden at dog Freden blev forstyrret. Filip var i sin Del af Riget overmaade elsket; han var mild, men hans Godhed var ikke svag; han kunde tvertimod, naar det gjaldt, optræde med stor Fasthed. I 1213 mistede han sin Hustru paa Barselseng og lige efter det Barn, hun havde født ham. Da han saaledes ingen Arving havde til sit Kongedømme, var han ogsaa mindre at frygte, og han blev fra nu af ikke mere fortrædiget af Haakon Galin.

Men denne kunde ikke holde Fred. Man satte ogsaa hans Navn, skjønt uden Tvivl ikke med Rette, i Forbindelse med et Snigmordsforsøg mod Kongen, og man havde ham mistænkt for — og dette med mere Grund —, at han i Forbindelse med Erkebiskop Tore æggede Trønderne til Opstand. Det var nemlig strenge Tider for disse; Uaar og Hungersnød havde længe plaget dem, og den Misstemning, som dette satte, pustede Jarlen til, saa den brød ud i aabenbart

Haakon Haakonssøn hos Helge Hvasse.

Efter Tegning af P. N. Arbo, lithograferet for „Billeder til Norgeshistorien“, udg. af Asbj. Knutsen. Xylografien udført af H. C. Olsen.

Oprør. Vanskeligt vilde det have faldt at dæmpe dette, saa længe Jarlen var i Live, og en Lykke for Kongen maa det derfor kaldes, da Haakon i Januar 1214 døde i Bergen. Han havde været en dygtig Kriger og en klog Styrer, og trods hans Feil vakte derfor hans Død almindelig Sorg. Hans nærmeste fortrolige kunde ogsaa fortælle Træk, der var ham til Hæder. Han havde i sin Tjeneste den Hide, der var Fører for Ribbalderne paa deres Tog fra Bergen til Tunsberg 1201. Denne, en samvittighedsløs Mand, foreslog for Jarlen og hans Hustru at skaffe Kongesønnen Haakon afveien, der let kunde berøve deres Søn Knut Udsigten til nogensinde at blive Konge. Han tilbød sig, hvis de maatte ønske det, at faa det gjort. Jarlen svarede i Førstningen ikke stort. Derimod lod hans Hustru ikke til at stille sig afvisende til Hides Tilbud. Men efter at have tiet en Stund, sagde Jarlen: „Gud forbyde, at jeg skulde ville skaffe min Søn Riget ved at rydde min største Velgjørers Søn afveien.“ Der blev ikke talt mere om den Sag og Jarlen omtalte den kun for faa, men fra den Tid viste han sig aldrig saa venlig mod Hide som tidligere. Hans Enke, Fru Kristina, drog straks tilligemed sin unge Søn Knut til Sverige, og Erkebiskop Tore overlevede kun kort sin Ven; han døde den følgende Sommer, og Guttorm valgtes til hans Eftermand. Nu, da Haakon var borte, fik Inge uden Vanskelighed Bugt med Oprøret; mild som han var, brugte han Seierherrens Ret med stor Skaansomhed.

Haakon Haakonsson kom efter sin Fosterfaders Død til Kong Inge, og ogsaa dennes Kjærlighed vandt den vakre og forstandige Gut. Kongens Halvbroder, Skule, (se II. S. 123) indtog Haakon Galins Plads, og han sigtede høiere. Han var mindst lige saa ærgjærrig som denne og gik fuldt saa

meget Krogveie, men eiede kanske neppe nok den ædle Retskaffenhedsfølelse, som holdt denne tilbage fra virkelige Misgjerninger. Skule ansaa sig som Inges nærmeste Arving, da hverken Guttorm, Inges Søn, eller Haakon som uægte fødte efter hans Mening kunde komme i Betragtning. Men de gamle Birkebeiner vilde ikke høre om andet, end at Sverres Sønnesøn var den eneste retmæssige Arving, og de sagde det høit, at Haakon Kongsson og ingen anden havde Retten til hele Norges Rige. Da Inge havde undertvunget Opstanden i Trøndelagen, henvendte Haakons Frænder sig til ham med Begjæring om, at Kongssønnen maatte faa en Del af Riget til Underhold. Men Kongen afslog deres Begjæring. Vrede herover søgte de at overtale Haakon til at sætte sig i Spidsen for en Oprørsflok. Men den tiaarige Gut svarede med en for sin Alder mærkelig Modenhed: „Jeg er altfor meget Barn til at stille mig i Spidsen for et saadant Foretagende, og det vilde ikke være ret for mig at kjæmpe mod Birkebeinerne; thi mange af dem, ved jeg, vilde holde fast ved Konge Inge, og utilbørligt var det at sætte dem imod hinanden, som alle burde kjæmpe under et Banner. Nei, heller bier jeg, til Gud giver mig saa meget af min Fædrenearv, som hans Godhed vil unde mig; men nogen Ufred vil jeg ikke stifte, som det nu staar." „En tiaarig Guts Sindighed," siger Munch, „afværgede den Borgerkrig, som ellers, efter alle Tegn at dømme, vilde være udbrudt mellem Birkebeinerne indbyrdes, og rimeligvis vilde have endt med deres Undergang."

Da Pave Innocents III i Inges sidste Levedage lod prædike Korstog, forpligtede ogsaa denne sig til at udruste Folk og Skibe for at deltage i Toget, skjønt han, sygelig som han var, ikke selv kunde tænke paa at tage Korset. Sygelig-

heden blev kort efter til en Sygdom, som varede længe og endte med Døden (23de April 1217). Før han gik bort, gav han sin Broder Skule Navn af Jarl og gjorde ham til Hærens og Hirdens Anfører. Inge var ved sin Død i det høieste 32 Aar gammel. Han var mild af Sind, men hans Godhed var ikke forenet med Kraft, og den sygelige, tungsindige Konge lod sig mere lede af andre end selv ledede; men netop da hans Svaghed, som det saa ud til, ved Broderens Rænker kunde være bleven ulykkesvanger for Riget, gled Roret ud af de segnende Hænder.

Haakon Haakonsson.

Haakon Haakonsson tages til Konge paa Øreting. Skule Jarl faar en Tredjedel af Riget.

Det var at forudse, at Inges Død vilde blive Løsenet for Tronfølgestridigheder. Den Tronfølgeorden, som Sverre havde kjæmpet for, var endnu ikke trængt igjennem. Høvding- og Præstepartiet hyldede den enten kun for en Del eller slet ikke, og indenfor Birkebeinerne var der mange høibyrdige Mænd, der ikke stod Heklungernes og

Baglernes politiske Grundsætninger fjernt. Det var ved disses og ved Præsternes Hjælp, at Skule tænkte paa at svinge sig op paa Kongetronen. Men aabenbart at optage Kampen mod de gamle Birkebeinere, den Tronfølgeorden, som de hævdede, og som nu var en virkelig Magt i Tiden, vovede han ikke, men ad Krogveie mente han nok at kunne bugte sig frem til sit Maal. Foreløbig nøiede han sig med at opstille Inges Søn, Guttorm, som Kongsemne, men hans Venner søgte underhaanden at oparbeide Stemningen for Skule, som den nærmest berettigede og den bedste Konge for Landet. Flerheden af Hirden ønskede et Møde for at faa afgjort, hvem der skulde opstilles som Kongsemne; men Skule, der frygtede en Afgjørelse, søgte at trække Sagen ud, indtil Hirden blev utaalmodig og selv tillyste et Møde. Der var Stemningen i det hele for Haakon; han blev hentet fra Skolen og ført til Høisædet, men Skule paastod, at dette ikke gik an, saalænge der var Tvivl, om Gutten virkelig var Haakon Sverressons Søn. Haakons Frænder tilbød sig gladelig ved Jernbyrd at godtgjøre hans Fødsel; det blev bestemt, at hans Moder Inga skulde bære Jernet, og Dagen, det skulde ske; men imidlertid havde Skule natlige Sammenkomster med Korsbrødrene, og da Dagen kom, var Jernet ikke at finde. Prøven maatte udsættes; men Haakons Venner tilstevnede alligevel Øreting. Før dette sammentraadte, kom Dagfin Bonde fra Bergen med den Erklæring fra Gulatingsmændene, at hvis ikke Haakon straks blev tagen til Konge af Trønderne, skulde Birkebeinerne føre ham til Bergen, hvor man paa Gulating vilde vælge ham. Dette ansporede Haakons Venner mellem Trønderne,

og Øreting blev sat; og det hjalp ikke, at Korsbrødrene nægtede at udbære St. Olafs Skrin, hvorpaa Kongeeden efter gammel Skik skulde aflægges, Bønderne gav dog ligefuldt Haakon Kongenavn og tilsagde ham Troskab. Dagen efter aflagde Hirden Ed til Haakon som Konge og til Skule som Jarl; og hvilke Følelser end denne og hans Venner kunde nære i sit Hjerte, fandt de det raadeligst at gjøre gode Miner til slet Spil, i Dagens Lys at godkjende den nye Ordning og henlægge sine skumle Planer til Mørket.

I Bergen, hvortil Haakon med Jarlen var reist efter Valget paa Øreting, vedblev den sidste at spinde sine skjulte Rænker. Han holdt hemmelige Sammenkomster med sine Venner, og strøede Breve ud til alle Kanter og skikkede Sendebud; Filip i Viken blev gjennem disse opfordret til at slutte Venskab og Forbund med ham. Kun faa af Brevene fik Kongen se. Jarlen var endogsaa saa fræk at sende Jon Jarl paa Orknøerne et Brev med Kongens Segl, men uden at denne kjendte Indholdet. Haakon, gjort opmærksom paa dette, sendte straks Folk efter Brevet, som endnu var inden hans Rækkevidde, men Jarlen var hurtigere end han og fik Brevet fat, før det faldt i Kongens Hænder. Jarlens Venner tog i Anledning af dette saaledes paa Vei, at det paa et Hirdstævne nær var kommet til Voldsomheder; alligevel blev Freden bevaret, men den kjøbtes dyrt, thi Kongen maatte afstaa sin Jarl en Trediedel af Riget og dets Skatlande.

Baglerkongen Filips Død og Baglernes Underkastelse. Et nyt Parti fremstaar.

Kort efter kom Brev til Skule fra Baglerkongen Filip, som fordrede Halvdelen af Norge; den anden Halvdel skulde

tilfalde Skule. Kong Haakon og hans Krav var forbigaaet med en Taushed, der var kun altfor talende. Skules Svar var et Forslag, at Filip skulde lade Sagen henstaa til næste Sommer, for da at afgjøres paa et Rigsmøde; indtil den Tid skulde han beholde sin hidtil havte Del af Landet. Men kort før Svaret kom frem, var Filip død (1217). Ved Tidenden derom ilede Kongen og Jarlen til Viken med en Flaade paa 40 Skibe; Baglerne underkastede sig paa det Vilkaar, at de fik beholde sine hidtil havte Sysler, indtil en blivende Fred kunne komme i Stand under Erkebispens Mægling. Nu blev Haakon hyldet til Konge paa alle Ting i Viken.

Haakon var nu tagen til Konge over det hele Land, og det hele Land syntes at glæde sig over, at Splittelsen var forbi, og at haabe paa, at nu lysere og lykkeligere Tider skulde oprinde. Man saa et Varsel derom i Aarets store Frugtbarhed og deilige Veir. To Gange blomstrede Frugttræerne, og to Gange lagde de vilde Fugle Æg. „For hver og en blev det aabenbart," siger Skalden Sturla Tordsson, „at selve Elementerne paa denne vide, havomgivne Jord vilde hylde den gjæve Fyrste velkommen." Skule og hans Tilhængere tog dog ikke Del i den almindelige Glæde. Mellem Kongen og Skule Jarl var stadige Rivninger, baade i Nidaros om Vaaren 1218 og om Sommeren samme Aar under et stort Rigsmøde, som holdtes i Bergen. Birkebeinerne delte sig mellem begge Høvdinger, og Skule, som var rig, havde de fleste. De udsaaede Tvivl om Haakons Herkomst, og Erkebiskop Guttorm og Skule Jarl foreslog, at den burde godtgjøres ved at bære Jern. Dagfin Bonde, heftig som en Brand, naar det gjaldt hans Konges Ære, sagde, at det var ydmygende Vilkaar. „Da tror jeg virkelig, det næsten er lige

saa godt ikke at bære andet Jern end koldt Jern mod hans Uvenner, og lade saa Gud skifte mellem ham og dem, som han skiftede mellem Sverre og hans Modstandere."

Haakon svarede med en Sindighed og rolig Selvtillid, der er sjelden hos modne Mænd, men et Særsyn hos en Gut, der kun er fjorten Aar gammel. „Naar jeg," sagde han blandt andet, „ikke optager nærværende Anmodning som nogen Fornærmelse, da er det, fordi jeg selv gjerne ønsker, at Jernbyrden maa fremmes, mine Høvdinger til Ære. Dertil kommer, at mangen en vilde sige, at jeg unddrager mig derfor, fordi jeg selv har nogen Tvivl om, hvorvidt Kong Haakon er min Fader. Endelig stoler jeg trygt paa den Dommer, til hvem Sagen nu henskydes, og som endnu aldrig har svigtet den, der søgte sin Ret; han vil aabenbare Sandheden uden Frygt, og gladelig underkaster jeg mig hans retfærdige Dom." Haakons freidige Tillid blev ikke til Skamme. Hans Moder bar Jernet uden mindste Men; Skule maatte forlige sig med Kongen, og Erkebiskopen satte Ban for hver den, som herefter ytrede Tvivl om Haakons Kongebyrd.

Medens Striden førtes mellem Kongen og Jarlen i Nidaros og Bergen, blussede Borgerkrigens Lue atter op i dens gamle Arnested, Grændseskogene eller Marker. En Leiepræst Benedikt, sædvanlig kaldet Bene med Tilnavnet Skindkniv, udgav sig for Søn af Magnus Erlingsson, fandt Tiltro og samlede noget sammenraspet Pak om sig. De var yderst fattige, usselt klædte og daarligt væbnede, saa man kaldte dem Slitunger. Om Vinteren fik de Tilslutning af et Par høibyrdige og rige Bønder og om Vaaren 1218 vovede de et Angreb paa Tunsberg, men blev grundigt

slagne af Baglerne under deres Høvdinger Arnbjørn Jonsson og Andres Simonsson, Broder af Kong Filip. Men Bene samlede atter Folk og gik løs paa Oslo, slog Bymændene og tog en Del Skibe, som laa paa Havnen. Derpaa flakkede de om i Viken, bestandig herjende. Baglere og Birkebeinere, der i over tyve Aar havde ført Vaaben mod hinanden, vendte dem nu mod den fælles Fiende og kaldte ogsaa Kongen og Jarlen til Hjælp. De kom, fordrev Slitungerne fra Oslo, opsøgte dem derpaa i deres Tilflugtssted ved Eyjavatn (Øiern) og jog dem i Marker. Men i Oslo gik Baglerhøvdingerne Kongen og Jarlen til Haande, og fra nu af forsvinder Baglerne som Partinavn af Historien.

Men var det end nu til alle Fædrelandsvenners Glæde bleven godt mellem Baglere og Birkebeinere, saa kunde det samme slet ikke siges om Forholdet mellem Kongen og Jarlen. Tvertimod var der meget, der varslede om et Brud. Det var derfor en god Tanke, da flere af begges Venner foreslog at knytte Høvdingerne fastere sammen ved et Giftermaal mellem Haakon og Skules Datter Margreta. Forslaget fandt Bifald og i det følgende Aar 1219 blev den 15aarige Haakon i Nidaros høitidelig trolovet med Margreta, som var endnu yngre*). Forholdet til Jarlen var nu en Stund nok-saa venskabeligt, men om det vilde vare, kunde være tvivlsomt, thi Skule begyndte snart at smede Rænker og gaa paa Rævekløer.

*) Trolovelsen og Ægtevielsen var først i de allersidste Aar bleven en kirkelig Handling; tidligere synes de fleste Ægteskaber kun at have været borgerlige.

Ribbungerne staa frem.

Vinteren (1219—1220) opstod et nyt Parti i Viken. En af Baglernes Høvdinger, Gudolf af Blakkestad (i Asker Pgd.) havde ikke som de andre faaet Syssel, da han var forhadt af Bønderne, og fornærmet herover hentede han op fra Danmark en ung Mand ved Navn Sigurd, der udgaves for Søn af Erling Steinvæg. Om ham samlede sig et Parti, der fik Navnet Ribbunger, (Ribbalder, forvovne Krigere), raske og veludrustede Folk. De havde Fremgang, som heller ikke standsede, da Jarlen med en Flaade kom til Viken, thi han udrettede intet af Vigtighed, og da han om Vinteren (1220—1221) vendte tilbage til Bergen, havde de Spillet gaaende, forenede sig med Slitungerne under Bene og gjorde megen Skade. Det sagdes, og det troedes, skjønt vistnok uden Grund, at den gamle Rænkesmed Bisp Nikolas hemmelig understøttede dem, som han da ogsaa ligesaa grundløst mistænktes for tidligere at have taget sig af Slitungerne. Men Vaaren 1221 blev der Alvor i Legen fra Birkebeinernes Side. Baade Kongen og Jarlen kom til Viken, og Ribbungerne, der agtede at overfalde Tunsberg, maatte prise sin Lykke, at de slap bort uden at miste mere end Skibene og det rige Hærfang, som var ombord. Ribbungerne havde i det hele ikke Held med sine Foretagender, og Kongen kunde med Jarlen om Sommeren vende tilbage til Bergen. Men da Birkebeinerne var borte, spillede atter deres Fiender Mester, og Haakon og Jarlen maatte om Høsten igjen til Viken. Ribbungerne blev atter slaaede, skjønt ikke i noget Hovedslag, og Kongen drog til Bergen for at overvintre, medens Skule forblev i Viken. Herfra ledede han om Vinteren Kampen med Ribbungerne. Disse havde sit

Hovedtilhold paa Romerike og angreb derfra Hadeland og Hedemarken. Bønderne værgede sig kjækt, og havde de været ligesaa paapasselige, som de var djærve, vilde Ribbungerne intet have udrettet, men nu lod Hadelændingerne sig overrumple og maatte underkaste sig. Men om Vaaren 1222 blev Ribbungerne paa Oplandene adsplittede af Birkebeinerne, og Sigurd jaget til Fjelds, medens Bene paa samme Tid blev overfalden i Øiern og dræbt. Men pludselig dukkede Sigurd op i Soknedal i det Trondhjemske. Han var gaaet over Fjeldet og optraadte ogsaa der nord som Røver og Ransmand. I Nidaros var Skrækken stor. Kongen havde været der om Vaaren og aftalt med Erkebispen, hvem han ved Indrømmelse af Retten til at slaa Mynt vandt for sig, et Møde i Bergen til næste Sommer, men var atter reist tilbage til denne By; nu blev der sendt Bud efter ham. Han tog ogsaa afsted, men da han paa Veien fik høre, at Ribbungerne atter var gaaede tilbage over Fjeldet, vendte han om til Bergen. Øst i Landet gik det stærkt tilbage med Ribbungerne; de blev overalt slagne og jagede fra Sted til Sted. De havnede tilsidst i Marker, var temmelig mandstærke, ikke just gode at gaa paa og ialfald et sent Ugræs at luge. Skule forlangte, at Bisp Nikolas skulde hjælpe ham dermed, men denne undslog sig; derimod raadede han Ribbungerne til at søge Forlig med Jarlen, og det kom saavidt, at Sigurd opgav sit Kongenavn og overgav sig til Skule, der tilsagde ham sit Venskab og lovede at tale hans Sag for Kongen, saa at denne maaske kunde afstaa ham en Del af sit Rige.

Rivninger mellem Haakon og Skule. Rigsmødet i Bergen.

Samme Sommer 1222, — Haakon fyldte da sit attende Aar, — trak det atter op til Uveir mellem Kongen og Jarlen. Denne nøiede sig ikke med sin Trediedel af Riget, men optog Ledingsskat i Agder, som hørte Haakon til, og Kongen lod ham derfor vide, at gik han saaledes frem, vilde han faa Krig med andre end Ribbungerne. Denne Kongens bestemte Ortræden kunde naturligvis ikke smage Jarlen, men den syntes at modne en Beslutning, som vistnok længe havde spiret i hans Sind. Han vilde — det saa ialfald saa ud — gjøre sig uafhængig og faa Hjælp dertil fra den Kant, hvor den med Lethed erhvervedes, naar man mere saa hen til egen Fordel end Landets Selvstændighed. Skule reiste om Vaaren 1223 til Danmark, til Valdemar Seier, og mente hos ham at finde, hvad han søgte. I Kjøbenhavn fik han høre en Tidende, der med engang slog til Jorden alle hans Forhaabninger. Kong Valdemar var netop tagen til Fange af Grev Henrik af Schwerin, og Skule maatte med uforrettet Sag vende tilbage til Norge for atter at færdes paa sin træske Politiks krogede Veie. I Anledning af Kongens Indtrædelse i Myndighedsalderen og selvstændige Tiltrædelse af Regjeringen kunde der reises Spørgsmaal om hans Ret til Kronen, og Skule var ikke den, som lod en Udsigt gaa unyttet forbi, naar den stod ham aaben. Det blev da fastsat, at Kongen skulde lade sin Ret til Riget paadømme af et Rigsmøde, der om Sommeren skulde sammentræde i Bergen, hvortil alle Landets gjæveste Mænd blev stævnede, og hvor ogsaa de, der mente at have Krav paa Tronen, skulde indfinde sig.

Mødet sammentraadte, Erkebispen og Bispen, Jon Jarl

af Orknøerne, en Mængde Abbeder, Lændermænd, saaledes Paul Flida og hans Søn Peter fra Giske, Jon Staal paa Hval, Gaute paa Mel, Gregorius Jonsson, Paal Vaageskalm, Aasulf Jarlsfrænde, Arnbjørn Jonsson, Lodin Gunnesson, Lodin Baardsson, Lagmænd som Dagfin Bonde og Aamunde Remba, Saxe af Haug, Sysselmænd som Arnbjørn Jonsson, Lodin Gunnesson, Lodin Baardsson, Simon Kyr o. fl., og de gjæveste Bønder af hvert Fylke indfandt sig. Indfandt sig gjorde ogsaa Guttorm, Kong Inges Søn, Skule Jarl og Sigurd Ribbung hver med sine Krav paa Riget; ogsaa Knut, Haakon Galins Søn, lod høre fra sig, men gjennem Sendemænd, der skulde tale hans Sag. Mødet aabnedes den 20de August af Kongen med en Tale, hvori han bad de forsamlede geistlige og verdslige Høvdinger at dømme, hvem der med Lov og Rette tilkom Norges Rige. Forhandlingerne begyndte ikke godt, thi de begyndte med Mundhuggeri, først mellem Kongen og Jarlen og derpaa mellem nogle af Høvdingerne, men Haakon fik dog ført Udtalelserne ind i det rette Spor, og Lagmændene afgav, en for en, sin Kjendelse, og samtlige til Fordel for Haakon Endogsaa en Mand, der som Aamunde Remba stod i venligt Forhold til Skule, erklærede: „Mange fagre Gaver har jeg at takke Skule Jarl for, og ofte har jeg havt det saa godt hos ham, at jeg ikke kan sige det, men aldrig har jeg drukket mig saadan fra Sands og Samling, at jeg har givet Manddom og Retfærdighed en god Dag. Thi det ved jeg sandt for Gud, at Kong Haakon er retmæssig Arving efter sin Fader og født og baaren til Norges Rige efter sine Forfædre.“ Erkebispen sluttede Forhandlingerne med den Kjendelse, at af alle nulevende er Kong Haakon alene lovlig

arveberettiget til hele Norge. Med Hensyn til Jarlen blev det fastsat, at han skulde, som før, have Trediedelen af Riget, og da Vikværingerne gjerne vilde have Haakon til sin Herre, blev det ordnet saaledes, at han fik den sydlige Del af Landet, medens Skule fik den nordlige Del til og med Søndmøre. Mod Guttorm lovede Kongen at vise sig som en kjærlig Frænde; Knut Haakonsson og Sigurd Ribbung blev derimod ikke omtalt. Derpaa skiltes de forsamlede fra hinanden; Jarlen drog til Nidaros med Sigurd Ribbung, som han lovede at passe paa, Kongen til Tunsberg, hvor han overvintrede.

Kamp med Ribbungerne og Enden derpaa.

Norge var saaledes delt i to Riger, thi Haakons Lenshøihed over Jarlen var egentlig kun af Navn. Men Norge havde nu Fred i det indre, saalænge det varede og kunde derfor med Kraft optræde udadtil. Vermlændingerne havde understøttet Ribbungerne, og de skulde nu bøde derfor. Kongen stævnede om Vaaren 1224 de anseligste Mænd af Landskabet til sig; de turde ikke andet end at møde; og maatte sværge aldrig oftere at hjælpe hans Fiender. Men endnu samme Høst kom Sigurd Ribbung, der havde flygtet fra Nidaros, til Vermeland, og Vermlændingerne var trods sin Ed straks villige til at yde Oprøreren Bistand. Ribbungernes Flok reiste sig paa ny og havde som før sit Hovedtilhold paa Romerike, men herjede vidt omkring paa Oplandene. Tidenden derom bragte Kongen fra Bergen hvor han just var, til Viken. Hans Komme jog Ribbungerne ind i sine Smuthuller i Marker og Vermeland, og man hørte en Stund

intet til dem. Men Kongen, som indsaa, at han aldrig vilde faa Bugt med sine Fiender, saalænge de fik Tilhold i Vermeland, skrev flere Breve derom til den svenske Konge, og da dette intet frugtede, rykkede han efter Julen 1225 med en stor Hær over Grænsen. I Vermeland fandt han imidlertid Bygderne øde, thi Indbyggerne var underrettede af Bisp Nikolas om Indfaldet og havde skjult sig i Skogene. Det hjalp ikke at rykke frem, thi ingen Fiende viste sig, heller ikke at afbrænde Bygden; faa eller ingen kom for at bede om Fred. Saa maatte Kongen vende tilbage. I Viken havde Ribbungerne under Haakons Fraværelse havt frit Spil. De havde plyndret Tunsberg, og efterat de her havde gjort al den Ugavn, de kunde, var de dragne til Oplandene. Haakon efter dem, utrættelig som altid, men kom dem aldrig paa Skud og maatte tilsidst med uforrettet Sag vende tilbage til Tunsberg. Her fandt han Breve fra Skule Jarl, der bebreidede ham, at han ikke efter Aftale havde indfundet sig om Vinteren for at holde Bryllup og truede med, at hvis han ikke snart kom, vilde Jarlen anse hans Udeblivelse for Bruv paa deres indgaaede Forlig. Saa maatte Kongen i Hast ruste Skibe for naar Isen gik op, at drage til Bergen. Men før Reisen kunde gaa for sig, kom Ribbungerne, som troedes langt borte, atter tilbage og overrumplede Skaun (Stange) paa Hedemarken, gjorde Indfald i Viken og nærmede sig endog Tunsberg Under saadanne Omstændigheder faldt det haardt at tage bort, men Nødvendigheden bød det, thi gjorde han det ikke, vidste han, at Jarlen ikke veg tilbage for et Brud, som han maaske endogsaa ønskede, og Haakon reiste. Til Bergen kom han kort efter Paasken og holdt nu sit Bryllup med Magreta.

Samme Høst skulde Kongen og Skule med forenede Kræfter overvælde Ribbungerne. Fra Trondhjem rykkede Jarlen ned gjennem Gudbrandsdalen, medens Haakon fra Oslo drog frem til Eidsvold. Meningen var at indeslutte Ribbungerne, hvis Hovedstyrke var paa Hedemarken. Det lykkedes dog ikke; Ribbungerne havde Skibe paa Mjøsen og undkom ogsaa denne Gang. Jarleus Færd var tvetydig som altid; den Hjælp, han bragte Haakon, var mindre end ingen uden engang at underrette Haakon derom, vendte han pludselig tilbage til Trondhjem. Kongen maatte ogsaa for denne Gang opgive at faa Bugt med Ribbungerne og drog til Oslo. Her laa Bisp Nikolas dødelig syg, og han følte selv, at han ikke havde langt igjen. Han lod Kongen kalde til sig. Denne havde nylig faaet høre om Bispen, hvad han syntes ilde om — det siges ikke hvilket — og bebreidede ham dette. Bispen nægtede ikke Sandheden deraf, og bad Kongen om Tilgivelse. Den fik han; og Kongen som forstod, at det led med ham, blev hos den døende, til alt var forbi. Han døde i Begyngelsen af November 1225 og havde i 35 Aar siddet paa Bispestolen, men kun været en daarlig Hyrde og Tilsynsmand; gjennem hele sit Liv havde han med stor Seighed forfulgt politiske Formaal og for Opnaaelsen af disse ikke været meget kræsen om Midlerne.

De sidste Kampe med Ribbungerne.

I Begyndelsen af Aaret 1226 drog Kongen til Bergen for at samle Folk. Dermed trak det imidlertid ud, og Kon-

gen maatte blive i Bergen til ud paa Vaaren. Denne Ventetid lod Sigurd Ribbung ikke gaa unyttet hen. Først sendte han fra Oplandene Breve til Nidaros til Erkebispen og Skule Jarl med Bøn om, at de vilde mægle Fred mellem Kong Haakon og ham, saaledes at han fik en Del af Riget. Derpaa faldt han ind i Viken, hvor alt vaklede og veg for hans Overmagt. I Nidaros blev hans Opfordring efterkommet med en Beredvillighed, der var meget mistænkelig. Erkebispen, Peter af Husastad af den trønderske Standhalecæt, der for to Aar siden var fulgt efter Guttorm, var kun ved Kongens Bistand hævet til denne Værdighed, thi Jarlen og Korsbrødrene vilde have en anden. Men da han var bleven valgt, stillede han sig ganske paa Skules Side, og i Forening med denne skrev han nu til Kongen, at han skulde forlige sig med Sigurd, ja Erkebispen truede endogsaa med Ban, om der blev øvet Fiendtligheder, før det havde vist sig, at Parterne ikke kunde komme til Enighed. Men Haakon vilde ingenlunde kjøbe et Forlig med Afstaaelse af nogen Del af sit Rige. „Hvorledes det end gaar,“ skrev han til Jarlen og Erkebispen, „saa skal Gud skifte mellem os, og ikke Biskoper.“

Udpaa Vaaren døde Sigurd Ribbung (1226) i Oslo. Hans Mænd søgte at skjule hans Død, indtil Knut, Haakon Galins Søn, kunde blive budsendt og træde i Spidsen for dem, men alligevel fik Kong Haakon Underretning baade om Dødsfaldet og om Ribbungernes Hensigter, og han ilede i største Hast østerpaa for at komme Knut i Forkjøbet. Denne var alligevel hurtigere, kom til Viken før Kongen og tog Oslo. Vikværingerne vilde dog ikke vide af ham, en Hær af Bønder og Birkebeiner ryktede imod ham, og ved Aker kom det til Slag.

Knut viste sig paa denne Dag som en værdig Søn af sin djærve Fader, men blev alligevel slagen, undkom med Nød og flygtede til Oplandene. Her var Ribbungerne ovenpaa, men da Kongen kom derop, ændredes Forholdet; Ribbungerne maatte flygte, og Egnen om Mjøsen blev renset for Fiender. Nu troede Kongen, at hans Nærværelse østerpaa var mindre nødvendig; han drog derfor til Bergen for at møde Jarlen og Erkebispen, som han havde kaldt til sig. De var ogsaa indtrufne i Bergen, men da de havde faaet Nys om, at Haakon medbragte Breve, der godtgjorde deres foregaaende tvetydige Opførsel, turde Erkebispen ikke oppebie ham, men drog tilbage til Nidaros, hvor han kort efter døde. Mødet mellem Skule Jarl og Haakon gik trods alt godt af, men Rosen derfor tilkommer alene Kongen, der for Freds og Enigheds Skyld saa gjennem Fingre med meget, der ikke var, som det burde.

Haakons Ophold i Bergen blev ikke langt; thi Ribbungerne havde atter begyndt at røre paa sig. Fra Vermeland var Knut faldt ind i Borgesyssel og havde betegnet sin Vei med Drab og Hærværk. Det var ikke andet for Haakon at gjøre end ile derhen. Men før han naaede frem, havde allerede Ribbungerne bemægtiget sig Oplandene, og Kongen maatte blive Julen (1226—1227) i Oslo for at værge denne By i Tilfælde af Angreb. Men da Knut tog til Gautland og opholdt sig der i den strengeste Vintertid, nyttede Kongen hans Fraværelse til at drage flere af Partiets mest formaaende Mænd over paa sin Side. Den egentlige Stifter, Gudolf af Blakkestad, endte ogsaa paa denne Tid sin blodige Løbebane. Bønderne, hvis Plageaand han saa tidt havde været, overfaldt ham og tog hans Liv. Da Vaaren kom,

begyndte Krigen igjen, Ribbungerne blev jagne fra Mjøsen, Oplandene rensedes for Fienden, og Knut fordreves til Marker. Han tilbød ham Underkastelse, men da Kongen tog til Kongehelle for at underhandle derom, gjorde hans Modstander fra Venern og over Eidsskogen et uventet Angreb paa Birkebeinerne, som laa ved Eidsvold, men blev slagen og havde selv nær sat Livet til. Nu maatte endelig Ribbungerne falde tilføie; Anføreren og de fornemste Høvdinger overgav sig til Kongen og blev tagne til Naade. En Rest af Partiet søgte vistnok endnu en Stund at værge for sin Tilværelse, valgte endogsaa en Konge, men dette kunde ikke afværge Undergangen; Flokken sprængtes, og Kongen blev hængt. Ribbungernes Parti var saaledes ophørt.

Forholdet mellem Kongen og Jarlen.

Nu var der endelig bleven Fred i Norge, og en ny Dag syntes at skulle oprinde for Landet. Alligevel kunde man ikke hengive sig til Følelsen af Tryghed: Skule Jarl og hans Optræden var ikke egnet til at indgyde Tillid. Han nærmede sig den danske Konge Valdemar Seier, der var sluppen fri af sit Fangenskab og nu pønsede paa at vinde de Landskaber tilbage, som havde løsrevet sig fra hans Herredømme, medens han sad fangen. Det blev aftalt, at Skule skulde komme den danske Konge til Hjælp med Folk og Skibe, og det siger sig selv, at han ikke gjorde dette uden Løn, men at Vilkaaret rimeligvis var, at Valdemar saa senere skulde bistaa ham, naar han vilde reise Kamp mod Haakon. Skule drog ogsaa afsted med mange store Skibe, men ved Lindesnæs

mødte han Kongen, der fra Viken var paa Tilbageveien til Bergen. Af ham fik Jarlen rimeligvis høre om Valdemars Nederlag kort i Forveien ved Bornhøvede, og maatte forstaa, at der nu intet var at gjøre for ham; han vendte derfor om og reiste med Kongen til Bergen. Her ægtede Knut, Haakon Galins Søn, Skules anden Datter Ingerid, og blev saaledes besvogret baade med Jarlen og Kongen.

Mellem disse syntes Forholdet nu at være godt. De var hver Dag skiftevis Gjæst hos hinanden, men medens Fyrsterne saaledes omgikes venskabeligt, sloges deres Mænd, som mindre kunde skjule sine Følelser, og der forefaldt Mandrab. Stemningen og Splittelsen mellem Kongen og Jarlens Tilhængere var saaledes ikke til at tage feil af, men at ogsaa Jarlen havde sine egne Tanker, og omgikes med lønlige Planer, synes Reisen, han foretog kort efter (1228) til den danske Konge at pege hen paa. Med denne havde han mange hemmelige Samtaler, fik rige Gaver af ham og forlenedes med Halvdelen af Halland. Vist er det ogsaa, at hans Svigersøn Knut, som fulgte ham, maa have faaet Indtryk af, at Jarlen gik farlige Veie, thi efter sin Tilbagekomst skilte han sin Skjæbne fra denne og sluttede sig paa det nøieste til Kongen.

Begivenheder i Skatlandene.

Da Fred ved Ribbungernes Udryddelse var vundet indad, kunde Haakon gjøre sin Indflydelse gjældende i Skatlandene. Sydersøernes Konge, Ragnvald Gudrødsson, havde, som før nævnt, i 1210 erkjendt den norske Konges Overhøihed, men da det Tryk, som havde bragt Kongen til at min-

des sit Underdanighedsforhold til Norge, var ophørt, brød Ragnvald sig kun lidet om sin norske Overherre. Senere havde han maattet overlade den ene Halvdel af sit Rige til Broderen Olaf den sorte, mistede derpaa den anden Halvdel, og, da han prøvede at vinde sine Besiddelser tilbage, ogsaa Livet. Men Olaf blev ikke længe efter fordreven af Ragnvalds Svoger og Ven Jarl Alan af Galloway og kom som Flygtning til Norge. Alle Syderøerne havde dog ikke staaet under Ragnvald og Olaf; nogle af dem, rimeligvis de sydøstligste, styredes af den skotske Sumarlides Sønnesønner, Duggal og Duncan, og disse bar Kappen paa begge Skuldre, erkjendte, eftersom Vinden blæste, snart Skotlands og snart Norges Overhøihed. Skulde Norge opretholde sit Herredømme i disse fjerne Besiddelser, maatte der gjøres noget, og Haakon besluttede at sende en Hær derover. I Spidsen stillede han Duggal og Duncans Broder Uspak, der længe havde tjent mellem Birkebeinerne og omfattede Kongen med en gammel Birkebeins hele Kjærlighed. Med Toget fulgte Olaf den sorte, men Uspak var udseet til at overtage Øernes Regjering, og fik derfor ogsaa før Afreisen Kongenavn. (1230). Han døde imidlertid strax efter sin Komme derover, og Olaf den sorte fik Riget, men maatte rimeligvis dele med sin Brodersøn Gudrød; nogle af Øerne forblev endnu i den sumarlidske Linies Eie. Paa Hjemveien blev endel af de Nordmænd, som havde gjort Toget med, liggende Vinteren over paa Orknøerne og var her behjælpelige med at dræbe Jarlen Jon. En vis Magnus blev hans Eftermand. Men Drabet vakte Haakons høieste Misbilligelse, og flere af Morderne blev ved deres Tilbagekomst til Norge henrettede.

Forhold paa Island.

Det er før omtalt hvorledes til forskjellige Tider norske Konger søgte at bringe Island under Norge, men det er ogsaa nævnt, hvorledes disse Forsøg strandede paa Islændernes Frihedsfølelse og Aarvaagenhed, naar det gjaldt deres Selvstændighed. Men nu begyndte der at aabne sig Udsigter for Norge til at naa sit Maal. Tilstandene paa Øen havde nemlig taget en Vending, der maatte ende med Folkelivets Undergang, hvis ikke Udviklingen blev ledet over i andre Spor end dem, den nu fulgte. Magten var nemlig lidt efter lidt gledet over i Hænderne paa nogle faa Ætter, saaledes Oddaverjernes, saa kaldte af Gaarden Odda paa Landets sydlige Ende, og Sturlungerne paa Vestkanten, og disse krigede indbyrdes mod hinanden og afgjorde sine Mellemværender ved Sværdet. Tilstandene blev utaalelige, thi det var i Grunden Næveretten, som gjaldt mest, og Friheden var kun til for dem, som havde Magt.

Kristendommens Indflydelse var liden, Præsterne indviklede sig i verdslige Feider og førte Sværdet, men det var ikke — Aandens. Deres Optræden skulde saaledes ikke forstærke deres Indflydelse, der i høi Grad aftog. At Sædeligheden under saadanne Omstændigheder maatte gaa tilbage, er en Selvfølge; i Virkeligheden sank den ogsaa ned til et Punkt, der laa under Hedenskabets. De indbyrdes Feider førtes med en hidtil ukjendt Haardhed og Grusomhed, og Ægteskabets Hellighed var mestendels kun et Navn.

Saadanne Tilstande var egnede til at fremkalde Ønsker om en Forandring, skjønt man i Førstningen ikke troede det nødvendigt at kjøbe den med Tabet af Øens Selvstændighed. Saa kom ydre Omstændigheder til. Aaret efterat Haakon fik

Kongenavn, havde en Høvding af Oddaverjernes Æt, Sæmund Jonsson paa Odda, der nedstammede fra en Datter af Magnus Barfod, paa Grund af en Fornærmelse, han mente at have lidt af Nordmændene, ranet nogle norske Kjøbmænd. Da Skule Jarl ved den mægtige Høvding Snorre Sturlasson fik høre om Sæmund Jonssons Voldshandling mod de norske Kjøbmænd, blev han overmaade vred. Han tænkte paa intet mindre end at bekrige Øen og rustede ogsaa i Bergen (1220) en Flaade for at drage derover. Men Nordmændene havde liden Lyst til dette Foretagende, og Snorre, der havde meget at sige hos Jarlen, fraraadede det paa det indstændigste. Ved Krig vilde man intet udrette sagde han; det var bedre at gjøre sig de mest formaaende Mænd paa Øen til sine Venner, og det skulde være ham en smal Sag at overtale sine Landsmænd til frivilligt at underkaste sig den norske Konge. Saa afstod Skule fra sit Forsæt, men Snorre maatte love at virke for, at hans Fædreneø kom under Norge. Men hvad enten Snorre intet havde ment med sit Tilbud, eller han angrede at have gjort et saadant Løfte; vist er det, at han ikke foretog noget alvorligt Skridt for at indfri det. Det vilde ogsaa have været unyttigt. Et Forslag som det at underkaste sig Norge vilde nu ikke blot have fundet døve, men endogsaa forbitrede Øren

Feiderne mellem Høvdingerne vedblev, og Øen søndersledes af Uroligheder. Sturlungernes Æt hævede sig nu til den mægtigste paa Øen. Og mægtigst indenfor den var igjen foruden Snorre Sturlason hans Broder Sighvat og dennes Søn Sturla, smuk, ridderlig og evnerig, men over al Maade urolig og ærgjerrig. At ærgjerrige Høvdinger vakte Uro og Styr er mindre at undres over, mere forbau-

sende er det, at Kirkens øverste gjorde det. Men dette var Tilfælde med Bispen i Hole, Gudmund med Tilnavnet den gode. Han var en paa sin vis alvorlig Mand, stærkt greben af den Aand, der traf gjennem Tiden, som fordrede Uafhængighed for Kirken, men stillede ogsaa store Krav til den. Han søgte at gjennemføre de kirkelige Grundsætninger, men tog ikke tilstrækkeligt Hensyn til Tid, Sted eller Omstændigheder og lagde i det hele Mangel paa Visdom for Dagen. Han søgte at unddrage geistlige fra verdslige Domstole, men vakte en Storm af Forargelse mod sig; han tog sig iværigt af fattige, men paa en saadan Maade, at det Følge af Tiggere og Landstrygere, som han drog omkring med, blev en ren Landeplage, der voldte store Uordener og Optøier. Med Høvdingerne laa han i bestandig Strid; de forstod ikke, hvad han vilde, og lo bare af de Banstraaler, som han med rund Haand udslyngede. Det endte med, at Sighvat og Sturla i Forening med en tredie Høvding tog ham til Fange og sendte ham over til Norge 1222, hvor han klagede for Erkebispen Guttorm, men ikke fik Medhold, og først Guttorms Eftermand, Peter af Husastad, tog sig af ham og lod ham atter tiltræde sit Embede. Peters Eftermand, Sigurd, afsatte ham foreløbig fra Embedet og stævnede ham til Norge. Men Gudmund vedblev ligefuldt at forrette og fulgte ikke Stævningen, saa kun Døden friede ham fra større Ydmygelser. Forinden havde han dog den Triumf, at Sturla for sit Overfald mod ham maatte paa sine egne og Faderens Vegne gjøre en Valfart til Rom for at udsone sin Brøde. Paa Tilbageveien derfra kom han til Norge, hvor han traf Kong Haakon og talte med ham om Urolighederne paa Island, og Kongen ytrede, at disse bedst vilde dæmpes, naar en

Mand fik Herredømmet paa Øen. Sturla var strax villig til at række Haand til et saadant Foretagende og lovede paa Kongens Bøn at undgaa i det længste Manddrab, men derimod sende de Høvdinger, der ikke vilde underkaste sig, over til Norge. Sturla reiste, men hvorledes han udførte sit Ærinde, skal senere vises.

Rivninger mellem Kongen og Jarlen. Et foreløbigt Forlig.

Idet vi vender tilbage til Norge, er det Forholdet mellem Kongen og hans Svigerfader, som tildrager sig Opmærksomhed. Det havde i fem Aar været godt nok, men saa begyndte Jarlen at faa det saa travlt med at bygge Skibe; og disse Rustninger mente man, kunde ikke gjælde andre end en. Dertil kom ogsaa andet, som saa mistænkeligt ud, og Kongens Venner glemte ikke at gjøre ham opmærksom derpaa. Deres Udlægninger deraf var vistnok heller ikke de mildeste; ialfald blev Kongen saa vred, at han indstevnede Skule til et Rigsmøde i Bergen 1233. De anseligste Lændermænd, og alle Rigets Bisper, Erkebiskopen Sigurd, Peters Eftermand, indfandt sig. Sidst kom ogsaa Skule. Et Ting blev sat paa Kristkirkegaarden, og den ene haarde Beskyldning efter den anden fremførtes mod Jarlen. Tilsidst fik denne Ordet. Med den Veltalenhed, der hørte ham til, gjennemgik han en for en de Beskyldninger, der var gjort ham, og søgte at godtgjøre, hvor ugrundede de allesammen var. Skjønt hans Tale ikke syntes at gjøre Indtryk paa Haakon, kom der dog ved Bispernes og Erkebispens Mægling et Forlig istand, saaledes at Kongen foreskrev Vilkaarene, uden at vi ved, hvilke

disse var. Naar Jarlen saaledes gav efter, var det af Nødvendighed, da hans Parti var det svageste, men virkelig forsonet var han ikke, han vedblev at ruge over sine mørke Planer, der stilede mod intet mindre end Kongekronen. Nødigere end nogensinde vilde han opgive sin Stræben, thi han havde nu faaet en Søn at arbeide for, om hvis Tilværelse han indtil for nylig havde været uvidende. Sønnen, hvis Navn var Peter, og hvis Moder Ingebjørg var gift med Lændermanden Andres Skjaldarbrand, blev omfattet af Faderen med den varmeste Kjærlighed. Hans Datter, Dronningen, og hendes Børn havde fra nu intet at betyde for ham i Sammenligning med Peter. Kjærligheden til dem kunde derfor ikke standse Skule paa hans Vei. — Hvor Strid vil yppes, fattes sjelden Leilighed. Mellem Jarlen og Kongen opkom igjen Tvistemaal, saa den sidste stevnede Skule til et nyt Møde i Bergen (1235). Denne var uvis, hvad han skulde gjøre; han rustede sig vel for at drage afsted, men, fremdeles uvis, blev han liggende i Steinavaag paa Søndmøre og endte med ikke at møde. Haakon samlede om Høsten en stor Hær fra det vestenfjeldske og lod Jarlen melde, at hvis han ikke vilde komme til Bergen, vilde han (Kongen) komme til Trondhjem. Dette Budskab satte atter Skule i stor Uvished; ogsaa hans Venner var af delte Meninger om, hvad han skulde gjøre, men Jarlen bestemte sig for at følge dem, der raadede daarligst: han vendte tilbage til Trondhjem. Heller ikke her vilde han oppebie Kongen, men gjorde sig rede til med sin betydelige Hær at drage sydover. I Opdal indhentedes han af Haakons Sendebud, der i Kongens Navn foreslog ham at vende tilbage og sammen med Haakon tilbringe Vinteren i Trondhjem. De fleste af hans Venner raadede til at mod-

tage Kongens Tilbud; selv indsaa han det rette deri, men alligevel fortsatte han Toget sydefter til Oplandene.

Men at rykke ind i Kongens Del af Riget kunde ikke godt opfattes anderledes end som en Krigserklæring. Alligevel vilde Haakon forsøge det yderste for at bevare Fred; han sendte Bjørn, Abbed af Holm, til Skule med Tilbud, at denne skulde have Tredieparten af alle Sysler paa Oplandene og i Viken mod at holde Fred, indtil Underhandlinger kunde aabnes om et endeligt Forlig. Dette gik Jarlen ind paa, og mellem ham og Kongen var alt roligt Vinteren over. Men det tegnede ikke godt for Fremtiden. Jarlen hvervede Tilhængere, som nu ogsaa fik sit Partinavn, Vaarbælger, som hin Oprørsflok paa Sverres Tid var kaldt (se S. 119). Paa hængende Haar vilde Krigen allerede nu være brudt ud, thi Jarlen manglede hverken Tilskyndelse af andre eller selv Lyst, men i det sidste Øieblik kom Sendebud fra Kongen, og atter blev Blodsudgydelse forebygget. Om Sommeren 1236 mødtes Kongen og Jarlen i Bergen. Her kom det endelige Forlig mellem dem istand, saaledes at Jarlen fik en Trediedel af alle Sysler i hele Landet, og det blev bestemt, at Kongen og han for det første skulde opholde sig paa samme Sted for derved lettere at hindre Sladder og Misforstaaelser, som kunde opkomme. Vaaren efter 1237 drog de begge til Nidaros, og paa Øreting gav Kongen Skule Hertugnavn, som ingen før havde baaret i Norge.

Hertugen bryder med Kongen.

En Stund var der nu Fred og god Forstaaelse mellem Haakon og Skule. Men Enigheden varede ikke længe. Vaa-

ren 1238 drog Hertugen til Trondhjem, medens Kongen blev tilbage i Viken. Afskeden mellem dem var noksaa venskabelig, og Aftalen var, at de næste Sommer atter skulde mødes i Bergen, thi de kom bedst ud af det, naar de var sammen. Men i Nidaros kom Skule i Uenighed med sin nære Frænde Aasulf af Austraat, og Uenigheden gjorde, at denne slog sig paa Haakons Parti, skjønt han før havde været Hertugens ivrige Tilhænger. Da saa Skule om Sommeren kom til Bergen, var Forholdet mellem ham og Kongen kjendelig kjøligere, og det blev naturligvis ikke varmere, da Hertugen ved Afreisen tog i sin Varetægt to Mænd, der af Kongen var dømt fredløse. Sommeren efter 1239 indbød Kongen Hertugen til et Møde i Bergen for at faa Enigheden oprettet. Men skjønt Haakon havde bedet ham om, for at spare Bønderne for Tyngsler, kun at møde med nogle Smaaskuder, udrustede Skule sine største og bedste Skibe, 20 i Tal, og drog afsted. Da Kongen fik dette at vide, rustede ogsaa han, og da Skule nærmede sig Bergen, hørte han, at Haakon var ventende med ikke mindre end 40 Skibe. En saadan Overmagt havde ikke han gjort Regning paa, og den vilde han ikke oppebie, men besluttede at vende tilbage til Trondhjem. I Bergen fik Haakon imidlertid Erkebispen, som ogsaa var indtruffet til Mødet, til at paabyde Stilstand Vinteren over samt mægle Forlig. Erkebispen tilskrev da Hertugen og bad ham indstændig ikke at bryde Stilstanden, før han havde faaet ham i Tale Men Skule laante ikke længere Øre til Fredsforslag. Han havde besluttet at vove alt.

Da Hertugen kom til Nidaros, strømmede Tilhængere til ham fra Oplandene og Viken, dem han hemmelig havde ladet kalde og for at skaffe Underholdning til disse Skarer,

udpressede han med Magt og stor Strenghed af Bønderne, hvad de ikke godvillig vilde udrede. Derpaa stævnede han Øreting. Her blev Skule givet Kongenavn 6te Novbr. 1239; men Begeistringen var ikke stor; de Taler, som af lovkyndige Mænd, ogsaa Aamunde Remba, holdtes for at godtgjøre hans Arveret, ikke overbevisende, og Korsbrødrene eller rettere deres Formand nægtede endogsaa at bære St. Olafs Skrin ud, som sædvanligt, naar Konger blev hyldede. Peter, Skules Søn, tog imidlertid med Magt Skrinet ud, men denne Krænkelse af det hellige, der for ham indbragte Banlysning, var kun en daarlig Indvielse af det Værk, som Hertugen havde begyndt tvertimod den gamle Kongearvefølge og den Folkemening, der nu afgjort havde sluttet sig til den. Men Skridtet var gjort, og der maatte handles. Det gjaldt om at nytte den Overraskelse, som Oprøret vilde være for Haakon. Denne vidste man sad i Bergen med faa Folk om sig; altsaa blev der besluttet at sende Hovedelen af Hæren mod ham, medens mindre Afdelinger skulde spredes om i Landet for at dræbe Kongens Mænd og kvæle enhver Modstand, som kunde ventes fra deres Kant. Det sidste lykkedes ogsaa for en stor Del; derimod mislykkedes det helt at overrumple Haakon. En af hans Hirdmænd i Nidaros, Grim Keikan, havde været tilstede paa Tinget og ilede, efterat det var sluttet, til Bergen for at bringe Kongen Efterretning. Det var Nat, da han kom til Byen, men han forlangte alligevel at faa Kongen i Tale. Denne stod strax op og spurgte, hvad nyt han bragte. „Stort og mærkeligt nyt,“ svarede Grim, „Hertug Skule har ladet sig give Kongenavn og opsagt eder Fred.“ „Da faar han tage Løn som forskyldt,“ sagde Kongen, men vilde høre nøiere Besked, endnu kunde han ikke

rigtig tro det utrolige. Da fortalte Grim, hvad han vidste. Kongen taug stille en Stund, og det første, der undslap ham, var disse Ord: „Gud være lovet, at jeg nu ved, hvad jeg har at rette mig efter; thi det, som nu endelig er kommet frem, har længe været i Gjære.“ Derpaa gik han til Dronningens Værelser for at underrette hende om, hvad der var skeet. Han traadte hen til hendes Seng; hun stod der kun iført sin Silkesærk, men kastede en rød Kaabe over sig, hilsede Kongen, som venlig hilsede igjen, og bad ham sætte sig, hvad han dog afslog. Hun spurgte saa, om han havde hørt noget nyt. „Ikke stort,“ sagde han, „kun dette; der er nu to Konger i Norge.“ „Kun en er den rette,“ sagde hun, „og det er I, og Gud saavel som den hellige Kong Olaf lade det altid blive saaledes.“ Da fortalte Kongen, at hendes Fader havde ladet sig give Kongenavn. „Saa galt er det vel ei,“ svarede hun, „tro det for Guds Skyld ikke, saa længe I mangler fuldkommen Vished.“ Graaden tog hende og kvalte, hvad hun mere vilde sige. Kongen talte kjærligt til hende og sagde, at hun skulde ikke lide for, hvad Faderen havde forbrudt.

Kampen med Skule og dennes Fald.

Saasnart det var Dag, lod Haakon opskjære Hærør, og snart strømmede Krigsfolk til ham. For det første fik han ikke Brug derfor, thi da Vaarbælgerne, som skulde overrumple ham, hørte, at han var forberedt, opgav de Overfaldet og spredte sig omkring i Fjordene for at røve og plyndre. Haakon sad stille i Julen, men i Februar drog han til Trondhjem med 40 Skibe. Hertug Skule oppebiede ikke hans

Komme, men drog sydover; Nidaros blev uden Sværdslag Kongens, som med en Mildhed, der aldrig fornægtede sig, behandlede de Vaarbælger, som faldt i hans Hænder.

Imidlertid rykkede Hertugen med voxende Stridskræfter gjennem Oplandene ned til Romerike. Her stødte han paa Knut, Haakon Galins Søn, der af Kongen var udnævnt til Jarl. Ved Laaka (i Nannestad) kom det til Slag. (Marts.) Der blev dog næsten ikke kjæmpet, thi Birkebeinerne rendte som Harer, og Skule vandt en Seier, der kostede ham lidet, men gav ham Overmagten baade paa Oplandene og i Viken.

Men da Tidenden om Nederlaget kom til Nidaros, vakte den stor Forfærdelse. Alene Kongen var fortrøstningsfuld. Da saaledes Erkebispen tilbød sig at drage til Hertugen og mægle Fred paa taalelige Vilkaar, afslog Kongen det. „Det vilde være utidigt," sagde han, „at slutte Fred, førend vi selv har prøvet Kræfter med Hertugen og erfaret, om det ikke gaar bedre, end lade andre kjæmpe for os paa vore Vegne. Er det Guds og St. Olafs Villie, at vi skal trække det korteste Straa, saa kan det jo være tidsnok at tale om Fredsunderhandlinger." Efter derpaa at have holdt Øreting, hvor han lod sin 8aarige Søn Haakon tage til Konge, drog han til Bergen. Men allerede paa Veien mærkede Haakon Misstemning og Knurren mellem Ledingsfolket; mange forlangte Hjemlov, og de fleste trykkede sig for at drage længere. Kongen søgte at tale dem til Rette, bad dem mindes, hvad de gamle Birkebeinere havde døiet, og efterligne den Troskab, de havde vist. Hvad hans Ord ikke udrettede, det udrettede, hvad en gammel Bonde fra Agder sagde: „Jeg har været i tre Slag med din Farfader Kong Sverre, og naar han talte

saa, kviede ingen sig for at følge ham, og den være hver Mands Niding, som nu svigter sin Konge, selv om Faren var større, end den er." I Bergen raadede man Kongen at vente med at møde Hertugen, til han fik samlet flere Folk, men paa det Øre var Haakon døv; det gjaldt, sagde han, at være snar; om han ikke havde flere end tre Skibe, ja selv om han bare havde et eneste, vilde han videre; men dem, som ikke vilde følge, skulde han nok vide at ramme. Reisen blev da fortsat; i Tunsberg forenede han sig med Knut Jarl og kom til Oslo, uden at Vaarbælgerne anede, at Haakon var saa nær. Det var først, da Skibene kom roende frem fra Hovedøen, at de blev var, at det var Fiender, som kom, men endnu troede de fleste, at det var Knut Jarl og ikke Kongen, som de skulde faa med at gjøre.

Fra tre Kanter angreb Birkebeinerne Byen; Haakon førte sine Skarer frem, hvor Hertugens Mærke flagede. Lursvenden blæste, men det lød noget svagt. Da sagde Kongen hvast: „Bedre blæste din Bikjehvalp i Vinter paa Bergens Brygge, da du tog Penge derfor af Folk." Da fik Svenden Lyd i Luren, og Birkebeinerne gik paa med Kraft. Vaarbælgerne dængede sine Modstandere til med Stene; de stod ogsaa mere i Ly end disse, men alligevel vandt Birkebeinerne frem. Haakon gik selv i Spidsen. Et Øieblik var hans Stilling meget farlig. Han var naaet op til Korsbrødrenes Gaarde, havde Hertugen til Hest foran sig, Fiender i Mængde omkring, og selv kun 20 Mand i Følge. Men Vaarbælgerne nyttede ikke det gunstige Øieblik; vel bød Skule sine Folk at rykke frem, men hans Mærkesmand, Sone Sik, svarede: „Det er jo Kong Haakons eget Mærke, som kommer, og han er selv med." „Det er det samme," svarede

Hertugen, „fremad!" men Sone tog fat i Tømmerne paa hans Hest og holdt den tilbage. Da vendte Skule sig paa Flugt med alle, der var omkring ham. Endnu havde Birkebeinerne en haard Dyst at staa, men trods al Tapperhed kunde Vaarbælgerne nu, da Anføreren var væk, kun forsinke, men ikke afvende Nederlaget. Seiren var sikker. De Vaarbælger, som ikke dræbtes, flygtede, men de, som fangedes, gav Kongen Fred. Slaget stod den 21 April 1240. Skule med Resterne af sin Hær flygtede over Oplandene til Trondhjem.

I Nidaros slog Skule sig til Ro. Han var nedslaaet over sit Uheld, følte Grunden glide under sig, og hans Raadvildhed blev til en fuldstændig Lammelse af hans Handlekraft. Han forsømte saa godt som alle Sikkerhedsforanstaltninger. Men var han uvirksom, saa handlede Haakon. Faa Dage efter Slaget sendte han Aasulf af Austraat og flere Høvdinger med 15 Skibe til Trondhjem og allerede den 21 Mai var Birkebeinerne fremme. Det var tidligt om Morgenen; ingen ventede dem, og Skule vaagnede først, da Stormklokkens Klemten svingede gjennem Luften. Han bød strax Vaarbælgerne at samles oppe hos ham paa Kongsgaarden, men blev ikke adlydt, og forladt var nu hans eneste Frelse Flugt. Han slap med nogle af sine Mænd lykkelig ud af Byen og gjemte sig i en nærliggende Skog. I to Døgn opholdt han sig her, men hans Mænd sneg sig bort fra ham, og hans Fiender holdt Vagt om hans Skjulested. Desuagtet lykkedes det Munkene i det nærliggende Elgesæter Kloster at faa ham listet ind til sig, men Birkebeinerne fik Nys derom og stormede mod Klostret. Forgjæves bad Erkebispen for Skules Liv. Birkebeinerne vilde intet høre, og nogle af dem satte

Hertug Skules Død.

endog Ild paa Klostret. Da gik Hertugen ud. Han holdt et Skjold for Ansigtet og sagde kun: „Hug mig ikke i Ansigtet, thi det gjør man ikke med Høvdinger." Dette blev hans sidste Ord. Han og hans Mænd blev strax dræbte; kun en undkom med Livet. Skules Søn Peter var allerede et Par Dage i Forveien dræbt. Mod Skules Tilhængere viste Haakon sin sædvanlige Mildhed; de underkastede sig Kongen, og Vaarbælgernes Saga var ude.

Saa hurtig var den sidste Tronfølgekrig endt. Den Bevægelse, Skule reiste, havde nemlig ingen dybere Grund end hans personlige Ærgjerrighed. Intet Høvdingeparti saa i ham sin naturlige Fører mod Kongemagten. Den Tid var ikke længer. Heller ikke Præsteskabet trængte ham som Forkjæmper for sin Sag. Ogsaa den Tid var forbi. Stammefiendskabet mellem Trønder og Vikværinger var ogsaa umuligt længere at udnytte, Hadets Kræfter var blevne for svage til at bære en Kamp. Skules Oprør var Tronfeidernes sidste kortvarige Opblussen, før de af Mangel paa Næring sank sammen i sit intet. Og Skule selv ligner „en fortvivlet Spiller," der uden Beregning sætter alt paa et Kort og lader Slumpelykken raade.

Hertug Skule Baardsson var ved sin Død kun 51 Aar gammel. Han havde mange af de Egenskaber, som pryder en Høvding, var smuk af Udseende, behagelig i sin Fremtræden, fin og venlig i Omgang. Han var veltalende paa Tinge, eiede efter alt, hvad vi kan skjønne, ikke ringe Dannelse og interesserede sig varmt for Videnskaben. Af fine Mænd var han i høi Grad afholdt og fortjente at være det, thi han var overvættes hjælpsom og gavmild mod dem og søgte paa alle Maader at fremme deres Lykke. Men Skule havde

meget stærke Skyggesider. Hans mest fremtrædende Feil var hans Ærgjerrighed. Denne var ikke rankvoxet Stræben, der turde søge Dagens Lys og gaa Lysets Vei; den var forenet med en Underfundighed, der helst valgte at bugte sig frem i Mørke. Denne Underfundighed eller rettere Tvivlen paa sig selv, hvoraf den udsprang, tærede som Rust paa Malmen i hans Sjæl, gjorde ham usikker i sin Optræden ligeoverfor Kongen og raadvild, hvor han skulde tage en Beslutning. Den voldte hans Undergang.

Haakons Arbeide for at underlægge sig Island.

Paa Island vedblev Urolighederne og voxede, da Sturla kom derover for efter Kongens Opfordring at søge at bringe Øen under Norge. Han havde lovet at gaa frem med Læmpe, men holdt ikke sit Løfte. Tvertimod kjendte hans Voldsomhed ingen Grænser. Han leverede formelige Slag med sine Modstandere, slog dem og tvang dem til at drage over til Norge. Blandt disse var ogsaa Farbroderen Snorre Sturlason og dennes uægte Søn Urøkja. Sturla blev inden kort Tid Islands mægtigste Mand. Men dette tilfredsstillede ikke hans Ærgjerrighed. Han vilde være Eneherre. Hans Fader Sighvat raadede ham til at fare roligt, men han var døv for alle Advarsler, og saa maatte Undergangen komme. To af Øens Høvdinger, Kolbein Arnorsson, kaldet den unge, og Gissur Torvaldsson forenede sig og angreb Sturla og hans Fader Sighvat, det kom til et stort Slag paa Orlygsstad i Skagafjorden; Overmagten var paa Kolbeins og Gissurs Side, og Seiren blev deres; Sturla og Sighvat fældedes begge 1238. Da Tidenden herom kom til Norge, bragte den Kongen, der havde ventet sig meget af

Sturlas Arbeide, en stor Skuffelse; men Snorre og Urøkja indgjød den Haab. De mente nu at kunne vende tilbage til Island og faa sine Eiendomme igjen Men da Snorre under sit Ophold i Norge havde sluttet sig nær til Skule og deltaget i hans oprørske Planer, nedlagde Kongen Forbud mod hans og hans Søns Reise. Men den stolte Stormand agtede ikke Forbudet. „Ud vil jeg," sagde han og seilede med Skules Tilladelse tilligemed sin Søn til Island. Men denne Ulydighed blev hans Fordærvelse. Efter Skules Fald sendte Kongen Brev til Gissur Torvaldsson med Bud, at han enten skulde sende Snorre over til Norge eller ogsaa dræbe ham som Høiforræder. Gissur lød, hvad Kongen bød, og nøiede sig ikke engang med at sende Snorre til Norge, men valgte at dræbe ham, der havde været hans Svigerfader, skjønt Gissur senere havde forskudt hans Datter; Snorre, dengang 63 Aar, blev overfalden paa sin Gaard Reykjavik af Gissur, der uden Barmhjertighed lod Oldingen nedhugge. – Snorre var langtfra fri for sine Landsmænds Feil; han elskede formeget egen Vinding og Magtens Sødme, og han var ikke kræsen med Midlerne, naar hans Formaal kunde naaes, men alligevel var han dog bedre end de fleste af sine samtidige; han var, hvilke Feil der end klæbede ved ham, dog ikke som dem, blodtørstig og grusom og heller ikke saa egennyttig, at han jo nød stor Tillid, og hans Fædrelandskjærlighed og navnlig hans høie Dannelse og videnskabelige Interesser gjorde ham til et Særsyn i en dybt sunken Tid.

Snorres Søn Urøkja vilde ikke lade sin Fader uhævnet, men han lod sig overliste af Gissur, der tvang ham til at

forlade Landet. Urøkja drog til Norge, blev ikke unaadig modtagen af Kongen og endte hos ham sine Dage.

Haakon havde under sit Stræv for at underlægge sig Island, ikke indskrænket sig blot til at knytte Forbindelse med Høvdingerne; ogsaa Geistligheden vilde han nytte for at naa, hvad han tilsigtede. Det var da egentlig Biskoperne, hvis Indflydelse det gjaldt at sikre sig. Disse valgtes efter gammel Skik af Islands Bønder (det vil sige Høvdinger) og Præster i Forening. Men denne Valgmaade stred ligefrem mod den kirkelige Lovgivning, der ved Bispe- og Abbeders Valg forbød al Indblanding af verdslige Myndigheder. Erkebispen, som her maaske handlede i Samraad med Kongen, havde derfor faaet Valgretten til Øens to Bispestole, overførte til Nidaros Erkebiskop og Korsbrødre, og i 1238 indviet to Nordmænd, Sigvard og Botulf til Biskoper, den første i Skaalholt, den anden i Hole. At disse uden videre blev modtagne, tyder ikke paa, at Islændernes Selvstændighedsfølelse just var meget levende, og at deres mægtigste Høvding, Gissur Torvaldsson, hvis Fortid maatte synes gjøre ham til Modstander af Haakons Bestræbelser, endog traadte i nærmeste Forbindelse med en af Bisperne, lægger noksom for Dagen, at Frihedssindet paa Øen var nær ved at dø ud, og at Frihedens Undergang kun var et Tidsspørgsmaal. I Virkeligheden varede det ogsaa kun nogle faa Aar, inden Island maatte underkaste sig Moderlandet, men ligesom denne Begivenhed falder i Haakons sidste Regjeringstid, fortælles den ogsaa bedst i Forbindelse dermed.

Forhandlinger om Kroning.

Haakons Kongedømme, var, som vi har seet, gaaet med Seier ud af alle de Angreb, som havde været rettet paa det, og Seieren var saa fuldstændig, at der fra nu af ikke var eller kunde være Tale om nogen Reisning mod Kongen. Ogsaa udadtil var hans Kongedømme stærkt og indgjød Agtelse. Den eneste Flek, der i Tidens Øine klæbede ved det, var Haakons uægte Fødsel, og hans Kroning den eneste Glands, som det endnu maatte savne. Mangelen ved hans Fødsel kunde imidlertid Paven erklære ophævet, og da vilde der heller intet være i Veien for Kroningen. Allerede tidligere havde Haakon ført Underhandlinger med Paven herom, men Geistligheden, der vilde nytte Leiligheden til at udvide sin Magt, havde voldt, at disse Underhandlinger gik i Langdrag. Nu tog Haakon Sagen op paa ny. Paa Pavestolen sad dengang Innocents IV, en dygtig og kraftfuld Mand, der i sin store Kamp med den tyske Keiser Fredrik II høilig trængte Venskab og Hjælp og derfor maatte antages gjerne at ville gjøre en saa mægtig Fyrste som Haakon en Tjeneste. Denne vilde nytte disse gunstige Omstændigheder og bad
1245 Erkebiskop Sigurd og de øvrige Biskoper om sammen med ham at skrive til Paven og understøtte hans Sag. Men Geistligheden ansaa Øieblikket for gunstigt til at opnaa en Magtudvidelse, som kunde bringe den norske Kirkes Stilling i Jævnhøide med andre Landes. De svarede derfor paa Kongens Henvendelse, at de gjerne vilde gjøre, som han bad, naar han til Gjengjæld vilde udvide Kirkens Rettigheder og sværge den samme Kroningsed, som Magnus Erlingsson havde aflagt. Men hvis Præsterne havde tænkt, at Kongen skulde gaa ind paa slige Vilkaar og bortgive, hvad der havde kostet

faa meget Blod og Kamp at hævde, da havde de taget storlig feil. Thi Kong Haakon svarede: „Dersom jeg vilde sværge en slig Ed, som Kong Magnus, da vilde klarlig min Hæder ved Kroningen minke istedetfor voxe; thi han brød sig ikke om, hvad han gjorde for at faa, hvad han ikke havdeRet til. Med Guds Hjælp skal jeg nok ikke trænge til at kjøbe af eder, hvad Gud rettelig har kaaret mig til efter min Fader og mine Forfædre, og det skal I sandelig vide, at enten skal jeg ved Guds Miskund opnaa Norges Krone saa frit og ubetynget, at jeg kan bære den saa frelst som andre Konger, eller saa skal den aldrig komme paa mit Hoved" Uden mere at tigge Bisperne om deres Mellemkomst traadte han paa egen Haand i Underhandlinger med Paven, og disse førte til det heldigste Udfald. Ved en Bulle af 8de Nvbr. 1246 fritog Paven ham ganske fra Manglerne ved hans uægte Fødsel, og Aaret efter 1247 kom en pavelig Legat, Villiam af Sabina, til Bergen for at krone Kongen. Han tilkjendegav ved sin Komme, at det var hans Agt og Ærinde at krone Haakon, men senere efterat have truffet sammen med Bisperne, ytrede han sig mere forbeholdent, og endelig rykkede han ud med Sproget, idet han gjorde det samme Krav til Kongen, som Bisperne var fremkomne med. Men Haakon afviste atter med Bestemthed og Værdighed, hvad Legaten krævede. „Vil I," sagde han, „kjøbslaa om Kroningen med mig, da vil jeg hellere ingen Krone bære, end paadrage os nogen Ufrihed." Legaten, der var en forstandig og maadeholdende Mand, faldt strax tilføie. „Tag ikke mine Ord ilde op," sagde han, „det skal være saaledes, som I vil."

Kroningen og Rigsmødet. Løfte om Korstog.

St. Olafs Dag, den 29 Juli, blev fastsat til Kroningen. Store Tilstelninger blev gjorte, for at den høitidelige Handling kunde foregaa med den størst mulige Pragt. Dagen kom; de fleste af Rigets fornemste Geistlige og Herrer og de bedste Bønder af hvert Fylke var efter Indbydelse fremmødte. Foruden Kongens Sønner saaes Knut Jarl, Lændermændene Gaut Jonsson, Peter Paalsson af Giske, nu den eneste Repræsentant for Arnunge-Ætten, de to vikverske Lændermænd Lodin Gunnesson, Stamfader til en i de følgende Tider høit anseet Æt, og Jon Drotning, Gunnar Kongsfrænde, Brynjulf Jonsson o. fl. alle sammen berømte Navne og Landets indflydelsesrigeste Mænd. Fra Kongsgaarden bevægede et langt og glimrende Optog sig til Kirken. Kong Haakon førtes af Erkebispen og to Biskoper. Efterat den kirkelige Handling var over, gik hele Følget med Kongen i Spidsen ned til den Festhal, der for Leiligheden var sat istand, og som ikke var mindre end 90 Alen lang og 60 Alen bred. Den var behængt med farvet Klæde; paa Bænkene laa smukke Hynder, overtrukne med sølv- og guldindvirket Silke. Her tog Kongen Plads med Legaten paa sin høire Side og Dronningen paa venstre og de øvrige fornemme Mænd og Kvinder hver efter sin Stand og Stilling. Udenfor blev en stor Mængde beværtede i Telte, da ikke alle kunde faa Rum i Festhallen. Kardinalen beundrede Gjæsternes gode Levemaade, den overflødige Beværtning og de ypperlige Drikkevarer. Det overtraf langt hans Forventninger. Man havde fortalt ham, sagde han, at Nordmændene i sin Optræden lignede mere Dyr end Mennesker, og skræmt ham med, at han

vilde faa daarlig Kost og kun Blande og Vand at drikke. Han blev imidlertid ikke til Maaltidets Ende, men fjernede sig med sit Følge forinden. En Stund efter gik ogsaa Kongen. I tre Dage fortsattes Beværtningen i Festhallen med samme Overflod og Pragt. Den samtidige Skald, Sturla Tordsson, synger om „de vinfyldte Guldkar, der straalede i de glade Gjæsters Hænder, om Vinbægerets gyldne Rand, der berørte Kongsmændenes Læber.“ Men endnu fortsattes Festlighederne i den saakaldte Sjøhall i Kongsgaarden og endte først, efterat de havde varet i samfulde 8 Dage.

Efterat Festlighederne var over, begyndte Forhandlinger mellem Kongen, Legaten og de øvrige tilstedeværende geistlige og verdslige Herrer. Ved disse summede Bønner og Klager om Legatens Øren. Bisperne vilde faa hans Medvirkning til at opnaa en Forøgelse af Kirkens Indtægter, men dertil var han lidet villig. Bønderne og Sognepræsterne klagede over, at Bisperne tilegnede sig Indtægter, som ikke tilkom dem, og Legaten gav Klagerne Medhold. Bønderne klagede over de strænge Søndagsbestemmelser, der forbød paa Helligdage under hvilkesomhelst Omstændigheder at indbjerge Afgrøden eller fiske Sild, naar den søgte under Land. Ogsaa heri imødekom Legaten Almuens Ønsker. Endelig ophævede han Jernbyrd. „Det sømmede sig ikke,“ sagde han, „for kristne Mænd at friste Gud til at give Vidnesbyrd om menneskelige Anliggender.“ For at værne om Kronen og Landets Ro fastsatte han Bansstraf for dem, som gjorde Oprør mod Kongen eller forstyrrede Rigets Fred.

Om Høsten forlod Villjam af Sabina Norge, hvor han havde optraadt med stor Klogskab og vundet baade Penge og Hjerter. Han prisede sig lykkelig, heder det, ved at være

kommen til Norge og bevarede siden altid Nordmændene i venlig Minde.

Allerede tidligere havde Haakon lovet Paven at foretage et Korstog, og i Anledning af Kroningen synes han at have gjentaget sit Løfte og fik for at udrede Rustningerne af Paven Tilladelse til at hæve en Tyvendedel af alle kirkelige Indtægter i Landet, Hamars Stift alene undtaget. Men Korstogs Begeistringen, hvis Ild engang havde opglødet saa mange Hjerter, brændte nu kun med en hendøende Flamme, og hvor mange Løfter om Korstog, der i denne Tid end kunde aflægges, blev blot de allerfærreste indfriede. Kun en Fyrste i Europa, Ludvig den hellige, mente det oprigtigt. Han troede det samme om Haakon og opfordrede ham til at forene sig med ham og tilbød ham endogsaa Befalingen over den hele franske Flaade. Haakon afslog imidlertid det smigrende Tilbud. „Mit Folk," sagde han, „er heftigt, taaler ingen Fornærmelser, men kjender heller ikke noget Maadehold; opstaar der nu Trætte mellem slige Folk og de overmodige Franskmænd, vil enhver af os kunne lide ubodelig Skade; det er derfor bedst, at enhver drager for sig og udretter, hvad Herren forunder ham." Haakons Korstog kom aldrig til at gaa for sig, men Forhandlinger derom havde dog vist, hvilken Anseelse den norske Konge eiede i Europa. Paven kunde naturligvis ikke være tilfreds med, at Haakon ikke holdt sit Løfte, men han maatte sætte gode Miner til slet Spil, thi han turde ikke skaffe sig en ny Fiende i Haakon, da han havde mere end nok med den gamle, den tyske Keiser, Frederik II. Tvertimod gav han Haakon et Bevis paa, hvor høit han satte ham, i det han tilbød ham den tyske Keiserkrone, som dog denne var altfor klog til at ville modtage. „Han var villig,"

sagde han, „til at kjæmpe mod Kirkens Fiender, men ikke mod Pavens." Saa meget mindre var han tilbøielig til at indlade sig i et saadant Foretagende, som han var Keiserens Ven og blev det til hans sidste Stund.

Forhold til Sverige.

Ligeoverfor Nabolandene, Sverige og Danmark, hævdede ogsaa Haakon sin og Rigets Anseelse. Svenskerne havde ikke glemt Haakons Indfald i Vermeland, og skjønt det var 22 Aar siden, var der dog et stort Parti, som mente, at Landets Ære krævede, at en saadan Fornærmelse ikke hengik ustraffet. Forholdet mellem Haakon og den svenske Konge, Erik Læspe, var derfor ikke det bedste. Kongens fornemste Raadgiver, Ulf Fase, en Brodersøn af Byrge Brosa, var vistnok Norges Ven og fraraadede altid at yppe Strid med Nordmændene, men andre Stemmer raadede i modsat Retning, og de talte høiere, fik ogsaa drevet sin Krig igjennem, saa i 1248 kom der Sendemænd til Norge fra den svenske Konge for at kræve Bod for Skaden, han havde øvet i Vermeland. Haakon svarede, at det ikke var for sin Fornøielses Skyld, han havde brændt i Vermeland; han skulde ikke have umaget sig over Eidskogen, hvis ikke Vermerne havde understøttet Ribbungerne; alligevel vilde han ikke undslaa sig for at komme sammen med Sveakongen ved Gautelven for at faa Sagen bilagt. Der blev da aftalt en Sammenkomst paa det bestemte Sted, men desuagtet gik Mødet overstyr; Svenskerne kom nok, men blev kjede af at vente paa de norske, saa da disse naaede frem, var hine borte. En ny Sammenkomst blev aftalt til Vaaren 1249, og Vaaren kom Haakon med saa stor

Flaade, at Svenskerne, ved at høre derom, blev rædde, turde ikke møde frem, men vendte paa Halvveien. Ulf Fase var imidlertid død, og den Mand, som i hans Sted havde Magten over den svage Konge, var Birger Jarl af Bjelbo, der ligesom Ulf var af Folkungernes Slægt. Mellem ham og Haakon kom det dog alligevel til Underhandlinger, der gik glat og endte godt; thi begge Parter blev enige om at slutte Fred paa det Vilkaar, at ingen af dem skulde understøtte den andens Fiender. For at fæstne Freden blev Kong Haakon den unge, dengang kun 17 Aar gammel, trolovet med Birgers Datter Rikiza.

Erik læspe døde allerede det følgende Aar 1250, og da han ikke efterlod Børn, blev hans Søstersøn, Valdemar, Søn af Birger Jarl, valgt til Konge, og under hans Mindreaarighed overtog hans Fader Formynderskabet. Af Folkungernes Slægt var der dog dem, som mente sig nærmere berettigede til Tronen; det var saaledes Tilfældet baade med Filip, Knut langes Søn og Knut, Magnus Broks Søn, og begge henvendte sig til Kong Haakon om Hjælp mod Valdemar og hans Fader. Men den norske Konge vilde ikke bryde det nylig indgaaende Forlig, og, afviste i Norge, gik de misfornøiede til Tyskland, hvervede en Hær og angreb Sverige. (1251). Det var just paa den Tid, Birgers Datter skulde have Bryllup med Haakon den unge, men nu fik han andet at tage vare og sendte derfor sin Datter til Norge, hvor hendes Bryllup feiredes med Pragt i Oslo. Strax efter lykkedes det Birger at faa sine Modstandere i sin Magt, og med Livet maatte de bøde, hvad de af Ærgjerrighed havde forbrudt. Ingen vovede senere at reise sig mod den mægtige kongelige Formynder.

Forviklinger med Danmark.

Ogsaa med Danmark kom Haakon i Tvistigheder. Under Valdemar Seiers Søn og Eftermand, Erik Plogpenning, blev nogle norske Skibe i danske Farvande plyndrede dels af Daner dels af Lybekker. Harmfuld herover lod Haakon til Gjengjæld lægge Beslag paa alle de danske og tyske Skibe, som laa i Bergen, og det var kun ved Kardinal Viliams Mellemkomst, som dengang op holdt sig i Bergen, at Kjøbmændene opnaaede at faa sit Gods tilbage. Da det imidlertid var Kongen magtpaaliggende at faa gjenoprettet den gamle Handelsforbindelse med Lybekkerne, traadte han i Underhandlinger med dem, og et Forlig kom istand Høsten 1250 mellem Haakon og den mægtige Hansestad, hvorved Lybekkerne indrømmedes samme Fordele og Friheder i norske Havne som Normænd i lybekske.

Tvisten med de danske blev dog ikke saa let bilagt. Da Eriks Plogpennings Broder og Morder Abel blev Konge 1250, foreslog Haakon, at de skulde mødes paa Rigsgrændsen for at faa sine Tvistigheder afgjorte. Abel var tilsyneladende villig nok dertil, men da Haakon indfandt sig paa den aftalte Tid 1251, var den danske Konge ikke fremmødt, kom heller ikke, og hvad Haakon fik vide, havde heller aldrig tænkt paa at komme. Det saa nu truende ud. Den følgende Vaar havde Haakon en Sammenkomst med Birger Jarl i Sverige, og denne, som ogsaa mente at have god Grund til at være misfornøiet med de danske, blev let enig med Kongen, at de skulde ruste for næste Aar at tvinge Danskerne til Eftergivenhed. Næste Vaar (1253) mødte Haakon efter Aftale ved Gautelven, og ogsaa Birger indfandt sig. I Mellemtiden var der blevet Kongebytte i Danmark; Abel var nemlig fal-

den paa et Tog mod Friserne, og hans Broder, Kristofer, var bleven Konge. Denne havde, forskrækket over Faren, som truede, skikket Sendemænd til Mødet for at tilbyde Fred. Birger, som nu var meget fredeligere stemt, raadede til at modtage Tilbudet, og et Forlig kom istand paa det Vilkaar, at Danske og Nordmænd gjensidig skulde godtgjøre hinanden al Skade, de havde lidt, og de første overlade Halland til Haakon i Pant for den Del af Pengesummen, som den danske Konge skulde udbetale.

Men denne hverken kunde eller vilde opfylde de ydmygende Vilkaar, som hans Sendemænd med hans Fuldmagt havde indgaaet paa. Han foreslog derimod et nyt Møde ved Elven, og Mødet kom ogsaa istand 1254. Nye Underhandlinger, nyt Stræv fra Birgers Side for at mægle, men Enden blev dog et nyt Brud, da den danske Konge forlod Mødet i Vrede. Haakon vilde dog endnu engang prøve Underhandlinger; først naar de glap, vilde han drage Sværdet.

Medens saaledes Norges Forhold til Danmark endnu var uklart, kom en Sag paa Bane, der vedrørte Rigets indre Forhold, som dog heller ikke strax bragtes paa det rene. Spørgsmaalet gjaldt Tronfølgen. Efter de hidtil gjældende Vedtægter havde den yngre Broder den samme Arveret til Riget som den ældre, og dette var derfor altid, hvor der var flere Kongesønner, bleven delt. Erfaringen havde dog talt saa høit og indtrængende om Farerne derved, at forstandige Mænd begyndte at indse Nødvendigheden af en Forandring i Arvefølgen saaledes, at Kongedømmet kun skulde tilfalde en. Da Kong Haakon havde foruden Haakon den unge ogsaa en yngre Søn Magnus, som nu havde fyldt

fik 16de Aar, var Spørgsmaalet ikke uden praktisk Betydning. Erkebisp Einar bragte Sagen paa Bane, og Kongen forelagde den for sine Venner. Meningerne var delte. Var der dem, som mente, at den yngre Broder maatte nøie sig med Hertugnavn og en Trediepart af Riget, saa mente andre, at Halvdelen var ikke for meget, ja nogle paastod, at de intet vilde have med Skiftet at gjøre, hvis der gjordes den allermindste Forskjel mellem Brødrene. Kong Haakon selv kunde ikke tage en Beslutning og henskjød Sagen til en høieres Afgjørelse. „Gud," erklærede han, „maa skifte mine Sønner imellem." Og det blev ogsaa Gud, der kom til at skifte.

Imidlertid ventede Haakon forgjæves paa at høre fra Danmark. Et Aar gik, og endnu ingen Tilnærmelser fra Kong Kristofer. Da sendte Haakon ved Paasketid 1256 sin betroede Mand Torlaug Bose med flere til Erkebiskop Jakob Erlandsson af Lund for hos denne at faa Underretning om, hvorvidt den danske Konge vilde holde det Forlig, der var sluttet ved Gøtaelven. Erkebispen henvendte sig strax i denne Anledning til Kong Kristofer, men denne var saa fiendtlig stemt mod alt, hvad der kom fra den Kant, at han endogsaa vilde lægge Haand paa de norske Sendemænd og havde ogsaa gjort det, hvis ikke Erkebispen havde taget sig af dem. Den Beskjed, som derfor Torlang bragte hjem, modnede Kongens Beslutning. Nu var Tiden kommet, og nu maatte Sværdet tale, hvor Fredens Ord forgjæves var lydt. Endnu samme Sommer drog Haakon til Gautelven med en Flaade paa 360 Skibe. Hallands Kyster blev herjede, og atter blev Fredsbud sendte til den danske Konge, men ogsaa denne Gang kom de tilbage med uforrettet Sag. Om Høsten vendte Haakon tilbage til Norge, men efterlod ved Elven

den unge Haakon med 10 meget store Skibe for at holde Øie med Danskerne. Han lagde sig med disse i Strømsund, brandskattede Halland og indjog Sjællænderne Skræk. Julen feirede han i Tunsberg, men drog strax efter 1257 til Kongehelle for at være Fienden nærmere. I Fasten fik han imidlertid Bud fra sin Fader, der lod ham sige, at han vilde komme til Oslo, og ønskede, at ogsaa Sønnen maatte indtræffe der, for at de sammen kunde overveie, hvad Svar de skulde give den kastilianske Konge Alfons's Sendemænd, der begjærede Kongedatteren Kristina tilægte for en af deres Herres Brødre. Haakon den unge drog da til Oslo, men derfra paa Indbydelse fra sin Svigerfader Birger Jarl til Vestgautland, da hans Fader ikke kunde ventes før om en rum Tid til Byen. I Vestergautland tilbragte han Paasken, men ved Tilbagekomsten til Viken blev han syg, og inden kort Tid havde Døden endt hans unge, forhaabningsfulde Liv (5te Mai 1257), endnu ikke 25 Aar gammel. Hans Fader tog sig hans Død meget nær, og Folket delte hans Sorg, thi den unge Konge var lige saa fager af Udseende, som han var elskværdig af Væsen, besad Styrke og Smidighed og rostes som Norges raskeste Rytter paa sin Tid. Hans Søn, Sverre, overlevede kun i 4 Aar sin Fader.

Sønnens Død bragte dog ikke Faderen til at opgive sine Planer mod Danmark. Han rustede, og i Tunsberg, hvor han laa om Vaaren, strømmede mange Folk til ham. Her tog han ogsaa Bestemmelse med Hensyn til sin Datters Haand. Han samtykkede i at lade Kristina drage til Spanien, og med et rigt Udstyr og glimrende Følge drog hun afsted. Den største Hæder vistes hende paa hendes Reise baade gjennem Frankrig og Kongeriget Arragon, saa det blev

almindelig sagt mellem Nordmænd, at siden Sigurd Jorsalafarers Tid havde ingen Færd kastet en saadan Glands over Landet, som den norske Kongedatters Brudetog til Spanien. Kristina blev gift med Alfons's Broder Filip, men døde ikke længe efter.

Medens Haakon laa i Tunsberg, kom Absalon, en Provincialprior for Prædikebrødrene, fra Danmark, og han bar endelig Fredsbud fra Kong Kristofer. Men Haakon, som før var ført bag Lyset, kunde ikke tro paa Oprigtigheden af Kristofers Tilnærmelse; han vilde derfor ikke opgive sit Tog, men besluttede dog at afholde sig fra alle Fiendtligheder, indtil han fik Visshed for, hvad den danske Konge førte i sit Skjold. Derpaa lod han lette og seilede mod Gautelven. Den store Flaade paa 375 Skibe afgav et glimrende Skue. Især udmærkede Kongeskibet Mariesuden sig med sit forgyldte Dragehoved, Hale og Seil, der var indvævede med smukke Figurer, men ogsaa mange af de andre Skibe var prægtigt smykkede, og det var et herligt Syn, naar Solen skinnede paa de forgyldte Hoveder, Veirfløie og Skjolde langs Siderne; Straalernes Tilbagekasten lod det hele skinne som Flammer af Ild. Paa Ekerøerne ved Elvens Munding holdtes Ting, og her lod Haakon sin Søn Magnus faa Kongenavn. Han drog da tilbage til Tunsberg for at værge Landet, medens Faderen var borte, men Haakon seilede videre, og den 26de Juni bredte hans store Flaade sig udenfor Kjøbenhavn og indjog Danskerne Skræk. Kong Kristofer havde Hænderne fulde før af indre Stridigheder, og Forvirringen i Riget taalte ikke at øges; han var derfor ikke uvillig til at slutte Fred; Haakon, som før maaske havde havt Tanker om at vinde Land, opgav disse, og begge Konger optraadte med et saadant Maa-

behold, at Freden kom istand. De eftergav hinandeu gjensidig alle Fordringer og lovede gjensidig Hjælp, om saadan skulde trænges. Forbitrede Fiender før, skiltes de nu i Kjærlighed som de bedste Venner, og Haakon vendte tilbage til Norge.

Forvirringen i Danmark tog snart et Omfang, der kunde gjøre det nødvendigt for Haakon atter at drage til Danmark, denne Gang dog ikke imod Kristofer, men for ham. Erkebiskop Jakob, som længe havde været i Strid med Kongen, betænkte sig ikke paa at vove alt; han havde en Forbundsfælle i den rygiske Fyrste Jaromar, og samtidig blev Jylland angrebet af Greverne af Holsten i Forening med Kong Abels Søn, Hertug Erik af Sønderjylland. I sin store Nød bad Kristofer Kong Haakon og Birger Jarl om Hjælp. Midt i det værste Førefald reiste Haakon og Magnus, som han havde ladet tage til Konge, over Dovre for at træffe Birger og aftale med deune, hvad de skulde gjøre. De blev enige om at understøtte den danske Konge hver med en Hær paa 4800 Mand, og da denne Vaaren efter 1259 gjentog sin Bøn om Understøttelse, drog Haakon strax afsted til Danmark. Han kom dog ikke længere, end til Jæderen, da han fik Bud om, at Kristofer pludselig var død, men tillige Opfordring fra hans Enke, Margreta at komme hende og hendes Søn Erik til Hjælp. Han raadførte sig med sine Mænd, hvad han under disse Omstændigheder skulde gjøre. Nogle fandt, at han nu var løst fra sin Forpligtelse, men Haakon tog sig det mindre let, og da han ikke vilde bryde sit Ord, fortsatte han Toget. Da han kom til Kjøbenhavu, havde allerede Dronningen sluttet Forlig med de holstenske Grever, men

alligevel var dog hans Tog ikke forgjæves, thi bare Rygtet om hans Komme skræmte Jaromar bort fra Sjælland, hvor han havde sat sig fast.

En ny Tronfølgelov. Magnus's Bryllup og Kroning.

Ved Haakon den unges Død, var den Grund, som før havde hindret en ny Tronfølgelov, bortfalden, og en saadan blev nu vedtagen i Nidaros Aaret efter Kongens Hjemkomst fra Danmark. Efter denne skulde „den være Konge i Norge, som er Norges Konges ældste, ægtefødte Søn," og kun, naar der ingen ægtefødt Arving var, skulde den uægtefødte Søn faa Kronen. Ved samme Leilighed blev der ogsaa vedtagen Ændringer i den private Lovgivning, som sigtede til at sætte Skranker for den udbredte Tilbøielighed til Blodsudgydelse og Selvhævn.

Fra Nidaros skikkede Haakon Sendemænd til Hertug Albert af Sachsen for at beile for sin Søn til Ingeborg, en af den danske Kong Erik Plogpennings efterladte Døtre, hvis Morfader Hertug Albert var. Men denne skjød Sagen fra sig. „Min Datterdatter er dansk," sagde han, „og Danerne raader for hendes Giftermaal." Derimod lod han strax efter sine tvende ugifte Døtre, prægtigt smykkede, komme ind og forestille for Sendemændene med de Ord: „For dem raader jeg, hvis nogen beiler til dem." Sendemændene vilde dog ikke forstaa dette Vink, hvor plumpt tydeligt det end var, og reiste tilbage til Norge. Vaaren efter 1261 lod Haakon beile til Kongedatteren hos Dronning Magreta og Grev Ernst af Gleichen, der styrede Danmark i Kong Erik Glip-

pings Mindreaarighed. Svaret faldt gunstigt ud, og samme Sommer drog Biskop Haakon af Oslo som Sendemand med et stort Følge afsted til Hrossanes (Horsens) for at hente Kongedatteren. Men da de kom, fandt de nok Kongedatteren i et Kloster nær Byen, men ingensomhelst Forberedelser til hendes Afreise. Dronningen, til hvem de henvendte sig med Bøn om at stelle til det nødvendige, svarede, at hun for Øieblikket intet kunde gjøre, thi Krigen, som var udbrudt med de holstenske Grever, gjorde Krav paa hele hendes Opmærksomhed. Da besluttede Biskop Haakon sig til et dristigt Skridt. Han overtalte Jomfru Ingeborg til at beslutte sig til Afreisen paa egen Haand, og efter mange Betænkeligheder gav hun sit Samtykke. Paa en bestemt Dag hentede de norske Mænd hende i Klostret og førte hende ombord, og saa stilt gik det hele for sig, at Danskerne intet anede, før alt var afgjort I Bergen modtog Haakon sin Svigerdatter og Magnus sin Brud, og hendes Skjønhed og Elskværdighed indtog baade den gamle og unge Konges Hjerte. Bryllupet blev feiret i Bergen med en Glands, der endogsaa fordunklede Kroningsgildet i 1247; saa mange var indbudne, at Gjæsterne udgjorde i Tal ikke mindre end 1900 Personer.

Bryllupsgildet afløstes af Festligheder i Anledning af Magnus's Kroning. Haakon havde tidligere lovet sin Søn at blive kronet, men da flere af hans Venner, hvem han spurgte tilraads, udtalte Frygt for, at Magnus derved skulde lade sig friste til at sætte sig op mod sin Fader, blev han betænkelig, og hverken Biskop Haakons Tiltale, der mindede Kongen om hans Løfte, eller Erkebispens Bønner evnede at faa Bugt med hans Tvivlraadighed. Da nærmede Magnus sig ærbødigt og bønligt sin Fader og sagde: „Tro ikke dem,

som siger, at jeg skulde sætte mig op mod eder, om I lader mig faa den Ære, som ingen Norges Konge hidtil har tilstaaet sin Søn; I ved jo, at jeg i alle Dele har været ydmyg og føielig mod eder, og det tænker jeg, at jeg fremdeles skal blive." Sønnens Ord bragte Faderen til at mindes, hvilken snil og brav Gut Magnus altid havde været; han overvandt derfor sine Tvivl og sagde: „Det er sandt, Kong Magnus, at I har opført eder mod os som en kjærlig Søn, og det vilde være en Skam, om vi ikke undte eder den høieste Ære, som med Guds Miskund kan blive eder til Del." Kroningen gik derpaa for sig med al den Pragt, som passede sig for en saadan Handling. En skotsk Sendemand, der var tilstede ved Høitideligheden, for ham noget nyt, da man i Skotland ikke pleiede at krone sine Konger, blev saa greben af, hvad han saa, at han brast i Graad.

Islands Underkastelse under Kong Haakon.

Gissur Torvaldsson havde efter Urøkjas Fordrivelse Overmagten paa Island. Men da hans Færd havde skaffet ham mange Fiender, drog han til Norge for at forsvare sig hos Kong Haakon. Da han var borte, var det Kolbein den unge, som havde mest at sige paa Øen. Hans Magt var saa overvældende stor, at det ansaaes for Daarskab af Tord Kakale, Sighvats Søn og Sturlas Broder, da han efter 5 Aars Ophold i Norge kom tilbage til Island, at tænke paa at optage Kampen mod den mægtige. Men saa uforfærdet og ihærdig viste Tord sig snart at være, at Kolbein maatte opbyde alle sine Kræfter for at holde sin Modstander Stan-

gen. Endda kneb det for ham, og kun hans Død 1245 friede ham, som det synes, for Ydmygelsen af at ligge under i Kampen Nu spillede Tord Mester paa Nordlandet. Uforstyrret fik han dog ikke udvide sin Magt, thi Gissur var imidlertid kommen tilbage, og Striden mellem denne og Tord var ikke altid heldig for den sidste. Begge Høvdinger enedes tilsidst om at voldgive deres Sag til Kong Haakons Afgjørelse, og til den Ende drog de i 1246 over til Norge.

De forelagde sin Sag for Haakon, men han nølede med at afsige Dom. Da Kardinal Villiam det følgende Aar i Anledning af Kroningen opholdt sig i Norge, greb Kongen Leiligheden til at faa denne til i Pavens Navn at overdrage sig Overherredømmet over Island og udstede til Indbyggerne en Skrivelse, der paalagde dem at underkaste sig Kong Haakon. Da Biskop Botulf af Hole (se S. 206) var død, blev atter en Nordmand, Henrik, indviet til Biskop, og denne satte igjennem, at Tord Kakale skulde sendes til Island for at faa Øen underlagt den norske Konge, medens Gissur skulde blive tilbage i Norge.

Tord havde Held med sine Bestræbelser, men da hans Ærgjerrighed voxte med hans Lykke, syntes han at glemme, at det var for Kongen, han skulde arbeide, og da han kom paa Kant med Biskop Henrik, blev han paa dennes Foranstaltning kaldt til Norge. Kun nølende og nødig adlød han; det var, som om han anede, at han ikke skulde faa se sin Fædrenes igjen. Han blev ogsaa nægtet at vende tilbage; derimod blev Gissur i Følge med Biskop Henrik sendt over til Island. Men Gissur viste sig ikke at være et villigere Redskab for Haakons Planer end Tord Kakale; saasnart han følte sig fast i Sadelen, tænkte han kun paa at udvide og

fæstne sin egen Magt; at Kongen havde noget Krav paa ham, faldt ham ikke ind. Men skjønt saaledes Islands mægtigste Mand — og det var Gissur — var imod Haakon, som kun eiede ganske faa trofaste Tilhængere, var dog den indre Splittelse og Opløsning paa Øen saa stor, at Haakon kun behøvede at vente, for at Herredømmet over den skulde som en moden Frugt falde i hans Hænder. Høvdingerne, der skulde være Frihedens og Selvstændighedens Vogtere, stredes indbyrdes; enhver vilde være den første; intet Middel var for slet, naar dette Formaal kunde naaes; Tro og Love agtedes ikke længere; kun den stærkeres Ret gjaldt. Gissurs Herredømme blev ikke af lang Varighed. Biskop Henrik var bleven hans Uven, og en Tilhænger af Tord Kakale, Eyulf Torsteinsson, var hans svorne Fiende. Eyulf var bleven fordreven fra sin Gaard af Gissur og pønsede nu paa Hævn. Da Gissur paa sin Gaard Flugumyre i Skagafjorden feirede sin Søns Bryllup, fandt Eyulf, at Leiligheden var god og skyndte sig at nytte den. Med en Flok væbnede omringede han Bryllupshuset. Han fandt dog mere Modstand end ventet, og hans Forsøg paa at trænge ind i Huset blev tilbageslaaet. Da betænkte han sig ikke paa at bruge det sidste, skjændige Middel, Ildspaasættelse. Huset tændtes, og snart stod alt i Lue. Gissurs Hustru og 3 haabefulde Sønner omkom, men selv frelste han sig som ved et Under. Han slap nemlig ind i den saakaldte Skyrbur eller Melkeboden og gjemte sig i et Kar med sur Melk, der stod nede i Jorden og var næsten skjult af et andet stort Kar, som stod der. Skjønt Mordbrænderne kom ind i Boden med Lys og søgte høit og lavt, stak flere Gange med Spyd nede i Karret, hvor Gissur laa, blev han dog uopdaget, og Voldsmændene red bort,

visse paa, at deres Fiender var omkomne. Den af dem, som red sidst, lagde dog Mærke til, idet han vendte sig om, at en Mand blev ledet til Kirken og paastod, at det var Gissur, men de andre vilde ikke høre derom, og ingen red tilbage for at faa Sikkerhed. Men Manden var virkelig Gissur, der ikke længere havde kunnet holde ud i sit Skjulested. Han var meget medtagen af Røg og Kulde, men kom sig snart og bar ogsaa med Fatning sit tunge Tab. Men da han den følgende Dag paa Brandtomten fandt de forbrændte Levninger af sine kjære, overvældede Sorgen ham, og Taarerne trillede som Haglkorn ned over hans Ansigt.

Den skjændige Udaad vakte stor Harme, dog ikke hos Bisskop Henrik, der tog Mordbrænderne i Varetægt og satte endogsaa Gissur, der dræbte enkelte af dem, i Ban. Ikke nok dermed anklagede han denne hos Kongen, saa Haakon stævnede ham til Norge; og Gissur, som ikke turde andet end adlyde, drog afsted 1254. Men til Island sendte Kongen en af sine Mænd, Ivar Engleson, som dog i Førstningen ikke kunde udrette det allermindste for Kongens Sag, og Borgerkrigen rasede vildere end nogensinde. Endelig opnaaede dog Ivar ved Bisskop Henriks Hjælp, at Bønderne i Skagafjorden og Eyjafjorden og de fleste andre Bønder paa Nordkanten af Øen lovede Kongen Skat. Men hermed var ikke stort vundet. Ivar vendte tilbage til Norge. Kongen tænkte nu paa at sende Tord Kakale til Øen, men denne døde forinden 1258.

Urolighederne paa Island vedblev. Samme Aar, som Tord døde, var den eneste Høvding paa Øen, der med Troskab og Iherdighed havde arbeidet for Kongens Sag, dræbt, og Haakon besluttede nu at udnævne Gissur til Jarl og lade ham drage over til sit Fædreneland for at bringe sine Landsmænd

til at betale den norske Konge Skat. Gissur skyndte sig ikke meget med at udføre sit Hverv og vakte Kongens Mistanke, saa han flere Gange sendte Mænd til Øen for at holde Øie med ham. Tilsidst skikkede han sin Hirdmand, Halvard Guldsko, og denne viste sig saa virksom, at paa Altinget 1262 svor en større Del og lidt senere alle Islændere Haakon Lydighed og lovede at betale ham Skat. Islænderne betingede sig at forsynes med den nødvendige Tilførsel, have Adgang til Arv i Norge og slippe for at betale Told i dette Land, ligesom det fulgte af sig selv, at saalænge Øen havde sin egen Lovgivning, kunde blot Islændere vare Befalingsmænd. Endnu var Island kun forenet med Norge under en Konge; det kostede meget Stræv og mange Storme, inden det kom til at udgjøre en Del af vort Land. — Frihedens Tab var en Vinding for Øen. Borgerkrigene ophørte, og der indtraadte roligere Tilstande. Lovløsheden fik Ende, Sikkerheden for Liv og Eiendom blev en ganske anden end før. Det maatte derfor kjendes som en Lettelse, at de gamle Tilstande ophørte, thi Friheden var kun et Skalkeskjul for at undertrykke den svage.

Aaret i Forveien, 1261, havde ogsaa Grønlændingerne underkastet sig Kong Haakon, og dennes Hofskalde priste ham for, at hans Herredømme strakte sig længere, end Solens Straaler kunde naa.

Haakon den gamles sidste Tog.

For at fæstne Nordmændenes Herredømme over de skotske Øer, gjorde Kong Haakon, altid ivrig, naar det gjaldt Fædrelandets Magt og Anseelse, et Tog derover, som skulde blive

den virksomme Konges sidste. Olaf Gudrødsson (se S. 190), Konge over Man og Suderøerne, var død i Aaret 1237, og hans Søn og Efterfølger, Harald, blev i 1242 af Haakon bekræftet i sine Forfædres Herredømme, fik hans uægte Datter Cecilia tilægte, men paa Hjemreisen gik Skibet under, og Brudgom og Brud med hele deres Følge omkom. Paa samme Tid opholdt tvende Ætlinger af den suderøiske Kongestamme sig ved den norske Konges Hof. Den ene var Dufgall Rudersson, men den anden, Eogan Dungadsson, havde Haakon givet Kongenavn, og ham sendte han ved Tidende om Haralds Død til Øerne for at værge dem i Tilfælde af Angreb.

Thi det saa unægtelig truende ud. Den skotske Konge, Alexander II, saa nødig Øerne, Nøglen til hans Rige, i en fremmed Magts Eie; han havde fordret dem tilbage af Haakon, og da Fordringen afvistes, tilbudt sig at kjøbe dem igjen, men da ogsaa dette blev nægtet, truede han med Krig. Han ødslede med glimrende Tilbud for at bringe Kong Eogan til Frafald, men dennes Troskab mod Haakon var urokkelig, og da Alexander pludselig døde 1249, gik Toget mod de norske Besiddelser overstyr, thi hans Søn og Efterfølger Alexander III var mindreaarig, og dennes Formyndere ikke stemte for Krig.

De nordlige Suderøer fik snart to Herskere, thi ogsaa Dufgall Rudersson modtog Kongenavn af Haakon og den halve Kongemagt af Eogan. Paa Man havde ved Haralds Død Broderen Reginald bemægtiget sig Riget, men regjerede kort, og hans Efterfølger Harald, Søn af en vis Godred Don, vilde ikke Haakon erkjende som Konge, saa nu fik en Broder af Harald og Reginald, Magnus, Magten, og ham bekræftede Haakon i hans Kongeværdighed.

Den Ro, som Øerne havde nydt under Alexander III's

Mindreaarighed, fik en brat Ende, da denne Fyrste blev voxen. Skotske Høvdinger gjorde Indfald paa Øerne og for frem med den frygteligste Grusomhed; de sparede hverken Gaarde eller Kirker, hverken Kjøn eller Alder; selv spæde Børn blev spiddede paa Spydoddene. Haakon, oprørt i sit inderste, besluttede at gjøre et Tog over Havet for at hævne Skaden og værge sine Besiddelser. I Førstningen af Aaret 1263 lod han udbyde Leding over hele Riget og bestemte som Samlingssted Bergen, hvorhen han selv tog, da Vaaren kom. Her samlede sig meget Folk, og for disse kundgjorde han paa et almindeligt Ting, hvor han vilde drage hen, og hvad han agtede at gjøre. Magnus tilbød sig at anføre Toget i Faderens Sted; Haakon takkede for hans gode Villie, men fandt det raadeligst selv at drage afsted. Magnus derimod overdrog han at styre Riget, imedens han var borte.

Ved Herdle-Vær (Mangers Pgd. nordenfor Bergen) samlede Flaaden sig. Den talte omkring 150 prægtigt udrustede Skibe, og Mandskabet udgjorde ikke mindre end 20 000 Mand. Den 5te Juni lettede den Anker. Veiret var smukt; Vinden gunstig, og Flaaden glimrende at se til. Efter to Dages Seilads naaede Haakon Hjaltland, laa her en Stund, sejlede derpaa til Orknøerne, og i Begyndelsen af August til Suderøerne. Ved Skida (Øen Sky) kom Kongerne Dufgall af Suderøerne og Magnus af Man til ham, og ved Kjarbarø paa Vestkysten af Argyle traf Haakon sine Forholdsregler til at aabne Fiendtlighederne. 50 Skibe skulde under Dufgalls og Magnus's Anførsel sejle til det nær liggende Cantyre-Eid for at herje; 15 sendtes mod Øen Bute, som ogsaa blev taget; med Resten af Skibene lagde Kongen til ved Gudø. Her kom Høvdingerne i Cantyre og Ila til ham og overgav ham sine

Lande. Allerede tidligere var Kong Eogan kommen ombord til Kongen, men kun for at stille sit Rige paa Suderøerne til Haakons Forføining; derimod erklærede han, at han ikke vilde drage Sværdet mod Kong Alexander, hvem han havde svoret Troskabsed. Kongen beholdt ham en Stund hos sig, men da Alexander aabnede Underhandlinger om Fred, gav han Eogan fri paa det Vilkaar, at han skulde gjøre, hvad han kunde, for at bringe Freden istand. Der blev ogsaa sluttet en Vaabenstilstand, men om Fred kunde man ikke blive enig, og fra Skotternes Side var Underhandlingerne derom ikke engang oprigtigt mente; de vilde kun trække Tiden ud, saa at Høststormene skulde udrette, hvad de mistvivlede om, at Vaabnene kunde formaa. Nordmændene indsaa dog tilsidst, hvad Skotterne havde til Hensigt, og nu blev Stilstanden opsagt.

Kong Haakon lagde sig udenfor Clydeflodens Munding og sendte Kongerne Dufgall og Magnus ind i Landet for at herje. Men nu kom ogsaa den Forbundsfælle, som Skotterne med Længsel havde ventet: Høststormene begyndte. Den 1ste Oktober rasede de med en saadan Voldsomhed, at Skibene begyndte at komme i Drift; Kongeskibet stansede først, da det ottende Anker var udkastet; flere maatte kappe Masterne, fem drev ind mod Kysten, og tre af disse stod ganske fast. Besætningen blev strax angrebet af Skotterne; men den værgede sig kjækt og slog, da den fik Undsætning, Fienderne paa Flugt. Den følgende Dag var en Del af den norske Hær gaaet i Land, men blev her overfalden af en langt overlegen Styrke af Skotter. I Førstningen veg Nordmændene, thi Overmagten var for stor, men samlede sig igjen, fik ogsaa en Haandsrækning fra Skibene, og nu holdt de Kampen

staaende, ja drev tilsidst de i Antal langt overlegne Fiender paa Flugt. Dette var Træfningen ved Largs, hvor Nordmænd udholdt en høist ulige Kamp og dog vandt Seier over Tropper, som allerede dengang var navnkundige for Tapperhed.

Vinteren stod for Døren, og da Haakon havde opnaaet, hvad han vilde, og taget tilbage alle de Besiddelser, som Magnus Barfod havde vundet for Norge, besluttede han at bryde op og drage hjem. Før han forlod Skotland, fik han Indbydelse af Irerne at komme til Irland og fri dem fra det engelske Aag. Haakon selv manglede ikke Lyst til at følge Indbydelsen, men hans Folk destomere, og han besluttede derfor at afslaa den. Han lod Kong Magnus vende tilbage til Man, og efter at have sat Høvdinger over de mindre Lande, styrede han til Orknøerne. Størstedelen af Flaaden var da allerede paa Veien til Norge; Haakon vilde følge efter, men blev opholdt af langvarig Modvind og besluttede tilsidst med 20 Skibe at overvintre paa Orknøerne.

Haakons Død og Eftermæle.

Kong Haakon blev ingen gammel Mand. Hans Liv, i høi Grad bevæget og omtumlet, havde været underkastet større Besværligheder og flere Bekymringer end de flestes, og ikke mindst paa hans sidste Tog, saa det ikke er at undres over, at Kræfterne hos den allerede noget aldrende Konge tilsidst ikke længere holdt. Han blev nødt til at gaa til Sengs, blev en Tid liggende, men følte sig bedre, stod op for dog strax igjen at ty til sit Leie. Og nu reiste han sig ikke mere derfra. Da han mærkede, at Sygdommen vilde blive hans Helsot, udfærdigede han Breve til sin Søn om Rigsstyrelsen

og betænkte sine Mænd med Gaver. For at adsprede sig under Sygdommen lod han læse op for sig baade Dag og Nat, naar han ikke sov, af latinske Bøger, især Bibelen, men da Kræfterne aftog, anstrængte det ham for meget at opfatte Meningen; han ophørte dog ikke at lade læse for sig, men valgte norske Bøger, først Helgensagaer, saa Norges Kongesagaer fra Halfdan den svarte og udefter. Man spurgte ham, om han havde nogen anden Søn end Magnus, og dertil svarede han høit og tydeligt nei. Den sidste Aften, han levede, mistede han Mælet, lod alligevel Oplæsningen vedblive, men henimod Midnat, da Sverres Saga netop var læst ud, lukkede han sine trætte Øine i Døden (15 December 1263). Han var da i sit 60de Aar og havde i 46 Aar baaret Norges Kongekrone. 1264 førtes hans Lig til Bergen, hvor det blev bisat i Kristkirken.

Af Haakons 3 Sønner med Dronning Magreta overlevede kun den yngste, Magnus, sin Fader; Datteren Kristina var ogsaa død Aaret i Forveien, ligeledes var de to uægte Børn, han før sit Giftermaal havde havt, Sigurd og Cecilia, gaaede bort før sin Fader.

Haakon beskrives som en Mand af middels Høide, smal om Livet, men bred over Skuldrene; havde store smukke Øine og lignede i meget sin Farfader, Kong Sverre. Han kunde være barsk, naar han var vred, men var i Almindelighed venlig, blid og munter mellem Venner og veltalende til Tinge. Blandt Høvdinger var hans Væsen fuldt af Værdighed, og fremmede, der kom i hans Nærhed, sagde, at de ikke havde set nogen Fyrste, der bedre forstod paa en Gang at være Kammerat og Konge. Der var noget i det hele taget sikkert over Haakon, aldrig et Øieblik synes han at have tvivlet paa

sig selv, sin Æt, sin Ret og sin Lykke. Han tabte derfor aldrig, selv i de alvorligste Øieblikke, Besindelsen; selv naar hans Mænd gjorde det (som efter Slaget ved Laaka), var han rolig og tillidsfuld; denne Sikkerhed gav ham allerede som Barn et Skjær af stor Modenhed og Forstand. Den prægede hans Færd med Klarhed og Ro; han forhastede sig ikke og viste sig aldrig raadvild; han kunde vente. Hans Fiender misforstod dette Træk, mente det var Svaghed og kaldte ham „Haakon Søvn", men naar hans Time kom, var han lysvaagen, optraadte fast og bestemt og slog med Kraft. Der er de Personligheder, ofte de rigest begavede, som i sin Karakter og Fremtræden kan have noget ufærdigt over sig; det var ikke Tilfældet med Haakon, som trods sin betydelige Dygtighed vistnok ikke synes at være af Stormændene i Aandens Verden, men til Gjengjæld giver Indtryk af noget helstøbt, færdigt og i Forhold til sin Tid gjennemdannet. Hans boglige Dannelse maa have været større end de fleste Fyrsters paa hans Tid; og han stræbte ærligt at vække og nære Sans for Læsning og aandelige Interesser mellem sine Omgivelser; paa hans Foranstaltning oversattes flere af de franske Ridderromaner og Ridderdigte, som paa den Tid gjorde stormende Lykke, og ogsaa i Norge vakte stor Begeistring. Disse lod han, som man maa antage, oplæse i Hofkredsene, „og vi forestille os om Festaftnerne ved Hoffet Lændermændene med deres Fruer og Døtre, Hirdmændene med Hustruer og Søstre, Dronningens Fruer og Jomfruer samlede for at høre en eller anden boglærd Herre foredrage den rørende Fortælling om Tristrans og Isoldes ulykkelige Kjærlighed eller den humoristiske Satire om Dronning Ginecas korte Kaabe, eller de elskovsfulde, men slibrige „Strengelege" om Tidorel o. s. v."

Den Tanke, at skabe en stærk Kongemagt, som Sverre havde hævdet og kjæmpet for, fandt sin fulde Gjennemførelse af Haakon. Han havde heri Tiden med sig. Den saa i Kongedømmet Demokratiets Værn, Statsenhedens Hævder og den nationale Selvstændigheds Forsægter. Ligeoverfor Stammehøvdingerne, der kun kjæmpede for sin egen Magt, kunde Seiren derfor ikke være tvivlsom. Ligeoverfor Geistligheden var Stillingen vanskeligere. Thi de Tanker, som den var Bærer af, var dybt rodfæstede i Tiden. Men alligevel lykkedes det Haakon at hævde Kongedømmets fuldkomne Uafhængighed af Kirken, ja endog Retten til at give denne Love, og de enkelte Indrømmelser, han gjorde, indskrænkede ikke i synderlig Grad Kronens Magtfylde. Pavekirken kunde vistnok juble, da Haakon ændrede Arvefølgen, thi Grundsætningerne om Førstefødselsretten og den ægte Fødsels Fortrin var dens, men hele Fordelen deraf blev Kongedømmets, der vandt i Styrke og Fasthed. Da Haakon viste stor Iver for Kristendommen, udbredte den mellem de hedenske Bjarmer fra Rusland, som han gav Boliger i Norge, stiftede Hospitaler og Klostre og byggede Kirker, samt viste stor Ærbødighed for Geistligheden, forsonede denne sig nogenlunde med ham og glemte halvveis det store, den mistede, for det mindre, den fik.

Men Haakon havde ikke blot Følelse for Kongedømmets Ret, men ogsaa for dets Pligter. Vi har seet, hvorledes han strax var paafærde, naar det gjaldt Rigets Magt og Anseelse, og i saadanne Tilfælde sparede han sig ikke selv. Folkets Velstand og Sikkerhed laa ham paa Hjerte; han udbedrede Havne og opførte faste Borge rundt omkring i Landet. Men for den Omhu, han viste, den Glans, han spredte over Landet, og for de store og ædle Egenskaber, han eiede, blev

han ogsaa i høi Grad elsket, og Folket sørgede ved hans Baare som Børn over en god Fader.

Hans Tid var for Norge at ligne ved en skjøn Aften ovenpaa en lang og straalende Dag; efter hans Død begyndte Skumringen at sænke sig over Landet for derpaa at efterfølges af den dybe, mørke Nat.

Snorre Sturlason og hans Forgjængere.

Vi har allerede omtalt Haakons berømte samtidige, Snorre Sturlason, hans Deltagelse i sin Tids Begivenheder og hans sørgelige Død. Hans Liv er dog ikke det, der har sikret hans Navnkundighed, ikke hvad han har levet, men hvad han har skrevet, er hans Adkomst til et udødeligt Eftermæle.

Snorre havde af Naturen rige Evner, som gunstige Omstændigheder gav Vækkelse, Pleie og Vægt. Han tilbragte sine Barndoms- og Ungdomsaar i Huset hos den anseede og rige Høvding Jon Loftson paa Odde, en Dattersøn af Magnus Barfod, og denne, der ligesom sin Fader og Farfader havde en Skole af vordende Præster, øvede ganske vist en stor Indflydelse paa den vordende Sagamand. Sansen for Historie, Skaldekunst og boglige Sysler, der i en saa sjelden Grad udmærkede Snorre, fik her sin Vækkelse og første kraftige Næring; Jon Loftsons rige Bogsamling gik rimeligvis over i Snorres Eie, ligesom hans Forbindelser ellers skaffede ham Adgang til at nytte de rige Bogskatte, som fandtes paa Øen. Han var saaledes godt rustet, da han fremtraadte paa Forfatterbanen. Hans første Værk, skrevet ved Aar 1222, hvortil han angives som Forfatter, er den yngre Edda, der ved sin Fremstilling af den hedenske Gudelære og af den gamle Skaldekunst er en sand Guld-

grube for den, som vil kjende Fædrenes Tro og Digtning. Saa udkom de norske Kongesagaer fra de ældste Tider til Slaget paa Re 1177, Heimskringla, som den efter sine Begyndelsesord er bleven kaldt. Da det er hans navnkundigste Arbeide og et Hovedværk i den norsk-islandske Bogverden, maa det omtales noget nærmere.

Det var langtfra det første Arbeide af dette Slags, som saa Lyset. Snorre havde sine Forgjængere, hvis Værker han nyttede som Kilder. Det var saaledes den før nævnte Are Frodes Islændingabok. Den næste, som maa nævnes, er hans Landsmand Erik Odsson, der omtr. 1150 skrev om Harald Gille og hans Sønner og om Magnus Blinde og Sigurd Slembe. Mellem 1177 og 1179 møder vi saa Nordmanden Tjodrek Munk, der efter mundtlige Sagn skrev paa Latin sin Norges Historie, som gaar til Sigurd Jorsalafarers Død. — Samtidig, ialfald ikke senere end 1200, støder vi paa en Norgeshistorie, skreven paa Latin af en Nordmand, skjønt vi ikke kjender hans Navn. Rimeligvis omkring Aar 1200 skrev de islandske Munke Od Snorresson og Gunlaug Leifsson om Olaf Trygvesson.*) Et halvt Snes Aar før 1200 Tallet forfattedes utvivlsomt af en Nordmand et Udtog (Aagrip) af Norges Kongesagaer. I Begyndelsen af det 13de Aarhundrede fremkom Morkinskinna, en Samling af islandske Sagn om norske Konger. Omtrent samtidig forfattedes forskjellige Bearbeidelser af Hellig-Olafs Saga. Mellem Snorres Kilder

*) Vi maa her ogsaa nævne den islandske Abbed Karl Jonsson, der var en af Snorres Forgjængere, men da han skrev om Sverre selvfølgelig ikke kunde være af hans Kilder. I Fremstillingens Klarhed og Livlighed minder han om Snorre.

maa ogsaa regnes den vidtløftige Saga om Orknøernes Jarler, der er forfattet af en Islænder omkr. Aar 1200.

Den yngste og mest navnkundige af Snorres Forgjængere er den islandske Forfatter til Fagrskinna, der begynder med Halfdan den svarte og gaar til 1177. Han har samlet en Mængde Skaldevers om norske Konger og forstaar at benytte dem og fortolke dem.

Støttende sig paa sine Forgjængere, men ragende høit over dem alle staar Snorre med sit udødelige Værk. Han har ikke blot samlet og sammenskrevet Efterretninger om gamle Dage; han har sigtet dem og derunder lagt stor Skjønsomhed for Dagen. Som Kilder lægger han størst Vægt paa Skaldekvad, naar de er fremførte enten for Høvdingerne selv eller for deres Sønner, saa de altsaa er Vidnesbyrd om Samtidiges Bedrifter. Efter samtidige Skalde sætter Snorre Are Frode øverst, da hans Tid laa deres saa nær (han var født 1068), og han havde sine Efterretninger fra gamle Mænd og var udrustet med en ypperlig Hukommelse, der beholdt, hvad den fik. De gamle historiske Sange er langt daarligere Kilder og blev ogsaa saaledes anseede af Snorre, der kun nyttede dem, naar han ingen bedre havde.

Foruden Skjønsomheden i at bruge sine Kilder maa ogsaa fremhæves hans Fremstillingsevne. Han er den første, der giver en sammenhængende Fremstilling af den norske Kongeæts Historie. Der er ingen Huller i Slægtskjæden, intet Led mangler, og det uagtet han gaar tilbage ligetil Stolkongerne i Upsala og disses Stamfædre, Guderne. Han forstaar at skildre Karakterer; navnlig træder Sagaens Hovedperson frem i Lys, saa Interessen samler sig om ham, om hvem saa Bipersonerne grupperer sig uden dog at stille ham

i Skygge. Fortællingen skrider jævnt og velordnet frem, Stilen er kraftig uden at være tung og holder den rette Midte mellem unødig Vidtløftighed og en Korthed, der gjør Meningen dunkel.

Som nævnt ender Snorres Sagaer ved Re; men en værdig Fortsættelse blev given af hans Brodersøn Sturla Tordsson, der førte Historien ned til Haakon Haakonssons Død. Men om denne senere.

Kongespeilet.

Fra Haakon Haakonssons Tid og ialfald ikke meget senere skriver sig rimeligvis det Værk, der kaldes Kongespeilet. Det „har altid været anseet for en af den oldnorske Literaturs største Prydelser,“ og giver et Indblik i hin Tid og dens Sæder, som gjør det uvurderligt. Skriftet fremsætter i en Samtale mellem en Fader og hans Søn de til alle Forhold passende Leveregler og de for en Kjøbmand og Hofmand nødvendige Færdigheder og Kundskaber, ligesom det ogsaa udtaler sig om de Grundsætninger, hvorefter Land og Rige skal styres. „Det lader os spore en aandelig Udvikling, en Sans for Religion, Sædelighed, Oplysning og Videnskabelighed, samt en Dannelse og Slebenhed hos Folket,“ der viser, at Nordmændene i dette overgik de fleste Folk i Europa og neppe staar tilbage for et eneste.

I sine Leveregler til Sønnen lægger saaledes Faderen Vægt paa, at en Kjøbmand maa være ærlig, vise Kjøberen de Feil, som Varerne kan have; han formaner Sønnen til Sædelighed og Gudsfrygt. Sit Bord skulde han dække med hvid Dug, ren Spise og god Drik. „Enhver Tid, du dertil kan anvende, bør du nytte til at udvide dine Kund-

skaber." „Vil du vorde fuldkommen i al Kundskab, da lær alle Sprog, helst Latin og Fransk, thi med dem hjælper man sig videst, dog maa du ikke forglemme dit eget Sprog." „Som Djævelen selv maatte han sky Drik, Bretspil, Terning og løse Kvinder, Trætter og deslige. „Vær selv saa stille og fredelig, som muligt, uden dog at taale Forhaanelser, som om du ikke havde Mands Mod og Hjerte. Nødes du uundgaaelig til at bruge Magten, saa forhast dig ikke og se først vel til, at du kan faa udrettet, hvad du vil, og at det rammer der, det skal." „Erhverv dig grundig Indsigt i Luftens Lysning, Himmellegemernes Gang, Dagens større og mindre Længde, samt dens Inddeling, Havets Stigen og Falden saavelsom dets Strømninger; det hører til almindelig Dannelse." Ingen Dag skulde gaa hen, uden han havde læst „en eller anden nyttig Ting". Faderen giver ogsaa sin Søn en Mængde Regler for, hvorledes han skal opføre sig, hvis han træder i Kongens Tjeneste.

Naar han forestilles for Kongen, bør han „være iført sine bedste Klæder, Hoser og Sko, Kjortel og Kappe. Vælg dig til Hoser helst brunligt Klæde; sort Skind gaar ogsaa an, men intet andet Slags Klæde uden Skarlagen." „Anseer du dig for fuldstændig beredt til at træde for Kongen og faar Lov til at komme ind, saa maa du altid have en anstændig Tjener til at følge dig; dog maa du, om det end tilstedes eder begge at komme ind, ei lade ham følge dig længere end indenfor Døren eller i det længste til Stallare-Stolen." „Med utildækket Haar og bare Hænder, med blidt Aasyn og renset Legeme" med smuk Gang, bærende Hovedet støt og Legemet rankt skulde han saa træde frem for Kongen. For ham skulde han bøie sig ydmygt og hilse: „Gud give

eder en god Dag, Herre Konge." „Sidder han til Bords, da vær ikke saa ubehøvlet, som mange er, at støtte dig til Kongens Bord eller lægge Hænderne paa Bordet; stil dig saa langt fra dette, at der er Plads nok til al den Opvartning, der tilhører Kongens Bord." „Er du saa heldig at opnaa, hvad du ønsker, skal du gaa Kongen til Haande og derpaa i Lag med Hirden." Du maa, naar du staar for Kongen, passe paa ikke tillige at tale med andre, saa at din Opmærksomhed unddrages fra, hvad Kongen siger, ja at du maaske nødes til at spørge op igjen, thi det lader altid ilde at være saa uopmærksom, at man maa gjentage hvert Ord for en og dobbelt ilde i Samtale med Fyrster." „Pas nøie paa at tiltale Kongen i Flertal, men altid at omtale dig selv i Enkelttal. Hvis det skulde hænde, at Kongen siger noget, som du ei forstaar, saa at du nødes til at spørge op igjen, maa du hverken sige: „Haa?" eller „Hvad?" men kun: „Herre!" eller om du vil bruge flere Ord: „Herre, lad det ei fortryde Eder at gjentage, hvad I sagde mig, thi jeg forstod det ikke tydeligt."

De, der er optagne i Kongens Tjeneste, foreskrives, hvorledes de skal opføre sig. „Først og fremst," heder det, „er det at mærke, at du aldrig lader din Hu være uden Gudsfrygt; elsk Gud fremfor alt; vis dernæst en god Opførsel. Stræb at være villig, retfærdig og beskeden i alle Dele. Kom altid dit Endeligt ihu og vogt dig paa det omhyggeligste for alle Laster. Husk paa, at mangen en lever kun en kort Stund, men hans Ry lever dog længe efter ham, og det kommer meget an paa, hvorledes ens Eftermæle er." „Elsk din Høvding uden al Svig; — — Gud alene skal du elske over din Herre, ingen anden." „Fremdeles maa du om-

hyggelig vogte dig for følgende Ting: Mened og falske Vidnesbyrd, Søgen paa berygtede Huse eller i Drikkelag, — — —, Terningekast om Penge, Modtagelse af Stikpenge eller anden Slags Pengegriskhed." „Hvor du end er, vogt dig for at blive drukken."

Der gives ogsaa Forskrifter for, hvorledes de, der staar i Kongens Tjeneste, skal øve sig i Vaabenbrug. Disse skal dog her ikke nærmere omtales, uagtet de er nok saa mærkelige; de viser, hvilken Udvikling Krigskunsten har taget, og godtgjør, at i Norge begyndte Riddervæsenet at finde Indgang; det blev brugeligt, at de fornemme Befalingsmænd og en Del af Hirden stred til Hest.

De statsretslige Grundsætninger, som kommer frem i Skriftet, maa til Slutning berøres. Det er de samme, som Sverre hævdede og hans Efterfølgere gjennemførte. Det hedder: „Gud skabte sig paa Jorden to Huse, som han valgte til sin Tjeneste, Kirken og Tinghuset. Disse to Huse er Guds Haller, og han har sat to Mænd til at vogte dem, i den ene Kongen, i den anden Biskopen. Kongen er sat til at vogte det hellige Hus, hvor Guds hellige Domme afsiges; ham har Gud givet sit Refselsessværd, hvormed han skal hugge, naar det kræves, uden Avind og med retfærdig Straf". Et Indgreb i Kongens Magtomraade, siger Forfatteren, er et frækt Brud paa den Orden, Gud selv har fastsat. Biskopen har ligesom Kongen en Refselsesstav, men den, Kongen har faaet er et tveægget Sværd, „fordi han er ligesaa forpligtet til at værge den Hal, over hvilken Biskopen er sat, som sin egen, hvis Biskopen ei kan gjøre det med sin Refselsesstav". Bispens Refselsesstav skal han have i Munden og hugge med Ord saaledes, at hvis nogen vil forhaane hans hellige Hal,

skal han forbyde ham Guds Bord. Bispen er sat til at være Mønster, Lærefader og Raadgiver hos Kongen, men Kongen til at være Dommer og en haard Udøver af al Straf." Kongens Sværd bider altid, naar det hugges med, til stor Skade, hvis det dermed er hugget urigtig, men til Gavn for den, det rammer, naar Hugget er retfærdigt. Bispens Sværd bider derimod slet ikke, uden naar dets Hug er retfærdigt, i modsat Tilfælde bider det ham selv til Men. Men hugger han retfærdig, bider hans Sværd endnu sværere end Kongens.

Tilstande og Forhold paa Haakon Haakonssons Tid.

Det lader til, at Norge kom sig hurtigt efter de Saar, som Borgerkrigene havde slaaet. Man faar Indtryk af, at der i Slutningen af Haakon Haakonssons Regjering har været forholdsvis Velstand i Landet. Ellers bliver det ufor- klarligt, hvorledes de kongelige Kasser kunde tillade sig de Udtællinger, de havde. Alene Kroningerne kostede store Pengesummer. Endnu langt større drog den pavelige Legat af med. Det hedder, at han af Kongen fik Summer, der, naar Hensyn tages til den langt større Værdi, Pengene da havde, svarer omtrent til 16 Mill. Kr. Er dette end maaske en Overdrivelse, saa er det dog sikkert, at det var ganske overordentlige Udtællinger, som Legatens Besøg foranledigede. Ogsaa Omkostningerne ved Kongens Tog til Skotland var meget store. Folkemængden i det egentlige Norge har man paa den Tid regnet til 300 000, men denne Angivelse kan kun betragtes som en tilnærmelsesvis.

Forbindelsen med Udlandet har, hvad ogsaa Kongespeilet

viser, ialfald ved Hoffet og i de høiere Kredse, bragt Forfinelse i Levemaade og Sæder. De store Fester ved Hoffet feiredes med megen Overdaadighed og Pragt. Ogsaa til det daglige brugtes kostbare Stoffer. Dronningen bar saaledes Linned af Silke; Bordtøiet var ved Hoffet i Regelen af Sølv. Vin begyndte ved de fornemmes Gjæstebud at blive mere og mere almindelig Drik.

Forfinelsen i Levemaade var dog ikke paa langt nær saaledes trængt igjennem, at der ikke ved Siden deraf, især i mere afsides liggende Egne, kunde være gammeldags Simpelhed i Sæder. Der omtales endnu Gulve strøede med Halm. Hos Lændermanden Brynjulf Jonsson paa Hvaal i Sogn, hos hvem Islænderen Torgils Skarde, en Frænde af Snorre Sturlasson, var i Besøg, blev der saaledes i Julen kun drukket Øl, først Nytaarsdag blev der skjænket Vin. De fleste drak sig drukne, og i Fuldskaben kom Gjæsterne i Slagsmaal. Torgils selv slog til en Mand i Laget med et stort sølvbeslaaet Drikkehorn, saa dette gik i Stykker, og Manden faldt om.

Endnu værre kunde det stundom gaa til. Da Torgils paa et senere Besøg i Norge opholdt sig i Nidaros hos sin Ven, Hirdmanden Eystein Hvite, kom han i Klammeri med selve Knut Jarl, der med en Del andre sad sammen og drak. Jarlen havde faaet noget i Hovedet, og i denne Tilstand tog han paa at udskjælde Snorre Sturlasson og de andre Islændere, som havde holdt med Hertug Skule; de var alle tilhobe daarlige Folk, sagde han. Det Skudsmaal vilde ikke Torgils lade sidde paa sine Frænder; han svarede, at de var alle Mænd, der bare manglede Jarletitelen for at kunne maale sig med Jarlen selv. Det ene Ord tog det andet; tilsidst sprang Jarlen op og greb en Øxe. Torgils drog Sværdet,

og det vilde være kommet til Sammenstød, om ikke de andre Gjæster havde lagt sig imellem. Næste Dag indbød dog Jarlen Torgils til sig; han kom, og begge var da tilsyneladende nokſaa gode Venner. Der sad dog i begge en Brod tilbage.

Noget senere kom en af Jarlsmændene i Klammeri med en kongelig Gjæst, og herunder gik denne til Haandgribeligheder. Gjæsten blev til Gjengjæld om Kvelden overfalden af Jarlsmændene, der mishandlede ham og førte ham til Jarlen. Denne lod ham slutte i Jern for saa næste Morgen at lade ham dræbe. Det fik Torgils vide, og i Spidsen for en Skare Kongsmænd stormede han mod Fængslet, sprængte Døren og førte Gjæsten med sig til Eystein Hvites Gaard. Da Jarlen fik høre derom, blev han overmaade vred. Han samlede sine Mænd — en stor Skare — og førte dem mod Eystein Hvites Gaard. Her havde Torgils forskandset sig saa godt, det lod sig gjøre, og da Jarlen kom, var han færdig til at modtage ham. „Er det dig, Torgils", spurgte Jarlen, „der har vovet at øve et saa stort Hærværk og med Vold fri en Mand, der selv har forskyldt sin Død?" Det fragik ikke Torgils, men mente, at hvad Gjæsten havde gjort, ikke var noget at tale om; men nu kunde Jarlen prøve, om Islænderne var slige Uslinger, som han hin Kveld havde sagt. Jarlen bød sine Mænd gaa paa; og Torgils bad ham bare komme, saa skulde han faa en Ufærd, saa at han længe skulde huske det. Med Angrebet gik det imidlertid seigt, thi Jarlens egne Mænd havde Frænder og Venner blandt Kongsmændene, og holdt alle af Eystein Hvite, som de derfor nødig vilde gjøre Fortræd. Flere søgte derfor at mægle Fred, men Jarlen var endnu saa rasende, at han vilde tænde Ild paa Gaarden, og Torgils gik frem med draget Sværd og med Trusel,

at det skulde Jarlen faa smage, hvis han traadte nærmere. Det kom dog ikke til Fiendtligheder, da Torgils lod sig overtale til at indanke Sagen for Kongen. Hvorledes dennes Dom kom til at lyde, er ikke kjendt, men den maa vistnok være faldet ud til Torgils Fordel, da det fortaltes, at Kongen var tilfreds med dennes Forhold.

I de offentlige Drikkestuer eller Skytningsstuer kunde det ogsaa gaa særdeles raat til. De fornemste Folk og især de kongelige Hirdmænd kunde, skjønt det udtrykkelig var forbudt, sidde der den hele udslagne Dag til langt paa Nat; ikke sjelden kom de i de vildeste Slagsmaal og kunde ynkelig tilrede hverandre. — Mest Ustyr vakte Besætningerne i de mange Borge, som reiste sig i Kong Haakons Tid. De maatte derfor have sine egne strenge Love, som de stod under. Manddrab straffedes med Døden; et større Tyveri ogsaa. Man har gjættet paa, at Mængden af disse Besætninger enten var Udlændinger eller Nordmænd, der havde flakket om udenlands som Leiesoldater og tilegnet sig disses Vildskab.

Maaske for at mildne Sæderne og adle Fornøielserne lod Kongen oversætte udenlandske Digte og Fortællinger, som da siden kunde oplæses ved Hoffet. Æventyrsagaer, der synes at stamme fra det 12te og 13de Aarhundrede og for de flestes Vedkommende var forfattede af Nordmænd, gjorde megen Lykke. Der var en Mængde af dem; saaledes Sagaerne om Ketil Høing, Orvar Odd og den smukkeste af alle, Sagaen om Frithjof den frøkne. Af andre Forlystelser brugtes Dands som var saa yndet, at paa Island selv Præster ikke kunde holde sig fra at deltage deri. Man dandsede især efter Viser, som blev sungne, navnlig Kjæmpeviser, men det kunde ogsaa være andre.

--- ---

Magnus Haakonsson Lagabøter.

Fred med Skotland. Islands fuldstændige Underkastelse.

Magnus Haakonsson var henved 25 Aar gammel, da han ved Faderens Død overtog Regjeringen. Han havde arvet hele sin Faders Retsindighed, men ikke hans Kraft. Han var en from Mand og en fredeligsindet Fyrste, og det var ham der for imod at fortsætte Ufreden med den skotske Konge, hvis der paa nogenlunde Vilkaar kunde opnaaes Fred. For det første var det rigtignok smaa Udsigter dertil, thi Kong Alexander tænkte paa intet mindre end Fred og følte sig saa stærk, at han kunde gaa angrebsvis tilværks. De norske var for svage til at gjøre ham nogen ordentlig Modstand; Kong Magnus paa Man underkastede sig, og Suderøerne kom i hans Magt.

I 1265 sendte Magnus Bisp *Gillebert* af Hamar og Kantsleren *Askatin* til Skotland for at tilbyde Fred og

Afstaaelse af Øerne Bute og Arran, imod at de øvrige Suderøer skulde forblive under Norges Herredømme; men Alexander vilde ikke nøies med mindre end alle Suderøer og afslog Tilbudet. Han nedstemte dog senere sine Fordringer og skikkede en Sendemand, Munken Reginald af Roxburg, der skulde foreslaa for Kong Magnus at afstaa Man og Suderøerne mod en passende Godtgjørelse i Penge. I Kongens Raad hævede der sig vistnok enkelte Stemmer mod at tage Guld for, hvad der skulde værges med Staal, men Magnus var for Fred, og hans Mening stod i Samklang med den synkende Folkeaand og blev med Lethed den seirende. I Perth i Skotland blev da det følgende Aar, 2 Juli 1266, sluttet Fred, saaledes at Magnus afstod Suderøerne og Man, medens Alexander forpligtede sig til aarlig til evige Tider at betale til den norske Konge 100 Mark Sterling og desuden i de nærmeste 4 Aar 4 000 Mark Sterling, der skulde udbetales med 1 000 Mark aarlig. — At Skotland saaledes maatte kjøbe de omtvistede Besiddelser, reddede vistnok Norges Ære, men Afstaaelsen, skjønt vistnok under de daværende Omstændigheder det fornuftigste, var dog et Brud med Folkets Fortid og det første Skridt paa den Vei, der førte nedover.

Afstaaelsen af Suderøerne var mere en Formindskelse af Kronens Glands end af Rigets Magt, og for den almindelige Forestilling maatte Tabet synes godtgjort ved Islands fuldstændige Underkastelse under Norge. Den østre Fjerding, som ikke havde villet underkaste sig Kong Haakon, hyldede i 1264 hans Søn, og paa hans Vegne styrede Gissur Torvaldsson Øen som Jarl, men hans Magt var ikke stor. De mægtige Høvdinger, der nok kunde bøie sig for Kongen, gjorde

det nødig for hans Jarl, og Magnus, som ikke havde Tillid til Gissur, skikkede oftere Sendemænd til Øen for at holde Øie med ham. Denne blev tilsidst kjed af det hele og besluttede at gaa i Kloster, men døde, forinden han fik iværksat sin Beslutning, 1268. Nogen Jarl blev ikke udnævnt i hans Sted; men Kongen overlod Øens Styre til de to Islændere Rafn Oddsson og Orm Ormsson; da den sidste druknede paa Overfarten fra Norge, blev det Rafn, som alene var Kongens Befalingsmand; men ogsaa hans Magt var liden, thi naar større Sager skulde drives igjennem, skede dette ved Sendemænd, som Kongen skikkede over.

Forhold til Sverige.

I Sverige var Birger Jarl død 1266, og hans ældste Søn Valdemar, Kong Magnus's Svoger, besteg Tronen. Men denne havde ikke med Faderens Magt ogsaa arvet hans store Egenskaber. Valdemar var letsindig og duede ikke til Hersker. Og dog var det netop en myndig Konge, Tiden trængte. I Sverige begyndte der nemlig at danne sig en Herrestand, der skyldte Kongedømmet sin Tilblivelse, men snart søgte at overskygge dette og bringe det i den samme Afhængighed, som den allerede havde bragt til menige Folk. Sammen med de fornemste Geistlige dannede den et Rigsraad, der delte Magten med Kongen eller tog den hele, hvis denne ikke havde Kraft og Indsigt til at holde det inden rette Skranker. Men Kraft og Klogskab manglede netop Valdemar, og den Skade, som Savnet deraf voldte, forhøiede end mere Spliden, der herskede i Kongeætten.

Valdemar havde nemlig 3 yngre Brødre, Magnus, Erik og Benedikt, og af disse var Erik misfornøiet med, at han

ikke havde faaet saa store Forleninger, som han troede, han havde Ret til, og Kongen havde ham mistænkt for at stræbe efter Magten. Heller ikke Magnus kunde han tro, og de store i Riget var lidet at lide paa. Valdemar mærkede nok, at Grunden vaklede under ham, og nærmede sig den norske Konge for hos ham at faa Bistand. Han havde allerede i 1268 havt en Sammenkomst med dem for at faa Grændsen mellem Riget bestemt. I 1272 havde han anmodet Kong Magnus om en ny, og denne reiste fra Bergen til Kongehelle, hvor de skulde træffes, men ventede i hele 14 Dage forgjæves paa sin letsindige Svoger, der var for optaget med Fornøielser til at kunne komme. Det afholdt ham dog ikke fra i det følgende Aar atter at bede den norske Konge om et Møde. Den godmodige Magnus var igjen villig, men bestemte Mødestedet til Sarpsborg, og herhen kom først Erik og siden hans Broder, Kong Valdemar, der blev modtagen med store Hædersbevisninger. Sammenkomsten faldt ogsaa godt ud; det lykkedes Magnus at forlige de stridende Brødre, og da de skiltes, gav den norske Konge sin Svoger herlige Gaver. Men Uenigheden mellem Brødrene varede ligefuldt ved, og ogsaa Magnus, der havde Titel af Hertug, reiste sig imod Kongen. Paa et Høvdingemøde 1274 søgte den yngste Broder, Benedikt, der var bestemt til Geistlig, at mægle Forlig og tilbød for Fredens Skyld at give Afkald paa hele sin Fædrenearv, men Brødrene vilde intet høre. Magnus undsagde endogsaa formelig Kongen, og baade han og Erik ilede til Danmark for at hverve Tropper, og nu skulde Sværdet skille Trætten. Med danske Tropper rykkede Brødrene ind i Sverige og slog Valdemars Hær, daarlig ordnet og daarlig ført, ved Hova paa Tiveden.

Kongen selv havde ikke været med i Slaget og blev først reven op af sin vante Sorgløshed, da en Flygtning fra Valpladsen, blodig og saaret, bragte ham Tidende om Nederlaget. Nu lod han alt i Stikken og flygtede over Hals og Hoved til Norge. Kort efter vovede han sig atter tilbage til Sverige, men blev overfalden og tagen til Fange, som han sorgløs som altid sad til Bords og i Ro og Mag gjorde sig tilgode.

Valdemar blev nu tvungen til at dele sit Rige med Magnus, der tog Kongenavn og gjorde Broderen Erik til Hertug. Men da denne døde, og Magnus kom i Strid med den danske Konge, troede Valdemar, at Tiden var kommet til atter at raade Riget alene, flygtede til Norge og bad sin Svoger om Hjælp. Den blev ham ogsaa lovet, og den norske Konge foretog store Rustninger ikke netop for strax at paaføre Magnus Krig, men for at kunne klappe paa Sværdet, hvis hans Mægling blev afvist. Imidlertid var Magnus formelig bleven valgt til Konge og havde ladet sig krone af Erkebispen.

Midtsommer 1276 drog en prægtig Flaade paa 260 Skibe fra Bergen til Gautelven. Kong Magnus styrede sin Faders Skib „Kristsuden", og ombord paa Flaaden træffer vi Norges berømteste Navne paa den Tid, saaledes Lændermændene Erling Alfsson paa Tornberg (nu Tanberg paa Ringerike) med sine Sønner Alf og Fin, Eilif af Naustdal, Audun Hugleiksson, Andres Plytt, Stallaren Olaf af Stein, Gaute i Tolga og Bjarne Erlingsson af Giske med flere. Den sidstnævnte tilhørte den Gren af Arnunge-Ætten, der kaldtes Bjarköy-Ætten, siden den ved Jon Arnessons Giftermaal med Tore Hunds Sønnedatter, havde

erhvervet sig Bjarköy. Bjarne var gift med Magrete, eneste Datter af Arnungen Nikolas Paalsson paa Giske, den sidste mandlige Ætling i lige nedstigende Linie af den ældgamle Giske-Æt, og ved dette Ægteskab forenedes begge Linier af Arnunge-Ætten, baade den, som bar sit Navn af Bjarköy og den, som nævntes efter Giske.

Kong Valdemar var allerede indtruffet i Kongehelle, da den norske Konge kom; indtruffet var ogsaa Sendemænd fra Erik Glipping i Danmark, der, da han, som nævnt, var kommen i Strid med Magnus Birgersson, sluttede sig til hans Broder, hvis Sag hans Sendemænd skulde tale. Dagen efter den norske Konges Komme til Mødestedet indtraf ogsaa Magnus Birgersson med Følge. Sammenkomsten mellem Kongerne fandt Sted paa Ridingaberg. Magnus søgte at mægle mellem de stridende Parter, som ogsaa samtykkede i, at Tvisten skulde paadømmes af de gjæveste Mænd af begges Tilhængere. Hver af Brødrene opnævnte 8 Mænd til Dommere, der under Kong Magnus's Forsæde skulde fælde Kjendelse i Striden.

De af Magnus Birgersson opnævnte Mænd tilbød Valdemar en Del af Riget; men denne vilde ikke høre om mindre end det hele og blev heri støttet af sin Svoger, som erklærede, at han aldeles ikke kunde indlade sig paa noget andet Forslag end Tilbagegivelsen af det hele Rige, der uretfærdig var Valdemar frataget. Da ingen af Parterne vilde give efter, blev Mødet hævet uden at have udrettet det allermindste. Krig vilde dog den fredelskende Magnus ikke føre for sin Svogers Skyld, og denne tyede derfor til Danmark for der at faa, hvad han i Norge blev nægtet. Han blev heller ikke skuffet; Hjælp fik han, men Lykken blev ham ogsaa denne

Gang utro. Hans Hær, som havde gjort Indfald i Sverige, blev slaaet og maatte trække sig ud af Landet.

Valdemar forligtes senere med sin Broder og levede mange Aar derefter, men kom aldrig mere til at bære Sveriges Krone.

Magnus Birgersson, som nu var i uomtvistet Besiddelse af Sveriges Trone, nærede naturligvis ikke videre velvillige Følelser for den norske Konge, der saa afgjort havde taget Broderens Parti; men foretage sig noget mod ham, kunde han ikke, da Forholdene i hans eget Land gav ham mere end nok at tænke paa. En saa dygtig og myndig Konge som Magnus, der baade kunde og vilde styre, maatte nemlig være de store i Riget en Torn i Øiet.

Det hed sig, at de var misfornøiede med den Gunst, som Magnus viste fremmede, og saa heri Begyndelsen til en Indskrænkning i deres Magt. Flere af Folkungernes mægtige Æt gjorde Oprør, og Kongen, der følte sig for svag til at sætte haardt mod haardt, maatte gjøre gode Miner til slet Spil, skjule sin Harme og opsætte sin Hævn. Den rammede desuagtet hans Fiender lige sikkert, thi da de havde ladet sig lokke til at indfinde sig ved et Gjæstebud hos Kongen, lod han dem gribe, henrettede flere og inddrog de øvriges Godser.

Som Magnus Haakonssons Giftermaal med Erik Plogpennings Datter havde indviklet ham i Vanskelighed med Sverige, gjorde det ogsaa Forholdet til Danmark spændt og truende. Dronning Ingebjørgs Arv blev nemlig ikke udbetalt, og Kong Magnus's Krav derpaa afvistes af den danske Konge med tomme Udflugter. Andre Ting stødte ogsaa til og øgede Spændingen. Forholdet holdt dog, som det lader

til, medens Kong Magnus levede, men brast under hans Eftermand, og indviklede Broderfolkene i en ligesaa langvarig som ødelæggende Ufred.

De nordtyske Handelsstæder.

Under Kong Magnus vandt ogsaa de nordtyske Handelsstæder det første Skridt frem mod den Magtfylde, som de senere kom til at indtage. Udviklingen havde ført det med sig, at Høvdingerne i Norge ikke som før drog udenlands som Kjøbmænd; de var løftet op eller rettere sunket ned til at være en Hofadel, der solede sig i Tronens Glands og saa paa Haandværk og Handel som noget, der laa under deres Værdighed. Og hvad de lod ligge, optog de driftige tyske Borgere, hvis Næringsvid altid forstod at bore sig ind, hvor den mindste Sprække aabnede sig. De store tog dem under Armene, thi de fremmede Kjøbmænd, der begyndte at overvintre i Bergen, skaffede dem betydelig Fordel ved at leie deres Huse, som var meget store og gjerne laa bekvemt for Handel. Kjøbmændene vilde imidlertid udvide sine Rettigheder og Friheder og stormede ind paa Magnus med Bønner om Fritagelse for enkelte Byrder, der faldt dem trykkende. Ved et Frihedsbrev af 18de Juli 1278 — som Aaret efter gjentoges for Bremens Borgere — fik de tyske Kræmmere ogsaa sin Bøn opfyldt; de fritoges for at holde Nattevagt i Stæderne, medmindre de leiede Huse paa mindst et halvt Aar. Fritagne blev de ogsaa for at deltage i Skibes Optrækning, undtagen naar disse var meget store, ligesom de tillodes fra 15 Mai til 15 August at opkjøbe paa Havnen og Gaderne alle Slags Smaavarer samt mindre Partier af Huder og Smør. For

maatte Handelen deraf kun foregaa i Huse og paa Torvet. Kjøbmændene tillodes endvidere at sælge sine Varer, til hvem de vilde, naar 3 Dage var forløbne efter Varernes Anmeldelse. Skibbrudne var den Tid udsatte for megen Overlast; ved Frihedsbrevet sikredes Tyskerne, som led Skibbrud, hvad de kunde redde af sit Gods, og skulde til Bjergningen deraf tillades, mod Godtgjørelse, at tilkalde Hjælp fra den Skibrede, hvor de strandede. — De maatte heller ikke fængsles, naar de stillede Borgen og mødte for Retten, med mindre deres Forbrydelse var af særdeles grov Art.

Skjønt Indrømmelserne, som var gjorte, ikke just var saa særdeles store eller urimelige — Tyskerne fandt dem meget for smaa — saa var der dog lagt Grunden til en Undtagelses-Lovgivning for de fremmede, som disse senere byggede videre paa.

Kong Magnus som Lovgiver.

Den gamle Lovgivning med sin Inddeling i 4 Lagdømmer: Frostatingslag, Gulatingslag, Eidsivatingslag og Borgartingslag, var ikke længere tidsmæssig; den var et Klædebon, som Folket var vokset fra. Folket var, siden den kom istand, blevet i mange Maader et andet, en anden ogsaa Kongemagten og ligesaa Kirkens Forhold til Staten. Det var nødvendigt at lade Lovgivningen holde Skridt med Udviklingen, og det var dette Arbeide, som Haakon Haakonsson havde begyndt, og som hans Søn skulde gjennemføre. At slæbe paa 4 forskjellige Lovgivninger for et og samme Land kunde der ikke være Tale om; med Folkets Fuldmagt omarbeidede og sammensmeltede Magnus dem til en eneste Lovgivning, som i Aarene 1273—76 blev vedtagen som gjældende for det hele Rige. De fire gamle Lagting bibeholdtes og skulde hvert Aar træde sammen d. 17 Juni. De dannedes som før af Nævndemænd, hvis Valg overdroges Lændermændene og de Kongelige Sysselmænd. Af Nævndemændene [illegible]

Denne nye Landslov gjorde indgribende Forandringer i, hvad der hidtil havde været gjældende. Den gav Kongens Magtomraade en stor Udvidelse. Den dømmende Myndighed i civile Sager blev tillagt Kongen, som udøvede den gjennem Lagmanden. Folkets Andel i Dommermyndigheden var tilsyneladende noget, men i Virkeligheden omtrentlig jævngodt med intet. Mere havde den at sige i kriminelle Sager, der afgjordes efter Sysselmandens Foranstaltning og under hans Ledelse af 12 Mænd; men Kongen havde dog ogsaa der en endelig Afgjørelse, da Dommen maatte bekræftes af ham, ligesom han ogsaa tilkjendte sig Benaadningsret. Den lovgivende Myndighed gik ogsaa i Virkeligheden over i Kongens Hænder, der kunde paa egen Haand i den nye Lov foretage mindre Ændringer; virkelig store kunde ikke foretages; den nye Lov skulde, i det væsentlige uforandret staa ved til evige Tider.

I Straffelovgivningen blev Blodhævn forbudt; Drab kunde vistnok affones med Bøder, men disse skulde blot betales af Drabsmanden til den dræbtes Arving og ikke som før udredes og modtages af begges Frænder. Straffene for andre Forbrydelser blev nøiagtigere bestemte og for Tyveri betydelig formildet, hvad der var et Fremskridt, thi denne Forseelse var før belagt med en meningsløs streng Straf.

Arvelovgivningen undergik blandt andet den Forandring, at Datter ogsaa ved Siden af Sønnen fik Arv, dog kun halv Lod mod denne.

Den nye Landslov traf ogsaa Bestemmelser om Rigsarvefølgen efter de Grundsætninger, som i den sidste Tid havde gjort sig gjældende. Den ægte Fødsel og mandlig Arvefølge blev fastholdt. Kun, naar der ingen ægtefødt Ar-

ving fandtes paa Mandssiden, var en Konges uægte Søn berettiget til Tronen og derefter ægte Søn af ægtefødt Datter og saa fremdeles; dog var Kvinder udelukkede fra Tronen. Fandtes ingen Arving, skulde Kongen vælges af en Forsamling, bestaaende af de fornemste verdslige og geistlige Herrer samt 12 af de viseste Bønder i hvert Bispedømme, udnævnte af Biskopen i Forening med Kongens Sysselmænd. I Tilfælde af Meningsforskjel skulde Erkebispen og Biskoperne ved Valget have afgjørende Stemmer.

Da den nye Landslov ikke i alle Stykker kunde passe for Kjøbstæderne, lod Magnus udarbeide særegne Bylove for de større Stæder og fik disse vedtagne. Hver af de større Byer skulde have et eget Lagting med samme Indretning som Landslagtingene og med en Lagmand i Spidsen. Lagtinget sammentraadte en Gang aarlig og sammensattes af Byens Raadmænd, der var selvskrevne, samt visse Nævndermænd, som udnævntes af Kongens Sysselmænd i Forening med Byens Gjaldkere eller Forstander.*)

Allerede fra gammel Tid havde Kongens Hird sine Love, der fastsatte dens Pligter og Rettigheder samt foreskrev Skikkene ved Hoffet. Disse Love, den saakaldte Hirdskraa, blev af Magnus forbedrede og udvidede. Hans Hirdskraa omhandler først Bestemmelserne ved en Konges Antagelse, derpaa Skikkene ved en Udnævnelse af en Hertug eller Jarl, fastsætter deres Pligter og Rettigheder og foreskriver saa, hvorledes Hirden selv skulde være indrettet.

Høiest i Værdighed inden denne stod Lændermændene, der var Kongens første Raadgivere, udnævnte af ham, og som i Forlening havde 15 Marks Veitsle samt Ret til at holde 40 Huskarle. Lige Lændermændene i Rang og

*) tilføies: 12 Raadmænd og 12 Nævndermænd dannede Lagretten. —

Ret var Kantsleren; han var som oftest en Geistlig og havde at forvare Kongens Segl, udfærdige hans Breve og have Tilsyn med Registrene over hans Eiendomme. Næst Kantsleren var Stallaren, der i Hirdstævne skulde tale paa Kongens Vegne og tillige ogsaa være Hirdens Ordfører. Naar Kongen var paa Reiser, var det ham, det paalaa at sørge for, at Rideskydsen kom tilstede og tilbørlig blev skiftet. Efter ham kom Mærkesmanden, der bar Kongens Mærke og ligesom Stallaren indehavde Lændermands Ret. Derpaa fulgte i Værdighed Skutilsvendene, som skulde holde Vagt hos Kongen, følge ham ved høitidelige Leiligheder og tjene ved hans Bord. Mellem dem valgte Kongen igjen Drotseten og Skjænkeren, der skulde tilse Opvartningen ved Bordet. De nævnte Klasser kaldtes ogsaa med et Navn Hirdstyrere, fordi de var Anførere for Hirden.

Hirdmændene paahvilede det at følge Kongen paa hans Vandringer og holde Vagt i hans Gaard. De udnævntes af Kongen, dog først efter Raadførsel med de ældre Hirdmænd. De maatte være Mænd af ulastelig Opførsel og skulde ved sin Optagelse aflægge en høitidelig Troskabsed. Lavere i Værdighed var Gjæsterne, Kongens Speidere og Ærendssvendene samt de, der skulde besørge de ydre Vagter. Kjertesvendene, for det meste unge Mænd af fornem Byrd, skulde ved høitidelige Leiligheder holde brændende Kjerter for Kongen og store Høvdinger, og ogsaa ellers følge og opvarte sin Herre.

1277 tillagde Magnus Lændermændene og Skutilsvendene Benævnelsen Herre, og de første desuden Værdighedsnavnet Baron, medens de sidste skulde kaldes Riddere.

Møder i Tunsberg og i Bergen.

I Begyndelsen af 1273 havde Magnus et Møde i Tunsberg, hvortil alle Lændermænd, Stallarer, Lagmænd og Sysselmænd fra Viken og Oplandene indfandt sig. Her blev det med Hensyn til Lændermændenes og Sysselmændenes Forpligtelser mod Kronen vedtaget for Viken og Oplandene:

I Krigstilfælde skulde Lændermænd eller saadanne, der havde Indtægter af Kronens Gods (Veitsler) for hver 15 Marks Veitsler holde til Kongens Tjeneste 5 væbnede Mænd i 3 Maaneder og forholdsvis flere, naar Veitslen var større. Ligeledes skulde Sysselmænd i Viken tjene Kongen med 6 Mand af hver Skibrede i samme Tidsrum. For Oplandene samt Haddingjadal og Valdres skulde Sysselmændene stille i det hele 127 Mand, fordelte paa de enkelte Fylker. Dette Mandskab skulde i de 3 Maaneder holdes paa Udrederens egen Kostning og med Vaaben som Hirdmænd, Gjæster og Kjertesvende. — Sysselmændene skulde ved Modtagelsen af sit Sysselbrev (Bestalling) afgive en skriftlig Forsikring om en tro og samvittighedsfuld Embedsførelse.

Der blev ogsaa truffet forskjellige Bestemmelser om Forbrydere, saaledes til hvilke Borge Drabsmænd skulde hensættes, naar de ikke dømtes til Døden — en Bestemmelse, som viser, at man nu i Modsætning til tidligere kunde sikre Samfundet uden altid at behøve at ilægge de grusommere Straffe. Tilslut fastsattes Tiden, naar Ledingskatten skulde ydes.

Sommeren samme Aar (1273) sammentraadte et stort Rigsmøde i Bergen, hvor ogsaa Erkebispen og Biskoperne mødte, og hvor Magnus lod sin ældste Søn, Erik, udnævne til Konge og den yngre, Haakon, til Hertug. Her blev ogsaa Beslutningerne fra Mødet i Tunsberg forelagte Læn-

dermændene og Sysselmændene nordenfjelds og vedtagne af disse med de Forandringer, som Forholdene i disse Landsdele gjorde nødvendige. — Paa denne Maade sattes Kongen istand til i Tilfælde af Krig at opbyde en temmelig stor, velvæbnet Styrke, som kunde bringes paa Benene med en ganske anden Lethed end den almindelige Ledingshær. Norge havde saaledes, kan man sige, faaet en staaende Hær.

Ogsaa til Island strakte Kong Magnus's lovgivende Virksomhed sig. Den gamle Fristats Lovgivning fandt Kongen ikke passende længere nu, da Øen var kommet under den norske Krone. Allerede i 1265 gjorde Magnus Forsøg paa at bringe Islands Love i Overenstemmelse med Moderlandets. Men dengang glap det, og Forsøget blev ikke gjenoptaget før i 1271, da Kongen sendte Sagaskriveren Sturla Tordsson, og en anden anseet Islænder, Torvard Torarinsson, tilligemed sin Hirdmand, Eindride Bøggul, til Island med den for Øen tillæmpede norske Lovbog. At foreslaa denne vedtaget var et Brud paa det kongelige Løfte i 1262, at Øen skulde faa beholde sine egne Love, og at vedtage den var at tilintetgjøre den sidste Rest af Frihed og Selvstændighed, som Island i sin gamle Forfatning endnu besad. Alligevel blev Lovbogen indført, ganske vist ikke med et Slag og heller ikke uden Modstand; men det væsentlige, som vedrørte Statsforfatningen, vedtoges dog strax, og ogsaa det øvrige trængte inden ret lang Tid igjennem.

Forhandlinger om Geistlighedens Rettigheder.

Magnus's Lovgivning aabenbarede den Seier, som Kronen havde vundet i sin lange Strid med Høvdingemagten. Den Tillid, hvormed denne tidligere var omfattet af den

menige Mand, overførtes nu paa Kongen, tilligemed Størstedelen af den Magt, Folket før havde siddet inde med. Magt føler nemlig et sovende Folk ikke Trang til og sætter heller ikke Pris derpaa; det vil have Ro, og den var det, Kongedømmet, men ikke Høvdingerne skjænkede. Dog ikke alle sov. Geistligheden, der var en Stormagt i Tiden, var lys vaagen, og den var langt mere opsat paa at udvide sin Frihed og Rettigheder end at faa dem beskaarne. Under en blid og from Konge, der var Kirken hengiven, mente Geistligheden at kunne vinde den Magt, som den eiede i de andre Europas Lande, men bittert savnede i Norge. Den havde siden 1267 et Overhoved i Erkebiskop Jon Raude, der havde Villie og heller ikke manglede Kraft til at vove en Dyst for Kirkens Frihed og Ret. Allerede i sit første Embedsaar forbød han Kongen at røre ved de kirkelige Love, og det Udkast til en Kristenret, som Magnus havde gjort blev udenvidere forkastet af Erkebispen, der fandt det stridende mod den kanoniske Ret, (Paveloven eller Guds Lov, som man kaldte den). Paa Rigsmødet i Bergen 1273 nøiede han sig ikke med at modsætte sig Lovændringer, der kunde indskrænke Kirkens tidligere Rettigheder, men nedlagde ogsaa Paastand paa den Magt, som var den indrømmet af Magnus Erlingsson. Men at gaa ind derpaa var at opgive Kronens Uafhængighed, og det vilde Magnus, der havde Tidens høie Forestillinger om Kongemagten, aldeles ikke gjøre, og Paastanden var vel heller ikke fuldt Alvor af Erkebispen, saa denne stod ikke stivt derpaa. Da ogsaa Magnus gjerne vilde vise sig eftergivende, hvor han kunde, kom man ved gjensidige Indrømmelser til Enighed; en Overenskomst blev 1 August afsluttet, beseglet af Kongen og de forsamlede

verdslige og geistlige Herrer og stadfæstet af Paven, Gregorius den 10de. Denne tilføiede dog et Par Bestemmelser, der var i Kirkens Interesse, dem vilde ikke Magnus antage, og Overenskomsten var dermed ophævet.

Paa Island havde Bispen i Skaalholt, Arne, der i Syn og Sind lignede Jon, søgt at gjennemføre de kirkelige Grundsætninger, men saa kraftig og uforfærdet han end var, kunde han ikke bryde Høvdingernes Modstand, og da der kom Klager over ham til Magnus, erklærede denne den Kristenret, Bispen vilde indføre paa Øen, som ugyldig, indtil den fik kongelig Stadfæstelse.

Aar gik nu hen, inden Kirkens og Kronens mellemværende blev opgjort. Endelig blev dog Overenskomsten af 1ste August 1273 paa en Sammenkomst i Tunsberg 1277 atter tagen under Overveielse og vedtagen fra begge Sider, dog uden de pavelige Tillægsbestemmelser og med enkelte Smaaændringer forresten.

Overenskomsten ophævede Kirkens Fordring paa Overhøihed over Kongedømmet og Ret til at vælge Konge, naar der fandtes lovlig Arving; kun i Mangel af en saadan skulde de første og bedste Stemmer ved Valget forbeholdes Erkebispen og Biskoperne. Til Gjengjæld fik Kirken uindskrænket Dommerret i alle Trætter mellem geistlige indbyrdes eller mellem geistlige og læge og i alle kirkelige Sager; og dertil regnedes ogsaa saadanne, som angik Mened, Aager, Utugt o. s. v. Kirken fik fremdeles Retten til at beskikke Præster ved Landets samtlige Kirker, og vælge Biskoper og Abbeder uden nogensomhelst Indblanding fra Kongens Side. Geistligheden fritoges ganske for Leding og Ledingskat. Erkebispen skulde have 100 Mand fri for

al kongelig Tjeneste, og af disse skulde atter Skutilsvendene nyde samme Frihed for to af sine Folk og de øvrige for en. Biskopen skulde have samme Frihed for 40 Mand og Sognepræster for to tilligemed en Tjenestekarl. I Tvistigheder mellem Erkebispens Mænd enten i hans Gaard eller paa hans Skibe skulde denne selv dømme og tage Bøderne, som kunde falde; kun i Tilfælde af Drab og Lemlæstelse tilkom de Kongen. Paa andre Steder kunde den forurettede have Valget mellem Erkebispen og Kongen som Dommer, og disse delte da Bøderne. — Dette var Hovedbestemmelserne i Overenskomsten, som gav Kirken den længe attraaede „Frihed" og Uafhængighed af Staten.

Aaret var ikke omme, førend Magnus til de Rettigheder, Geistligheden havde faaet, føiede nye Indrømmelser; dog da disse ikke ændrede Grundforholdet mellem Kirke og Stat og kun vedkom mindre vigtige Ting, skal de ikke nærmere omhandles.

Paa Overenskomsten i Tunsberg som Grundlag udarbeidede Erkebispen en Kristenret og berammede til Sommeren 1280 et kirkeligt Landsmøde i Bergen for at skaffe den Lovskraft. Paa samme Møde agtede Kongen at lade sin Søn Erik krone og fastsatte Kroningsdagen. Denne skulde dog den fromme Konge ikke komme til at opleve.

Magnus Haakonssons Død.

Kong Magnus var ingen stærk og blev heller ingen gammel Mand. Hans sidste Aar var gjennemfuret af Bekymringer; thi de nye Ordninger, navnlig de, som vedkom Geistligheden, gav Anledning til mange Tvistemaal, som Kongen tog sig nær af. Han led derunder. Af nogle Ytrin-

ger af ham, der er os opbevarede, kan vi faa et Indtryk af, hvor tung Kronens Byrde faldt ham i hans sidste Dage. Ikke længe før sin Død, som han sad imellem nogle faa Venner i et Herberge, ytrede han, at Livet var fuldt af mangehaande Tryk og mangeslags Sorger og Gjenvordigheder; de var lykkelige, som fik dø. Hans Venner, der kun tænkte paa hans ydre Ro og Lykke, undredes over denne Udtalelse og spurgte, hvad han mente dermed. Da sagde han: „Det kan gjerne være, at I synes, at jeg har havt liden Møie og faa Gjenvordigheder at kjæmpe med i min Regjering; men jeg finder, at Møien er mangfoldig og stor; thi ikke nok med, at det altid er forbundet med Vanskelighed og Ansvar at styre et stort Rige, forekommer det mig dobbelt svært at afgjøre Tvistemaalene mellem Geistlige og Lægmænd uden at gjøre store Misgreb.“ De andre mente, at det dog vel ikke faldt ham saa vanskelig. „Jo“, svarede han, „Vanskeligheden tykkes mig saa stor, at jeg priser de døde fremfor de levende. Naar dette Hoved“, tilføiede han og strøg sig om Panden, „har ligget under Jorden i tre Aar, da skal I nok faa se, hvad jeg har havt at staa i.“ Den Ro, han stundede efter, blev ham ogsaa tildel. I Begyndelsen af Mai 1280 blev han dengang henved 42 Aar gammel kastet paa Sygeleiet; men alligevel skrev han, skjønt heftig angrebet, den 6te Mai til sin Ven, den engelske Konge Edvard, med hvis Fader, Henrik III, han havde afsluttet en Overenskomst til gjensidig Sikring af begge Landes skibbrudne. I Skrivelsen anbefalede han Kongen sine to unge Sønner. Det var rimeligvis hans sidste Brev, thi allerede 3die Dagen efter var han død. Ved St. Olafs Franciscaner-Kloster i Bergen ligger den fromme Konge begraven.

Erik Præstehaders Segl.

Magnus Lagabøters Segl.

Han efterlod sig 2 Sønner, Erik, født 1268 og Haakon, født 1270; den tredie og ældste, Olaf, var død som Barn mange Aar før sin Fader.

Magnus, der af sin Virksomhed som Lovgiver fik Tilnavnet Lagabøter (Lovforbedrer), var en Mand, der fortjente og eiede sit Folks Kjærlighed. Han besad en levende Retskaffenhedsfølelse, var samvittighedsfuld og i ualmindelig Grad god og mild. Han viste stor Omhu for sit Folk. Hyppig saaes han paa Reiser omkring i Landet, og altid var hans Hjerte og Haand aaben for Fattigdom og Nød. Gudsfrygt prægede hans Liv, og han lagde den for Dagen paa den Maade, som den Tids fromme Mænd pleiede. Han var, som vi har seet, en Ven af Geistligheden, han byggede Kirker og betænkte Klostre og var særlig rundhaandet, naar det gjaldt saadanne Formaal. Kronens Magtfuldkommenhed havde han høie Forestillinger om, og dens Glands laa ham paa Hjerte; han optraadte derfor ved høitidelige Leiligheder med stor Pragt. Blid af Karakter var Strid ham imod; han elskede Freden ligetil Svaghed; men de Feilgreb, han under Indflydelse af denne Tilbøielighed kunde gjøre sig skyldig i, blev dog ikke skjæbnesvangre for Riget. Landet var i Agt og Magt under ham, og Folket følte sig lykkelig. Længe efter saa det derfor tilbage paa hans Tid med smerteligt Savn og kaldte ham, som havde været dens første Mand, med Tilnavnet „den gode".

Sturla Tordsson.

Vi har allerede flere Gange nævnt Sagaskriveren og Skalden, Sturla Tordsson, den navnkundige Fortsætter af Snorres berømte Værk. Her maa vi omtale ham lidt nærmere. Sturla var en Brodersøn af Snorre Sturlasson og

havde i sin Ungdom opholdt sig meget hos sin Farbroder. I hans Hus havde han sikkerlig faaet Sands for videnskabelig Stræben og Lyst til videnskabelig Syssel. Men som Farbroderen var han ingen Stuelærd; ogsaa han deltog med Iver i det offentlige Liv og kastede sig ind i Partikampenes Hvirvel. Skjønt han som de øvrige Høvdinger paa Øen kjæmpede for egen Magt, var han dog mere kræsen med Midlerne til Opnaaelse deraf, end de; han holdt paa sit Fædrelands Selvstændighed, uagtet han ganske vist mere vilde have fremmet sine egne Formaal ved at slutte sig til den norske Konge og hans Parti paa Øen. Da Rafn Oddsson (se Side 247) begyndte at komme til Magten, søgte han dog at nærme sig denne, og Rafn ægtede hans Datter. Venskabet var dog ikke af lang Varighed. Sturlas Søn Snorre, en ren Vildstyring, lagde sig ud med sin Svoger. Senere, da Sønnen følte sig fornærmet af Svogeren og besluttede at overfalde denne, lod Sturla sig overtale til at følge; dog dette blev hans Fordærvelse, thi Toget mislykkedes, og han selv blev bragt i en saadan Knibe, at han maatte forpligte sig til at forlade Øen. Han tog sig da til Norge. Forholdene her var ham ikke gunstige. Han havde aldrig været den norske Konges Ven, og denne kunde derfor heller ikke have synderlig tilovers for ham, og hvad han havde hørt om ham af hans Fiende Rafn, skulde just ikke stemme Haakon til hans Fordel. Haakon den gamle var, da Sturla i 1263 kom til Norge, fraværende paa sit skotske Tog, og Sturla var saaledes henvist til hans Søn Magnus, der opholdt sig i Bergen, den samme By, hvor ogsaa den landflygtige Sturla landede. Han tog ind til den mægtige Lændermand Gaut paa Mel, der altid havde været Sturlun-

gernes Ven og Beskytter, og som heller ikke denne Gang svigtede sin Fortid. Ikke blot forsynede han Flygtningen med alt nødvendigt, men gik ogsaa til Kongen for at tale hans Sag. Magnus viste sig dog alt andet end venlig stemt mod den islandske Uafhængighedsmand, tilsagde ham dog Livet, og næste Gang, da Gaut henvendte sig til Magnus for ham, opnaaede han ogsaa, at Sturla fik en Plads ombord paa Kongens Skib, da denne skulde drage sydover. Men Magnus var fremdeles vred. Da han tilligemed Dronningen kom ombord, og Sturla bukkede for ham og ønskede ham velkommen, gik Kongen ham forbi uden at værdige ham et eneste Ord. Om Kvælden blev Sturla, som var i Stavnen, opfordret til at fortælle noget morsomt. Han var villig og fortalte Sagaen om Troldkvinden Huld og fortalte slig, at alle trængte sig om ham for ikke at gaa glip af et eneste Ord. Dronningen lægger Mærke til Trængslen og spørger om Aarsagen. Den siges og paa en saadan Maade, at Dronningen faar Interesse for den udmærkede Fortæller. Kongen beder hende ikke at agte paa dette, men lægge sig til at sove. Hun svarer: „Jeg tror bestemt, at denne Islænder er en brav Mand og slet ikke saa brødefuld, som man har skildret ham.“ Hertil taug Kongen. Den følgende Dag lod han dog bringe Sturla Mad fra sit eget Bord, og Dronningen lod ham efter Maaltidet bede at komme til hende for at fortælle Eventyret. Han gik strax agter, og hans Hilsen besvaredes af Kongen stivt, men af Dronningen meget venlig og belevent. Hun bad ham at fortælle, og han begyndte. Han holdt længe paa, men for Tilhørerne ikke for længe, og da han var færdig, takkede baade Dronningen og mange andre ham og ytrede, at han maatte være en vis og forfaren Mand. Kongen sagde

intet, men smilte dog nu, og det fandt Sturla var et godt Tegn, der gav ham Mod til at spørge, om han vilde høre to Kvæder, han havde digtet, det ene om ham, det andet om hans Fader. „Lad ham kvæde“, skyndte Dronningen sig med at sige, „thi han skal jo være en saadan ypperlig Skald; Kvædet maa derfor vist være udmærket.“ Kongen tillod ham da at kvæde det, han havde digtet om ham selv. Sturla kvad. Da han var færdig, sagde Dronningen: „Jeg synes, at dette Kvæde er godt digtet.“ „Men kan du da virkelig opfatte Meningen?“ spurgte Kongen. „Jeg vilde gjerne, at I skulde tro det, Herre“, sagde Dronningen halvt undvigende. „Ja, det vidste jeg før, at Sturla var god til at digte“, sagde Kongen. Sturla gik atter tilbage til sit Rum, men om Kvælden lod Kongen ham kalde. Da han kom, tog Magnus et stort Sølvbæger, fuldt af Vin, drak lidt deraf og gav det derpaa til Sturla med de Ord: „Vin skal man til Ven drikke“. „Gud være lovet, at det nu er saaledes“, sagde Sturla. Kongen bad ham da at fremføre Kvadet om hans Fader, og Sturla gjorde, som han bad. Kvadet, et af de ypperste i sit Slags, som den gamle Literatur har at opvise, vandt meget Bifald, og Kongen udbrød begeistret: „Jeg tror bestemt, at du kvæder bedre end selve Paven.“ Nu var Isen brudt; Kongen indlod sig med Skalden, som ogsaa fortalte, hvorfor han havde maattet forlade Island og drage til Norge og endte: „Jeg ved, Herre, at jeg har været sværtet og løiet paa hos eders Fader og eder selv af mine Uvenner; nu trænger jeg som alle andre til Guds Miskund og eders Hjælp, og jeg anbefaler saaledes ganske min Sag til eders Naade.“ Kongen sagde venlig: „Nu har jeg hørt dine Kvad, Sturla, og mener, at du er en ypperlig Skald; det vil jeg nu lønne,

idet jeg byder dig at være hos mig i al Fred og Venskabelighed; naar min Fader kommer hjem, faar du afgjøre dit udestaaende med ham, men jeg skal lægge et godt Ord ind for dig." — Magnus fattede snart stor Godhed for Sturla, raadførte sig ofte med ham og overdrog ham ved Tidenden om sin Faders Død at skrive hans Saga. I Vintrene 1263—64 og 1264—65 udførte han Arbeidet, der fortjener stor Ros for sin Nøiagtighed, livlige Fremstilling, simple og klare Sprog. Senere skrev han ogsaa Kong Magnus's Saga, som dog paa enkelte Brudstykker nær er gaaet tabt. Som Lagmand paa Island arbeidede han ivrig for Indførelsen af den islandske Lovbog. Sine sidste Dage tilbragte han, efter at have nedlagt sit Lagmandsembede, paa sin Gaard Fagrey i Breidafjorden, og her døde han i sit 70de Aar den 30te Juli 1284.

Erik Magnusson.

Eriks Kroning. Strid med Geistligheden.

Ved Magnus Haakonssons Død var hans ældste Søn, Erik, endnu ikke 12 Aar gammel, og den yngre, Hertug Haakon, blot 10 Aar. Efter gammel Vedtægt overtog Rigets Lændermænd Regjeringen, men den egentlige Styrer var Enkedronningen, der synes at have været en Kvinde baade med Kløgt i Panden og Ben i Næsen. Blandt Lændermændene maa mærkes den fornævnte Bjarne Erlingsson (se S. 249) Audun Hugleiksson, ogsaa tidligere nævnt, som var i Slægt med Kongen, og hvis Hovedgaard var Hegranæs i Jølster i Søndfjord, Erling Alfsson af Tornberg, Andres Plytt, begge allerede nævnte. Gaute af Tolga (Talgø i Ryfylke), Hallkel, Søn af Agmund Krøkedans, Jon Brynjulfsson, Tore Haakonsson, den forrige Kantsler og den nye, Bjarne Lodinsson. Disse var ligesom Enkedronnin-

gen ingenlunde velvillig stemte for Geistligheden, men fandt endnu ikke Leiligheden kommen til at aabenbare sit Sindelag. Den unge Konge skulde nemlig krones, saa maatte man jo holde sig til Vens med Geistligheden, der paa sin Side vilde nytte Leiligheden til at faa stadfæstet de Friheder, som den havde vundet under Magnus. Det berammede kirkelige Landsmøde sammentraadte i Bergen i Juni 1280. St. Hansdag skulde Kroningen efter Bestemmelsen foregaa, men udsattes en Uge da Erkebispen og Lændermændene (Baronerne) ikke kunde blive enige om Kroningseden. Erkebispen vilde, den skulde sikre Geistligheden dens Rettigheder og aabne Adgang til at vinde nye; dette modsatte Lændermændene sig, men gav dog tilsidst efter, og Kroningen gik for sig. Men Eden, som aflagdes, lød: „Jeg sværger og lover for Herrens og hans Helgenes Aasyn at overholde Fred og Ret for Guds Kirke og det mig undergivne Folk, at vise Biskoperne og Geistligheden den tilbørlige Ære efter min Skyldighed og den Forstand, Gud har skjænket mig, og ukrænket lade Kirkerne beholde, hvad Kongerne har givet dem efter den Overenskomst, som bestaar mellem Kirken og Riget, at afskaffe fordærvelige Love og vrange Sædvaner, især de, som strider mod den hellige Kirkes Frihed og at give bedre Love, saavidt jeg med mine tro Mænds Raad formaar.“

Men da Lændermændene og Enkedronningen havde naaet, hvad de vilde, var det forbi med deres Eftergivenhed. Da Erkebispen saaledes opfordrede dem til at ophæve de Lovbestemmelser, der stred mod den Skattefrihed, som Kirke og Geistlighed skulde nyde, svarede de med et kort Nei, og da han foreslog, at disse Bestemmelser skulde erklæres ude af Kraft, til Kongen blev fuldmyndig og kunde faa dem ændrede,

vilde de heller ikke indlade sig herpaa. Derimod forlangte de Afskrift af nogle Bestemmelser, der var vedtagne paa Landsmødet, uden at Høvdingerne var tagne paa Raad med. De fik sit Forlangende opfyldt; men nu viste det sig, at Bestemmelserne for det meste sigtede til at udvide Præsteskabets Magt og indføre den pavelige Ret istedetfor de ældre Kirkelove, og dette satte Lændermændene sig paa det bestemteste imod. De gik et Skridt videre. De vedtog foreløbig — lovtagen blev den rimeligvis først i 1282 — omtrent samtidig med hine Lovbestemmelser en Retterbod, der i Grunden ophævede Overenskomsten i Tunsberg 1277 (se S. 260) og fratog Geistligheden den Magt, som den ved den havde vundet. Erkebispen truede med Ban, men vovede ikke at iværksætte sin Trusel, hævede Landsmødet og forlod Bergen.

Lændermændene vedblev imidlertid, som de havde begyndt. Men da de rørte ved Geistlighedens Skattefrihed, stævnede Erkebispen Hallkel Agmundssøn og Jon Brynjulfssøn samt Sysselmanden Erlend for sig og advarede dem først venlig mod at krænke Kirkens Rettigheder, og da dette ikke frugtede, satte han Hallkel og rimeligvis ogsaa Jon Brynjulfssøn i Ban. Da ingen af Parterne vilde drive Sagen til det yderste, indtraadte der i Striden en Stands, et Havblik, før Stormen for Alvor brød løs.

Kong Eriks Giftermaal.

I denne Mellemtid dreves der Underhandlinger med Skotland om et Giftermaal mellem Kong Erik og Magreta, Datter af den skotske Konge Alexander. Som Sendemænd drog Bjarne Erlingssøn, Bisp Peter af Orknøerne, Kantsleren Bjarne og Munken Mauricius med flere norske Herrer over

til Skotland for at samraade om Ægteskabet. Kongedatteren, der var 20 Aar gammel, havde ikke megen Lyst til at gifte sig med den knap 14 aarige Konge; hendes Venner og Frænder var ogsaa imod Giftermaalet, men Kongen, hendes Fader, var for, og han satte sin Villie igjennem. De nærmere Vilkaar blev aftalt i Roxburg den 25. Juli 1281 mellem de norske Sendemænd paa den ene Side og paa den anden den skotske Konge, hans Søn og hans Raad. Vilkaarene fastsatte Medgiften til 14000 Mark Sterling, Bryllupets Stedfindelse, Brudens Morgengave, hendes Arvetagere, baade, hvis hun døde før Bryllupet eller efter det, men før sin Ægtefælle. Ligeledes forbeholdtes hendes og hendes Børns Arveret til Skotland, hvis den skotske Konge skulde dø uden ægtefødt mandlig Afkom. Endelig fastsattes der paa begge Sider svære Bøder, hvis nogen af Parterne brød Ægteskabskontrakten. Denne blev derpaa høitidelig besvoret baade fra norsk og skotsk Side.

Den 12te August afseilede den skotske Kongedatter med et glimrende Følge fra Skotland. Allerede den 14de kom de ind under den norske Kyst, men om Natten stedtes de i stor Livsfare, fortælles der, slap dog velbeholdne derfra og ankrede næste Morgen paa Bergens Vaag. Kong Erik modtog sin Brud med alle Slags Æresbevisninger, og ikke længe efter feiredes der Bryllup. Landets fornemste Høvdinger samtlige Biskoper tilligemed Erkebispen var tilstede, og den sidste kronede paa Bryllupsdagen den unge Dronning. Hun havde ved sin Elskværdighed strax vundet manges Hjerter; dog ikke, som det lader til, sin Svigermoders, der endogsaa gjorde alt sit for at hindre Kroningen, men uden at det lykkedes.

Optagelse af Striden mellem Høvdingerne og Geistligheden.

Under Bryllupshøitidelighederne kom det frem, at der mellem Høvdingerne og Geistligheden ikke var Fred, om Vaabnerne end hvilede. Da nemlig Erkebispen mellem Gjæsterne ogsaa saa Hallkel Agmundsson, erklærede han, at han ikke vilde sætte sig til Bords, hvis ikke Hallkel, som var banlyst, spiste paa et andet Sted, og denne maatte virkelig ogsaa forføie sig bort. Strax efter Bryluppet indledes Underhandlinger mellem de stridende Parter; men de førte ikke til noget, da ingen vilde give efter. Kongens Raadgivere besluttede da paa sin Herres Vegne at indanke Sagen for Paven, men dette tog Erkebispen saa ilde op, at han afbrød Forhandlingerne og forlod Bergen. Høvdingerne fortsatte, uden at lade sig afskrække, paa den Vei, de havde slaaet ind paa. Allerede samme Dag, som Erkebispen forlod Bergen, fik Bjarne Erlingsson Kongen til at tilbagekalde det Brev, hvorved Magnus havde givet Kirken udvidede Friheder og Nidaros Kirke Retten til at slaa Mynt. Dette besvarede Erkebispen med Banstraalen, der ramte saavel Bjarne som Andres Plytt; men de brød sig aldrig det mindste derom, og saalangt fra at sky de banlyste, som Kirkeloven bød, viste de andre Høvdinger dem paa Trods større Ære end nogensinde. Andres Plytt døde strax efter og skulde nu som bansat ikke begraves i kristen Jord; desuagtet lod Høvdingerne ham høitideligt jordfæste ved Apostelkirken, og da Præsterne nægtede at ringe med Kirkeklokkerne, blev Kristkirkens Taarn paa Bjarne Lodinssons Befaling uden videre brudt op, og til Trods for Præsterne ringede Klokkerne over hele Byen den banlyste Mand til Graven. Derpaa blev Præsterne stævnede for Kongen, og her fik de Valget: enten at forlade Landet eller

forrette Gudstjeneste efter gammel Sædvane, og Præsterne valgte det sidste. Baade med det gode og onde søgte Erkebispen at bringe Høvdingerne paa andre Tanker, men disse brød sig hverken om hans Bønner eller Trusler og stævnede frem, som de havde begyndt.

Erkebispen prøvede da det sidste Middel, at klage for Paven. Martin den 4de, som da beklædte den ypperstepræstelige Stol, overdrog 3 Kardinaler at undersøge Sagen. Men de kongelige Sendemænd fordrede, at Paven skulde sende en Legat til Norge for at tilbagekalde alle de Tyngsler, som Bisperne og Geistligheden havde lagt paa Folket, og dette Forlangende kunde naturligvis aldrig Paven gaa ind paa — dertil stred det altfor meget mod, hvad han opfattede, var Grundsætningerne om Kirkens Frihed og Ret. Dermed standsede Underhandlingerne, og Erkebispens Sendemænd reiste hjem. Paven skrev dog til Kongen om Stridsspørgsmaalet; men hans Brev var saa maadeholdent i Indhold og Tone, at det blot gjød Olie paa Ilden og gjorde Erkebispens Fiender endnu dristigere end før.

Og dristigere end nogensinde traadte de op. Biskopernes Ombudsmænd blev uden Barmhjertighed satte fast eller drevne af Landet, hvis de ikke lød, hvad Kongen bød, og svarede de Skatter, som alle maatte udrede. Audun Hugleiksson erklærede Stavangerbispens Mænd for landsforviste, fordi de ikke vilde betale Leding; de maatte ogsaa flygte af Landet, og Gaute af Tolga tog deres Gods. Ikke bedre gik det Erkebispens Mænd i Trondhjem. Forgjæves søgte Erkebiskopen at gjøre Modstand, forgjæves udslyngede han Banstraalen mod Høvdingerne; de svarede med at lyse Erkebiskopen med hans ivrigste Tilhængere. Biskoperne Andreas af Oslo og

Torfin af Hamar i Landflygtighed, og det Ban var ikke blot Ord, thi Bisperne saa sig virkelig nødte til at forlade Landet. Lændermanden Jon Brynjulfsson fik Bestyrelsen af Erkesædets Gods og tog sin Bolig i Bispegaarden i Nidaros. Betegnende for den Tids kirkelige Opfatning er det, at noget af det, som mest forargede Geistlighedens Venner, var, at Hr. Jon sov med sin Hustru i den Seng, hvori før Erkebiskopen havde hvilet.

Denne flygtede til Sverige og søgte derfra, som det synes, at blive forligt med Høvdingerne, men inden dette kunde ske, døde han i Skara i Vestergøtland den 21 Dcbr. 1282. Der blev han ogsaa jordfæstet, da Høvdingerne ikke engang vilde tillade hans Lig at hvile i hans Erkebispedømme. Aaret efter blev det dog ført til Nidaros og begravet der. De to andre Biskoper reiste efter Erkebispens Død til Rom for at klage for Paven og bede om Beskyttelse. Imidlertid var de kongelige Sendebud blevne kaldte tilbage til Norge.

Forlig med Præsteskabet.

Høvdingerne, der støttedes af Konge og Folk, havde vundet Seier i Kampen. Men Forvirringen, som opstod ved saamange Geistliges Fordrivelse, Seierherrernes Overmod og Medfølelsen med de slagne, som alle frommere nærede, bragte Stemningen til at vende sig. Saa indtraf ogsaa en Række af Ulykker over Landet, som Mængden, veiledet af Geistligheden, ikke kunde andet end opfatte som lige saa mange Straffedomme, sendt af Gud, der nu selv greb ind i Striden. Nidaros hjemsøgtes af en Ildebrand, og det følgende Aar (9 April 1283) døde til almindelig Sorg den unge Dronning efter at

have skjænket sin unge Ægtefælle en Datter, der fik Navnet Margreta efter sin Moder. Omtrent samtidig døde ogsaa Kongens Frænde Erling Alfsson og mange ansede Mænd. Dødeligheden var i det hele stor; Hungersnød indtraf, og Kvægsyge rasede. Ogsaa Kongen selv fik sin Part af Trængslerne. Hesten løb ud med ham paa en Ridetur; han kastedes af, men Fødderne blev hængende i Stigbøilerne, og Hovedet slæbtes afsted over Stok og Sten, indtil Hesten blev standset, og Følget kom til; men da var Kongen næsten død. Han kom sig vel igjen, men blev aldrig den, han havde været; Mindelsen efter dette ulykkelige Tilfælde beholdt han sit hele Liv. Kort efter ramtes han af et nyt Uheld. En af hans Hersvende kom uforvarende til at ride over ham, saa at han brak sit ene Ben; ved Lægernes Uagtsomhed under Forbindingen blev dette kortere end det andet, og Erik kom til at halte, saalænge han levede. Gjerningsmanden flygtede ind i en Kirke af Frygt for, at Kongen vilde lade ham dræbe; men Erik, heder det, „viste hverken Bitterhed eller Vrede, men tilgav ham ganske dette Uheld."

Tiden maatte ikke have været den, den var, hvis ikke saadanne Begivenheder var blevne opfattede som Tegn. En mildere Stemning mod Geistligheden indtraadte. Et Brev, udstedt i Kongens og Hertugens Navn i Løbet af Aaret 1283, værnede om Nidaros Kirke og Chorsbrødre og paalagde Folket at opføre sig vel mod Geistligheden og betale de Rettigheder, som den gamle Kristenret fastsatte.

Kongens Beskyttelse var det eneste, Geistligheden opnaaede; thi nogen virksom Hjælp fra Paven var ikke at vente. Bannet havde tabt sin Magt, og den spagfærdige Formaningsskrivelse, som Biskop Torfin hjembragte (Andreas var død

forinden, var ikke egnet til at gjøre stort Indtryk, saa naar han atter kom i Eie af sin Bispestol, var det, fordi han gjorde Dyd af Nødvendighed og forligte sig med Kongen.

Forvirringen i Kirken kunde dog ikke siges at være forbi, saa længe Erkebispestolen henstod ubesat. Først 2 Aar efter Erkebiskop Jons Flugt blev det forsøgt at give ham en Eftermand i Biskop Narve i Bergen; men han syntes ikke at have havt Stemningen for sig, og Erkebispestolen blev fremdeles staaende ledig.

Pavestolen gjorde intet for, at den norske Kirke skulde faa sit Overhoved; derimod laa det den meget paa Hjerte, at Kongens Forbud mod Penges Udførsel af Landet blev hævet, thi derved umuliggjordes Forsendelsen af Penge fra Norge til det hellige Lands Understøttelse. Paven, Honorius IV, overdrog sin Kapellan Huguitio at indsamle Penge og skrev samtidig til den norske Konge for at faa ham til at ophæve Forbudet mod Udførsel af Penge. Huguitio kom først til Norge i 1286, mødte ingen Vanskeligheder i Udførelsen af sit Ærende og vandt Yndest baade hos Kongen og hans Raad. Saadan Tillid blev der ham vist, at han endog senere brugtes af Erik i Underhandlinger med fremmede Magter.

Endelig fik da ogsaa Nidaros sin Erkebiskop. Chorsbrødrene havde af sin Midte enstemmig valgt Eindride, en Tilhænger af Erkebisp Jon og derfor ogsaa en Modstander af Kongen og hans Raad. Fire af Chorsbrødrene reiste til Italien, hvor Eindride opholdt sig, for at melde ham Valget. Men Erkebispestolen havde under de daværende Tidsomstændigheder intet tillokkende for en Mand af Eindrides Grundsætninger, og han afslog at modtage Valget. Udsendingerne havde da ingen anden Udvei, end for Paven at udpege den

nylig indviede Biskop til Hamar, Jørund, til Erkebiskop. Han blev da ogsaa valgt, og den norske Kirke fik endelig et Overhoved, som den i over 6 Aar havde savnet.

Kirkestriden paa Island.

Ogsaa paa Island tørnede Geistligheden og de verdslige Magthavere sammen, og ved Siden af Striden mellem disse førtes ogsaa en anden mellem Kongens Mænd og de frisindede Islændere, og den dreiede sig om Øens Selvstyre, som disse sidste i det længste vilde holde oppe. Siden 1279 var Ravn Oddsson bleven Ridder og Kongens Mærkesmand og indehavde Enestyret af Øen, dog med en norsk Tilsynsmand, den før nævnte Eindride Bøggul, ved sin Side. Efter Magnus's Død sendtes Ridderen Lodin Lepp og Lagmanden Jon Einarsson til Island for at modtage Folkets Troskabsed til den nye Konge og tillige for at faa indført den Lovbog, der var udarbeidet under Kong Magnus. Den var i det væsentlige den norske og kaldtes senere „Jonsbok", opkaldt efter Jon Einarsson, som rimeligvis havde Tilsyn med dens Udarbeidelse. Med Hyldningen af Kong Erik gik det glat nok; ulige tungere faldt det at faa indført Lovbogen. Geistlighed og Bønder reiste sig imod den, og i Spidsen for Kirkens Modstand gik Biskop Arne af Skaalholt, der, hvor kongeligsindet han end var, ikke for Kronens Gunst opgav, hvad han mente var Kirkens Ret. Flere af den nye Lovbogs Bestemmelser fandt han stridende mod den kirkelige (kanoniske) Lov og ingen mere end den, der gav Lagmanden Domsret i alle Sager, altsaa ogsaa i de geistlige. Bønderne, som ledede af Biskopens Søstersøn Lopt Helgesson,

havde ogsaa vægtige Anker mod Lovbogen, og kun de haandgangne Mænd syntes villige til at vedtage den, skjønt ogsaa de havde sine Udsættelser at gjøre. Da Altinget var samlet, fremsatte de forskjellige Stænder sine Indvendinger i Lagretten. En saadan Modstand havde ikke Hr. Lodin ventet; han blev meget vred, især over at Bønderne — Bukarle, som han foragtelig kaldte dem — vovede at blande sig i Lovgivningen, som ene og alene tilkom Kongen. Han fordrede derfor, at de uden videre skulde vedtage Lovbogen under et. Det var en norsk — for den Tid meget betegnende — Opfatning af Folkets, navnlig Bondens, Samfundsstilling, som her kom frem; men denne vilde Islænderne ingenlunde godkjende; de tilbageviste Lodins Fordring; at opfylde den, sagde de, var det samme som at tilintetgjøre Landets Frihed. Lodin gjentog sit Krav, at de skulde vedtage Lovbogen; siden, tilføiede han, kunde de paa Ansøgning af Kongens Naade faa de Punkter ændrede, som de ønskede. Han oplæste derpaa Kongens Brev, hvori Lovbogen befaledes indført, men Biskop Arne svarede med at oplæse Erkebiskop Jons Brev fra sidste kirkelige Landsmøde i Bergen, hvori det udtrykkelig blev forbudt at vedtage forskjellige af Lovbogens Bestemmelser. Mængden gav høit og lydt sit Bifald tilkjende ved Bispens Ord, og Lodin indsaa, at Trusler og Magt ikke vilde føre til Maalet. Han valgte da en anden Fremgangsmaade for at skille Mængden fra Bispen. Han mindede om de islandske Præsters Tiendeberegning, der udstrakte sig endogsaa til saadanne Ting som Sylgjer og Sølvbelter, Kjørel og andet dødt Gods, og han udtalte sin Forundring over, at Landets Børn taalte slig Ubillighed. Men ogsaa denne Henvendelse til Mængdens daarlige Instinkter forfeilede sin Virkning. Da gav Lodin sin Harme

Luft i Udbrudet: „Jeg har været mangesteds i Verden, men ingensteds har jeg seet en Konges Rettigheder saaledes traadt under Fødder som her." Dog var der ingen Fasthed i Modstanden, som var undergravet af Tidens Forestillinger om Kongens Magt og Ret, og Hr. Lodin fik tilsidst efter et langvarigt Mundhuggeri i Hovedsagen sat sin Villie igjennem. Kun 9 Mænd med Lopt Helgesson i Spidsen nægtede til det sidste at give Samtykke til en Lovgivning, der paa det nærmeste tilintetgjorde den Frihed, der havde frembragt det eiendommelige Liv, som har gjort Island navnkundigt.

De ni, som sammen med Biskoppen, ikke havde villet samtykke i Lovbogen, paadrog sig Hr. Lodins høieste Unaade. Han kaldte dem Landsforrædere og truede med at lade Hovedmanden Lopt gribe; men Biskopen tog dem under sin Varetægt, og Lodin vovede ikke at bruge Magt. Vred var han dog, og Biskopen ikke mindre, saa Forholdet var spændt; men det blev dog bedre, da Ravn Oddsson og Jon Lagmand fik istand en Sammenkomst mellem dem. Her maatte de ni sværge Kongen Lydighed og give sin Sag under hans Dom. Lodin og Biskopen gjorde hinanden gjensidige Indrømmelser, blev dog ikke enige i alt, men skiltes dog som Venner. Lodin reiste tilbage til Norge; Ravn Oddsson gav sig ogsaa paa Reisen did, men blev dreven tilbage af Storm og kom først det følgende Aar til Norge.

Her var Stemningen ikke gunstig mod Biskop Arne, og lidet og intet Hensyn blev der taget til hans og Bøndernes Anker mod Lovbogen. Ogsaa paa Island var Arnes Stilling trang. Han havde mange Fiender, men ingen værre end Aasgrim Torsteinsson, den eneste kongelige Sysselmand paa Island, og som efter Ravn Oddssons Afreise til Norge

følte sig som Øens første Mand. Han skyldte Biskop Arne, at han var kommen i Veiret, skyldte ham ogsaa sit Giftermaal med Lopt Helgessons Søster, men desuagtet gjorde han alt for at skade og ydmyge sin Velgjører. Denne lagde nu heller ikke Fingeren imellem, og begge kappedes om, hvem der kunde være mest ubehagelig mod hinanden. Biskopen trak dog her det korteste Straa; han maatte finde sig i, at hans egne Husfolk i Skaalholdt ydede Udredsler, som han fandt aldeles ulovlige og kunde heller ikke værge Lopt Helgesson, der, anklaget af Aasgrim, maatte reise til Norge for at faa Dom af Kongen. Arne medgav ham vel et varmt Anbefalingsbrev til Kong Erik, men det hjalp ham kun lidet; Lopt fik ikke engang Leilighed til at aflevere det, og Kongen var saa vred, at han forbød ham at vise sig i Kongsgaarden. Først længe efter, da han mødte Erik paa Jonsvoldene, fik han overleveret Arnes Brev, men Kongen var endnu lige unaadig og en kold Hilsen den eneste Trøst, som Lopt modtog fra den Kant. Trøstelige Efterretninger kunde han heller ikke bringe Arne, som han raadede til at forlige sig med Kongedømmet, der ellers ikke vilde betænke sig paa at bruge Vold. Men Arne var ikke den Mand, der bøiede sig, før han var saare nødt dertil, og da Ravn Oddsson sammen med Lagmanden Erlend den stærke, paa mødrene Side af islandsk Æt, kom tilbage fra Norge med Kravet, at alt Kirkegods, som uretteligen var frataget Lagmændene, skulde gives igjen og alene Kirkeretten fra Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Tid skulde gjælde, da turde Biskopen ikke ligefrem nægte, hvad der blev krævet, men gav dog Kravet en saa snæver Udtydning, at dets Bud næsten intet fik at sige. Først da Ravn truede med Magten, gav Biskopen efter og forligte sig ogsaa med Aasgrim. Denne

blev løst af Bannet, Biskopen tidligere havde lyst ham i; men paa sin Side lovede han at tilbagebetale de Skatter, han i 3 Aar havde taget af Skaalholdt Bispestol.

Ifølge Forliget tilegnede Lagmændene sig alt det Kirkegods, som de kunde gjøre Krav paa, men Arne paalagde sine Præster, at de vel skulde lade dette ske, men ikke samtykke deri; tvertimod nedlægge Indsigelse mod Lagmændenes Færd. Da disse gav Kongebudet den for dem gunstigste Udtydning, erklærede Arne, at heller ikke han havde nødig at holde, hvad han havde lovet ved Forliget, og dette var nu at regne som brudt. Paa Altinget samme Aar (1224) blev Sagen atter tagen op; Biskopen mødte, og hans Ord faldt ligesaa dristigt som nogensinde; han værgede sin Færd og angreb Modstandernes og talte med saadan Klem, at da han sluttede, lød der stærkt Bifald ikke bare fra de tilstedeværende Præster, men fra hele Mængden, ja flere af de haandgangne tog endogsaa Parti for ham. Ravn vilde ikke drive Sagen til det yderste og viste sig villig til Forlig. Dette, skjønt i Hovedsagen ligt det forrige, blev dog gunstigere for Kirken end hint, thi der indrømmedes denne blandt andet fuld Godtgjørelse for det Gods, som var bleven dem fratagen af Lægmændene.

Biskop Arne triumferede, og en Tid var der nu Ro. Den tegnede dog ikke til at vare længe. Aasgrim vægrede sig for efter Forliget at betale de opkrævede Skatter tilbage, og Arne satte ham derfor igjen i Ban. Denne Modstander blev dog Biskopen snart kvit; Aasgrim blev dødssyg og erklærede sig villig til Forlig, hvis han fik Afløsning. Den modtog han og døde strax efter. Hans Bortgang bragte Stilstand, men dog ingen varig Ro.

Ugreier og Ufred med Danmark.

Enkedronning Ingeborgs Fædrenearv var endnu ikke udbetalt, og Kravet derpaa fra Norges Side var hidtil bleven afspist med intetsigende Løfter og tomme Udflugter. En Række Aar henrandt. Udsigterne for Dronningen til at faa sin Ret lysnede, da den danske Konge Erik Glipping blev myndig, thi hans Voldsomhed og Vellyst gjorde ham forhadt, og et Parti dannedes mod ham, der havde det menige Folk i Ryggen og til sine Førere flere af Danmarks fornemste og indflydelsesrigeste Mænd. Stillingen for Kongen blev tilsidst saa vanskelig, at han maatte bekvemme sig til i 1282 at udstede en Haandfæstning, hvori han forpligtede sig til aarlig at holde et Rigsmøde, og afskaffe de mest skrigende Misbrug. Riget fik dog derfor ikke Ro; samme Aar udbrød der endogsaa mellem Erik Glipping og Stormændene en Krig, saa Kongen fandt det rigtigst at gjøre Indrømmelser. Hertug Valdemar, en Sønnesøn af den danske Kong Abel, fik Sønderjylland i Forlening og Grev Jakob af Halland, en Sønnesøns Søn af Kong Valdemar Seir, Nørrehalland, uden at derfor denne følte sig tilfredsstillet. Den norske Regjering var klog nok til at fiske i rørte Vande og under de indbyrdes Stridigheder forny sine gamle Krav. Disse støttedes af de misfornøiede Stormænd, og hvor meget end den danske Konge krympede sig derfor, blev han dog nødt til at overlade Medgiftssagen til sine mest anseede Høvdingers Afgjørelse. Den faldt den 24 Mai 1284 paa en Herredag i Nyborg og lød paa, at Fædrenearven, som tilkom Erik Plogpennings Døtre, var dem uretmæssig forholdt og skulde uvægerlig gjengives med alle oppebaarne Indtægter i den forløbne Tid. Herved syntes jo alt opnaaet, men i Virkeligheden var lidet eller intet

vundet; thi det laa meget fjernt fra Kongens Tanker at opfylde, hvad Dommen havde paalagt ham. Men dermed var det ogsaa forbi med den norske Regjerings Taalmodighed, og Krigen begyndte, som varede med flere Afbrydelser i mere end 20 Aar, fyldte de danske Kyster med Ran, Brand og Drab, og tærede paa Norges Marv, men gav intet i Forhold til Ofrene, den krævede, og skabte ikke en eneste Daad, der kunde føie ny Glands til de store Minder fra fordums Tid.

Alf Erlingsson, hvis Fader Erling Alfsson var død Aaret før Krigens Udbrud, havde faaet Borgesyssel i Forlening, og indrettede sig i Sarpsborg en Sjørøverrede, hvor han lurede paa Rov, og hvorfra hans Skibe sværmede om i de nærmeste Farvande og opsnappede de Kjøbmandsskuder, der kom seilende søndenfra. Danske, tyske og frisiske Skibe — han gjorde ingen Forskjel, nøiede sig ikke dermed, men foretog Landgang paa de danske Kyster, og herjede som en ægte Viking. Skaanør i Skaane blev plyndret, og derved led Tyskerne ikke mindst, thi til Markedet der, bekjendt som det første i Danmark, søgte de i Mængde hen for den rige Sildefangsts Skyld. De tyske Kjøbmænd havde i det hele ikke havt gyldne Dage under Kong Erik, der fandt deres Friheder for store og dem selv godt undværlige; de havde hidtil blot knurret, men en Forstyrrelse i deres Næring, som den, Hr. Alf voldte, vilde de ingenlunde taale; de udrustede Skibe og sendte dem op til de norske Kyster for at afskjære Tilførselen og paa den Maade bringe Nordmændene til Fornuft. De opfordrede ogsaa den danske Konge til at forbyde sine Undersaatter at handle paa Norge; et Forbud derimod blev af denne ogsaa udstedt, og et Forbund med Stæderne sluttet.

I 1285 herjede Alf endnu skrækkeligere paa de danske

Kyster end før. Horsens og Kallundborg fik føle hans stærke Hænder ligesaa flere af de danske Øer, ja selve Kjøbenhavn skal endogsaa være truet. Mere end til Trusel kom det dog ikke her, thi 30 store, stærkt bemandede Kogger, som Stæderne havde udrustet, tvang den dristige til at trække sig tilbage. Ved List skal han efter Kjæmpevisen alligevel have tilføiet Tyskerne et føleligt Tab. Ni af Koggerne havde skilt sig fra den øvrige Flaade for at gaa paa Jagt efter den frygtede Sjørøver og tage ham til Fange; dem drog Alf selv forklædt imøde i en Baad og tilbød sig at vise dem deres Fiende. De følger ham, men falder i et Baghold, og nu giver han sig tilkjende:

„Her skulde I Mindre-Alf finde,
Saa liden Seier I af mig vinde!
„Vel op, vel op, I raske Drenge,
I hugge sønder baade Touge og Strenge."
Hr. Alf, han hug, til han var mod,
Han stod i femten Ridderes Blod.
Saa tog han alle de Kogger ni,
Og seiled dermed til Norge fri.
Og der kom Tidende til Rostock ind,
Der blegned saa mangen Rosenkind,
Der græd Enker, og der græd Børn,
Dem havde gjort fattig denne skadelige Ørn.

Fredsforhandlinger og Fred med de tyske Stæder.

En ny Flaade, som de tyske Stæder udrustede, stak i Sjøen for at afspærre Tilførselen til Norge og gjorde dette ogsaa saa virksomt, at Mangel indtraadte, og Hungersnød opstod. Under disse Omstændigheder var det naturligt, at Folket, der havde mistet sit gamle Krigersind, længtede efter Fred.

Den havde Kongen allerede før tilbudt de tyske Stæder tillige med Godtgjørelse for Skaden, de havde lidt af Alf, men hans Tilbud var bleven afslaaet, og nu henvendte han sig til den svenske Konge for at opnaa Forbund eller ialfald Mægling. De Sendebud, der skulde udvirke dette, paalagdes tillige at henvende sig til Erik Glipping for ogsaa med ham at foreslaa Fred og Forbund mod Tyskerne. Sendebudene, Biskop Narve i Bergen og Bjarne Erlingsson, havde Fuldmagt til at tilbyde den danske Konge Godtgjørelse for den Skade, hans Land havde lidt ved Nordmændenes Hærjinger, og skulde med begge Konger aftale en Sammenkomst paa Gullbergseid senest inden 10de Juli. En saadan blev ogsaa berammet, men det var ogsaa det hele Udbytte af Sendebudenes Reise.

Allerede i Slutningen af Juni fandt Sammenkomsten Sted, hvor saavel Kong Erik som Hertug Haakon mødte, og hvortil ogsaa den svenske Konge Magnus havde indfundet sig. Den danske Konge sendte Fuldmægtige, og det samme gjorde de tyske Stæder. Der holdtes mange Møder, og der taltes frem og tilbage, men uden at man blev enige om andet, end at der til førstkommende Mikkelsdag skulde holdes et nyt Forligsmøde i Kalmar under den svenske Konges Forsæde og med ham som Opmand, hvis de stridende Parter ikke kunde blive enige. Fra førstkommende 1 August skulde Vaabnerne hvile, Fanger og Gods fra de tyske Stæder tilbageleveres, og disses gamle Handelsfriheder træde i Kraft.

Paa den fastsatte Tid sammentraadte det aftalte Møde i Kalmar. Kong Magnus var der, Fuldmægtige fra den norske Konge ligesaa og ligesaa fra Stæderne Lybek, Rostock, Wismar, Stralsund, Gripswald, Riga og Visby. Enighed mellem Parterne opnaaedes naturligvis ikke, og de overlod

derfor, som i Forveien var aftalt, Afgjørelsen til den svenske Konge. Alle Helgens Aften (31 Oktbr.) faldt Dommen, som tilpligtede Norge til inden St. Hans at tilbagegive alt Gods, der var beslaglagt i Bergen, desuden betale 6 000 Mark Sølv, og Stæderne Stralsund og Rostock at gjøre den norske Konge Afbigt for Fornærmelse, som var ham tilføiede. De gamle gjensidige Handelsfriheder mellem Norge og Stæderne skulde atter træde i Kraft og blev end yderligere forøgede; og de nederlandske Byer Kampen, Stavern og Grønningen gaves Adgang til at faa sit mellemværende med Norge afgjort ved Dom af den svenske Konge.

Overenskomsten i Kalmar endte Stridighederne med Stæderne og lagde i Norge Grunden til deres Herredømme, der i de følgende Tider kjendtes overmaade trykkende, men blev dog en nyttig Skole, hvori vi lærte Handel og Foretagsomhed.

Rustninger til Ufreden med Danmark.

Freden med de tyske Stæder vakte almindelig Tilfredshed, thi Folkestemningen havde været imod Krigen, der nærmest skyldtes Enkedronningen og hendes Yndling Alf Erlingsson, som Kongen havde fulgt, da han, ung og uselvstændig, ingen anden Vilie havde end sin Moders. Derimod var Stemningen mod Danmark afgjort krigersk. Rustninger blev gjorte. Alf, som ophøiedes til Jarl, sendtes til England for der at optage et Pengelaan og hverve Hjælpetropper. I England fremstillede den snu Jarl Krigen mod Danmark som en retmæssig Hævn for den norske Morfaders Erik Plogpennings Mord, en Forbrydelse, hvis Skjændighed maatte give grundet Krav paa alle velsindede Fyrsters Hjælp. Den

engelske Konge Edvard I fandt ogsaa, at et sligt Exempel kunde virke smittende, laante Penge og gav dem af sine Undersaatter, der havde Lyst til at følge Alf til Norge, Lov dertil.

Alf havde givet Kongen det Raad ikke blot at kalde de haandgangne Mænd paa Island til Krigstjeneste i Norge — og dette var intet at sige paa — men ogsaa at kræve Ledingstropper fra Øen, og dertil havde Kongen, strengt taget, ikke Ret. Kongebudet herom bragtes af den islandske Præst Gudmund Hallsson til Øen; men det bragte de fribaarne Islændere i Harnisk. Selv de haandgangne Mænd reiste Modstand. Selv en Mand som Ravn Oddsson viste sig uvillig. Det hele Udbud var unødig Kvalm, sagde han, som han ikke vilde have noget med; han var desuden nu gammel og støl og duede ikke til at gaa i Krig. Kun en Mand optraadte med Iver for Kongens Bud. Det var den samme Mand, der paa Kirkens Vegne havde tørnet saa stærkt sammen med de kongelige, der nu tog deres Parti. Biskop Arne forsvarede med Varme Udbudet, og hans mægtige Indflydelse bragte de fleste paa den sydlige Kant af Øen til at efterkomme det. Dog ikke Ravn og hans Venner. Den første beredte sig vistnok til at reise, men paa Veien foregav han Sygdom og vendte om. Med uforrettet Sag maatte Gudmund Hallson om Høsten drage til Norge. Hans Indberetning bragte Stemningen ved Hoffet til at vende sig til Bispen, medens Ravn blev seet paa med mistænkelige Blikke.

Trods alle Rustninger gik Aaret 1286 hen uden at der skede noget Angreb paa Danmark. Erik Glipping synes at have aabnet Underhandlinger og at have erklæret sig villig til at afgjøre Striden ved Voldgift af den svenske Konge, men heraf blev dog intet, thi den 22 Novbr. blev den danske

Konge myrdet i Finderup Lade af sammensvorne Stormænd, anførte af Marsken Stig Andersson og Grev Jakob af Halland. De havde følt sig fornærmede af Kongen, der saa grueligt maatte bøde for, hvad han i Overmod og Letsind havde forbrudt.

Den myrdede Konges 12 aarige Søn Erik, senere kjendt under Tilnavnet Menved, blev strax tagen til Konge. Morderne søgte først Tilflugtssted i Lybek; men Byen, skjønt i Tvistigheder med den danske Konge, afviste Ildgjerningsmændene, som paa en Herredag i Nyborg 1287 blev dømte fredløse og til at have sit Gods forbrudt. Grev Jakob befæstede sig i sit Len, Nørre-Halland, de øvrige Kongemordere tyede til Norge, hvor de fandt Beskyttelse hos Kong Erik.

I Norge blev Aaret 1287 betydningsfuldt. Enkedronningen, som havde havt mest at sige i Rigsstyrelsen, døde i Slutningen af Marts, og hendes Yndling, Alf Erlingsson, blev landsforvist. Hans Fald skyldtes hans Overmod. Hertug Haakon, Kongens Broder, som var forlenet med Oplandene og Oslosyssel samt Rygjafylke og havde Sæde i Oslo, synes at have stillet sig imod Enkedronningen og Alf, og efter hendes Død finder vi den mægtige Jarl i Oprør mod Hertugen. Jarlen seilede, lader det til, ind til Oslo og satte Ild paa Byen, tog Befalingsmanden paa Oslo Slot til Fange, og lod ham siden mod Tro og Love dræbe. Dette kaldte baade Hertugen og Kongen til Viken; Alf blev overvunden og Opstanden i en Haandevending kvalt. Han tog sin Tilflugt til den svenske Konge Magnus, der før havde advaret ham mod Fremfusenhed. „Gaa frem med Varsomhed", havde han skrevet, „thi du ved selv, at kun det pleier at ende godt, som klogt begyndes. Sørg for, at din Hæder og dit glim-

rende Rygte, ikke formørkes, og skjønt alt gaar efter Ønske, saa foragt dog ikke Varsomhed." Alf havde handlet mod det vise Raad og maatte nu bære Følgerne. I Sverige fandt han Værn, og i nogen Tid hører vi intet om ham, indtil han efter 3 Aars Forløb atter dukker frem i sit gamle Haandværk, men uden at følges af sin gamle Lykke.

At Kongemorderne blev tagne under Varetægt af den norske Konge, der lovede dem ikke at slutte Fred, uden at de blev indbefattede deri, var allerede et Brud med Danmark, men den formelige Krigserklæring lod heller ikke længe vente paa sig. Den besvaredes af den danske Konge med en venlig Begjæring om, i Mindelighed at afgjøre Striden; han skulde gjerne overlade den norske Konge, hvad han sad inde med af hans Mødrenearv og bad indstændig, at Erik ikke vilde tage sig af de fredløse, der saa skjændig havde myrdet hans Fader. Denne Henvendelse fandt dog kun døve Øren hos Kong Erik, der som sit Raad nærede den største Harme mod Danmark. Der blev gjort Rustninger, men saa utilstrækkelige, at da Kongen kom til Ekerøerne, fandt han det raadeligst at vende tilbage, og først da at slaa et Slag mod Danmark, naar det kunde føres med Kraft. Men Udrustningerne slugte mange Penge, og dette havde igjen den uheldige Følge, at Kongen ikke paa fastsat Tid kunde betale Stæderne, hvad han efter Kalmar-freden skyldte; vistnok opnaaede han Henstand, men den maatte kjøbes med nye Indrømmelser til de nærige Kjøbmænd.

Kirkesagen paa Island.

Det trak imidlertid i Langdrag med Kongens Danmarks-tog. Hele Aaret 1288 gik hen uden krigerske Foretagender.

Men hvilede end Vaabenerne mod de ydre Fiender, saa skulde man ikke kunne rose Freden i det indre. Kirkestriden blussede atter op. Den nye Erkebiskop Jørund vilde fortsætte, hvad hans myndige Formand havde begyndt, og i den islandske Kirkekamp fik han Leilighed til at lægge sit Standpunkt for Dagen. Paa Island var nemlig Striden mellem Biskop Arne og Ravn Oddsson atter brudt løs med fordoblet Heftighed. Biskopen havde hørt — hvad dengang alle tænkte — at Korsbroder Eindride vilde blive Erkebiskop. Under et saadant Overhoved mente han, vilde han finde Støtte i sin Strid og Kirken vinde sin gamle Frihed tilbage. I Tillid dertil brød han et Forlig, han havde sluttet med Ravn i Skaalholdt og søgte ved kirkelige Tvangsmidler at faa det tagne Kirkegods tilbage. Ravn og hans Venner modsatte sig dette af al Magt, og da Biskopen lagde nogle af dem i Ban, lyste Ravn paa sin Side flere af de Præster, der gik Bispens Erender, i Landsflygtighed. Han truede endogsaa med at tage Bispetienden og forbyde Bispen at drage om paa Visitats, og saa alvorlig og spændt var Stillingen, at Biskop Jørund i Hole ansaa det raadeligst at bringe sin Person i Sikkerhed og forlade Landet. Kongen fandt det nu paa Tide at gribe ind og sendte Høsten 1287 sin Stallar Olaf Ragneidsson, en forstandig og maadeholdende Mand, samt Sighvat Halfdansson af Odde til Island for at mægle mellem de stridende og skaffe Ro. Ravn ansaa det for en Selvfølge, at Kongsmændene tog hans Parti, men blev ubehagelig overrasket ved at erfare, at Olaf aldeles ikke vilde drive Sagen til det yderste, og Biskopen, der havde ventet sig det værste af Kongens Udsending, lysnede op, da han mærkede, fra hvilken Kant Vinden blæste. Af Olaf modtog han et Brev

fra Kongen, der takkede ham for hans Iver med Ledingsudbudet og foreslog ham at henskyde Kirkesagen under Kongens og Erkebiskopens Dom; indtil den faldt, skulde alt blive ved det gamle, men de Mænd, der var lyste i Ban, skulde løses. Arne vedtog Kongens Forslag, og baade han og Ravn reiste til Norge for personlig at tale sin Sag.

I Norge mærkede Arne strax, at Stemningen mod Kirken ikke var den samme som før. Erkebiskopen bebreidede ham at han ikke strax havde bansat Ravn og de andre „Kirkeranere", og for at gjøre hans Forsømmelighed i dette Stykke god igjen, blev Ravn stævnet baade af Jørund og Arne for sin kirkelige Færd, og da han ikke adlød, lystes han uden videre i Ban. Banlyst blev ogsaa Jon Brynjulfsson som den, der havde fuldbyrdet Landsforvisningsdommen mod den forrige Erkebiskop. Kongen lod alt ske. Svag af Karakter og svagelig af Helse og personlig heller for Geistligheden end imod den, kviede han sig for at sætte haardt mod haardt. Stormændene var ogsaa nu, da de ikke havde Enkedronningen i Baghaanden, mindre fiendtlig stemte mod Kirken, saa det kunde virkelig synes, som om denne gik en Opreisningstid imøde. Det blev dog ikke Tilfældet. Erkebiskopen var langtfra Manden, der kunde skabe et saa stort Omslag; Tidsforholdene var ikke gunstige, og Kongen og de Store vilde, naar det kom til Stykket, aldeles ikke i noget Hovedpunkt opgive, hvad der havde kostet en saa haard Kamp at vinde. Men dette kom først senere frem, da Stridighederne skulde finde sin endelige Afgjørelse.

Høsten 1288 forefaldt en Begivenhed, der kaster Lys over Sæderne selv i de Kredse, der hørte til de høieste. I Stavanger og rimeligvis i et Drikkelag stak Halvard af Harde,

(Gaarden Horde i Vikedals Pgd. i Ryfylke) en fornem Mand fra Ryfylke, efter en anden Mand med en Kniv, men forfeilede denne og ramte i Stedet Lændermanden Gaute af Tolga, saa Stikket dræbte ham paa Stedet. Gjerningsmanden søgte Fristed i St. Svithuns Kirke; det hjalp ham ikke. Gautes Søn, Isak, lod ham med Magt slæbe ud af Kirken og halshugge. For denne Selvtægt blev Isak lyst i Landsflygtighed; siden kom han dog tilbage og blev under den følgende Konge en af dennes fornemste Mænd og første Raadgivere.

Kong Eriks første Krigstog mod Danmark.

Sommeren 1289 skulde endelig Toget til Danmark gaa for sig, og hele Vaaren blev der rustet. Togets Bestemmelse var imidlertid en Hemmelighed, og gjættede nogle paa Danmark, saa talte andre om Skotland. Med dette Rige havde nemlig Forholdet efter Alexanders Død 1286 været mindre godt. Da denne ikke efterlod sig Sønner, skulde Eriks Datter Margreta arve Riget, men Rigsforstanderne gjorde Vanskeligheder og lagde i det hele taget et uvenligt Sindelag for Dagen. Saaledes var der i 1286 tilbageholdt norske Handelsskibe, det siges ikke af hvilken Grund. Alf Erlingsson, som dengang stod paa Magtens Høide, skrev til en af Rigsforstanderne derom, og det Sprog, han førte, viser, at Norge endnu følte, det kunde hævde en Stilling udadtil. „Hvis I ikke vil lade af", skrev han, „at gjøre vore nogen Uretfærdighed eller Skade, skal I nok selv faa føle, at Norge er ikke saa svækket, at det lader sig ride paa Nakken af Eder."

Heller ikke den resterende Halvdel af Dronning Margretas Medgift var siden Kong Alexanders Død bleven udbetalt,

og denne Forsømmelighed fra Skotlands Side bidrog heller ikke til at gjøre Forholdet bedre. Der kunde saaledes være Grund nok til at gjætte paa Skotland som Maalet for Eriks forestaaende Tog, men denne Antagelse viste sig snart at være urigtig. Det var Danmark, som Angrebet skulde gjælde. Medens Kongen laa seilfærdig i Bergen, kom Biskop Arne til ham for at bede om Hjemlov. Kongen, som baade agtede og holdt af den islandske Bisp, gav ham med største Redebonhed Tilladelse, og Arne vendte fornøiet tilbage til sit Herberge i Byen for at gjøre sig istand til Reisen. Men da Ravn Oddsson hørte om sin Modstanders Hensigt og forudsaa, at han vilde nytte Ravns Fravær til her at fremme sine Planer, gik han strax til Audun Hugleiksson og forestillede ham, at det under de forhaandenværende Omstændigheder ikke gik an at lade Bispen reise. Audun paatog sig paa Ravns Bøn at faa tilbagekaldt Tilladelsen; han gik til Kongen, der, svag som han var, let gik ind paa at tage sit givne Ord tilbage. Bisp Arne kom saaledes ikke til Island den Gang, og den, som var glad derover, var Ravn Oddsson.

I Tunsberg samledes Størsteparten af Flaaden. Denne Gang havde Rustningerne været omfattende, thi baade Hær og Flaade maa have været meget betydelige. I Tunsberg løste Erkebispen Ravn af Bannet, som derimod ikke hævedes for Jon Brynjulfssons vedkommende. Ved Ekerøerne blev Flaaden liggende nogle Dage, ventende paa Forstærkninger, og her kom Biskop Arne til og fornyede sin Bøn om Hjemlov. Ogsaa denne Gang blev den afslaaet, og Arne fulgte med Kongen til Danmark. Under Opholdet ved Ekerøerne klagede en islandsk Præst over, at Ravn i Spidsen for en Flok Mænd havde taget hans Kirke i Eie. Ravn svarede

aldeles uanfægtet af Erkebispen, som var tilstede, med stor Ro: „Jeg tog ikke Kirken, men syntes meget vel om, at den blev tagen, og kan overhovedet sige, at ingen Kirke blev tagen paa Island uden min Villie.“ Erkebispen tog de omkringstaaende som Vidner paa, at Ravn havde erklæret sig for Ophavsmand til Kirkeranene, men alle roste den Aabenhjertighed, hvormed denne kjækt vedgik, hvad han havde gjort.

Den 6te Juli seilede Flaaden ind i Øresund, og den 7de lod Kongen sætte Ild paa Helsingør og lagde sig derpaa udenfor Kjøbenhavn. Meningen var at angribe Byen, men Kjøbenhavnerne viste en saa uforfærdet Holdning, at Nordmændene fandt det raadeligst for det første at opgive Angrebet. Afdelinger af Hæren sendtes omkring for at herje, men Danskerne værgede med stor Tapperhed sine Kyster, og Nordmændene fik mere end en Gang alvorlig Bank. Paa Møen blev Nyhus (Stegeborg) angrebet; et helt Døgn varede Stormen; Marken strøedes med faldne og saarede Nordmænd, men Borgen stod, og Angriberne sloges tilbage. Blandt de saarede var ogsaa Ravn Oddsson. Han pleiede hver Dag, han gik i Land, at tage Velsignelse af Biskop Arne, men glemte det den Dag, han skulde storme Borgen og kom først til at huske paa det, da han var kommen et Stykke paa Veien. Nogle af hans Ledsagere raadede ham til at vende om og faa Velsignelsen med; men han sagde, at det nu var for sent, det fik gaa, som det vilde. Ud paa Dagen, medens Stukampen rasede, fik han Bud fra Kongen, at han strax maatte komme for at forbinde nogle saarede. Ravn forstod denne Kunst og tilhørte en Æt, som gjennem lange Tider havde tællet dygtige Læger. De fiendtlige Krigere paa Volden hørte tydeligt Budet raabe „Hr. Ravn“ og saa en Mand reise sig, hvis

Rustning og Dragt viste, at han tilhørte Herrestanden; øieblikkelig regnede Pile ned over ham, og tre traf, en i Armen, en i Ryggen og en i Lillefingeren. Det sidste Saar viste sig senere at være det farligste.

Flaaden forlod nu Møen og seilede over til Fyen. Kongen vilde fortsætte med Herjingerne, men de fleste af hans Raadgivere var imod; og da en stor Del af Flaaden uden videre seilede hjem, blev Kongen ogsaa nødt til at gjøre det samme og kom i Slutningen af August til Tunsberg.

Hvad Toget udbragte, svarede ikke til Ofrene, det havde kostet. Nordmændene havde herjet og brændt, mangesteds paa de smilende Kyster kun efterladt tomme Kar og svedne Bjælker, men virkelige Fordele var ikke opnaaede, og Freden var ligesaa langt borte som nogensinde. Den grusomme Maade, hvorpaa Krigen førtes, hørte den Tid til og finder deri sin Undskyldning, men at der allerede dengang fandtes Mænd, som misbilligede den, har vi Bevis paa i Biskop Arne, der foresatte sig ikke at smage den mindste Smule Mad, som var vundet ved Plyndring. Han holdt sig derfor udelukkende til de Forraad, der var medbragte hjemmefra, og holdt ud dermed; af den daarlige Kost fik han Skjørbug og mistede flere Tænder, men med en Standhaftighed, som gjør hans Karakter Ære, blev han fast ved sit Forsæt og led hellere end at handle mod sin Samvittighed.

Forhandlinger med Erkebispen. Ravn Oddssons Død.

Efter sin Tilbagekomst laa der for Øieblikket ingen Ting Kongen saa meget paa Hjertet som at komme til Enighed med Erkebiskopen. Erik var som Faderen en from, kirkelig-

findet Mand, og den religiøse Splittelse var ham inderlig imod. Ud paa Høsten besluttede han at gjøre en Pilegrimsfærd til St. Olafs Helligdom i Nidaros; Biskop Arne, der stod i stor Yndest hos Kongen, var med, og ogsaa Hertugen fulgte. Arne vilde, at Ravn ogsaa skulde følge for at Sagen om Kirkegodset kunde blive paadømt af Kongen og Erkebispen, men Ravn bad sig fritaget, da han følte sig syg af Saaret, som han havde faaet ved Stegeborg. Biskopen vilde ikke tage hans Undskyldning for god, det var Udflugter, mente han; men deri tog han feil, thi Ravn blev stadig værre af Saaret i Lillefingeren; hele Armen begyndte at visne; han maatte gaa til Sengs, og alle saa, at den Sygdom blot kunde faa en Udgang. Paa sit sidste spurgte hans Venner ham, om han ikke havde en Bøn, som han vilde, de skulde fremføre for Kong Erik, da han neppe selv fik ham mere at se; han skjønte, hvad de sagde, og fik Taarer i Øinene, men kunde bare faa frem: „Sturla, Sturla"; de forstod, hvad han vilde sige, og Kongen forstod det ogsaa, thi han tog sig af hans Søn og Søstersøn, der begge hed Sturla, og gjorde dem til Riddere. Ravn døde den 22de Novbr. 1289. Han var en retskaffen Mand og elskede sit Fædreland; ogsaa Biskop Arne, hans Modstander, erkjendte dette og mindedes ham i sine Bønner, da han spurgte hans Død.

Forlig med Kirken.

Imidlertid var Kongen med sit Følge paa Reise nordefter. Paa Ringsaker havde Jon Brynjulfsson gjort Gjæstebud for de fornemme Pilegrime. I en liden Stue var der dækket for Hertugen og hans Mænd; men Kongen sammen

med Bisstop Arne var i samme Stue som Jon. Denne satte sig, da man skulde gaa til Bords, paa den ene Side af Kongen, medens Arne havde sat sig paa den anden. Da denne saa, at Jon, skjønt ikke løst af Bannet, som Erkebispen havde lyst ham i, dog vilde spise sammen med dem, sagde han til Kongen: „Herre, jeg beder, at I ikke lader Jon spise sammen med Eder; ellers maa jeg gaa ud og spise paa et andet Sted." Kongen blev blodrød i Ansigtet ved Bispens Ord; men bød Jon strax gaa fra Bordet, og denne adlød. Dette Optrin vakte hos de tilstedeværende stor Forundring, der gjaldt lige meget Bispens Mod som Kongens Villighed til at gjøre, hvad han sagde.

Den 11te Novbr. kom Kongen til Nidaros og fik en høitidelig Modtagelse af Erkebispen. Erlend stærke (se S. 280) der havde taget indgribende Del i den islandske Kirkekamp, var stævnet til at møde og allerede kommen. Han var for sin Optræden med Hensyn til Kirkegodset bleven sat i Ban, men deraf blev han strax løst af Erkebispen, som var langt medgjørligere, end Bisskop Arne syntes om. Denne var i det hele ikke fornøiet med sin overordnede og kunde fra sit Standpunkt heller ikke være det. De vanskelige Tider trængte Mænd, der efter Omstændighederne kunde være faste som Staal og eftergivende som Vox, Mænd, der saa bort fra sit eget og kun tog Hensyn til Kirken og dens Tarv. En saadan Mand var den forrige Erkebiskop, en saadan var ogsaa Arne, men en saadan var ingenlunde Jørund. Han manglede ikke gode Forsætter, kunde ogsaa tage i med begge Hænder, men han holdt ikke ud; mødte han alvorlig Modstand, brødes temmelig strax hans Kraft. Forfængelighed havde udhulet hans Sjæl og gjort den til en Ledebukke i Hænder, som

forstod at benytte denne svageste Side i hans Karakter. Der var saaledes ingen Udsigt til, at han vilde kunde drive Kirkens Krav igjennem.

Den islandske Kirkesag blev først foretagen, og Biskop Arne fremstillede med en saadan Dygtighed Erlends og Ravns Forgaaelse med Hensyn til Tilegnelsen af Kirkegodset, at Erlend ikke vidste anden Udvei end at forlange Sagen udsat, indtil Ravn, hvis Død endnu ikke var kjendt, kunde møde. Han fik Udsættelse indtil Midten af August næste Aar, da Erkebiskopen vilde sammenkalde et kirkeligt Landsmøde, hvor vel ogsaa den islandske Kirkesag skulde afgjøres. Det aftalte Møde sammentraadte paa den bestemte Tid, men der blev hverken den islandske Kirkesag behandlet eller de store Stridsspørgsmaal i Norge. Disse havde dog allerede faaet en Afgjørelse; et foreløbigt Forlig var den 14de Mai 1290 kommet istand i Bergen mellem Kongen og Erkebispen samt de øvrige Biskoper, hvorved bestemtes, at med kirkelige Sager og navnlig Tienden skulde der forholdes efter den ældre Kristenret, som gjaldt før Kong Magnus's og Erkebiskop Jons Dage.

Det er eiendommeligt for svage Karakterer, at naar de har givet efter i Hovedsagen, viser de sig ofte meget paastaaelige i Smaating. Erkebispen, der havde opgivet, hvad der efter den Tids kirkelige Opfatning var Kirkens Ret, vilde nu vise sin Magt ved at opfriske gamle Historier og forfølge dem, der havde været Drivhjul i Kampen mod den forrige Erkebiskop. Han indstævnede saaledes Bjarne Erlingsson til at møde for sig og svare for sin Færd mod Kirken, „da han var i Kongens Gaard", men han opnaaede herved kun den Ydmygelse, at Bjarne ikke lystrede Stævningen, og

at han (Erkebiskopen) desuagtet ikke vovede at sætte ham i Ban. Men hans Føielighed, naar det gjaldt de støre Spørgsmaal kom frem paa et Møde i Bergen 1291, hvor det endelige Forlig mellem Kongen og Geistligheden blev sluttet. Vi kjender ikke nærmere Forligets Bestemmelser, men det er temmelig sikkert, at ialt væsentlig gav Erkebispen efter, saa Overenskomsten af 1277 (se S. 260) i Virkeligheden var at anse for hævet. Kongemagten havde saaledes gaaet af med Seiren i den lange Strid.

Atter Tog mod Danmark. Alf Erlingssons sørgelige Endeligt.

Aaret 1290 var ikke blot optaget med indre Spørgsmaal. I dette Aar blev der gjort et nyt Tog, det andet til Danmark. Midtsommers lagde den norske Flaade sig udenfor Aalborg og blev liggende der i 15 Dage i Forventning om, at Indbyggerne skulde slutte sig til de norske, men da de istedet gjorde Mine til Modstand, seilede den ned til Øerne, herjede paa Langeland og opbrændte Svendborg paa Fyen. Værre end disse Herjinger var det for Danmark, at Marsk Stig og de fredløse satte sig fast paa den lille Ø Hjelm i Kattegat og paa Sprogø i Storebelt og kunde fra disse faste Tilholdssteder sprede Død og Fordærvelse over de danske Kyster. Ved kongelige Myntmestre, som de havde fanget, oversvømmede de det ulykkelige Land med falske Penge og voldte det derved neppe mindre Skade end ved sine ødelæggende Plyndringer. — Baade Hjelm samt et lignende fast Sted, som Grev Jakob havde indrettet i Hunehals i Nord-Halland, blev overdragne til den norske Konge, og det var den eneste egentlige Fordel, han havde vundet paa sit andet Danmarkstog.

Aaret 1290 er ogsaa Alf Erlingssons Dødsaar. Han havde skaffet sig Folk og Skibe — hvorfra ved vi ikke — og dukkede atter op i de Farvande, der før havde været Skuepladsen for hans Mod og vilde Bedrister. Men hans Lykkestjerne var blegnet. Da han forklædt som Messebreng var gaaet i Land, maaske for at speide, blev han kjendt af en gammel Skolekammerat, greben og i Lænker bragt til Helsingborg. Efter den gamle Kjæmpevise om denne Begivenhed blev han ført frem for Dronningen, som det heder:

„Tager I nu Mindre-Alf, lader ham i Stuen indgange,
I lade de Fruer og stolte Jomfruer skue saa rig en Fange."

Men da han kom, undrede Dronningen sig over hans lave Vært og spottede:

„Er det ikke andet for en Mand, der saadanne Sagne gaar fra"

fik hun det djærve Svar:

„Endog jeg er paa Værten liden, dog er jeg mandeligen køn (dristig),
Men aldrig lever du saa god Dag, at du føder saadan en Søn."

Og nu blev han saa nærgaaende i sin Tale mod Dronningen, at hun i Vrede slog sin Haand mod Bordet

„Du skal klæde en Steile imorgen, førend Folk de gange til Bord."

Dette blev ogsaa hans Skjæbne, og som en Misdæder endte saaledes den Mand, der havde været en af Norges betydeligste paa den Tid og kunde have gjort sit Fædreland Gavn, hvis han havde villet bruge sine Kræfter i dets Tjeneste.

Forhandlinger med Skotland.

Efter Tilbagekomsten fra Danmark gjorde de skotske Sager Krav paa Eriks Opmærksomhed. De skotske Regjeringsherrer vægrede sig, som vi har seet, med at godkjende hans Datter som Dronning, og Aar gik hen, uden at Erik kom sit Maal et Skridt nærmere. I 1289 maatte han paakalde den engelske Konge, Edvards, Mellemkomst for at faa Sagen ordnet. Denne, som betragtede sig som Skotlands Overlensherre, var mere end villig til at blande sig i Nabolandets Anliggender og tog hellere end gjerne Margretas Parti, da hans hemmelige Plan var, naar hun blev godkjendt, at faa et Ægteskab istand mellem denne og sin Søn og saaledes paa det samme Hoved forene Englands og Skotlands Kroner. Foreløbig lod han sig dog ikke mærke med noget; thi Giftermaalet kunde ikke være behageligt for Erik, hvem det berøvede den forventede Indflydelse i Skotland eller for dette Land, som vilde finde en Forening med England farlig for sin Selvstændighed. Han optraadte derfor som den uegennyttige, hvem det kun gjaldt om Retten, og han fik ogsaa drevet det til, at Sendebud fra den skotske Regjering mødte hos ham den 29de September 1289, og her kom overens med de norske og engelske Fuldmægtige om at godkjende Margreta som Skotlands Dronning. Hun skulde inden næste 1ste Novbr. sendes over til England og Skotland fri for enhver Aftale om Giftermaal eller Trolovelse, og hvis hun først kom til England, skulde hun derfra, ubunden af Ægteskab eller Forlovelse, sendes til sit Bestemmelsessted, ligesom ogsaa Skotterne maatte sikre, at hun ikke blev bortgiftet uden hendes Faders Vidende og Villie. Men da Edvard havde faaet sat Godkjendelse af Margreta som Dronning igjennem, kastede han Masken. Han bearbeidede

nu de skotske Høvdinger, vandt dem for sin Giftermaalsplan og fik Rigets Stænder til den 17de Marts 1290 at skrive baade til den engelske Konge og den norske med indstændig Begjæring, at Ægteskabet maatte komme istand. Trængt baade fra Skotland og England havde Erik intet Valg og efter en Række Underhandlinger, der for Norges vedkommende gjaldt Ordningen af dets Pengekrav paa Skotland, blev den unge Dronning sendt derhen. Hun naaede aldrig sit Bestemmelsessted. Paa Reisen blev hun syg, og paa Orknøerne døde hun, kun 6 Aar gammel. Hun tog mange Forhaabninger med sig i Graven, men ingen sørgede mere over hende end Skotlænderne, der med „Pigen fra Norge", som de kaldte hende, havde haabet, at Ro og Orden skulde vende tilbage til deres af Stridigheder sønderrevne Fædreland.

Der meldte sig efter Margretas Død mange Beilere til den skotske Trone, deriblandt ogsaa Kong Erik, der som sin Datters Arving mente at have Ret til hendes Rige. Men Kong Edvard af England, der var bleven udnævnt til Voldgiftsmand, tilkjendte Jon Baliol Kronen. Erik fik ikke engang sit Tilgodehavende udbetalt, uagtet den engelske Konge søgte at hjælpe ham dertil.

Alligevel opgav han dog ikke ethvert Haab. I 1293 indgik han et nyt Ægteskab og valgte til Dronning Isabella, en Sønnedatter af den skotske Høvding, den ældre Robert Bruce, der efter Jon Baliol var anseet som den nærmest berettigede til Riget. Hvis denne Slægt, — hvad ogsaa blev Tilfældet — skulde blive løftet op paa Tronen, vilde der kunne aabne sig en Mulighed for Erik eller for hans Efterkommere. Ogsaa dette Haab slog feil; Ægteskabet med Isabella blev ikke velsignet med nogen Søn, og da hendes Broder, Robert

Bruce, besteg Skotlands Trone, var Erik allerede død, saa nogen nærmere Forbindelse mellem de tvende Riger kom ikke istand.

Stridigheder med de tyske Stæder og nyt Krigstog til Danmark.

Under Forhandlingerne med Skotland havde Danmark havt Ro. Sjørøvere eller Kapere sværmede vistnok omkring i danske Farvande og gjorde ogsaa Ugagn, men noget egentlig Tog fra Norge synes ikke at have fundet Sted. Og Sjørøvernes Optræden bragte ikke altid Norge Gavn. Dem skyldtes, at Norge i 1292 atter blev indviklet i Stridigheder med de tyske Stæder. Endel Kjøbmænd fra den tyske By Stavern havde i Marstrand grebet en Flok af dem og ført dem for Sysselmanden, der gjorde kort Proces. Men rimeligvis havde Kjøbmændene tiltruet sig Dødsdommen over Sjørøverne, thi da Erik fik høre om Henrettelsen, blev han overmaade vred. Det saa truende ud, thi de øvrige Stæder, med Undtagelse af Bremen, gjorde Staverns Sag til sin; alligevel bevaredes Freden, en Stilstand blev sluttet i Bergen 12te Juni 1293 paa et Aar, og et Møde aftalt paa samme Sted til Aaret efter, hvor Klagemaalene fra begge Kanter skulde prøves og afgjøres.

Endnu samme Sommer rettede Kongen, der nu havde Hænderne fri, et nyt Slag mod Danmark. Dennegang saa det mest ud til, at det kunde lykkes. Vistnok var den danske Konge bleven myndig og holdt Styret baade med Kraft og Dygtighed, men paa den anden Side reiste de indre Fiender Hovedet med en Dristighed, som aldrig før. Og de var baade mange og mægtige. I Spidsen stod selve Erkebispen, Johannes

Grand, en myndig Kirkefyrste, som misbrugte sit Embede til at hjælpe Kongens Fiender og skade ham selv. Hertug Valdemar, der hidtil havde baaret Kappen paa begge Skuldre, traadte aabenbart over i Fiendernes Række. Til disse sluttede ogsaa Broderen Erik sig, men Hovedtroppen udgjorde de fredløse, som aldrig tog Hensyn til Midlerne, naar de blot kunde ramme sin Fiende. Oprørerne traadte i den nøieste Forbindelse med den norske Konge, som under disse Omstændigheder maatte anse Kampen let og Seiren sikker. Men nærede han end saadanne Forhaabninger, fik han dem ogsaa grundigt skuffede. Dette Tog var de andre ligt; der blev herjet og brændt, men aldeles intet vundet. Derimod tabte Nordmændene paa denne Tid en af sine danske Støtter, Marsk Stig, som døde paa Hjelm, og hvis Bortgang i høi Grad svækkede hans Partigjængere. Paa den anden Side udfoldede den danske Konge en stor Virksomhed for at værge sit Land og knække sine Fiender. For at faa Midler til Forsvaret, sammenkaldte han en Herredag i Nyborg, rimeligvis om Vaaren 1294, men Erkebispen gjorde alt for at lægge Kongen Hindringer i Veien, og det lykkedes ham virkelig ved at sætte Drotseten Aake Jonssøn i Ban at forstyrre det hele, saa Herredagen adskiltes, uden at have udrettet det mindste. Kongen fik dog alligevel Midler til Rustninger, og nu gik han angrebsvis tilværks; nordre Halland blev herjet, og Hunehals beleiret, og den norske Del af Øen Hisingen ødelagt med Ild og Sværd. Ogsaa mod den Fiende, der havde spundet sine Rænker om ham og krydset hans Planer, førte han et afgjørende Slag. Erkebiskopen blev nemlig tagen til Fange og indesluttet i et haardt Fængsel paa Søborg, og dette dri-

stige Skridt lammede hans Parti og gav Kongen fri Hænder mod de ydre Fiender.

Disse havde tænkt paa et nyt Tog i 1294, men det gik overstyr; derimod blev der optaget Fredsunderhandlinger, men heller ikke disse førte til noget. I det følgende Aar skulde det imidlertid for Alvor bære løst. Mellem den norske Konge og Hertug Valdemar pleiedes der Underhandling, og en fælles Krigsplan blev aftalt. Store Rustninger blev gjorte. Først efter St. Hans stak Nordmændene i Sjøen. De lagde sig med deres Flaade ved Aalborg, medens den danske Konge stod i Ribe, færdig til at modtage Hertug Valdemar, som rykkede frem. Det kom dog ikke til Slag; Underhandlinger blev indledede, men derpaa afbrudte for dog atter paany at optages. Paa Sommersted Hede (ikke langt fra Haderslev) blev der aftalt et Forligsmøde i Middelfart den 8de September. Den norske Flaade var imidlertid fra Aalborg seilet ned i Lillebælt; Kong Erik og hans Broder Haakon var personlig tilstede ved Mødet, og tilstede var ogsaa Hertug Valdemar, den danske Konge og flere Fyrster. Enighed var vanskelig at opnaa og paa en blivende Fred ikke at tænke; dog blev der paa Hindsgavl ved Middelfart den 25de September 1295 sluttet en Stilstand, der skulde vare indtil et nyt Møde, som bestemtes til St. Hans 1298 paa Øen Egholm ved Skjelfiskør. Stilstanden i Hindsgavl gav den norske Konge Brugen af hans Mødrenearv og de fredløse eller deres Arvinger deres Gods tilbage; de sidste skulde nyde Frihed og Fred i Danmark, kun maatte de ikke komme Kongen og hans Brødre for Øine. Den norske Konge fik under Stilstanden beholde Hjelm og Hunehals; dog maatte der ikke paa disse Steder slaaes Mynt. Hertug Valdemar var ikke indesluttet i Forliget, og først det

følgende Aar blev der sluttet Fred med denne, hvorved der blandt andet bestemtes, at i Tilfælde af Krig med Norge skulde Hertugen og hans Broder stille sig paa den danske Konges Side.

Allerede Aaret før Stilstanden med Danmark havde Kongen opgjort sine Stridigheder med de tyske Stæder. Mødet, som var aftalt, sammentraadte paa den bestemte Tid, men ikke paa det fastsatte Sted; istedetfor Bergen valgtes Tunsberg. Her opnaaede Stæderne at faa sine Friheder end yderligere udvidede. De skulde saaledes have Lov til at lægge til Bryggen uden at spørge den kongelige Ombudsmand om Lov. Nordligere end Bergen maatte de dog ikke sælge Varer. De fritoges for Vægtertjeneste og Nattevagt samt for at møde til Vaabenting eller følge dømte Misdædere til Retterstedet. De fritoges for Leding, naar de var seilfærdige før Jul o. s. v. Hamburg erholdt sit eget Frihedsbrev med de samme Friheder, og Bremen, der under Tvistighederne havde stillet sig paa Norges Side, fik desuden særlige Begunstigelser. De samme Friheder, som Tyskerne opnaaede i Norge, fik Nordmændene i tyske Havne, saa, hvis disse havde været ligesaa driftige som hine, vilde Overenskomsten med Tyskerne i Tunsberg, ligesom den tidligere under Magnus Lagabøter, kun havt gode Følger. Nu derimod blev det Tyskerne, som høstede Fordelen, thi de Rettigheder, som Nordmændene fik i tyske Havne, var en død Skat, da de blev liggende unyttede. Norge havde nemlig ingen Handelsstand; som før vist (se S. 252), ansaa de fornemme Ætter, der havde Pengene, det under sin Værdighed at drive Kjøbmandskab, og de ringere manglede Midler og kunde derfor ikke konkurrere med de rige Udlændinge. For at hindre, at Smaahandelen ogsaa gled over i disses Hænder, var det dem forbudt at sidde Vinteren over i Norge, men

Forbudet blev ikke strengt gjennemført, og allerede under Haakon Haakonsson er der Tale om tyske Vintersiddere. Hvis disse havde bosat sig i Landet, vilde de lidt efter lidt være gaaede op i det Folk, som de var komne til at tilhøre, og grundet en norsk Handelsstand, der vilde have gjort Tyskerne overflødige. Dette var disse strax paa det rene med, og for at hindre, at noget saadant skulde ske, oprettede de ikke egentlige Handelshuse i Norge, men havde blot Vareoplag der under Bestyrelse af paalidelige Betjente, som paa det nøieste var knyttede til Handelshusene i deres Hjem. Deres Kontorer var kun at anse som tyske Kontorer paa norsk Grund og skulde ikke engang staa under norsk Lov og Ret. Selv var de paa det strengeste forbudte at gifte sig og stifte Familie; thi de maatte aldrig blive andet end fremmede i et fremmed Land. En saadan Stat i Staten kunde naturligvis ingen Regjering med Selvagtelse taale, og saalænge Norge endnu stod i Kraft, blev den heller ikke taalt; de tyske Vintersiddere maatte finde sig i at lyde norske Love, og ethvert Forsøg paa at frigjøre sig derfra blev opfattet som en alvorlig Anmasselse, men senere, da Norges Selvstændighed var tabt, kunde de sætte igjennem, hvad de før forgjæves havde prøvet paa.

Forhandlinger med Frankrige.

De tyske Stæder vilde neppe være blevne saa begunstigede af Kong Erik, hvis de ikke havde vist sig at være uundværlige. Forholdet til England var nemlig efter de skotske Trontvistigheder bleven kjøligt, og Handelsforbindelsen med dette Land derfor løsnet, om ikke løst. Forholdet til England bragte Erik endogsaa til at nærme sig dets Fiende, Frankrige. Som-

meren 1295 sendtes Audun Hugleiksson derhen med uindskrænket Fuldmagt til at slutte Forbund med den franske Konge, Filip den smukke, som dengang laa i Krig med England. Forbundet kom ogsaa istand; Kongerne forpligtede sig til at hjælpe hinanden mod Fiender — de være hvilkesomhelst — men navnlig dog mod England. Norge skulde overlade den franske Konge 200 Langskibe og 100 store Skibe samt 50 000 Mand til fire Maaneders Tjeneste hvert Aar; men saa skulde til Gjengjæld Filip betale den norske Konge 30 000 Pund Sterling i visse bestemte Terminer. Forbundet mellem Kongerne blev kun staaende paa Papiret, og fra Auduns Side kunde det heller ikke være alvorlig ment; saadanne Forpligtelser, som de nævnte, vilde Norge paa den Tid vanskelig eller rettere umulig kunne have opfyldt. Men Indgaaelsen af et saadant Forbund viser, at ialfald i Frankriges Øine var Norge endnu en Stormagt, der var god at have til Ven og farlig at faa til Fiende. Audun drev samtidig ogsaa Underhandlinger om et Ægteskab mellem Hertug Haakon og Isabella, Grevinde af Joigny, men disse førte ikke til noget, og det maa have været fra Norge, at Hindringerne reiste sig, thi hverken Brudens nærmeste eller Kong Filip havde noget at indvende mod Giftermaalet.

Kirkestriden paa Island afsluttes.

Den islandske Kirkestrid havde, som vi har seet, ikke fundet nogen Afgjørelse. Uden en saadan vendte Arne i 1291 tilbage til Island, ligesaa bestemt som nogensinde paa at drive sin Sag igjennem. Sagen var, mente han, ikke hans; den var Kirkens, den var Guds. Og Overbevisningen derom

gav ham en Kjæmpes Kræfter og Mod. Strax han var kommen til Island, bød han, at de Kirker, der endnu var i Lægmænds Værge, skulde overgives til Præsterne. Uvægerlig blev ogsaa Budet adlydt. Men i 1292 kom de kongelige Sysselmænd Tord Hallsson og Kristofer Vilhjalmsson til Øen med Brev og Bud fra Kongen, at alle Kirker, som havde været i Lægmændenes Værge, skulde tilbagegives. Striden blussede atter op, thi Arne trodsede Kongebudet og satte endogsaa dem, som adlød det, i Ban. Torvard Toraringsson drog til Norge for at skaffe Hjælp mod den myndige Bisskop, men han døde strax efter. Hans Bortreise lammede Lægmændene, og Ulykker, som paa denne Tid hjemsøgte Island, gjorde dem endnu mere forknytte. Det hjalp ikke, at Kongen i 1295 sendte et barskt Brev om Kirkesagen; saa bøiede var Lægmændene blevne, at 12 Bønder paa Almuens Vegne tilsvor Bisskopen alle Kirker i hans Bispedømme. De tolv blev rigtignok af Kongen stevnede til Norge for at staa til Ansvar for dette Skridt, men Arne fulgte, og det lykkedes ham at opnaa et Forlig. Herved blev det bestemt, at alle de Kirker, hvis Gods for Halvdelen eller mere fra gammel Tid tilhørte Lægmændene, skulde overgives til disse, men for alle de andre skulde Bisskopen raade. Forliget kom istand den 2den Mai 1297, men Bisskopen kom ikke til at nyde godt deraf. Han døde allerede den 17de April Aaret efter uden at have seet sin Fædreneø igjen.

Erkebisskop Jørund i Strid med sit Domkapitel.

Domkapitlerne bestod, som før forklaret, af Chorsbrødrene, der valgte Bisskopen og dannede hans Raad. De var anviste

til Underholdning visse Præstekald, hvis Forretninger de lod udføre af Leiepræster, medens de selv trak Indtægten. Indtægt tilflød dem ogsaa fra andre Kilder, og navnlig havde Chorsbrødrene i Nidaros et rigeligt Udkomme og dertil svarende store Rettigheder. For rigelige fandt imidlertid Erkebiskopen deres Indtægter, ligesom han fandt deres Magt meget for stor. Men da han prøvede paa Indskrænkning, fandt han Modstand, thi Chorsbrødrene tællede Mænd i sin Midte, der i Dygtighed følte sig Erkebiskopen mere end jævngode. De lod optage Tingsvidner om sine Rettigheder, og disse faldt ud til deres Fordel. Men denne Kjendelse brød Erkebiskopen sig ikke om, og kunde han selv end ikke maale sig med sine Modstandere i Indsigt og Dygtighed, havde han forskaffet sig en Støtte baade i en udenlandsk Præst, Jon Flæming, der var vel hjemme i Kirkeretten, og i den lærde Islænder, Præsten Lavrentius Kalfsson, som han havde taget i sin Tjeneste. Nu var Striden staaende. Chorsbrødrene, som ikke vilde falde til Fode, blev idømte Bøder og truede med Ban. Der blev prøvet at mægle, men Erkebispen fordrede fuldkommen Underkastelse; det vilde hans Modstandere ingenlunde gaa ind paa, og nu blev Sagen indstevnet for Paven. Denne overdrog Kantsleren, Baard Serksson, at dømme mellem de stridende; men Dommen blev dog ikke fældet, da Erkebiskopen, ræd for, at den skulde gaa ham imod, fik Kongen til at prøve en Afgjørelse i Mindelighed. For at opnaa dette, har Erkebispen rimeligvis maattet gjøre Kongen Indrømmelser i de kirkelige Sager, og et Forlig kom istand den 13de Juni 1297 i Tuterø Kloster, hvorved Chorsbrødrene opnaaede det meste af, hvad de havde gjort Fordring paa.

Forliget blev dog ingen varig Fred; Striden brød senere

op igjen som et daarligt lægt Saar, men derom skal fortælles paa et andet Sted. Samtidig med Forliget udnævnte Kong Erik Erkebispen til Jarl. En saadan Udnævnelse er uden Sidestykke i Norges Historie og høist mærkelig, thi den betød intet mindre fra Erkebiskopens Side end en fuldstændig Underkastelse af denne under Kongen. Han var fra nu af dennes haandgangne Mand. Den sidste Rest af den norske Kirkes Uafhængighed af Staten var dermed opgivet.

Ogsaa i Stavanger laa Biskopen, Arne, og Chorsbrødrene i Strid, der dreiede sig om det samme, men førtes med større Heftighed og endte med dybere Ydmygelse for Biskopen, som ved Bans Straf blev tvungen til at underkaste sig. — Ved saadanne Stridigheder splittede den norske Kirke sine Kræfter og gav Staten et Overtag, som den aldrig slap.

Atter Forhandlinger med Danmark. Kong Eriks Død.

Sommeren 1298 udløb Stilstanden i Hindsgavl og det aftalte Møde i Egholm skulde finde Sted. Den danske Konge havde i denne Tid været optaget af de indre Uroligheder. Erkebiskop Grand var undsluppen af sit Fængsel og blev en frygteligere Fiende end nogensinde. Kongen truedes med Ban og Riget med Forbud (Interdikt). Under saadanne Omstændigheder kunde en Fornyelse af Ufreden med Norge være den danske Konge alt andet end velkommen. Hellere end gjerne maatte han ønske at faa Stilstanden forlænget paa Mødet, som skulde træde sammen i Egholm. Der kom det dog ikke til at sammentræde, men derimod paa Valgø ved Hallands Kyst. Her mødte den norske Konge, rimeligvis ogsaa hans Broder, og her blev Stilstanden forlænget til Midtsommer

1300 og paa Vilkaar, der omtrent var de samme, som paa Mødet i Hindsgavl.

Dette var Kong Eriks sidste Regjeringshandling af Vigtighed. Aaret efter den 13de Juli 1299 døde han i Bergen, kun 31 Aar gammel, efterat han i 26 Aar havde baaret Kongenavn og i over 19 Aar været virkelig Konge. Tiderne havde været onde og Regjeringens Byrde tung for de svage Skuldre, der skulde bære den; det var derfor naturligt, at han søgte Støtte hos andre, og det var ogsaa mere andre end han selv, som førte Regjeringens Tøiler; han medbragte dertil kun den gode Villie, men Kraften og Dygtigheden fattedes. Tilnavnet Præstehader, som man har tillagt ham, bærer han med Urette; den Kamp, som under ham reistes mod Præsteskabet, var andre Sjælen i; selv var han snarere en Ynder af Kirken end dens Uven, og hans Tilbøielighed drog ham heller til at leve i god Forstaaelse med den end at optræde fiendtligt. Han efterlod sig af andet Ægteskab kun en Datter, Ingeborg, der ved Faderens Død var 2 Aar gammel.

I Kong Eriks Tid skjød atter et Glimt af den nye Verden i Vest frem af Mørket, som omgav den. Der blev nemlig vestenfor Island opdaget et Land, som fik Navnet Nyland*) eller Dunøer og var rimeligvis New-Foundland i Nord-Amerika. Der blev gjort et Forsøg paa at oplede det, men der kom intet ud deraf, og intet var heller at vente; en Tid, der i Mangel paa Foretagsomhed lod Folkets Handel glide over i fremmedes Hænder, var ikke den rette til at gjøre Opdagelser eller udnytte dem; Landet traadte atter tilbage i sin Dunkelhed, der først 200 Aar efter skulde fjernes af en anden Tid og af et andet Folk.

---

*) Efter de nyeste Granskninger var Nyland rimeligvis Østgrönland. V. V.

Haakon Magnusson den ældre.

Hyldning. Audun Hugleikssons Fængsling.

Efter Kong Magnus's Arvefølgelov var Hertug Haakon sin Broders Arving til Norges Kongekrone. Han var i sin kraftigste Alder, 29 Aar gammel, og havde nylig ægtet Eufemia, en Datterdatter af Fyrst Vitslar af Rygen. Ved Tidenden om sin Broders Død ilede han fra Oslo, hvor han rimeligvis dengang opholdt sig, til Trondhjem, og her blev han den 10de August tagen til Konge paa Øreting og lige efter kronet tilligemed Dronningen i Kristkirken. Den høitidelige Handling foregik med stor Pragt. Fra Øren, hvor Hyldingen gik for sig, og op til Kristkirken var Vei og Gade dækket med Dunklæder, Pell og Baldakin; Norges bedste Mænd var fremmødte til Anledningen; desforuden ogsaa en Mængde Udlændinger, og i det hele var saa mange Mennesker tilstede, som man i Norden

kunde tænke samlede paa en Plet. Et glimrende Gjæstebud endte Festlighederne. Sin Nærværelse i Trondhjem nyttede Kongen til at bringe Forlig istand mellem Erkebiskopen og Chorsbrødrene, som atter var komne op at trættes; men Enigheden varede ikke længere, end til Kongen havde forladt Byen; da tændtes Striden paa ny. Fra Trondhjem drog Haakon paa Hyldningsreise til Bergen, og fra denne By til Vestfold og det østlige Viken, og overalt blev han hyldet.

Men ikke overalt uden Modsigelse. Paa Tunsberghus sad Rigets noget nær mægtigste Mand, Hr. Audun Hugleiksson, der havde været Kong Eriks høire Haand, men aldrig synes at have staaet sig godt med hans Broder. Om han nu nægtede at overlevere Haakon Tunsbergshus eller vægrede sig ved at erkjende ham som Konge, ved vi ikke; sikkert er det, at han har vovet at byde Kongen Trods, men er kommen tilkort og har med Fængsel maattet bøde for sit dristige Forsøg (1299). I Fængsel sad han, og slap han end senere ud, nød han dog kort sin Frihed og fik, som vi skal se, en Skjæbne, der ved sin Sørgelighed gjorde stor Opsigt i sin Tid.

Haakon havde med Broderens Rige ogsaa arvet hans Krig med Danmark. Og allerede Aaret efter sin Tronbestigelse finder vi ham med en prægtig Flaade i de danske Farvande. Toget skulde dog være fredeligere end de almindelige, thi paa det sidste Forligsmøde var det aftalt, at naar Stilstanden udløb, skulde nye Underhandlinger begynde, og for at pleie disse var Haakon tagen afsted. Af Underhandlingerne blev der dog intet af for det første, og dermed gled Haakon ind i samme Spor, som sin Forgjænger, og de smilende Kyster hjemsøgtes gruelig med Herjing og Brandskatning. Saa afløstes igjen dette af Underhandlinger, og

disse førte til, at de stridende Konger sluttede en Stilstand paa 3 Aar, saaledes at baade den norske Konge og de danske fredløse i denne Tid skulde faa beholde de Eiendomme, hvorpaa de gjorde Krav.

Den falske Margreta. Audun Hugleiksons Henrettelse.

I Kong Haakons andet Regjeringsaar bragte nogle Tyskere fra Lybek en Kvinde, som kaldte sig Margreta og udgav sig for Kong Eriks Datter, der var død paa Orkenøerne 1290. Hun paastod, at Ingeborg Erlingsdatter, (Søster af Alf Erlingsson) der ledsagede hende, havde solgt hende for at faa hende af Veien og derpaa udgivet hende som død. Kvinden, der var gift og ledsagedes af sin Mand, fandt megen Tiltro, skjønt hendes Foregivende ikke vel muligt kunde være andet end falsk. Thi dels synes hun at være ældre, end Margreta vilde have været, om hun havde levet, dels var dennes Død paa Orkenøerne foregaaet i Overvær af Rigets bedste Mænd, endelig var hendes Lig bragt til Norge, og Kong Erik havde selv med egne Øine overbevist sig om, at det var hans Datter. Paa den anden Side synes det utænkeligt, at en udenlandsk Kvinde turde optræde med Paastand paa at være den afdøde Kongedatter, naar dette ikke var sandt; og at hun havde gjort det af egen Indskydelse, falder det ogsaa umuligt at tro, men rimeligvis maa man med Munch antage, at der bag hende har staaet norske Stormænd eller ialfald en saadan, Audun Hugleiksson, der rimeligvis nu opholdt sig paa sit Ættesæde Hegranes og nyttede sin Frihed til at smede Rænker mod den forhadte Konge. Foretagendet, om man kan kalde det saaledes, havde imidlertid ingensomhelst

Udsigt til at lykkes; det støttedes nemlig ikke af nogensomhelst Strømning i Tiden; kunde der end være en enkelt Lændermand, der drømte om de gamle Dage, da Kongemagten var ringe og Høvdingmagten stor, saa var dog Standen i sin Helhed ganske kongeligsindet og havde ingen anden Tragten end at være Herrer ved Hoffet og Kongens underdanige Tjenere og Embedsmænd. Den falske Margreta kunde derfor nok vinde Tiltro for sine Paastande, men kun ganske enkelte Tilhængere, der vilde tage hendes Parti mod Kongen. Denne lod Aar 1301 Kvinden brænde paa Nordnes ved Bergen, medens hendes Mand slap med at miste Hovedet. Men mærkeligt var det, at da hun førtes ud af Kongsgaardens Port for at bringes til Baalet, skal hun have sagt: „Jeg mindes grant, da jeg som Barn blev ført ud af denne selvsamme Port for at drage til Skotland, da var der ved Apostelkirken en islandsk Præst ved Navn Havlide hos min Fader Kong Erik, og da Klerkerne ophørte med at synge, istemte han Hymnen veni creator, der netop blev sunget til Ende, da man bar mig ombord paa Skibet." Havlide levede endda som Præst paa Island, og da man fortalte ham, hvad Kvinden havde ytret, sagde han, at det forholdt sig ganske rigtigt, og dette Vidnesbyrd har i Norge sikkerlig styrket manges Tro paa, at Kvinden, trods alt, var den rette Margreta, der uskyldig havde lidt en pinlig Død. Et Snes Aar efter var Troen paa hendes Uskyldighed saa stærk, at man gjorde Pilgrimsreiser til Nordnes og byggede et Kapel over Retterstedet, saa Bergens daværende Biskop blev nødt til at gribe ind og i et Brev strengt at forbyde dette Uvæsen.

Ikke længe efter maatte ogsaa Audun Hugleiksson bøde med Livet. Forbrydelsen, hvorfor han led Døden, nævnes

ikke, men da hans Straf lød paa Hængning og hans Eiendommes Inddragelse under Kronen, maa han have gjort sig skyldig i Høiforræderi, og efter al Rimelighed var han overbevist om at have havt sine Fingre med i den fremmede Kvindes Bedrageri. Sagnet, der har knyttet sig til den engang saa mægtige Mands sørgelige Endeligt, fortæller, at da han utilbørlig vilde udvide sin Magt, blev han af Kongen stævnet til Bergen. Ledsaget af sin Vaabendrager tog han afsted efter dog først for Sikkerheds Skyld at have nedgravet sine Skatte og sænket sit store Sølvbord i Jølstervandet. Medens de hvilede underveis, satte en Ravn sig lige ved dem og gav sig til at skrige saa uhyggeligt. Audun spurgte Vaabendrageren, der forstod sig paa Fugleskrig, om han skjønte, hvad Ravnen sagde. „Den siger", svarede Svenden, „at I drager bort for aldrig mere at vende tilbage." „Det skal du have løiet", raabte Audun, spændte sin Bue og skjød Vaabendrageren ihjel.

Samme Aar, som Audun henrettedes, blev en anden Stormand, Bjarne Lodinsson, fængslet og sat paa Ragnhildarholm Slot ved Kongehelle. Hvad han var anklaget for, nævnes ikke, men al Rimelighed taler for, at han, Auduns gamle Kollega i Formynderregjeringen, ikke har været uvidende om dennes Planer, saa meget mere. som han senere virkelig brød med Kongen og førte endogsaa Avindsskjold mod sit Fædreland. Denne Gang fik man intet paa ham; han kom paa fri Fod, og i 1305 finder vi ham i Agt og Ære hos Kongen.

Kong Haakon hyldes paa Island. Gjæring paa Øen.

Islænderne maatte have ganske vanslægtet paa sine fri-

hedskjære Fædre, om de havde følt sig tilfredse med Foreningen med Norge — saadan som den viste sig at være. Thi den krænkede paa det saareste deres folkelige Selvfølelse og Selvstændighedstrang, og en dyb og almindelig Misnøie udbredte sig. Islænderne ankede over, at de droges bort fra sit Værneting og blev stævnede til Norge for at staa til Rette; de følte sig saarede ved, at Nordmænd ansattes som Sysselmænd, ja endogsaa som Lagmænd; de klagede over, at til Trods for givne Løfter og Overenskomster sendtes der ikke fra Norge den nødvendige Tilførsel af Levnetsmidler til Øen. Dertil kom andre og større Ulykker, som forøgede Misstemningen. Gruelige Landeplager hjemsøgte den ulykkelige Ø. Det nye Aarhundrede aabnedes med et frygteligt Udbrud af Hekla. Vældige Klippemasser slyngedes sammen, saa Dønnet hørtes lige til Nordlandet; Aske og Sand føg i Luften som Sne og gjorde Dagen til Nat; voldsomme Jordskjælv fulgte Udbruddet og lagde en Mængde Gaarde i Grus. Paa Nordlandet udbrød en smitsom Sygdom, der dræbte henved 600 Mennesker. Misvæxt og Dyrtid indtraf; lidet avledes i Landet, og intet kom fra Norge, saa Mangel og Nød blev Følgen.

Under saadanne Omstændigheder viste Folket liden Lyst til uden videre at hylde Kong Haakon. De erklærede sig kun villige dertil, naar han paa sin Side forpligtede sig til at afhjælpe deres Klager. Men at sættes Betingelser af Undersaatter vilde ingenlunde den myndige Haakon, der med Hensyn til Forestillinger om Kongemagt og Kongeværdighed var et ægte Barn af sin Tid; han sendte Alf af Kroken (i Sogn) til Island med Brev og Bud, at Islænderne strax skulde underkaste sig og uden Betingelser

sværge ham Troskabsed. Islænderne svor, men sine Vilkaar lod de ikke falde; dog dem brød Kongen sig intet om; og Island maatte fremdeles finde sig i at faa Lagmænd, der var dem fremmede. Men Gjæringen paa Øen steg. I Aaret 1304 skilte Nordlændingerne og Vestfjordingerne sig fra sine Landsmænd og vilde ikke søge Altinget, men indrettede sig 2 Herredsting i hver Fjerding. Ikke længe efter kom Alf Kroken atter til Island med Kongebreve, som paalagde Folket svære Skatter. Dette bragte Forbitrelsen paa sit høieste, og den gik ud over Hr. Alf. Paa Odeyre- og Hegranes Ting styrtede Mængden ind paa ham, og især paa det sidste saa det farligt ud; de yngre blandt Mængden slog paa Skjoldene og brød frem med Raab og Skrig; og sikkert vilde Alf være dræbt paa Stedet, hvis ikke Tord Hallsson og andre havde holdt Skjolde for ham; men saa ræd var han, at han ikke vidste, hvor han skulde gjøre af sig. Tord førte ham under Varetægt af sine væbnede Svende bort fra Tinget, men Julen efter blev han syg, og Sygdommen blev hans Død. Paa Altinget 1306 optraadte Islænderne saa enigt og bestemt mod de kongelige Forordningerne og fornyede saa kraftigt sine gamle Krav, at det synes, som om Kongen tilsidst har opgivet sit Forlangende om Skat, indrømmet Islænderne Ret til at møde for sit eget Værneting; derimod blev der intet fastsat om, at kun indfødte skulde forestaa Øens Embeder, og i dette Stykke gik det, som det kunde. Paa Island blev det atter nogenlunde roligt, men det var Gravens Ro; Udviklingen paa Øen var dødsmærket, og det engang saa frihedskjære og selvstændige Folk nedsank i en Vanmagt, som stod i en skrigende Modsætning til dets stolte Fortid.

Det kjendtes strax, at Styret ved Haakons Tronbestigelse var kommet i kraftige Hænder. Hans svage Broder havde i meget ladet Tingene gaa, som de kunde, og det gik skjævt. Men nu greb Haakon fat. Tyskernes store Friheder var ham en Torn i Øiet, men at indskrænke dem var vanskeligt, thi de havde gjort sig uundværlige. Han forbød Bissekræmmeri, og dette Forbud var vistnok nærmest rettet mod Tyskerne, der som Skræppekarle drog om i Bygderne og havde „Torg for hver Mands Dør". Ogsaa i andre Henseender saa han de tyske Kjøbmænd paa Fingrene og holdt bestemt igjen, naar de tillod sig Overgreb. — For at hindre at Landet blev overløbet af fremmede Landstrygere, indrettede han et Pasvæsen, og for at skaffe reisende Tilholdssteder fornyede og indskjærpede han en tidligere Forordning om Oprettelse af Værtshuse („Taverneshuse"). — Retstilstanden var under hans Forgjænger sunket i en beklagelig Grad; „Ondskab og Uvæsen hørte til Dagens Orden". Ombudsmænd, der skulde straffe Forbrydere, blev truede, og Truslerne mangen Gang ogsaa udførte. Kongen søgte at sætte en Stopper for saadanne Tilstande og traf Bestemmelser derimod, der vistnok ogsaa opnaaede, hvad de tilsigtede.

Ogsaa i de kirkelige Stridigheder greb Kongen ind. I Nidaros vedblev Striden mellem Erkebispen og Chorsbrødrene. Paven havde rigtignok overdraget Biskop Narve i Bergen og en af hans Chorsbrødre at afsige Kjendelse i Striden, og den gik ganske Erkebispen imod, som inden en bestemt Tidsfrist skulde opfylde Dommen; i modsat Fald blev han truet med Ban. Men Erkebispen holdt sig endda ikke Kjendelsen efterrettelig, og Striden rasede som før. Ingen af Parterne

vilde give efter, men Erkebispen blev haardest dadlet, thi han havde Uret. Den almindelige Mening tog derfor Parti med hans Modstandere. Erkebispen opsatte ved den før nævnte Jon Flæming et Banbrev over Formændene for dem, Eilif, Audun Raude og Sighvat Lande, og bød sin ivrige Tilhænger, Laurentius Kalfsson at oplæse det. Det var et farligt Hverv. Laurentius vidste det, sagde det ogsaa til Erkebispen, men vilde ikke undslaa sig for, hvad denne, hans Velgjører, paalagde ham. Ved Høimessen paa en stor Festdag gik Laurentius op paa Koret over Alteret i Kristkirken. Chorsbrødrene var tilstede, men ingen havde mindste Nys om, hvad der skulde foregaa. Laurentius læste Banbrevet op med en Røst, saa det klang under Kirkebuerne. „Du har ikke nødig at skrige saa høit, Islænding“, sagde Sighvat Lande, „vi hører nok, hvad du siger“, reiste sig saa med de andre og forlod Kirken. Bannet tog de sig ikke nær af; thi Erkebispen, sagde de, var selv i Ban, da han ikke havde holdt sig Dommen efterretlig, som Biskop Narve havde afsagt. De søgte endogsaa at drive sine Fordringer igjennem med Magt, og paa sin Side kviede heller ikke Erkebispen sig for at sætte haardt mod haardt. Hans væbnede Svende fik nok at gjøre med at værge hans Tilhængere. Det gik især ud over Laurentius, som havde oplæst Banbrevet. Engang blev han overfalden paa Gaden af Skoleklerkerne. Han fik med Nød og neppe grebet fat i Dørringen paa Kristkirken og klamrede sig dertil, indtil Erkebispens Svende kom til og friede ham, men da var hele Kjolen reven af. En anden Gang, da han skulde forrette Jordpaakastelse over en fornem Kvinde, kom Skoleklerkerne til og borttog alle Blus og Kjerter, saa Forretningen først kunde foregaa Dagen efter og blot under Varetægt af væb-

net Magt. Chorsbrødrene henskjød nu sin Sag til Paven og sendte i denne Anledning en af deres Midte, Jon Elg, til Rom. Erkebispen indsaa Nødvendigheden af personligt at fremstille sin Sag for Kirkens Overhoved og tog ogsaa afsted. Han kom dog ikke længere end til Paris; der blev han syg, siges der, og han vendte om. Men i Brügge i Flandern traf han Jon Elg, der var paa Veien til Rom. At faa sin Sag fremstillet for Paven af en Modstander var paa Forhaand at prisgive den til Tilfældigheden, og dette maatte hindres, hvilke Midler der end skulde gribes til. De sletteste blev brugte; paa offentlig Gade blev Jon Elg greben og slæbt i Fængsel. Dagen efter slap han ud, da der ikke var fremført nogen bestemt Beskyldning mod ham, men derfor lod Erkebispen ikke Sagen falde; han henvendte sig til vedkommende Myndighed med Anmodning om at lade Jon Elg fængsle paa Grund af nogle Forbrydelser, han skulde have gjort sig skyldig i. Anmodet om at opgive, hvilke Forbrydelser det var, sagde han, at Jon havde stjaalet fra ham, og da denne fralagde sig Beskyldningen, tillod Erkebispen sig at godtgjøre den, og paa en bestemt Dag skulde Beviserne fremlægges. Dagen kom, men ingen Erkebisp og ingen Meddelelse fra ham. Derimod fik man vide, at han havde gjort endnu et Forsøg, men et forgjæves, paa at faa fat i Jon og føre ham med sig paa det Skib, han havde fragtet til Hjemreisen. For Erkebispen, hvis Rænker var aabenbare, var det intet andet at gjøre end skyndsomt at komme bort.

I Nidaros fremstillede han Udfaldet af sin Reise i rosenrødt, men uden at han derved fik Chorsbrødrene til at underkaste sig; de vilde først faa høre fra deres Udsending i Rom. Det fik de ogsaa, og det kom til at lyde anderledes. Ved

Dom af 11te April 1302 tilkjendtes Chorsbrødrene Ret, og Erkebispen blev endogsaa tilpligtet at udrede Sagens Omkostninger. Endda gav han sig ikke, og da Paven havde erklæret sig imod ham, søgte han at drage Kongen over paa sin Side. Denne holdt i Hovedsagen med hans Modstandere, men kunde dog ikke andet end misbillige disses Færd, der ikke passede for underordnede mod en overordnet, selv om denne havde Uret. Paa Høstkanten 1303 drog Haakon til Nidaros for at udjævne Stridighederne. Hans Raad fulgte, hans Kantsler var med, og mange Folk havde indfundet sig. Der blev sat Ting i Kongsgaarden, og Kantsleren, Magister Aake, paabød Stilhed og begyndte at tale. Først paa Latin om de styrendes Pligter og derpaa paa norsk om Undermænds Forhold til sine overordnede. Hans Ord faldt hvasse, da han fremstillede, hvor utilbørligt Chorsbrødrene havde opført sig mod Erkebiskopen. Derpaa talte ogsaa Kongen som Aake først paa Latin og derpaa paa norsk og paalagde Chorsbrødrene at ydmyge sig for Erkebiskopen, hvis de ikke, som banlyste, vilde udvises af Land og Rige. Chorsbrødrene maatte bide i det sure Æble og underkaste sig, og kunde det saameget lettere, da det ikke var Kongens Mening at ville omstyrte den Dom, som Paven havde fældet i Sagen, men kun at værne om Erkebispestolens Værdighed og hindre, at dens Indehaver udsattes for personlige Krænkelser. I flere Aar var der nu Ro, og da atter Striden brød ud, stillede Kongen sig helt paa den Side, han altid havde heldet til, tog sig af Chorsbrødrene og lod Erkebispen forstaa, at han intet kunde vente sig af ham. Erkebiskopen opgav Striden og opgav sig selv, thi han bøiede sig under Chorsbrødrenes Aag, som

ikke lod ham beholde mere end Skyggen af den bispelige Myndighed.

En ny Arvefølgelov.

Dronning Eufemia havde i 1301 født en Datter Ingeborg, men dette blev ogsaa det kongelige Ægtepars eneste Barn. Men en Datter havde ikke Arveret til Tronen, og Haakon tænkte med Gru paa, hvilken Forvirring hans Død under saadanne Omstændigheder maatte volde i Riget, hvilke Storme den kunde vække, hvilken Tumleplads for alleslags Lidenskaber den kunde skabe. For at forebygge slige Tilstande var der ingen anden Udvei end at faa Arvefølgen ændret og den unge Kongsdatter bortfæstet til en Mand, som kunde være hendes og Rigets Støtte, hvis Faderen faldt fra. Fæstemanden blev snart funden i den svenske Konge Birger Magnussons Broder, Erik, der var 20 Aar gammel, smuk, indtagende, en glimrende Ridder og et fint Hoved. Skjønt uden solidere Egenskaber var han en Mand ganske i Tidens Smag, som sværmede for Riddere og Riddervæsen og tilbad Glimmeret ogsaa, naar det ikke var Guld. Hertug Eriks Pris var derfor paa alle Læber, men Lovtalerne steg den unge Herre til Hovedet og bragte hans Ærgjærrighed til at bryde alle Skranker. Han var den mest glimrende Fyrste i Norden, men han vilde ogsaa være den mægtigste. Han sigtede efter intet mindre end Tronen, og det bekymrede ham lidet, at han blot kunde stige op ved at støde sin Broder ned — havde ikke hans Fader gjort det samme og dog blevet en Konge, der herskede med Glands og mindedes med Ære? Han manglede ikke Tilhængere, der hellere saa ham paa Tronen end

Birger, hvis Væsen frastødte, og hvis Karakter ligesaa lidt som Broderens indgjød Agtelse. Men saalænge Kongens Formynder, den dygtige og forstandige Marsk Torgils Knutsson, endnu stod for Styret, kunde Eriks Planer ikke træde for Lyset; de sneg sig om i Mørket, hvori de var udrugede.

Allerede i 1302 havde Kong Haakon nærmet sig til det svenske Hof, og der afholdtes mellem begge Konger og deres ypperste Mænd et Møde, som den 29 Septbr. skulde sammentræde ved Solberge-Os i Gøtaelven. Men forinden fik han istand et Høvdingemøde i Oslo, hvor der blev gjort vigtige Ændringer i Arvefølgen og tillige truffet Bestemmelser om Formynderregjering. Den vigtigste Ændring i Arvefølgen var, at Kvinder aabnedes Adgang til Tronen og det ikke blot ægtefødt Kongedatter og efter hende ægtefødt Datter baade af ægtefødt Kongesøn og af ægtefødt Kongedatter, men ogsaa Søster, Faster v. s. v. Dernæst rykkedes ægte Datters ægtefødte Søn 5 Klasser høiere op i Arvetallet end efter den gamle Arvefølgelov, og endelig skulde ogsaa uægte Datters ægtefødte Søn kunne blive Tronarving. Kongen havde nemlig en uægte Datter Agnes, hvem denne sidste Bestemmelse var myntet paa. Den nye Lov om Formynderregjering til- tilsigtede, medens Kongen var umyndig, at give Riget en Styrelse, der kunde greie de løbende Forretninger, have Tilsyn med Embedsmændene, vaage over Orden og Retssikkerhed og opretholde Rigets Selvstændighed. Rigsstyrelsen skulde bestaa af tolv Mænd, hvoraf de fire skulde føre det egentlige Styre, i enkelte Tilfælde sammen med 2 af Biskoperne. Medens tidligere Lændermændene som saadanne dannede Formynderregjeringen, fik nu kun nogle af dem Sæde deri, og disse valgtes for de flestes vedkommende af Kongen,

og var undergivne Bestemmelser, som skulde forebygge, at de misbrugte sin Magt til Landets og Kongedommets Skade. Det fastsattes tillige, at Kongen først ved det fyldte tyvende Aar skulde erklæres for myndig. Høvdingerne vedtog baade Loven om Arvefølgen og om Formynderregjering, men Lagtingene synes de ikke at være blevne forelagte; ventelig fandt Kongen, at det var en overflødig Forholdsregel, thi Lagtingene var ikke stort mere end Skygge af, hvad de før havde været. Magten samlede sig mere og mere hos Kongen.

De nye Love om Arvefølgen og Formynderregjering blev udstedt 16de September, og allerede den 29de holdtes det aftalte Møde i Solberge-Os. Baade den svenske Konge og hans Broder Erik, Kong Haakon og hans Svigerfader med flere fyrstelige Personer mødte, og her „fæstede Hertug Erik den unge Ingeborg" og et „stort Fredsbaand stiftedes mellem begge Riger". Forbundet med Norge gjorde Forholdet til Danmark kjøligt, og Birger, den danske Konges Svoger, tog endogsaa nogle af de fredløse i sin Varetægt, tilstod dem Ophold i sit Rige og lovede at skaffe dem Ret.

Ikke længe efter Sammenkomsten i Solberge-Os bortfæstede ogsaa Kongen sin anden Datter, Agnes, der var uægte født, til Haftore, Søn af den romerikske Stormand Jon Raude.

Julen samme Aar, 1302, kom Hertug Erik til Norge, indbudt af sin vordende Svigerfader. Han holdt sit Indtog i Oslo med et Følge, der, hvor glimrende det end var, dog ganske sattes i Skygge af ham selv, hvis Skjønhed og indtagende Væsen henrev Tilskuerne. Jubelen var stor, og det regnede med gode Ønsker over den Mand, der saa saa mild ud, og hvis Fremtid saa nøie skulde knyttes til Landets. Men hos

ingen vakte den ridderlige Fyrste større Begeistring end hos Dronningen og hendes Damer. De sværmede for Riddermanerne — hvad Under da, om de blev indtagne af Hertugen, som mindede saa levende om Digtningens Helte, og at Dronningen skjænkede ham sin moderlige Hengivenhed, der senere i mange Prøver skulde godtgjøre sin Trofasthed. Fester, saa glimrende som det tarvelige norske Hof endnu ikke havde seet, tog sin Begyndelse, men fik en brat og sørgelig Ende, da Dronningens Morfader Fyrst Vistlav af Rygen, der ogsaa var tilstede, blev syg og døde femte Dag Jul. Den sørgende Datter savnede dog visselig ikke Trøst, thi den forstod Hertugen at yde, og disse Sorgens Dage har ganske sikkert modnet den Kjærlighed, som knyttede Dronningen saa fast til sin vordende Svigersøn. Da derfor denne allerede 9de Dag Jul tog Afsked for at vende tilbage til Sverige, var Skilsmissen fra begge Sider overmaade kjærlig, og for Dronningen utvivlsom en Sorg; da han forlod Værelset efter at have sagt Farvel, stod Dronningen og hendes Damer ved Vinduerne og saa efter den bortdragende, saalænge de kunde øine ham.

Tidligt paa Vaaren 1303 stod et nyt Møde paa Tyholmen (i Nærheden af Solberge-Os), hvor foruden Kongerne ogsaa Hertug Erik med flere andre norske og svenske Høvdinger indfandt sig. Ogsaa Sendebud fra den danske Konge havde mødt frem. Hvad disse vilde, og hvad de opnaaede paa Mødet, er ikke kjendt; vist er det dog, at det ikke lykkedes dem, om de har havt dette til Hensigt, at hindre Forbundet mellem Norge og Sverige; dette fornyedes og synes ogsaa at være rettet mod Danmark.

Ugreie i Sverige.

Danmark havde dog ikke videre Grund til at frygte de forbundne Riger. Sverige fik andre Ting at tage vare end at begynde Ufred med Nabolandet. Dets indre Anliggender optog dets Opmærksomhed. Saalænge Brødrene havde været mindreaarige, og Torgils Knutsson med kraftig Haand havde holdt Statens Ror, var alt gaaet godt, Riget var ved Magt, og Folket nøid. Men da Kongesønnerne blev voxne, var det ude med Freden. Den Magt, som Hertug Erik ligesom Broderen Valdemar, hidtil havde savnet, blev dem nu indrømmet, idet Erik i Forlening fik Södermanland med Nykjøbing Slot og endel af Upland og Valdemar Finland. Den Hindring, som stillede sig iveien for Hertug Erik og hans ærgjærrige Planer, blev ogsaa fjernet, thi Torgils Knutsson forlangte at fratræde Rigsstyrelsen, og hans Begjæring blev opfyldt — ganske vist meget imod hans eget Ønske. Han skulde dog vedblive at være Drotsete hos Kongen, men Hertugen fik en anden, nemlig Arnbjørn Sigstensson.

Nu havde Erik friere Hænder til at arbeide for sine ærgjærrige Formaal. Han omgav sig med en Glands og udfoldede en Pragt, som helt stillede Kongens i Skygge. Han forsmaaede intet Middel for at vinde Tilhængere og udvide sin Indflydelse. Paa sin Side viste Birger sig smaalig, mistænkelig og skinsyg overfor sine Brødre, og Forholdet mellem dem blev snart saaledes, at et Brud maatte komme og ogsaa kom. Ved et Gjæstebud hos Torgils Knutsson Vaaren 1304, hvor Brødrene var tilstede, lod Birger de andre vide, at han var kommen efter, at de vilde reise af Landet for at gjøre Oprør mod ham og forelagde dem i den Anled-

ning et Brev, som de skulde underskrive. De underskrev og forpligtede sig derved til ikke at forlade Landet uden Lov af Kongen, kun indfinde sig hos ham, naar denne bød og med ikke større Følge, end han tillod, ligesom de ikke skulde foretage sig noget i eller udenfor Riget, som kunde være Kongen til Men. Men strax efter forlod Hertugerne alligevel uden Tilladelse Riget og tog til deres Svoger, den danske Konge Erik Menved. Her blev imidlertid Modtagelsen kold, og da den danske Konge og Birger nærmede sig hinanden og mødtes strax efter i Fagredal, hvor de sluttede Forbund og Venskab, fandt Hertugerne, at der var intet for dem at gjøre i Danmark, men tyede til Norge.

Her klagede de sin Nød for Kong Haakon, idet de paastod, at deres Broder havde frataget dem deres Fædrenearv og intet vilde give dem af Riget. „Men", føiede Erik til, „lever jeg bare et Aar til, skal jeg nok komme ind i Riget, om jeg end ikke kommer denne Gang." Kong Haakon var villigere til at tage sig af Hertugerne end Erik Menved; han forlenede Hertug Erik med Kongehelle og gav derved tilkjende, at han gjorde deres Sag til sin. Dette kunde ikke Kong Birger opfatte anderledes end som Fredsbrud. Han skal ogsaa have sagt ved Tidenden om Forleningen: „Det ligger os for nær, og jeg ved nok nu, hvorledes det vil gaa; de vil gjæste Sverige og rende os hjem i vore Herberger." Hans Frygt viste sig kun altfor grundet. Hertugerne gjorde ødelæggende Indfald i Sverige, lod sig ikke standse af Gulbergsheid, som Birger havde ladet befæste, men trængte ind i Vestergötland, fangede Lagmanden der i hans eget Hjem, opbrændte Byen Ljodhus og udstrakte sit Herjetog lige til Dalsland. Birger sendte en Trop, ført af 8 Riddere, for at afkaste Agna Bro og hindre

Overgangen over Elven. Men i Spidsen for en udsøgt Skare af Krigere satte Hertugens Mand, Matias Ketilmundsson, over Elven og tog hele den kongelige Trop til Fange. Nu bragte Birger en hel Krigshær paa Benene, og den var Hertugerne for stærk; de trak sig skyndsomt tilbage til Norge og bad Kong Haakon om Hjælp. En tilstrækkelig Hær kunde dog denne ikke yde strax, men hvad han havde for Haanden, gav han, mere lovede han senere, og nu rykkede Hertugerne Kong Birger imøde. Før det imidlertid kom til noget Sammenstød, blev der aabnet Underhandlinger, og et Forlig sluttedes den 15 Februar 1305 paa Kolseter, hvorved de gav sig under Kongen, bandt sig ved Ed til at være ham lydig, undtagen naar de opfordredes til at føre Krig mod den norske Konge, som de dog heller ikke maatte understøtte mod Danmark, erkjendte fremdeles Birgers Søn Magnus som sin lovlige Konge, hvis hans Fader faldt fra, og lovede ikke at hævne sig paa Torgils Knutsson eller nogen anden af Kongens Mænd.

Forliget hindrede dog ikke Hertug Erik fra at forfølge sine ærgjærrige Planer. Naar han havde Udsigt til at gjennemføre disse, følte han sig ikke bryd af sine Forpligtelser eller bunden af Eder. Begivenhederne aabnede ham Mulighed til at vinde Nordre-Halland, og han var ikke Manden, som betænkte sig paa at gribe den. Den danske Konge havde nemlig angrebet dette Landskab og vistnok bleven tilbageslaaet denne Gang, men truede med at komme igjen, og Grev Jakob forstod, at i Længden vilde han ikke kunne værge sit Land mod Danekongen. Han var derfor ikke uvillig til mod en vis Pengesum at afstaa Landskabet til Kong Haakon, der atter vilde forlene sin Svigersøn dermed, som meget efter-

tragtede en Besiddelse, der laa saaledes til, at han derfra med Lethed kunde føre et Slag mod Sverige og gjerne mod Danmark og Norge ogsaa, om det skulde gjælde. Afstaaelsen gik for sig i Tunsberg 8 Marts 1305, og Nordre-Halland med Varberg Slot blev derpaa overladt Hertug Erik. Men Afhændelsen af Nordre-Halland var et Slag i Ansigtet paa den danske Konge, hvem Landskabet tilhørte, og som kun havde bortforlenet det til Grev Jakob, der saaledes ingensomhelst Ret havde til at afstaa det til nogen anden. Og at Hertug Erik blev forlenet dermed af Kong Haakon var et Brud paa Forliget til Kolseter, der ikke tillod den første at træde i et saadant Afhængighedsforhold til et fremmed Rige.

Havde ikke dette Forhold ogsaa medført Understøttelse, kunde det let have seet farligt ud for Hertugen. Men nu derimod stillede Kong Haakon en Hær paa 40 000 Mand paa Benene og stævnede med denne mod Sveakongen. Under saadanne Omstændigheder fandt Birger, at et magert Forlig var bedre end en tvivlsom Trætte, og Hertugerne blev tagne til Naade og gjengivne deres Forleninger. Efterat dette var ordnet, skulde det bære løst mod Danmark. Men ogsaa her traadte Underhandlinger istedetfor Krig; Erik Menved tilbød sig, da Kong Haakon paastod, at de fredløse var uskyldige, at tage Sagen med dem op igjen, faa den atter prøvet og paadømt. I den Anledning skulde der holdes en Herredag i Helsingborg, og til den blev de fredløse indstevnede for at faa sin Sag endelig afgjort.

Herredagen traadte sammen; baade den danske Konge og de svenske Hertuger foruden andre fyrstelige Herrer var tilstede, men af de fredløse havde kun en indfundet sig; de andre vovede ikke at møde. Det havde heller ikke gjort nogen

Forandring i Dommen, som faldt; Retten, som var nedsat, bekræftede de tidligere Domme, og de fredløse havde ingen anden Udvei end at indanke sin Sag til Paven.

Haakon viste nu de fredløse fra sig, og dermed var en væsentlig Hindring for en Fred mellem Rigerne ryddet af Veien. En anden Anstødssten for den, nemlig Overdragelsen af Nordre-Halland til Hertug Erik, var allerede tidligere fjernet, idet denne havde taget Landet til Len af den danske Konge og saaledes godkjendt dennes Overhøihed. Saa blev der da 1305 sluttet Fred paa Søborg Slot i Sjælland paa 10 Aar; Fredsvilkaarene er ikke kjendte; men sikkert maa den danske Konge have bekvemmet sig til at udrede, hvad der endnu stod tilbage af Kong Haakons Mødrenearv, ligesom vel ogsaa Forholdet med Nordre-Halland maa være bleven afviklet.

Paa Overfladen saa nu efter Forliget mellem Birger og Brødrene alt roligt ud. Men i Dybet var der Gjæring. Hertug Erik havde ikke opgivet sine Planer; han gik kun en anden Vei end før. Angrebet skulde rettes mod Torgils Knutsson; faldt denne, vilde Kongen, hvis Skjold og Værge han var, være let at faa Bugt med. For at komme ham tillivs indyndede Brødrene sig hos Birger og vandt hans Tillid. Uden Vanskelighed lykkedes det dem at faa ham til at opofre sin Ven og Raadgiver. Denne blev kort før Jul 1305 greben og under haard Medfart ført til Stockholm. Hvad han blev skyldt for, er ukjendt, men Sagen mod ham blev dreven med et saadant Hastværk, at han allerede først i Februar 1306 blev dømt til Døden og den 10de henrettet.

„I vil have Skam heraf, Herre, alle Dage", skal den brave Marsk have udraabt ved Fængslingen. „Men det blev

ikke med Skammen alene." Thi ved Vennens Død var Birger overladt til sig selv, og han kunde ikke paa nogen Maade maale sig med sine Brødre eller ialfald den ene af dem hverken i Undersundighed eller Klogskab. Medens de hyklede Venskab og Underdanighed, smedede de i det skjulte skumle Rænker mod hans Undergang. Meningen var at bemægtige sig Kongens Person og fratage ham Magten. Den 8de September feirede de paa Bjelbo i Østergøtland flere af sine Mænds Bryllup og havde dertil indbudt en Mængde af sine Tilhængere. Kongen var der ogsaa, men denne Gang foretog de sig intet mod ham. Dog snart skulde Slaget ramme. Fra Bjelbo havde de sendt sine fleste Folk til den Egn, hvor Kongen agtede sig hen; selv kom de efter, men med faa Folk. Da Kongen, der opholdt sig paa Haatuna Kongsgaard i Upland, hørte om deres Komme, indbød han dem til sig. De kom ved Middagstider, fik en venskabelig Modtagelse og Herberge for sig og sine Tjenere. Men om Kvelden samlede de sine Tilhængere, der laa i Nærheden, og nu blev Kongen, Dronningen og 3 Børn tagne til Fange. Kronprindsen var tiltænkt samme Skjæbne, men han blev reddet af en tro Tjener, Arvid Smaalænding, som undkom med ham til Danmark. Sverige underkastede sig Hertugerne. Disse indespærrede Kongen paa Nykjøbing Slot, hvor han dog med Undtagelse af Friheden intet manglede. Kongenavnet fik han ogsaa beholde, men Magten tog Hertugerne, som kaldte sig Rigsforstandere og udøvede alle Regjeringshandlinger.

Om Kong Haakon billigede dette Skridt af Hertugerne, bliver os ikke sagt; rimeligvis gjorde han det ikke, og sikkert er det, at han ikke foretog sig noget i den Anledning. Han havde ogsaa andet at tage vare. De fredløse havde atter

begyndt at røre paa sig, havde herjet og plyndret paa de danske Kyster, saa Erik Menved fandt sig nødt til at gjøre et Tog til Hjelm, deres Tilholdssted, som han satte Ild paa og ødelagde i Bund og Grund. Han skal ogsaa, som Kong Haakon senere paastod, ved denne Leilighed have anholdt norske Skibe, taget Godset og mishandlet Kjøbmændene. Dette kunde Haakon ikke opfatte anderledes end som Fredsbrud, og i en Hast samlede han Skibe og Mandskab. Senhøstes 1306 satte han saa over til Danmark, brandskattede paa Kysterne, og da han havde gjort al den Fortræd, han kunde, seilede han hjem igjen og tænkte foreløbig ikke mere paa Krig med Kong Erik.

Desto mere tænkte denne derpaa. Hans Svogers, Kong Birgers, Ulykke gik ham nær til Hjerte, og det kunde ikke falde den ridderlige Konge med en Tanke ind at overlade ham til hans Skjæbne uden at slaa et Slag for hans Befrielse. Han rustede sig, og ved Juletid 1306 faldt han ind i Sverige med en stor Hær. Men Frosten hindrede hans Fremgang. Kulden var den Vinter saa stærk, at man kunde gaa paa Isen fra Rostock til Danmark, og i Øresund laa den 15 Alen tyk. Hertugerne og deres Stridsmagt var ingenlunde at foragte. Med uforrettet Sag maatte den danske Konge vende om efter et Felttog, der havde været lige saa kort, som det var frugtesløst.

Da Hertug Erik havde faaet den danske Konge fra Halsen, ilede han til Norge. Meningen var at drage sin vordende Svigerfader over paa sin Side, og det lykkedes ham, om maaske ikke strax. Den 2 Mai 1307 udstedte Kong Haakon i Nidaros en Erklæring, hvori han klager over den danske Konges Fremfærd mod de fredløse, og hans Fredsbrud ved

at ødelægge Hjelm, „vort Hus", samt tilkjendegiver, at han nu atter vil tage de fredløse under sin Varetægt. En saadan Tilkjendegivelse var i Grunden det samme som en Krigserklæring, og Freden mellem Rigerne var i Virkeligheden hævet, skjønt Krigen endnu ikke brød ud. Ogsaa en anden Forbundsfælle vandt Hertug Erik, en, som rigtignok blot kunde blive det ved det sorteste Forræderi. Det var den danskes Konges egen Broder, Hertug Kristoffer. Han havde levet paa en daarlig Fod med sin Broder, var fuldt saa træsk som de svenske Hertuger, men manglede baade deres vindende Væsen og glimrende Evner. Han var bleven forlenet med Søndre-Halland og var saaledes bleven Hertug Eriks nærmeste Nabo. Skjønt han ved Forleningen paa det høitideligste havde maattet love Troskab, saa indgik han dog strax efter i Mothorp i Nordre-Halland en hemmelig Overenskomst med de svenske Hertuger, hvorved disse lovede at hjælpe ham til at fratage den danske Konge Riget eller saa stor Del deraf som muligt. Denne skammelige Overenskomst blev holdt saa hemmelig, at Kong Erik ikke synes at have havt fjerneste Anelse derom, men høihjertet, som han var, har troet sin Broders Forsikringer om Troskab og Hengivenhed.

Nu fik Hertugerne det travelt. Deres Slotte blev satte i Forsvarsstand; Penge blev skrabede sammen, og Hertug Valdemar reiste endogsaa til Tyskland, som det hed paa en Pilgrimsfærd til Jomfru Marias Ære, men i Virkeligheden for at hverve Krigsfolk. Dem fik han, og med en Trop paa 800 Mand kunde han vende tilbage til Sverige. Hertug Erik havde paa sin Side ogsaa været virksom. For at knytte Kong Haakon endnu fastere til sig, besluttede han at holde Bryllup

med sin Fæstemø, skjønt hun endnu ikke var mere end 6 Aar gammel. Sikker paa, at hendes Fader ikke vilde have imod Indgaaelsen af Ægteskabet, gjorde han i Kongehelle store Tilstelninger til Bryllupsgilde; „Vin og Øl, Mjød og Most“ var i Overflod bragt tilstede, og da alt var ordnet, drog han til Kraakrø (Krageroen ved Fredrikstad) for at mødes med Kong Haakon og faa hans Samtykke til Bryllupet. Men her havde han gjort Regning uden Vært. Kong Haakon var vistnok villig til at samtykke i Giftermaalet, men kun paa det Vilkaar, at Hertugen gav tilbage Varberg Slot med Nordre-Halland, og den Pris vilde Erik ingenlunde give for sin unge Brud, og han skal have svaret: „Gud give hende Lykke, i hvor hun gaar, men Varberg faar du ikke igjen iaar.“ Dermed drog han til Kongehelle og holdt et dundrende Kalas for sine Mænd paa al den gode Mad og Drikke, som han der havde ophobet.

Derpaa drog han til det østlige Sverige og samlede Folk, forenede sig med de Tropper, hans Broder havde bragt med fra Tyskland, og begge havde saa en Sammenkomst med Udsendinge fra Kong Haakon paa Aaby i Ranrike. Her bandt den norske Konge sig til at hjælpe Hertugerne med Penge og senere ogsaa med Folk, men modtog til Gjengjæld deres Løfte om ikke at slutte Fred med Danskerne, uden at Norges Konge deri deltog. Pengene modtog Hertugerne strax efter, og nu vilde de slaa løs.

Den danske Konge traf dog imidlertid ogsaa sine Forberedelser. Nordligst i Skaane ved Ødknaljung ophobede han store Forraad af Levnetsmidler, men saa gavnlig denne Foranstaltning end var i Tilfælde af et Vinterfelttog, saa unyttig, ja skadelig gjorde han den ved i sin ubegribelige Godtroenhed at sætte

sin Broder, Kristoffer, Forræderen, til Landeværnsmand paa denne Kant. Følgerne lader sig let tænke. Da Hertugerne rykkede frem, gjorde Kristoffer for et Syns Skyld en svag Modstand, men endte med at lade sig fange med de Folk, som stod under hans Befaling. Nu tog Fienden Forraadene, levede høit paa dem et Par Dage, ødelagde, hvad de ikke fortærede, og trængte ned igjennem Skaane. De hjemsøgte det ulykkelige Land paa det grueligste; Sværdet slog og Ilden fortærede; men Indbyggerne tyede til Skogs og Udørkener, hvor de i den haarde Vintertid sled meget ondt.

Erik Menved gav dog ikke tabt, og hans Magt var saa stor, at Hertugerne fandt det raadeligst at komme til Overenskomst med ham. I Førstningen af 1308 blev der sluttet en foreløbig Fred mellem de stridende Parter, hvorved Hertugerne indrømmede sin Broder Trediedelen af Riget, og 8 Dage før Jul skulde den danske Konge og Hertugerne komme sammen og gjøre den foreløbige Fred til en endelig. Først da skulde den fangne Konge sættes i Frihed.

Saalænge kom han dog ikke til at vente. Hans Brødre gjorde nemlig et Træk, som lyser op i deres underfundige Politik. De gik ud fra, at Birger naturligvis vilde slippe ud jo før jo heller, og maatte ogsaa være villig til at ofre noget for at komme tidligere ud. Rimeligvis vidste han heller ikke noget om Overenskomsten med den danske Konge og maatte derfor være saa meget mere føielig. Vist er det, Hertugerne aabnede Underhandlinger med ham om hans Løsladelse, og han indgik paa alt; han erklærede sig tilfreds med, hvad hans Brødre maatte unde ham af Riget, og lovede med de dyreste Eder at holde det indgaaede Forlig. Dette blev derpaa stadfæstet paa en Herredag i Ørebro, og nu fik Kongen sin

Frihed. Men nu, om ikke før, fik han ogsaa høre om Freden mellem hans Brødre og Kong Erik og hvilke meget gunstigere Vilkaar, han ved denne vilde have opnaaet. Hans Vrede var stor; han mente sig narret, og under saadanne Omstændigheder brød han sig ikke om Forliget og de Eder, hvormed han havde besvoret det. Han flygtede til Danmark og klagede sin Nød for Kong Erik. Denne, som delte hans Vrede, modtog ham paa det bedste og lovede ham Hjælp, et Løfte, som han ogsaa i sin Tid indfriede.

Kong Birger og Erik Menved var ikke de eneste, som Hertugerne ved sin Færd havde vakt Harme hos. Det samme var Tilfælde med Kong Haakon. Hertugerne havde tvertimod, hvad de ved Sammenkomsten i Aaby havde bundet sig til, uden ham sluttet Fred med de danske, og Haakon fik herved et nyt Bevis til de tidligere, han havde faaet, for, hvor egennyttige og upaalidelige Hertugerne og navnlig hans vordende Svigersøn var. Han besluttede at nærme sig den danske Konge og bryde med hine; dog vilde han først søge en personlig Sammenkomst med Hertug Erik for om mulig med det gode at faa Kongehelle Slot tilbage. Da han troede at være kommen efter, at Hertug Erik søgte at skaffe sig et Parti mellem de norske Stormænd, vilde han, før han brød med Erik, fratage Lændermændene den sidste Rest af deres Skyggemagt og saaledes gjøre dem uskadelige — om de ikke var det — for det Tilfælde, at de vilde træde i Forbindelse med en fremmed Magt. I Overensstemmelse dermed udstedte han den 17 Juni 1308 en Forordning, som indeholder følgende Hovedpunkter: Samtlige Landets Sysler inddrages under Kongen (for naturligvis at besættes med andre Mænd og under andre Vilkaar), for Fremtiden skal Lændermands Navn

ikke meddeles nogen og Jarls Navn kun Kongesønner og Jarlen af Orknøerne. For at Sysselmændene skulde være saa meget omhyggeligere og retfærdigere mod Almuen, vilde Kongen i hver Tredjedel af Landet, hvor han ikke selv kunde komme, sende 2 Mænd for at have Tilsyn med Sysselmændenes Forhold. Paa sine Reiser for at stifte Ret skulde de følges af Lagmanden, hvis Dom skulde skriftlig optegnes under hans og Sysselmændenes Segl. Begge paalagdes stundom at møde hos Kongen og foredrage for ham Sager af Vigtighed, som da han afgjorde. Forordningen har ogsaa en Mængde andre Bestemmelser, der vedkommer Sysselmændenes Embedspligter, Riddernes og den øvrige Hirds Pligter og Rettigheder m. m. Til Slutning beder Kongen alle de haandgangne Mænd ikke at tale ilde om ham eller samtykke med dem, som gjør det, men „mindes den Kjærlighed, som de er skyldige Gud og Kong Magnus's Afkom, og være Kongens Datter Ingeborg tro, hvis han skulde dø uden nogen anden Arving". — Forordningen i Tunsberg udtrykte Afslutningen af den Udvikling, som havdeført til et kongelig Enevælde; og naar den ikke synes at have vakt nogen Bevægelse eller Misnøie, ja neppe gjort Opsigt, var det, fordi der i Virkeligheden ingen Aarsag var dertil; Høvdingerne mistede et Navn, men det var i Grunden ogsaa alt, thi Magten selv var allerede tidligere gledet dem ud af Hænderne.

Fredslutning med Danmark og Krig med Sverige.

Den Sammenkomst, som Kong Haakon ønskede med Hertug Erik, kom ogsaa istand paa Munkholmen ved Kongehelle. Hertugen ventede, at han nu skulde ægte Kongs-

datteren, og Haakon haabede, at han skulde faa Kongehelle tilbage; men begge blev skuffede; Hertugen vilde ikke bortgive sit Slot og Kongen ikke sin Datter, og de skiltes i Vrede.

Nu, da Bruddet mellem Kongen og Hertug Erik var erklæret, blev Fredsunderhandlingerne med Danmark for Alvor tagne op. Vanskelighederne for Freden blev fjernede, og den 29de August 1308 blev der vedtaget et foreløbigt Freds-udkast mellem de to Riger. Vilkaarene var: Kong Haakon skal give Kong Birgers Søn Magnus sin Datter Ingeborg til Ægte, der skal være Rigets Arving, hvis Haakon ikke faar nogen ægte Søn, men i modsat Tilfælde bringe Magnus en Medgift paa 6 000 Mkr. Sølv. Den danske Konge overlader den norske Konge endel Eiendomme og Indtægter i Halland samt desforuden i Len de 4 Herreder, som udgjør Nordre-Halland, mod, at Haakon giver Afkald paa sine mødrene Eiendomme i Danmark. Ogsaa med Hensyn til de fredløses efterladte og deres Tilhængere gjorde den danske Konge paa Haakons Bøn Indrømmelser, som sikrede dem for en Del eller for det hele deres Gods og gav de mindst skyldige Lov til at vende tilbage til deres Fædreland. Det fastsattes endelig, at begge Konger førstkommende 11 Juni 1309 skulde komme sammen ved Isefjord for endelig at ordne deres Mellemværende.

Freden med den danske Konge maatte ansees som sikret; nu skulde der slaaes et Slag mod den svenske Hertug. Ragnhildarholms Slot ved Kongehelle skulde tages. Men i samfulde 5 Uger laa Kongen for det, og endda var han lige nær. Da fik han af Grev Jakob det Raad at opføre paa den lille Ø Baagaholmen en Borg, — der senere blev den sterke Fæstning Baahus — og var den end kun af Træ,

gjorde den dog de beleirede megen Men, og den samtidige svenske Rimkrønike ønsker derfor Ophavsmanden dertil i „Helvedes Pøl". Dog Slottet trodsede endnu.

Imidlertid var Kongen dragen til Bergen for at ruste. Vinteren var allerede begyndt, og det var Grund til at antage, at Hertugen ikke paa den Aarstid vilde aabne et Felttog. Men da Vinteren satte ind med Kulde, der tillagde Vandene med Is, fandt Erik, at Aarstiden var netop gunstig til et Indfald i Norge; han samlede en Hær og brød ind over Grændsen. Intet hindrede hans raske Fremtrængen; ved Oslo afkastede Nordmændene en Bro over Frysja eller Akerselven; men sinkede dette, saa standsede det ham ikke, og Oslo faldt i hans Hænder. Herredet blev herjet, og den rige By brandskattet, og Hertugen indrettede sig ganske som hjemme; han udnævnte Riddere og holdt prægtigt Hof, men Indbyggerne maatte betale Gildet. „De bryggde och bakade dag och natt", siger Rimkrøniken. Stridsmændene i Byen havde kastet sig ind i Akershus Slot og værgede sig der saa kjækt, at Hertugen ingen Vei kom. Heldigvis for Nordmændene faldt han i en farlig Sygdom, hvorfra han vistnok frelstes ved en Læge, der fulgte, men havde dog Men deraf en længere Tid efter. Han var endnu ikke kommen sig, da en norsk Hær nærmede sig Byen. Det var Bønder fra Lidir (Lier), der rykkede sine Landsmænd til Hjælp. Det var Juletid, og Bønderne havde vistnok tænkt at overraske Svenskerne, der turede Jul og ikke drømte om Fare. Overraskede blev de dog ikke, men nær var det; thi Bønderne var naaede lige til Byen, og først her mødtes de af Svenskerne, og der blev Slag. Kampen blev blodig, og Udfaldet, siger Svenskerne, var en Seier for dem; de norske faldt som Græs for Ljaa, og en Mængde blev tagne til Fange. Dog gav

ogsaa Fienderne de slagne den Ros, at de havde kjæmpet som Mænd og „havde gjerne værget deres Land, saa gik det dem uheldigt, var Skylden ikke deres". Islandske Kilder paastaar, at det var Nordmændene, som vandt, og er det end tvivlsomt, sikkert er det, at Hertug Erik fandt sig nødt til at forlade Oslo og vende tilbage til Sverige, saa forgjæves havde ikke de kjække Bønder fra Lier kjæmpet og blødt.

Indfaldet i Oslo vilde dog ikke Nordmændene lade uhævnet. „Skulde Gøterne", sagde de, „gjøre sig lystige over at have brændt vort Land? Vi vil brænde hos dem paa samme Vis, saa at Skaden sent skal bødes." En Trop drog afsted, ført af Ridderen Ivar Jonsson, en Broder af Kongens Svigersøn. Han faldt ind i Dalsland og herjede grueligt; i et Herred blev ikke et Hus staaende tilbage; alt blev brændt. I god Behold og med rigt Bytte vendte Nordmændene tilbage. Deres Held bragte en anden Skare i samme Erende afsted. Den førtes af en Helge Baat og fik i en Hast samlet et stort Bytte af alleslags Kvæg. Men paa Tilbageveien hørte de en Dag Trommeslag bagenom et Holt; strax hed det: det er Hertugen, og bare Tanken derom indjog Nordmændene Skræk. Anføreren søgte at indgyde dem Mod og forestillede dem, at det jo ikke var sagt, at det var Hertugen, og hans Tiltale frugtede saavidt, at de dog ikke tog Flugten strax. Men da Fienden viste sig, ført af Slotsfogden paa Dalaborg, veg de, i Førstningen i taalelig Orden, men Tilbagetoget gik snart over til Flugt. Anføreren fik dem dog endnu engang til at staa, og der blev Kamp, men Nordmændene

„tapado sejren där
och lovado Gud, at skogen var nær."

Paa samme Tid blev ogsaa paa en anden Kant Norge udsat for Angreb. En svensk Hær rykkede ind i Jemteland og underlagde sig i en Haandevending det meste deraf. Jemterne synes nemlig ikke at have gjort Modstand; de var i kirkelig Henseende knyttede til Sverige, de hørte under Upsala Bispestol og følte sig ikke meget som Nordmænd.

Under disse Omstændigheder gjaldt det for Kong Haakon at rette saa store Stridskræfter som muligt mod Fienden. Denne var saa meget farligere, som flere norske Høvdinger var mistænkte for at være i Ledtog med Hertugen. Selv Erkebispen, Kongens Jarl, var ikke fri for Mistanke. Han havde tillyst et Landsmøde i Nidaros i Førstningen af Marts 1309 og dertil indkaldt sine Lydbiskoper. Men skulde disse indfinde sig paa Mødet, kunde de ikke med sin Stridsmagt følge Kongen paa hans Tog, og Haakon søgte derfor at faa Erkebispen til at tage Indkaldelsen tilbage. Men ligesom paa Trods udsendte denne en ny Indkaldelse endnu mere bestemt end den første. Biskop Arne af Bergen havde ikke videre Lyst til at lyde, men turde heller ikke trodse, saa da Kongen den 20 Marts 1309 kom til Bergen, fandt han ham og Stavangerbispen Ketil færdige til at reise til Nidaros. Strax nedlagde han Forbud derimod og befalede dem istedet at følge ham paa Toget, han havde fore. Kongens Bud var dem en Lov, der gjaldt mere for dem end deres overordnedes Befaling, de adlød, og deres Ulydighed mod Erkebispen fik ingen Følger, thi allerede den 11 April døde Jørund. Havde han staaet i Ledtog med Landets Fiender, saa var hans Modstandere, Chorsbrødrene, fyldte af et sandt Fædrelandssind og var Kongens kraftige Støtter i denne vanskelige Tid, og en af

dem, deres Formand, Eilif Korte, blev Jørunds Efterfølger paa Erkebispestolen. Erkebispen ophørte dog fra nu af at være Kongens Jarl.

I Midten af Mai stod Kongen sydover, og omkring den 18de finder vi ham i Tunsberg. Endnu var dog ikke alle Høvdinger fremmødte; nogle kom slet ikke, og først midt i Juni kunde Kongen lette. Allerede den 11 Juni skulde han have mødt den danske Konge i Isefjorden for at slutte endelig Fred, sinkedes nu end yderligere af Modvind, der ogsaa foranledigede et føleligt Tab. En Del af Flaaden maatte nemlig lægge ind i Kalfssund ved Indløbet til Götaelven. Denne Omstændighed vidste Hertug Erik at nytte. Han synes at have opholdt sig ved Rigsgrændsen og har rimeligvis ved Kongehelle Slot holdt Øie med den fiendtlige Flaade. Nu fik han i en Hast samlet en Del Skibe og overfaldt de norske. Overfaldet lykkedes; 7 Skibe blev tagne, og ikke faa Nordmænd faldt. Blandt disse var ogsaa Ivar Jonsson, hvis Lig faldt i de svenskes Hænder, men Hertug Erik viste sig her fra sin bedste, sin ridderlige Side; han beklagede sin Fiendes Død og lod ham med Ære jordfæste i Barfodbrødrenes Kirke i Skara.

De norske Skibe blev alligevel liggende i Elvmundingen og kom her for anden Gang i Kast med Svenskerne, som under Anførsel af Erengisl af Skara og Magnus Algotsson vilde prøve et nyt Angreb. Lykken og Leiligheden var dem dog denne Gang ikke god. Deres Styrke var liden og deres Skibe smaa; fra sine høiere Fartøier og fra Klipperne ved Sundet overdængede Nordmændene dem med Stene og Vaaben, brød deres Modstand, slog dem og tog Anførerne til fange. De blev førte i Land, og skjønt Befalingsmændene ganske vist vilde have sparet deres Liv, kunde de dog ikke

drive sin Villie igjennem; en Del Vildmænd af deres Folk stimlede om Svenskerne; de vilde prøve, hedder det, om Klingen bed, og den bed kun altfor godt, thi af Fangerne blev ikke en eneste i Live.

Fred med Danmark i Kjøbenhavn.

Imidlertid var Kong Haakon med Hovedflaaden kommen til Danmark og sluttede i Kjøbenhavn 17 Juli 1309 Fred med den danske Konge. Vilkaarene var de samme som ved den foreløbige Fredsafslutning; dog føiedes endel nye Bestemmelser til, hvoraf den vigtigste var, at ingen af Kongerne maatte slutte særskilt Fred med de svenske Hertuger; den danske Konge bandt sig til snarest muligt at angribe dem og den norske til ikke at slutte nogen Stilstand med dem, uden om nødvendigt paa kort Tid og saaledes, at ogsaa Danmark kom ind derunder.

Allerede 3 Dage efter Fredsslutningen lod man Junker Magnus udstede en Fuldmagt for Biskop Peter af Viborg, Johannes, Provst i Odense, og Ingvard Hjort til paa hans Vegne at fæste den norske Kongedatter. Disse fulgte Haakon, da han med Flaaden vendte tilbage til Norge, og i Oslo blev Jomfru Ingeborg i Overvær af Dronningen og mange af Rigets Herrer høitidelig trolovet med Magnus. Men Dronningen var ikke glad i den nye Forbindelse. Hendes Hjerte hang ved Hertug Erik, og ikke engang dennes Opførsel mod hendes Ægtefælle havde kunnet udslukke hendes moderlige Hengivenhed for ham. Hun havde til det sidste haabet, at alt endnu skulde blive godt. Endogsaa det sidste Møde mellem Kongen og Hertugen havde givet hendes Haab Næring;

som denne stod hun i den Tro, at nu skulde Bryllupet gaa for sig, og dertil i Stilhed allerede gjort sine Tilstelninger, havde saaledes ladet oversætte paa svenske Vers en ny fransk Ridderroman for at oplæses ved forestaaende Festligheder. Nu var hendes Forhaabninger kastede til Jorden, og Datterens Trolovelse med en anden var „ganske vist for hende en Sorgens Dag".

Indfald i Sverige.

Den utrættelige Hertug Erik havde imidlertid nu rustet sig til et nyt Tog mod Norge. Fra Kongehelle faldt han ind i Elvesyssel. Indbyggerne flygtede, hvor han rykkede frem; etsteds hug de dog en Braate for at spærre ham Veien, men naaede ikke sin Hensigt; Hertugen kom over og slog sig ned paa Gaarden Lyng i Frikne Herred, der tilhørte Tord unge, som, skjønt Nordmand, havde løftet Vaaben mod sit Fædreland. Indbyggerne her valgte fremfor at underkaste sig at lade Bygden staa øde, og øde var den, som om Pestens Aande havde faret hen over den; i mange Miles Omkreds var ikke et Menneske at se, og Hertugen kunde bare ikke begribe, hvor de allesammen var blevne af. For dog at komme efter dette udsendte han en Ryttertrop paa 20 Mand, og disse var uheldige nok til at finde, hvad de søgte, thi en Flok Nordmænd, som fra Toppen af en Aas havde holdt Øie med Svenskerne, ilede dem imøde, dræbte 3 og jog de andre paa Flugt. Nu sendte Hertugen flere Folk ud; men dennegang lod Nordmændene intet høre fra sig, og Svenskerne maatte med uforrettet Sag drage tilbage. Ogsaa Hertugen maatte vende om og føre sin Hær tilbage til Sverige, hvor hans Nærværelse snart i høi Grad tiltrængtes.

Thi hans Fiender, især den danske Konge, gjorde frygtelige Rustninger. Kong Erik bragte en Hær paa Benene, som skal have talt 60 000 Mänd, og med denne vældige Styrke gik han fra Skaane ind over den svenske Grændse. Samtidig rustede Haakon sig til at drage til Gøtaelven for at tage Ragnhildarholm Slot og Baahus tilbage, thi ogsaa dette sidste Sted var faldt i Svenskernes Hænder. „Men aldrig viste Hertug Eriks Dygtighed som Hærfører sig i et mere glimrende Lys end under denne Fare.“ Med en betydelig Hær ilede han mod Kong Erik, men da han var for svag til at indlade sig i Slag, valgte han en anden Fremgangsmaade. Han trak sig tilbage og ødelagde Landet bag sig; naar Danskerne kom, forefandt de intet; skilte nogen sig fra Hovedhæren, — og dette var hyppig Tilfælde — udsatte han sig for at blive overfaldt og dræbt af Svenskerne, der i mindre Afdelinger sværmede om den danske Hær for at tilføie den al den Skade, som de formaaede. Under disse Omstændigheder kunde den danske Hær bare langsomt og under idelige Tab rykke frem. Stillingen for den kom mere og mere til at ligne en Fælde, hvoraf den vanskelig vilde slippe ud.

Men heller ikke Hertug Eriks Stilling var god. Han fik Tidende om, at Haakon havde indtaget baade Ragnhildarholm Slot og Baahus, som Befalingsmanden Tord unge havde overgivet til ham. For at ikke Ljodhus og Skara skulde gaa samme Vei, maatte Erik sende Folk derhen for at styrke Forsvaret. Dette kunde han ikke gjøre uden at svække sin Hær, som nu maatte gaa tilbage lige til Jønkøping, og da Danskerne nærmede sig, fortsætte Tilbagetoget over Holaviden til Hertug Eriks Ættegaard Bjelbo. Birger, som fulgte den danske Konge, tog imidlertid Jønkøping i Eie, udbedrede dens

Fæstningsværker og forsynede den med Levnetsmidler. Den danske Konge søgte derimod at komme Fienderne paa Livet; et Øieblik syntes det, som om disse vilde holde Stand og levere Slag, men da det kom til Stykket, betænkte de sig; Hertug Erik drog til Kalmar og Valdemar til Stockholm.

Den danske Konge var nu kommen til Nykøping, som han begyndte at beleire. Men Slottet havde stærke Mure og modige Mænd indenfor dem, saa Kong Erik med sin store Hær og glimrende Riddere ikke kom nogen Vei. Men medens han til ingen Nytte spildte Tiden udenfor Nykøping, samlede Hertugen Folk og Krigsfornødenheder og vendte sig mod Jønkøping. Birger havde forladt Slottet, som i en Haandevending blev af Hertug Erik stormet og brændt. Derpaa opbød han Vestgøterne, og nu vendte han sig med hele sin Magt mod Danskerne. Fælden begyndte at lukke sig for disse, thi de var indesluttede paa alle Kanter; Havet stængte mod Øst, Mælaren og uveisomme Skogstrækninger mod Nord; i Syd strakte sig næsten ugjennemtrængelige Skoge og Myrer, og endelig var Hovedveien, ad hvilken Tilbagetoget alene kunde foregaa, i Fiendehaand. Aarstiden var ogsaa ugunstig; thi Vinteren var begyndt og Kulden følelig; Levnetsmidler var ikke at opdrive i vid Omkreds, og Hæren led Mangel. Mangelen blev snart til Hungersnød, saa mange omkom; Sygdomme brød ud, og Mytteri opkom. En stor Del af Tropperne skilte sig fra Hovedhæren og ilede hjem og tvang derved ogsaa Resten til at bryde op. Kongens Stilling var høist mislig, men Hertug Erik, som ikke vilde drive sin Fiende til det yderste, indrømmede ham en Sammenkomst; der blev sluttet Stilstand, og skjønt Vilkaarene ellers ikke er kjendte,

ved vi dog om et, det nemlig, at der herefter skulde være Fred og Forlig mellem Birger og Hertugerne.

Indfald i Norge Freden til Helsingborg.

Nu kunde Kong Erik uhindret drage hjem og Hertugerne med udelte Kræfter vende sig mod Norge. Ragnhildarholm Slot skulde Angrebet gjælde, og Angrebet blev gjort, men ogsaa tilbageslaaet. Saa skred de til Beleiring. Dem var Vinteren en god Forbundsfælle. Frosten tillagde Elven, saa Slottet kunde kringsættes, og Isen hindrede Kong Haakon fra at løbe op med sine Skibe sine Mænd til Hjælp. Det hjalp ikke, at han sendte en Afdeling af Hæren til Slottets Undsætning; Bjarne Lodinsson, som nu var i Hertugernes Tjeneste, gik dem imøde og slog dem paa Flugt. Med Haabet om Undsætning svandt ogsaa Besætningens Mod, og Befalingsmanden Tord unge overgav Slottet.

Tord blev derpaa af Hertugerne sendt til Kongen for at indlede Underhandlinger. Han skildrede med stærke Ord de svenskes store Magt. „Jeg vilde ønske", sagde han, „at I havde seet hans Styrke, hvormed han kringsatte Huset; nu ligger han i Viken med mange tusinde gode Mænd; faar vi ikke dagtinge, svider han hele Viken af, Norge til ubodelig Men." Hans Ord gjorde Indtryk paa Kongen, der ikke var uvillig til Forlig. Nu kom Hertug Erik i egen Person til Oslo for at underhandle. Ingen var vistnok gladere ved den Vending, Sagen synes at tage, end Dronningen, men ogsaa Kongen var stemt for at bringe alt paa den gamle Fod med Hertugen, og en Stilstand blev derfor sluttet i Marts 1310. Vilkaarene var: Kongehelle, Varberg og Hunehals

skulde inden 15 Mai overgives til Kong Haakon; ligesaa ogsaa Nordre-Halland. Hertugerne skulde frigjøre Kong Haakon uden Ærestab fra de Forpligtelser, han ved sidste Fred havde paataget sig overfor den danske Konge. Hertug Erik fik atter Løfte paa den norske Kongedatter, dog uden Medgift, og Valdemar paa Haakons Broderdatter Ingebjørg, som i Medgift skulde faa 3 000 Mrk. Sølv. Hertugerne bandt sig til at give deres Søskendebarn, Erik Valdemarsson, Landskabet Mark og efter Eriks Bryllup end yderligere øge hans Eiendomme. De skulde desuden tjene Kong Haakon med 400 Heste i Norge og ogsaa til Sjøs med et vist Antal Skibe. Kong Haakon lovede, at hvis han døde uden ægte Søn før Eriks Bryllup med hans Datter, da skulde Dronningen tilligemed de af Raadet, han dertil maatte udnævne, give Hertugen Ingeborg tilægte tilligemed Norges Rige, dog paa de Vilkaar, at han ikke maatte indsætte andre Embedsmænd i Landet end norske. Den 8 Mai skulde saa Kongen og Hertugerne mødes paa Balgø ved Nordre-Halland for at slutte den endelige Overenskomst.

Hertil var alt gaaet glat. Men nu begyndte atter Vanskelighederne. Om Mødet i Balgø kom istand er meget usikkert, men sikkert er det, at den endelige Overenskomst blev usluttet. Hertug Erik vilde ikke af med Halland og Kongehelle Slot, men han ønskede heller ikke at bryde med Kong Haakon og bortkaste de Fordele, som en Forbindelse med ham gav ham Udsigt til. Men i Længden kunde han dog ikke beholde baade sine Slotte og sin Udsigt til Norges Trone og søgte derfor at nærme sig den danske Konge for at opnaa hos ham, hvad han gik Glip af hos Haakon. Kong Erik var ikke uvillig til at række Haanden til den svenske Hertug,

hvis Egenskaber let maatte indtage en Konge, der sværmede for Riddervæsen og Ridderdyder. Der blev aftalt et Giftermaal mellem Hertugen og Sofia, en Søsterdatter af Kong Erik og en Søstersøns Datter af den norske Dronning. Slægtskabet med hende maatte gjøre Partiet mindre anstødeligt i den norske Konges Øine. Denne indfandt sig ogsaa paa et Fredsmøde i Helsingborg, hvor der skulde ske et endeligt Opgjør i alle Tvistigheder mellem de tre Riger. Her kom det den 17 Juli 1310 til Forlig. Haakon maatte, saa nødigt han end vilde, ofre Halland for at faa Kongehelle tilbage; hans Datter blev fæstet til Magnus, Kong Birgers Søn, medens Hertug Erik, løst fra sin Forbindelse med den norske Kongedatter, skulde ægte Sofia og faa Nordre-Halland til Len af den danske Konge. Sverige blev delt mellem Birger, Erik og Valdemar, men den første skulde bære Kongenavn.

Kong Eriks Tilnærmelse til Kong Haakon.

Freden til Helsingborg kunde ikke være Haakon behagelig, da den skilte ham med Halland, men da den heller ikke syntes at bringe ham Kongehelle, som Hertugen nølede med at tilbagegive, maatte dens Varighed staa paa meget svage Fødder. Haakon tænkte virkelig ogsaa paa Rustninger, men den danske Konge søgte at forhindre Ufred og tilbød sin Mægling. Der blev aftalt et Møde til den 8de Juli i Kjøbenhavn, hvor Mellemværendet mellem den norske Konge og de svenske Hertuger skulde ordnes.

Men nu slog Hertug Eriks krogede Vei en ny Bugt. Han nærmede sig atter den norske Konge. Han var rimeligvis kommen efter, at Fordelene ved en Forbindelse med den danske

Konge var mindre, end han havde ventet, mindre ialfald end de, som den norske Konge kunde byde. Underhandlinger med denne foregik i Mulm og Mørke, og dette Mørke er endnu ikke løftet, bliver det vistnok heller aldrig; saameget ved vi dog, at Haakon og Hertugen i al Hemmelighed mødtes i Stensø Havn i Halland, og her fik atter Erik Løfte paa den norske Kongedatter. Den danske Konge troede, at alt var godt og vel, og den svenske Hertug undlod intet for at styrke ham i denne Tro; men samtidig blev der i Oslo gjort storartede Tilstelninger til det dobbelte Bryllup, Eriks med Kong Haakons Datter og Valdemars med hans Broderdatter. Dronning Eufemia blev det dog ikke forundt at opleve Virkeliggjørelsen af, hvad der havde været hendes kjæreste Ønske. Hun døde et halvt Aar før Bryllupet (1 Mai 1312), der stod den 29 September samme Aar. Skjønt det var gaaet saa kort Tid efter Dronningens Død, synes ikke Hofsorgen at have lagt Baand paa Glæden. Der blev tilstelt Ridderspil, dandset og leget; om der blev forelæst Romaner er ikke sagt, men det er rimeligt, da Dronningen kort før sin Død havde oversat en ny saadan Roman, „Flores og Blanzeflor", paa svensk, der om det ikke var Hofsproget, dog blev regnet som et ædlere Sprog end det norske. Brudene var meget unge, Valdemars var kun 15 Aar og Eriks endnu yngre, kun 11 Aar gammel. De to Brude blev dog for det første i Norge.

Budskabet om Bryllupet vakte, kan man tænke sig, den største Vrede ved det danske Hof. Men den danske Konge kunde intet gjøre for at hævne Fornærmelsen, som var ham tilføiet i hans Søsterdatter; en farlig Sammensværgelse, der var opdaget i Jylland, gav ham andet at tænke paa end

Krig. Det blev derfor indledet Underhandlinger, som førte til Freden i Helsingborg den 19de Juni 1313. Den forskudte Bruds Fader, Fyrst Nikolaus af Werle, og hendes Morbroder, Kong Erik, fik Betaling for Torten, som var tilføiet Sofia, og Hertugerne Stadfæstelse i sin Forlening med Nordre-Halland.

Paa Høstkanten skulde de to unge Brude sendes hjem til deres Mænd Hele Sommeren havde disse gjort storartede Tilstelninger til deres Modtagelse. Hertug Erik havde ladet opføre en stor og prægtig Gjæstebudssal, indvendig klædt med Klæde og kostbare Tøier; store Kjældere var indrettede og fyldte med fine Vine og andre Drikkevarer. Kong Haakon vilde ikke staa tilbage; i Oslo udrustede han Skibe, som paa det festligste var udsmykkede, og paa disse førtes de nygifte Hertuginder til Sverige. Den 8de September landede de ved Ljodhus, og nu feiredes et Gilde, der varede i samfulde 4 Dage, og som i alle Henseender var storartet. Der var, siger Rimkrøniken, stor Tummel og Trængsel af Heste, Fedlere og Pibere (Musikanter) fra mange Lande, og med begge Hænder østes der Gaver ud. Mange blev slaaede til Riddere og mangen en Turnering blev afholdt. Der manglede intet, som kunde gjøre Festen straalende — uden godt Veir. Veiret var skrækkeligt. Regnen skyllede ned, saa der, hvor man ellers kunde gaa tørskoet, trængte man nu Bro; om Aftenen blev der tændt Lys ude, for at man kunde se at finde Vei.

Forhold til Udlandet og de tyske Kjøbmænd.

At det gik nedad med Norges Magt, viste ogsaa Forholdene i Haalogaland og Finmarken. Disse Landskaber led under

fiendtlige Indfald fra Øst, og Haakon havde sin store Nød med at værge disse fjerne Grændser. Han prøvede paa forskjelligt; saaledes lod han opbygge eller ialfald istandsætte Slottet Vargøyjarhus (Vardøhus); men alligevel brød baade Kareler og Russer ind i Landet og ødelagde som en Græshoppesværm, hvad de kom over.

Med England og Skotland var der Rivninger. Baade fra den norske og engelske Konge førtes der gjensidige Klager. Englændere var forulempede i Norge og Nordmænd i England. Klagerne førte til Underhandlinger, men disse kun til nye Klager, saa Forholdet mellem Rigerne var alt andet end venskabeligt. Bedre gik det i Skotland. Dette Land havde i en Række af Aar været sønderslidt af indre Uroligheder, og i al denne Tid undladt at opfylde sine Forpligtelser med Hensyn til Suderøerne. Afgiften af disse var kun betalt med Løfter, som aldrig blev indfriede. Men da Robert Bruce var bleven Konge, blev Underhandlinger atter optagne, og den 29 Oktober 1312 fornyedes i Inverness Overenskomsten i Perth af 1266, og den skotske Konge bandt sig til at betale Afgiften.

Vigtigere end disse Forhandlinger med England og Skotland var Kong Haakons Stræv for at holde de tyske Kjøbmænd i Age. Det var navnlig Vintersidderne, som han havde sin Opmærksomhed rettet paa. Disse søgte at unddrage sig Landets Lovgivning og danne ligesom i Visby paa Gotland en Stat i Staten. De tyske Haandværkere og Vintersidderne vilde saaledes ikke yde Tienden, og Biskop Arnes Opfordringer dertil svarede de paa med et bestemt nei. Hovedmændene blev satte i Ban, men de gav sig ikke endda, og først da Kongen greb ind, maatte de falde til Fode og underkaste sig Lagmandens Dom. Denne gik dem imod, og de

blev nødte til at yde Tienden. Men denne deres Uvillighed til med Fordelene ogsaa at bære Byrderne af sit Ophold i Landet bragte Kongen til at udgive en Række Paabud, som skulde indskrænke deres Magt. En høi Udførselstold blev saaledes lagt paa nyttige Fødevarer, som Tyskerne udførte fra Norge, medens de i Regelen kun tillod Indførsel af Overdaadighedsartikler. Handelstiden blev afkortet i de norske Byer for fremmede Kjøbmænd, ligesom ogsaa Oplagsretten for deres Varer. Paa disse skulde der endogsaa sættes Taxt.

Hvor trykkende disse Bestemmelser end faldt Tyskerne, havde de dog intet andet Valg end at finde sig i dem, og dette kunde de gjøre saa meget lettere, som de maatte forudse, at de ikke længe vilde staa ved Magt; — allerede Haakon maatte formilde dem — thi Nordmændene manglede baade Pengemagt og Driftighed til at kunne drive sin Handel selv og blev derfor nødt til at overlade den til Tyskerne, som, naar de havde gjort sig uundværlige, kunde foreskrive Norge Handelslove.

Kong Haakon overfor det menige Folk og Præsteskabet.

Den Omhu for Rigets Vel, som bragte Kong Haakon til at standse Tyskernes Overgreb, lagde han ogsaa for Dagen ligeoverfor det menige Folk. Dette havde nemlig gyldig Grund til at klage over Kongens Embedsmænd, navnlig Sysselmændene, og ved flere Forordninger søgte den rettænkende Konge at værne om det. Han indskjærpede baade Menigmand og Embedsmænd at møde paa Lagtingene, som, siden Lagmandsembedet var oprettet, mere og mere mistede sin Betydning. Det kunde heller ikke være anderledes. Da Folket

var unddraget den Deltagelse i Lovgivningen, som det havde øvet gjennem Lagtingene, saa var disse sunkne ned til en Form uden Liv og Indhold. Paa Tingstederne, der før havde myldret af Folk fra nær og fjern, som havde frembudt et Billede af Liv og Rørelse, saa man nu kun enkelte drive omkring, der enten boede lige ved eller havde Sager at føre. At rette paa dette Forhold med Paabud til at møde, var naturligvis unyttigt; det eneste tænkelige Middel vilde være at gjengive Folket dets Del i Lovgivningen, og heller ikke dette vilde have hjulpet, thi Folket brød sig ikke længere om Magt, da Udøvelse deraf medførte Arbeide og paalagde Ansvar; det overdrog den med Glæde til Kongen og hans Embedsmænd, og bad kun om Ro til uforstyrret at passe sine egne smaa Gjøremaal. Men med Opgivelsen af sin Magtsstilling, opgav det sig selv. Folket sank ned til en Almue, uden Syn for det store, uden Sands for det nationale, uden Kjærlighed til Frihed.

Præsterne var den Stand i Landet, der nødigst lod sig træde paa Nakke af Kongemagten, skjønt heller ikke den kunde hævde sin Uafhængighed. Men naar den veg, var det ikke uden Indsigelse og Modstand; den vidste — hvad Adelsmand og Bonde ikke følte — at den havde noget at tabe. Den havde jo ogsaa mest at leve for, mest at leve paa. Og Bevidstheden herom gav Selvfølelse, gav Kraft. Men at bringe sin Stilling op til, hvad den havde været i Magnus Lagabøters Dage, var ikke at tænke paa nu, da ikke Geistligheden, men Kongemagten havde Strømmen med og Seilene fulde. Endogsaa sin Dommermyndighed i kirkelige Sager maatte de se beskaaren. Men den Anseelse, den nød, den Oplysning og Dannelse, som den sad inde med, gav Standen ogsaa i verds-

lige Sager en Indflydelse, der var betydelig. Den Indsigt, som de eiede i Romerretten og den pavelige Ret, deres Kjendskab til Statskunsten gjorde Biskoperne og andre høie Geistlige uundværlige i Kongens Raad og selvskrevne i Underhandlinger med fremmede Magter. Det vigtige Kantsleræmbede beklædtes som oftest eller altid af Geistlige, dog ikke nogen af Rigets Biskoper, men gjerne en af Kongens Hirdpræster eller Kapellaner, som var mere afhængige af ham. Men Raadgivere, der tjente to Herrer, som paa engang var Kirkens og Statens Mænd, kunde Kongen daarlig finde sig i, og han søgte derfor at gjøre dem mere afhængige af sig. Skjønt Kongen og ikke, som ellers, Biskopen, beskikkede disse Kapellaner, blev de dog ikke dermed helt afhængige af Kongen; de maatte lyde under Biskopen, der med Undtagelse af Beskikkelsesretten havde den samme Myndighed over dem som over andre. Virkelig afhængige af Kongen vilde de først da blive, naar de unddroges den biskopelige Overhøihed. Dette lykkedes det ogsaa Haakon at opnaa; ved en Pavebulle af 5te Februar 1308 henlagdes Kapellerne, Kongernes private Kirker, — 14 i Tal — hvorved Kapellanerne forrettede, under Provsten ved det fornemste af dem, Apostelkirken i Bergen, og i Kapelmagisteren, som Provsten herefter kaldtes, havde Kongen et geistligt Medlem i sit Raad, der nød stor Agtelse, og som paa det nøieste var knyttet til Kongen.

Kapelmagisteren blev dog ikke Kongens Kantsler; denne Værdighed forenedes i 1314 med Provstiet ved Mariekirken i Oslo, som var det andet i Rang af de kongelige Kapeller. Men da hans Stilling som Provst ikke tillod ham altid at være om Kongens Person, valgte denne af sine Hird-

præster en Vicekantsler, som i Kantslerens Fravær udførte hans Forretninger.

Kong Birgers Forræderi og Fordrivelse.

Freden i Helsingborg bragte for en Tid Ro i Norges Forhold til Naborigerne. Den gamle Rænkesmed, Hertug Erik, var dog ikke den, som man kunde takke derfor; han drev som før sin træske Politik og sit underfundige Spil. Ragnhildarholmen gav han ikke tilbage, og med den danske Konge indgik han hemmelig det nøieste Forbund for at faa hans Hjælp til efter sin Svigerfaders Død at skaffe sig Norges Rige. Da Hertugerne fik Udsigt til Livsarvinger, foretog de en Deling af de Lande, som de hidtil havde styret i Fællesskab, og en Tid efter, Vaaren 1316, fødte Hertuginde Ingeborg til sin Faders Glæde en Søn, der blev kaldet Magnus. Omtrent samtidig fik ogsaa Valdemars Hustru en Søn, der opkaldtes efter Morfaderen og altsaa fik Navnet Erik.

Men den, der ikke var glad over disse Begivenheder, var Kong Birger, som nu mistede al Udsigt til atter at forene sine Brødres Besiddelser med Kronen. Birger gik det i det hele paa tværke med; frataget de to Trediedele af Riget havde han Vanskelighed for at opretholde sin Magt i den Del, han endnu havde inde. En Oprørsaand ulmede, som slog ud i aaben Reisning mod Kongen; dæmpedes den paa et Sted, brød den frem paa et andet. Han gav sine Brødre Skylden og mistænkte dem for at ville støde ham fra Tronen. Der manglede ikke paa dem, som pustede til hans Mistanke og raadede til at komme Hertugerne i Forkjøbet, rette Slaget

mod dem, før de kunde vende det knusende mod ham. Birger var ikke vanskelig at overtale, og et lumskeligt Overfald paa Brødrene blev besluttet. Det gjaldt blot om at gjøre Hertugerne trygge for at bringe dem i Snaren. En gunstig Leilighed frembød sig. Paa en Reise til Stockholm gjæstede Hertug Valdemar Kongen, som opholdt sig i Nykøping. Han blev modtagen med en Hjertelighed som en Broder og beværtet som en Konge. Ved Afreisen udtalte Dronningen med hyklet Sorg, at det gjorde hende saa ondt, at Hertug Erik altid søgte at undgaa hende og spurgte Valdemar, om han da aldrig vilde komme til dem; denne troede, hvad hun sagde, og følte sig vis paa, at de bare havde godt at vente sig af Birger og hans venlige Dronning. Da der derfor strax efter indløb Indbydelse til dem at gjæste Kongen den 10de December, havde Valdemar ikke Skygge af Frygt for, at der lurede Rænker bag Venligheden. Erik var ikke saa sikker, sagde ogsaa, at Kongen og Dronningen neppe var at tro, men føiede sig dog efter Broderens Forestillinger. De reiste. Ikke langt fra Nykøping kom en ung Ridder, som advarede dem for paa en Gang at give sig i Kongens Magt, men hans Ord var talt for døve Øren; Valdemar svarede ham barskt, at der var mange nok, som søgte at sætte ondt mellem dem og deres Broder. De vilde dog ikke samme Kvæld drage til Nykøping, men tænkte paa at overnatte i Svarta, en Mils Vei derfra. Deraf blev der dog intet, thi fra Kongen kom der Udsendinge med Bøn om, at de maatte komme til ham endnu samme Aften. De besluttede sig til at drage afsted og havde i Virkeligheden heller intet Valg, thi i Svarta var der intet at leve af, da Kongen havde ført alt, hvad der fandtes af spiseligt, til Nykøping. Paa Slottet modtoges de med

aabne Arme; der var gjort Gjæstebud, og der blev drukket tæt udover Natten. Modtagelsen, Lystigheden og Vinen dyssede enhver Mistanke i Søvn, saa da Dronningen beklagede, at der var saa trangt om Rum paa Slottet og foreslog, at deres Følge skulde sove i Byen, gik de i blind Godtroenhed ogsaa ind herpaa. Dermed havde de forsvarsløse overleveret sig i deres Dødsfiendes Vold. Denne tøvede ikke længe med at lade Slaget falde. Aldrig saasnart var Hertugerne gaaede til Sengs, førend Kongen bød en af sine Riddere, Knut, at gaa ind til dem og tage dem til Fange. Men Ridderen var en ædel Mand; han erklærede, at han ikke vilde laane sin Arm til et saadant Djævelens Værk; det komme, hvad der vilde. Kongen blev vred og sagde: „Jeg skjønner, at I ikke vil fremme min Hæder.“ „Vorde Eder til Hæder“, svarede Knut, „hvad som kan; men af denne Gjerning bliver eders Hæder kun mindsket.“ To andre Riddere, til hvem Kongen rettede samme Anmodning, viste et lignende Mandsmod og blev kastede i Fængsel; men andre havde tøjeligere Samvittighed og var villige til alt.

Med brændende Blus trængte en Flok væbnede ind i Sovekammeret til Hertugerne. Hertug Valdemar satte sig til Modværge og fik ogsaa kastet en Mand til Gulvs; men tyve andre styrtede over ham, og han og hans Broder, som ikke havde gjort Modstand, blev begge overvældede. Da traadte Kongen ind til dem med et Aasyn, der var vrænget af den vildeste Hævnlyst; han spurgte dem haanende, om de mindedes Haatuna-Legen, og bød at bringe dem i Lænker til Fangetaarnet. De blev førte bort, og Kongen overgav sig til den mest overdrevne Glæde; „nu endelig“, sagde han, „har jeg Sveriges Rige i min Haand.“

Men aldrig var han længere borte derfra end netop nu. Tidenden om Forræderiet mod Hertugerne reiste alle deres Tilhængere mod Kongen. Folket erklærede sig mod ham. Besætningen i Stockholm, som han opfordrede til Overgivelse, trak Vindebroen op lige for hans Øine, slog hans Mænd paa Norrmalm og tvang ham selv til med Skamme at trække sig tilbage til Nykøping. Heller ikke her fandt han et blivende Sted; hans Modstandere kom efter og begyndte at kringsætte Byen. Birger følte sig ikke længere sikker, kastede Nøglerne til Taarnet, hvori hans Brødre sad fængslede, i Sjøen, og flygtede til Stekeborg Slot i Østergøtland.

Saa godt som hele Sverige reiste sig mod Kong Birger. Denne saa ingen anden Udvei end at bede sin danske Svoger om Hjælp. Hans Søn Magnus var hos Erik Menved, og da han ilede sin Fader til Undsætning, var det med Hjælpetropper fra den danske Konge. Et Solglimt af Lykke streifede for et Øieblik over Kong Birgers Vaaben; saa mørknede atter Himlen til. Hans Tropper blev slagne af den danske Ridder Knut Porse, som var i Hertug Eriks Tjeneste, og Birger, helt bragt ud af Fatning ved sit Uheld, flygtede til Gotland.

Imidlertid sad Hertugerne indesluttede i Nykøping. For at udfri dem blev Slottet beleiret paa det skarpeste, men Hertugerne lykkedes det ikke at redde; de var tagne af Dage, forinden Slottet blev nødt til at overgive sig. „Over deres Endeligt hviler der et ugjennemtrængeligt Mørke." Sagnet fortæller, at de døde af Sult, nogle Dage efterat Birger havde forladt Slottet, men dette forholder sig ikke saaledes; de levede endnu næsten et halvt Aar efter og blev rimeligvis dræbte, da Slottet ikke længere kunde holde sig.

Det sidste faste Punkt, som Birger havde igjen i Sverige, Stekeborg Slot, maatte ogsaa overgive sig; Kongesønnen Magnus faldt i de hertugeliges Hænder og maatte 2 Aar efter med sit unge Liv bøde for Faderens Brøde.

Kong Haakon havde ved Tidenden om Hertugernes Fængsling ikke lagt Hænderne i Skjødet. Han havde strax ladet udruste nogle Skibe for at komme deres Tilhængere til Hjælp. Men Skibene truedes med at indefryse i Elven; et frøs ogsaa virkelig inde og blev taget af de svenske; de andre slap tilbage til Norge. Rimeligvis tænkte han paa større Udrustninger; men disse gjordes overflødige, da det viste sig, at de hertugelige godt kunde klare Fienden alene. De gjorde endogsaa Indfald i Danmark, slog de danske i et stort Slag og oversvømmede næsten hele Skaane. Den danske Konge maatte den 11 Novbr. 1318 bekvemme sig til et Forlig i Roskilde paa 3 Aar og ifølge dette overlade Birger til sin egen Skjæbne; dog skulde denne have Lov til fremdeles at opholde sig paa Gotland, hvis Øens Indbyggere tillod ham det. Hans Fristed blev dog senere truet; Birger flygtede til Danmark og endte der sit af Sorger og Forbrydelser gjennemfurede Liv.

Kong Haakons Død og Eftermæle.

Ogsaa Kong Haakons Dage var talte. Kronens Byrde, hans Livs mange Bekymringer og Sorger og navnlig den sidste store Ængstelse for Rigets Fremtid under et treaars Barns Styre undergravede hans Helbred. Om Vaaren 1319 mente han at føle Dødens Nærmelse, og den 20 April lod han Kantsleren Ivar Olafsson, sin Svigersøn Haftor Jons-

son, Mærkesmanden Paal Eriksson, Bjarne Audunsson, Aamunde Borgarsson, Guttorm Kolbjørnsson, Guttorm Helgesson og Torgeir Simonsson tilsværge sig, at de vilde overholde, hvad han havde fastsat om Kongearven og Rigsstyrelsen, i Enighed styrke Rigets Arving og ikke inddrage Udlændinge i Landets Befalingsposter hverken i Rigsarvingens Umyndighed, eller naar han, var bleven myndig.

8de Mai derpaa sov Kongen hen, 49 Aar gammel.

Haakon Magnusson var den sidste mandlige Ætling af Harald Haarfagers Kongeæt. Han gjorde ikke Slægten Skam. Vistnok stod han under Bedstefaderen, Haakon den gamle, og kunde endnu mindre maale sig med Sverre, men ellers overgik han i Dygtighed baade sine nærmeste Forgjængere og de, som fulgte efter ham. Efter Tilnavnet „Haalæg" (Høilæg), som Islænderne gav ham, maa han have været en høi Mand; hans Udseende var alvorligt, og hans Fremtræden indgav Ærefrygt. Men med denne Værdighed, som laa til ham, synes det at være forenet noget afmaalt, stivt og pedantisk, som let hænger sig ved Mænd, der som Haakon syntes at have manglet Aandsbevægelighed, derfor mindre forstod det nye, som dengang gjorde sig gjældende, og mere følte sig hjemme i den gamle Tid. Han elskede dens Tænkesæt, dens Skikke og dens Tarvelighed; og hans Dyder, hans Ærlighed, Sparsommelighed, Samvittighedsfuldhed og Gudsfrygt var i den gode, gamle Stil. Men det belevne, ridderlige, glimrende, det som udmærkede hans Svigersøn, og som gjorde ham trods alle hans Skavanker til Dagens Helt, det var aldeles fremmed for Kong Haakon. Og skjønt han delte Samtidens Beundring for de udenlandske Bøger, saa delte han ikke dens Sværmeri. Hans alvorlige og noget tørre, prosaiske Natur

laa ikke ret for det sværmeriske. „Flores og Blantseflor“ blev derfor aldrig i den Grad en Yndlingslæsning for ham som for Dronningen. Han satte som Sverre og hans Ætlinge Pris paa Videnskaben, lod ogsaa oversætte udenlandske Skrifter, men vistnok helst dem, som var af alvorligt Indhold; de skulde, lader det til, danne en Modvægt mod Ridderliteraturen. Ved Bordet om Søndagen blev gjerne oplæst en Bearbeidelse af det gamle Testamente (den saakaldte Stjorn) og „Hellige Mænds Blomster“, en Oversættelse af et latinsk Skrift om Helgeners Levnet. Det ligger nær at antage, at disse Oplæsninger ikke blev fulgte af Hoffet med overmaade stor Opmærksomhed. Og Dronningen var neppe af de andægtigste Tilhørere. Hun var saa forskjellig fra sin Ægtefælle. Livsglad og munter, sværmende for Glands og Glimmer, Pragt og Fester, Riddervæsen og Ridderromaner, maatte hun, synes det, let finde sin Mands Tilbøieligheder, med al deres Agtværdighed, kjedelige og hans Synsmaader indsnevrede. En hjertelig Forstaaelse kunde derfor vistnok vanskelig finde Sted mellem Ægtefællerne. Og den overdrevne om end utvivlsomt brødefri Hengivenhed, som hun kastede paa Svigersønnen, synes at tyde paa, at der var et Savn i hendes indre, som hendes Ægtefælle ikke kunde udfylde. Ingen gift Kvinde ødsler en saadan Hengivenhed paa en anden Mand, uden naar hendes egen ikke kan være hende alt. Men om denne Forskjellighed mellem Ægtefællene gjorde deres Ægteskab ulykkeligt, derom oplyser Kilderne os ikke.

Haakon opfattede sin Stilling som Konge med Alvor; sine Pligter opfyldte han samvittighedsfuldt; han vilde være og han var den menige Mands Værn og den undertryktes Forsvar. Han var derfor sikkert ogsaa almindelig afholdt,

og Folket følte sig i det hele lykkeligt. Men dets Lykke var den sovendes: uforstyrret at kunne faa nyde sin Hvile. Thi det gik stadigt om end langsomt nedad. Saalænge en kraftig Konge ledede dets Udvikling, kunde det endda gaa, men under en svag og uduelig Styrer var Udsigterne kun mørke.

Hvor Livet er fattigt, der er ogsaa dets Afbillede, Literaturen, mager. Der blev vistnok endnu skrevet Digte og Sagaer, men Digtene er i Regelen aandløse, og Sagaerne, baade Biskop Arnes og endnu mere den noget senere Biskop Laurentius*) Saga, staar langt tilbage for de tidligere. Den Indflydelse, som udgik fra Sverige og Danmark, indvirkede ogsaa paa Sproget; i de høiere Kredse regnedes det for fint at tale svensk og dansk, medens det norske ansaaes for simpelt og mere og mere sank ned til at blive et Bondemaal. Endnu blev dog de gamle Skrifter læste og afskrevne. En Mand, Hauk Erlandsson, viste endog ualmindelig Flid som Afskriver, og naar saa mange af de gamle Værker er bevarede, saa skyldes Æren for en stor Del ham. For hvad han udrettede, fortjener han derfor „Efterslægtens varmeste Tak".

---

*) Om ham se S. 321.

Foreningen med Sverige under Magnus Eriksson.

Magnus bliver Konge i Norge og Sverige.

Haakon Magnussons Dattersøn, Magnus, var efter Morfaderens Død uomtvistelig Arving til Norges Kongestol. I Norge traadte, da Tronarvingen ikke var myndig, en Formynderregjering i Spidsen for Statsstyrelsen. Af dens Medlemmer, tolv i Tallet, maa mærkes Kantsleren Ivar Olafsson, Kongens Svigersøn Haftor Jonsson, Mærkesmanden Paal Eriksson og Bjarne Audunsson. Deres Opgave var ikke let, thi Tiderne var alvorlige; Freden med Danmark var ikke anderledes, end at Krigen hvert Øieblik kunde bryde ud; Tronarvingen var et treaars Barn, som tilhørte et fremmed Kongehus og opholdt sig i et fremmed Land. I Sverige vinkede nemlig ogsaa en Krone, thi hans Parti var ovenpaa, og Birger, om han endnu ikke var fordreven, dog saa forhadt, at Folket vilde hverken vide af ham eller Sønnen Magnus, som endnu levede,

og hvis eneste Forbrydelse var, at han kaldte den kongelige Brodermorder for Fader. Det var derfor stor Rimelighed for, at den norske Konge ogsaa kunde faa Sveriges Trone. Under disse Omstændigheder besluttede de svenske Herrer at samraade med Nordmændene og sendte Fuldmægtige fra det svenske Raad til Oslo, hvor et Høvdingemøde skulde træde sammen. Knut Porse var en af de svenske Udsendinge, men i Spidsen for dem stod Biskop Karl af Linkøping, og ogsaa Magnus's Moder, Hertuginde Ingeborg, fulgte. I de sidste Dage af Juni 1319 kom der ogsaa en Overenskomst istand mellem Rigerne, hvorefter Magnus Eriksson skulde tages til Sveriges Konge for derpaa i Tunsberg at hyldes som Konge over Norge. Han skulde opholde sig lige lang Tid i hvert af Rigerne og maatte ikke trække Mænd fra det ene Rige ind i det andet; dog skulde Nordmænd, som af Hengivenhed vilde tjene Kongen i Sverige, dertil have Lov. Indtægterne skulde bruges efter Hertuginde Ingeborgs og Rigsraadets Skjøn. Svenske og Nordmænd skulde gjensidig understøtte hinanden.

Saa vendte de svenske Mænd tilbage til Sverige, og den 8 Juli blev Magnus Eriksson i Upsala valgt til Svea og Gøta Konge. Men under hans Umyndighed forpligtede de svenske Herrer sig til at styre Sverige efter dets gamle Love og i denne Henseende hjælpe Drotseten Mathias Ketilmundsson, som skulde være Rigsforstander. I en af de sidste Dage af August blev Magnus paa Haugating ved Tunsberg ogsaa tagen til Norges Konge, og de to Riger var saaledes forenede. Foreningen var kun en personal, og der var i Overenskomsten i Oslo paa det omhyggeligste sørget for at opretholde Rigernes Jevnbyrdighed og Selvstændighed. Et Norge, der ikke var fuldt ligeberettiget med den anden Part

i Foreningen, kunde der ikke godt være Tale om. Dertil var Folket endnu for vaagent, endnu for bevidst om sin Fortid, endnu for øm om sin Selvstændighed.

Knut Porse og Hertuginde Ingeborg.

Høvdingemødet i Oslo havde ikke rukket at drøfte alle Sager, som forelaa; det blev derfor nødvendigt at faa et nyt istand, der kunde ordne, hvad der stod tilbage, og i Bergen skulde det sammentræde. Der indfandt sig ved Sommerstid 1320 den unge Konge og hans Moder, mange af Rigets Høvdinger og de fleste af Biskoperne, thi Mødet skulde ogsaa være et kirkeligt. Flere anseede Islændere var efter Indkaldelse mødte frem. Islænderne havde nemlig vægret sig ved at hylde Kong Magnus, hvis ikke Rigsraadet med Brev og Segl lovede at overholde de Forpligtelser, som de norske Konger havde paataget sig overfor dem. Forlangendet blev opfyldt, og Islænderne svor Troskabsed. En hel Række kirkelige Bestemmelser blev ogsaa vedtagne paa Mødet, og de viser, at den norske Kirke endnu havde Kraft til at værne om sine Rettigheder, Sands for sin Opgave og Alvor til at øve Tugt inden sine Enemærker. Ogsaa mod Tyskernes Overgreb blev der truffet Bestemmelser, der dog som de mange tidligere i Længden viste sig magtesløse.

Norge havde i mange Henseender Grund til at savne den faste Styrelse, som udmærkede den sidste Konge. Formynderregjeringen var svag, og dens Svaghed gav Kongens Moder Ingeborg en Indflydelse, som var altfor stor og meget skadelig. Thi Hertuginden var letsindig af Karakter, opsat paa at herske og kjendte ikke Hensyn. Hun skjænkede sin

Fortrolighed til den før nævnte Knut Porse, en ærgjærrig Person, som nærede høitflyvende Planer og havde en Samvittighed, der ikke tog det nøie. Det gik udover Statskassen, der i en Haandevending blev tømt for den Skat, som Kong Haakon havde efterladt sig, thi Hertuginden kunde ikke nægte sin Yndling og Elsker noget. Selvfølgelig reiste sig Misnøie herover; og den brød vistnok ogsaa frem, thi sikkert staar det i Sammenhæng hermed, at en høibaaren ung Nordmand, Ulf Saxesson, blev sat fast i Sverige. I Norge troede man, at det var Svenskerne, som havde faaet Fængslingen istand, og der blev derom rettet Forespørgsel til det svenske Raad, men dette fralagde sig al Del i Gjerningen og pegede paa Knut Porse og hans Tilhang som Ophavsmændene.

Dem var det rimeligvis ogsaa, som knyttede Forbindelse mellem det svenske Hof og Henrik af Mecklenburg. Der blev aftalt et Giftermaal mellem dennes Søn Albrecht og Magnus's Søster Eufemia, og et af Vilkaarene var, at Fyrst Henrik skulde hjælpe Kong Magnus i Tilfælde af Krig mod Danmark. Paa det danske Landskab Skaane havde nemlig Knut Porse kastet sine Øine, og det syntes ikke vanskeligt at tage; thi paa Danmarks Trone sad siden 1320 Erik Menveds Broder Kristofer II, en Konge, udygtig som Styrer og ussel af Karakter. Knut Porse vilde strax begynde Krigen, men det viste sig umuligt. Foretagendet blev derfor udsat, men ikke opgivet. Forberedelserne dertil var drevne i Hemmelighed, og man hørte ikke Rigernes Repræsentanter eller spurgte om deres Samtykke; man vidste jo, hvad Svaret vilde blive.

Længe kunde det heller ikke forblive skjult, hvad Hertuginden og hendes Elsker gik svanger med. For at afværge de Ulykker, som truede Landet fra dette Par, indgik en Del fædre-

landssindede svenske Mænd i Skara 1322 et Forbund, hvorved de forpligtede sig til af alle Kræfter at modstaa Hertugindens egenraadige Fremfærd og hendes udenlandske Yndlings Indflydelse. Dermed var Ingeborg gjort uskadelig for Sveriges vedkommende; nød hun end al skyldig Hæder som Kongens Moder, havde hun dog ingen Magt.

Knut Porse, „den dristige Eventyrer", gav sig ikke endda. Han vilde faa sin Krig frem, gik til Tyskland og leiede Tropper. Det skede for den norske Statskasses Regning, thi Hertuginden havde Rigsseglet i Forvaring og nyttede det til bedste for sin Elsker og hans Planer. Han faldt ind i Skaane, havde en Stund god Fremgang, men Lykken vendte sig, og Knut blev fordreven.

Den Dvale, som Norge begyndte at synke ned i, havde sløvet Synet for det offentlige Liv. Men Frækheden i Norges Navn paa egen Haand at begynde Krig aabnede Dinene.

Den 20 Februar 1323 mødte fædrelandssindede Mænd fra forskjellige Kanter af Landet i Oslo for at tage Rigets Tilstand under Overveielse. Der kom det for Dagen, hvorledes Hertuginden havde styret. Kongens Løsøre, ligetil Bordtøiet, var sløset bort; de offentlige Kasser var ikke alene tømte, men ogsaa Gjeld optagen paa de forventede Indtægter; Almuen var tynget med Paalæg, og endda fandtes ikke Penge til at lønne Kongens Hird, neppe nok til hans eget anstændige Underhold; Freden med Danmark var brudt alene for Knut Porses Skyld og det kongelige Segl misbrugt. For at afskaffe disse og andre Misbrug overdroges det til Erkebiskopen at udnævne en Formand i Rigsstyrelsen, og hans Valg faldt paa Erling Vidkunsson, der saaledes blev Rigsforstander, Kongens Drotsete i Norge, som hans Titel var.

Erling Vidkunsson som Rigsforstander.

Erling Vidkunsson, i ni Aar Norges ledende Mand, var i sin kraftigste Alder. Han var Landets høibyrdigste Mand. Paa fædrene Side det eneste tilbageværende Skud af den ældgamle Arnungeæt tilhørte han gjennem sin Moder Stovreims-Ætten og var gjennem begge i Slægt med Kongehuset. Hans Rigdom svarede til hans høie Byrd. Umaadelige Eiendomme tilfaldt ham ved Arv efter Faderen (Bjarkøy Godset), Farbroderen (Giske Godset) og mødrene Frænder (Stovreims Godset i Fjordene og Sogn), ligesom hans Hustru Elin bragte ham store Eiendomme i Medgift. Han var ingen Begavelse, men han eiede en jævn, god Forstand, havde redelig Villie og elskede sit Fædreland. Den norske Regjering kunde derfor være falden i meget daarligere Hænder end i Erling Vidkunssons.

Hans Opgave var ellers ikke let. Der var en tom Statskasse, som trængte at fyldes; der sad her og der daarlige Ombudsmænd, som skulde advares eller afsættes, og saa var det Hertuginden og hendes Yndling, der skulde passes; thi de vilde naturligvis atter komme til Magten, som de havde gjort sig saa særdeles indbringende. Erling tog sig af dette med den Samvittighedsfuldhed, der laa ham til, og den fik han ogsaa Brug for i den ydre Politik. Oppe i Finmarken var igjen galt paa Færde. Russen drev sit Spil, gjorde Indfald over Grændsen og for frem med Herjing og Brand. Erlings Hovedgaard Bjarkøy blev lagt i Aske. Der maatte gjøres noget, men her kom Vanskeligheden; der var ikke Penge. Erling henvendte sig til Paven om Hjælp, om Lov til at lægge Skat

paa Geistligheden, der kunde taale en saadan Udgift. Det drog i Langdrag med Svaret, og da det kom med Tilladelse til at bruge en Del af kirkelige Indtægter til Ufreden, var denne endt og Fred paa 10 Aar sluttet i Novgorod 1326. Den fastsatte, at ingen af Parterne skulde overskride Rigsgrændsen, og begge skulde eftergive, hvad Skade de havde lidt, men den norske Konge overlodes det til at bestemme Grændsen mellem Rigerne — en Indrømmelse, der viser, at Norge i Udlandets Øine endnu var en Magt, der indgjød Agtelse.

I Sverige havde der i disse sidste Aar været trange Kaar for Hertuginden og hendes Yndling. Knut Porse maatte endogsaa — uden at vi nærmere kjender Sammenhængen — føre Krig med Rigsraadet, og ved en Overenskomst i Skara 1326 maatte han forpligte sig til at forlade Riget, forlod det ogsaa, men ikke alene, thi Hertuginden fulgte. Begge begav sig, som det synes, til Varberg.

Her var Knut i Nærheden af Danmark, hvor Forholdene var særdeles indbydende for hans Ærgjerrighed. Riget var i Opløsningstilstand, den usle Kong Kristofer foragtet og forhadt, og de fleste Landsdele i Panthaveres Hænder. De danske Stormænd reiste sig mod sin Konge, og til dem sluttede Knut sig. Omgivet af Fiender drog Kongen til Mecklenburg, erklæredes afsat i Danmark, hvor den 12aarige Hertug *Valdemar* af Sønderjylland blev tagen til Konge. Af ham fik Knut Løfte paa *Søndre-Halland*, *Samsø* og *Holbæk* til Len og kaldte sig nu Hertug. Det fiendtlige Forhold til Norge, som Knut Porse havde været Skyld i, fik nu Ende, idet der blev sluttet Fred i Kongehelle 14 Juni 1326, hvorved alt skulde være godt mellem Rigerne. Dagen efter blev der ogsaa sluttet Forlig mellem Knut Porse og „Norges Riges Mænd", saa at

alt, hvad der havde været dem imellem, skulde være glemt og tilgivet.

Ikke længe efter Forliget i Kongehelle spurgtes der nyt fra Hertugen og Ingeborg; det kom ikke overraskende, thi Nyheden var, at de to den 21 Juni havde holdt Bryllup. De nævnes fra nu af sjelden i den norske og svenske Historie, men i Danmark blev Knut en mægtig Mand, og i det danske Rigsraad eiede han en Magt og en Anseelse som faa eller ingen.

Modstand mod Rigsforstanderen.

Rigsforstanderen havde under dette havt Vanskeligheder at kjæmpe med. Der havde dannet sig et Parti af Stormænd imod ham, hvis Hoved var Fin Agmundsson, og dette Parti skyldtes det sikkert, at der indtraadte et saavidt venligt Forhold til Knut Porse. Det skyldtes vel ogsaa, at Rigsforstanderen blev frataget Rigets Segl, der overdroges til Magister Paal Baardsson som Kantsler — tydelig nok for at se Rigsforstanderen paa Fingrene. Dette Skridt blev rimeligvis taget paa et Møde af „Rigets bedste Mænd“ i Bergen 1327, som afholdtes samtidigt med et kirkeligt Landsmøde. Modstanden mod Rigsforstanderen traadte her tydeligt frem navnlig fra Præsteskabets Side, der vilde optage den gamle Strid om Kirkens „Selvstændighed og Frihed“. Den lykkedes det dem dog ikke at føre til Seier, thi paa Mødet vedtoges en Bestemmelse, der fastsatte, at den gamle Kristenret fra Haakon den gamles og Erkebiskop Sigurds Tid skulde gjælde.

Dermed var ikke Rivningerne ophørte mellem Geistligheden

og Rigsforstanderen. Sjælen i Modstanden mod ham og i Kampen for Kirkens Rettigheder var Bergensbispen Audfin. Eierne af de store Gaarde i Bergen, der udleiedes til de fremmede Kjøbmænd, vægrede sig ved at betale Tiende af denne Indtægt, og deres Forsøg paa at unddrage sig sine Forpligtelser bragte Bispen i Harnisk og Striden i Flamme. Den tog sin Begyndelse med Fehirden i selve Kongsgaarden, Svein Klerk, der nægtede at yde Tiende af sine Gaarde i Bergen og blev støttet heri af Drotseten. Biskopen talte til ham derom, men Svein havde hverken betalt eller vilde betale nogen Tiende, sagde han, og da Bispen truede med Kirkestraffen, rottede Svein sig sammen med Bymændene for i Fællesskab at modsætte sig Audfins Krav. Der blev holdt Møder, og der faldt Trusler, men det bed ikke paa Bispen, som nu skred til at iværksætte sine Trusler mod Svein. Da mistede denne Modet og gav sig, men fik derved de andre Gaardeiere paa Nakken og en Dom paa sig for sit Frafald. Han gjorde da helt om og nægtede som før at betale Tienden. Bispen gav sig ikke, skjønt Drotseten støttede hans Modstandere; han lod engang falde den Ytring, at Biskoperne nok ikke vilde ende, før man gjorde dem en slig Leg, som man havde gjort med Erkebiskop Jon. Paa Audfins Side og imod Drotseten stod Kantsleren, der nægtede at sætte Rigsseglet under mange af de Breve, som Erling vilde have udstedt, og paadrog sig derved mange Ubehageligheder, men blev dog alligevel staaende paa sin Post. Striden mellem ham og Erling blev dog jævnet, og udjævnet blev ogsaa Tiendestriden, men hvorledes lader Kilderne os i begge Tilfælde i Uvidenhed om.

Biskop Audfin havde ogsaa i en anden Sag taget Parti mod Drotseten. Denne havde efter Knut Porses Ægteskab

med Ingebjørg inddraget eller tilbageholdt det Gods, hun eiede i Norge; hendes Ægtefælle klagede derover for Audfin og Bergens Borgere, og Biskopen tog sig af hendes Sag. Det synes dog ikke at have hjulpet Hertuginden, som først da Knut var død, fik sit Gods tilbage. Men ellers kjender vi ikke nærmere til Stridens Udgang.

I Danmark vedblev Stormene. Men fra hvilken Kant det end blæste, krydsede Knut saaledes, at han havde Vinden med. Da saaledes den afsatte Kong Kristofer kom tilbage og tilsmiledes i sine første Foretagender af Lykken, gik Knut over til ham og blev stadfæstet i sin Forlening med Halland og Samsø og ogsaa gjort til Hertug af Estland. Hans Magt var paa sit høieste, men længe fik han ikke nyde godt deraf. Allerede den 30 Mai 1330 endte han sit urolige Liv, efterladende sig i sit Ægteskab med Ingebjørg to umyndige Sønner, Haakon og Knut. Knut Porses Død maatte føles i Norden som en Lettelse, men i Danmark bragte den dog ingen Forandring til det bedre; det gik stadig nedad; næsten hele Riget var i Panthaveres Hænder, Folkets Misfornøielse stor, især i Skaane og Kristofer ikke stort andet end Konge af Navn. Til sin og Landets Lykke blev han dog ikke gammel paa sin Skyggetrone, thi han døde allerede 1332, og havde da overlevet alt, som giver Livet Værd, og bragt sit Rige i en Fornedrelse, hvoraf det kun syntes at kunne frelses ved et Under.

Magnus Eriksson tiltræder Regjeringen. Han vinder Skaane.

Samme Aar, som Kristofer døde, blev Magnus erklæret myndig. Han var da kun 16 Aar gammel og saaledes efter sin Morfaders Forordning om Rigsstyrelse 4 Aar yngre end

han skulde være for at tiltræde Regjeringen, men døde Kongers Bestemmelser bliver ikke altid efterlevede, og dette var ikke den første Gang, at Kong Haakons var overtraadt. Erling Vidkunsson gik nu af som Rigsforstander og tog med sig den Ros, at han i vanskelige Tider havde forstaaet at hævde Rigets Anseelse udadtil og i det indre nogenlunde værnet om Orden og Sikkerhed, saa at af de tre Broderriger var Tilstanden taaleligst i Norge.

Straks efter sin Regjeringstiltrædelse bragte Omstændighederne den unge Konge en Besiddelse, der forhøiede Kronens Glands, uden dog at øge Norges Magt. Skaaningerne, der var misfornøiede — og havde Grund dertil — med sin Panthaver, Grev Johan af Holsten, gjorde Opstand og slog en Mængde Tyskere ihjæl. Da de imidlertid kjendte sig for svage til i Længden at holde Stand mod de fremmede, henvendte de sig til Magnus og overdrog ham sit Land. Han modtog, hvad der blev ham budt, og rustede sig for det Tilfælde, at Grev Johan ikke med det gode vilde slippe sit Pant. Til Ufred kom det dog ikke, men Penge maatte Kongen ud med, og mange Penge, som det faldt meget vanskeligt at skaffe tilveie.

Bevægelser i Norge.

Vanskeligheden herved, som ogsaa føltes i Norge, var dog ikke det værste ved Erhvervelsen af Skaane. Værre var, at det nye Landskab tog Kongens hele Opmærksomhed. Han brød sig ikke om andet end det. Norge fandt sig tilsidesat og fandt det med Grund. Regjeringen gik, som den kunde; thi Kongen gav det hele en god Dag. Men da Kongen havde

al Magten, baade den lovgivende og udøvende, saa truede under disse Omstændigheder hele Statsmaskineriet med at gaa i staa. Dette i Forbindelse med andre Ting vakte naturligvis Misnøie. Den skaffede sig ogsaa Luft. Erling Vidkunsson, Haftorssønnerne, Dattersønner af Kong Haakon, samt Ulf Saxesson (se S. 369) forholdt Kongen Tunsberghus, hedder det i de gamle Aarbøger, gav sig dog siden i Kongens Vold, der skjænkede dem Liv og Eiendom, men Ulf Saxesson blev jagen i Landflygtighed. Den Mand, som har Æren for, at Reisningen blev undertrykt, var Kongens nye Drotsete Ivar Agmundsson, thi Magnus selv opholdt sig paa den Tid i Sverige.

I 1335 ægtede Kongen, som da var 19 Aar gammel, en Datter af Greven af Namur, Blanca, ung, smuk og forstandig. Aaret efter holdt Kongens Søster Eufemia Bryllup med Albrecht af Mecklenburg efter i 14 Aar at have været trolovet. Paa samme Tid lod Kongen sig krone i Sverige, og naar det hedder, at han herom først har indhentet det norske Rigsraads Mening, saa synes det at vise, at Kongen maatte tage Hensyn til Opfatningen inden de ledende Kredse i Norge.

Disse Kredse og Folket i det hele — forsaavidt det havde nogen Mening — var ikke fornøiede med Kongen. Han tilsidesatte aabenbart Norge. Sin meste Tid tilbragte han i Sverige, og et kort Besøg engang imellem — og det temmelig sjelden — var det eneste, han undte sit andet Rige. Nordmændene var ikke vante dertil, og det medførte desuden nu, da Magten var samlet hos Kongen, de største Ulæmper Afgjørelser, som trængte hans Stadfæstelse, fik den ikke, og baade Sager og Personer, hele Landet led derunder. Der var i Virkeligheden ingen Regjering.

Hele Aaret 1336 var han med Undtagelse af et kort Sommerbesøg ikke i Norge. Paa den Maade kunde det i Længden ikke gaa; det maatte vistnok ogsaa Kongen indse, og i August 1337 kom han til Oslo. Der havde han tillyst et Høvdingemøde, og det traadte ogsaa sammen, men Forhandlingerne, som der fandt Sted, kjender vi ikke; dog maa de sikkert for en væsentlig Del have dreiet sig om Ulemperne ved Kongens lange Fravær fra Riget og om Midler til at raade Bod derpaa. Vi ved heller ikke, at Kongen blev kronet paa dette Møde, men det er rimeligt; vægtige Grunde taler derfor. Ved dette Høvdingemøde blev den landsforviste Ulf Saxesson tagen til Naade og kom i stor Yndest hos Kongen.

Kongen var dennegang længere i Norge end ellers, men udrettede derfor ikke mere. Han tillyste vistnok et Høvdingemøde i Trondhjem, men indfandt sig ikke der, drog derimod Vaaren 1338 til Sverige, hvor Forholdene, vi ved ikke sikkert hvilke, paakaldte hans Nærvær. Men denne trængtes ogsaa i høi Grad i Norge, thi intet væsentligt var endnu bragt til Afgjørelse, og Gjæringen var voxende. De store stak Hovederne sammen; foruroligende Rygter fløi som Stormfugle over Landet, og den politiske Himmel mørknede til. Naar Kongen under saadanne Omstændigheder reiste fra Riget, kunde man vente sig det værste. Det kom ogsaa; Gjæringen skaffede sig Udbrud.

I Spidsen for de misfornøiede stod den før nævnte Ivar Agmundsson, der i den forrige Reisning mod Kongen havde stillet sig paa dennes Side. Han udfoldede en stor Virksomhed for at vinde Partifæller; snart her snart der ser man ham dukke op, og Ærendet var altid det samme. Den første, han henvendte sig til, var Erling Vidkunsson, der før havde reist sig mod Kongen og nu maatte antages at ville gjøre det samme. Alligevel viste

det sig, da det kom til Stykket, at Erling denne Gang vilde holde sig udenfor, og hans Søn Bjarne, der sluttede sig til Ivar, gjorde det kun, som det synes, for at kunne optræde mæglende mellem de stridende Parter. Derimod slog Haftorssønnerne sig helt paa Ivars Parti, og den ene af dem, Sigurd, blev endogsaa en af Hovedlederne. Særdeles virksom var han, og Held havde han med sig, saaledes lykkedes det ham at tage Akershus, og de forbundne havde altsaa et fast Punkt at støtte sig til. I Tunsberg havde de et Møde for at aftale, hvad de skulde foretage sig. De besluttede at sende et Par af deres Midte til Kongen for at frembære sine Ønsker, men Magnus svarede paa denne Henvendelse med at sætte et af Sendebudene fast. Et saadant Skridt maatte øge Spændingen og Misnøien med Kongen; selv hans bedste Venner kunde ikke ubetinget tage hans Parti. Udover Høsten og Vinteren 1338 voxte derfor Bevægelsen; Befæstninger, lader det til, blev opførte, og paa Kongens Indtægter blev der, som det synes, lagt Beslag. I Førstningen af 1339 havde Sagerne taget en saadan Vending, at Kongen blev nødt til at aabne Underhandlinger med sine Modstandere. I Skara blev der Febr. 1339 sluttet Stilstand og tillyst et endeligt Forligsmøde førstkommende 15 August paa Baahus Slot. Indtil da skulde de misfornøiede ikke opføre Befæstninger, give tilbage Akershus og lade de kongelige Indtægter urørte.

Mødet, der skulde sammentræde 15 August, blev opsat til den 8 September. Men da de norske Herrer paa den aftalte Tid kom til Baahus, var Kongen der ikke; over Hals og Hoved var han reist til Skaane, hvor Herremanden Jens Offesson havde vakt Uroligheder. Urolighederne blev dæmpede, men ikke den Misnøie, som hans Fravær fra Mødet vakte i Norge.

De misfornøiede kom den 18 November sammen i Tunsberg, og deres Holdning var her saa truende, at Kongen fandt det nødvendigt at gjøre noget, Skade kun, at han nøiede sig med at gjøre det halvt. Han overdrog nemlig Erkebiskopen med Rigets Raad at træffe Foranstaltninger i flere Sager vedkommende den indre Rigsstyrelse, men dels vilde han skalte og valte som før med Kronens Indtægter, dels forbeholdt han sig i alt den endelige Afgjørelse, saa Erkebiskopen og Raadets Handlefrihed var temmelig indskrænket. Men Magnus fandt formodentlig, at der paa denne Maade var sørget godt for Riget, naar han var borte, thi han lod sig endnu sjeldnere se end før, ja flyttede sit vestlige Hovedsæde fra Baahus til Varberg i Nordre-Halland. Han vilde være Skaane nærmere, da Forholdene i Danmark maatte synes ham at true denne hans Besiddelse.

I Danmark var nemlig, som fortalt, Kong Kristofer død 1332, og i 8 Aar var Riget at ligne med et stort Aadsel, hvorom Gribbene reves. De værste var de holstenske Grever Gert og Johan, der havde store Dele af Landet i Pant og skaltede og valtede, som de vilde. Det syntes, som om Danmarks sidste Time var kommet. Men „naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest“. Hjælpen kom dennegang, menneskelig talt, fra en jævn jydsk Ridder, Nils Ebbesen, der Natten til den 1 April 1340 dræbte Grev Gert og friede sit Fædreland. Riget fik en Konge i en yngre Søn af Kristofer, Valdemar, der atter skulde bringe Dag i Danmark. Hans Opgave maatte det først blive at samle de pantsatte Landsdele, og som en saadan maatte han ogsaa regne Skaane. Magnus blev ræd for at miste en Besiddelse, der var ham saa dyrebar, men hans Frygt syntes ugrundet, thi ved Sammenkomst med Kong Valdemar

i Førstningen af 1341 stadfæstede denne for sig og sine Efterkommere Magnus i hans Besiddelse af Skaane, Blekinge, Lister og Øen Hveen. Saaledes syntes den hellige Grav vel forvaret, og Magnus følte sig tryg.

I Norge gik alt sin skjæve Gang. Kongen holdt sig borte fra Landet og udnævnte ikke engang en Kantsler, der i hans Navn kunde afgjøre de mest paatrængende Sager. Ulæmperne ved en saadan Regjeringsførelse siger sig selv. Naar Nordmændene kunde finde sig heri og ikke brød overtvært, var Aarsagen den, at de nu øinede Enden paa sine Gjenvordigheder. Magnus fik nemlig i 1340 sin anden Søn, Haakon (den første, Erik, var født 1338), og han blev allerede i sin første Barndom sendt til Norge for at opdrages. Meningen dermed var, at han skulde blive Faderens Efterfølger paa den norske Trone; medens den ældre Broder skulde blive svensk Konge. Baandet mellem Rigerne vilde derved rigtignok opløses, men dette var alt andet end en Ulykke, thi Norge ialfald havde ikke spundet Silke ved Foreningen.

De tyskes Overmod.

Foreningen kunde dog give Norge større Kraft udadtil, hvad der høilig trængtes ligeoverfor de tyske Kjøbmænd. Jo mere Folket sank ned i Døs og Død, desto høiere stemte disse Tonen. Alle Indskrænkninger, alle Baand, som bandt den fri Omsætning, skulde bort. Navnlig gjorde de Paastand paa at sidde Vinteren over og have faste Handelskontorer paa norsk Grund. Men deres Fuldmægtige skulde lige saa lidt som før ved Giftermaal knytte sig til Landet og blive Borgere deraf. Formynderregjeringen havde søgt at holde dem i Tømme, og

Magnus prøvede paa det samme. De vilde faa sine Friheder udvidede og søgte derom, da han blev myndig, men mødtes med Afslag. Om det var af Hævn derover, ved vi ikke, vist er det, at samme Aar gik en stor Del af Bergen op i Luer, og det sagdes, og det troedes, at Tyskerne havde sat Ilden paa. Aaret efter forefaldt et stort Slagsmaal mellem Suterne (de tyske Haandverkere) og Klerkerne (Geistlige) og to af disse blev dræbte. I 1341 for Tyskerne frem slig, at Lübeckerne maatte sende Brev og Sendebud til Kongen for at faa Sagen jævnet. Deres Tøilesløshed skildrer Kongen i 1342 saaledes: „Naar de kommer til de norske Havne, prygler, saarer og dræber de Folk og reiser saa igjen sin Vei uden at bryde sig om at staa Kongen til Rette eller give de fornærmede Bod. Hvor de lægger til Land, tager de uden at spørge om Lov Huse og Bygninger, der tilhører Kongen eller andre, og bruger dem til Brændsel. Saavel til Sverige som til Norge har de hindret al Udførsel af Fødevarer, undtagen bedærvet Øl, daarligt Mel og forfalsket Humle, medens de derimod fra Norge, Sverige og Skaane fører hjem baade Korn og andet, de finder tjenligt. De vanvyrder og overser alle de tyske Mænd, der har bosat sig i Norge, ja i Sverige endog dem, som før hørte til deres eget Samfund, saa de aldrig tilsteder dem Adgang til sine Selskaber eller venskabelige Sammenkomster."

Forholdet til Stæderne var saaledes alt andet end venskabeligt. Saameget varmere stillede de sig derimod til Kong Valdemar, der trængte deres Hjælp for at befri Danmark, og som for at faa den ikke pruttede om Prisen. De understøttede Kongen, da han i 1341 greb til Vaaben for at sætte sig i Besiddelse af de pantsatte Slotte paa Sjælland, som indehavdes dels af de holstenske Grever dels af Hertuginde Ingebjørg. Men da han

til en Begyndelse vilde lægge under sig Hertugindens Slot Kallundborg og indesluttede det, mødte han en slig Modstand af Besætningen og af den holstenske Grev Henrik, der var kommen Slottet til Hjælp, at han med stort Tab maatte hæve Beleiringen. Der blev da sluttet en Stilstand, og Vinteren, som fulgte, gik hen i Ro. Men da Vaaren kom, begyndte atter Ufreden. Og nu gik ogsaa Kong Magnus med. Han var opfordret dertil af Grev Henrik, og opfordret dertil blev han ogsaa af Kong Valdemars voxende Magt, der truede hans Moders Besiddelser og let kunde blive farlig for hans egne. Han indledede sin Deltagelse i Krigen ved at rette et Slag mod Valdemars Forbundsfæller, de lybske Borgere i Norge. Bjarne Erlingsson fik Paabud at lade dem gribe, hvor de fandtes, og optage deres Gods. I Bergen maa dog Tyskerne have sat sig til Modværge og leveret et formeligt Slag, thi det hedder, at Bjarne lod en Mængde af dem dræbe. De blev dog ikke uhævnede, thi da Magnus sendte sine Venner i Danmark Hjælpetropper, blev disse i Juni 1342 slaaede sønder og sammen af de dansk-tyske Tropper.

Der blev nu optaget Fredsunderhandlinger, som dog gik trægt og mere end en Gang truede at gaa helt istaa. Endelig blev der dog i det følgende Aar, 1343 den 17 Juli, sluttet Fred mellem Magnus og Hansestæderne. Al gjensidig Skade skulde være glemt og alle Fanger frigives uden Løsepenge. Alle nye Paafund og Bestemmelser, som var indførte til Tyskernes Skade, skulde afskaffes og alle Friheder, som før var Stæderne tilstaaede, atter træde i Kraft.

Paa Høstkanten samme Aar udstedte Magnus paa Varberg et Frihedsbrev for Stæderne Lübeck, Hamburg, Wismar, Rostock, Stralsund og Gripswold „samt alle Kjøbmænd af Tyskernes

Hansa" (dette Navn nævnes her første Gang), hvorved Magnus nedsatte Toldsatserne til, hvad de havde været i Erik Magnussons Dage. Det blev altsaa Tyskerne, som gik af med Vindingen, saa alt Kong Magnus's Arbeide for at indskrænke deres Handel havde vist sig at være frugtesløst.

Senere paa Høsten (i Novbr.) blev der ogsaa Fred mellem den danske Konge og Magnus. Han erkjendte, at han havde solgt til Magnus og faaet Betaling for de danske Landskaber øst for Øresund, og løste Indbyggerne fra deres Lydighedspligt mod den danske Konge. Han lovede ikke at hjælpe Kong Magnus's Fiender og aftalte med denne de Forholdsregler, hvorved mulige Tvistigheder mellem Rigerne kunde udjævnes i Mindelighed.

Haakon udnævnes til Norges fremtidige Konge.

Freden med Hansestæderne og den danske Konge var endnu ufsluttet, da et Raadsmøde i Varberg den 15 August 1343 foreløbig ordnede Spørgsmaalet om Tronfølgen og Foreningens Opløsning. Forhandlingerne, som gik forud for Mødet, er ikke kjendte, men Beslutningerne, som der blev tagne, foreligger i et Brev, udstedt af 11 verdslige Medlemmer af Norges Rigsraad. Vi finder mellem disse Navne, der er kjendte fra Reisningerne i 1333 og 1338—39: Erling Vidkunsson, Ivar Agmundsson, begge Haftorssønnerne, hvoraf Sigurd nu var bleven Erlings Svigersøn, Ulf Saxesson og Bjarne Erlingsson.

De forsamlede kundgjorde, at de, da Magnus af fri Beslutning vilde gjøre sin yngre Søn, Haakon, til Norges Konge, med Glæde tog Haakon til Konge og lovede ham Lydighed. Indtil han blev myndig, skulde hans Fader føre

Regjeringen for ham. De bandt sig til af yderste Evne at modsætte sig ethvert Forsøg, som den ene Broder kunde gjøre paa at tilrive sig den andens Rige. Begge Riger skulde af al Magt modsætte sig, om den ene af Brødrene eller begge ved udenlandsk Hjælp vilde omstøde Faderens Bestemmelser.

Dette var det væsentligste, som blev bestemt ved Mødet i Varberg. Men paa samme Sted blev der kort efter vedtaget for Sveriges vedkommende, at Kong Magnus's ældre Søn Erik skulde kaares til Faderens Efterfølger.

Beslutningerne af de verdslige Herrer, hvortil ogsaa Geistligheden sluttede sig, fik dog først Lovlighedens fulde Stempel, naar de vedtoges af Folket. Paa visse Thingsteder, især Ørething, skulde, som oftere nævnt, enhver ny Konge fremstille sig og der lade sig Riget tildømme af det forsamlede Folk, som derpaa gjennem en af de tilstedeværende anseede Bønder eller Præster, gav ham Kongenavn. Saaledes var man gaaet frem før, og saa forholdt man sig ogsaa siden; men denne Gang gik man af Grunde, som ikke kjendes, en anden Vei. Man sammenkaldte kun Udsendinger for Bymændene i de større Kjøbstæder og for Bønderne i alle Norges Fylker og lod disse skriftlig godkjende, hvad der var gjort, og love Kong Haakon Lydighed. Bønderne, der ikke var blinde for, at den Fremgangsmaade, som var brugt, var en Afvigelse fra den gamle Kongelov, gjorde dog det Forbehold, at hvis Haakon døde uden at efterlade ægtefødt Søn, da skulde der gaaes frem „efter ret og gammel Kongearv".

Den 6te December samme Aar kaaredes Haakons Broder Erik i Upsala til at være Sveriges Konge, naar Faderen var død.

Herved var Opløsningen af Foreningen mellem de to

Broderfolk besluttet. Tilfældige Omstændigheder havde knyttet Baandet, forhadt var det blevet, og Opløsningen deraf kjendtes af Nordmændene næsten som en Befrielse. Ulæmperne ved Foreningen var ogsaa saa store, at en Opløsning var bleven en Nødvendighed.

Aaret efter Haakons Kongevalg 1344 maatte Kong Magnus ogsaa give Rigsseglet fra sig og overdrage det til en Kantsler, Arne Aslaksson. Det var noget, som længe havde været nødvendigt, men som Kongen altid havde kviet sig ved og nu vistnok kun gjorde, fordi den haarde Nødvendighed tvang ham.

Men i Norge lagde Misfornøielsens Bølger sig. Deres egen Konges Regjeringstiltrædelse og Foreningens endelige Opløsning var kun et Tidsspørgsmaal, og ved Udnævnelse af en Kantsler var Magnus's Fraværelse fra Landet bleven gjort forholdsvis uskadelig. De store var atter Kongens lydige Undersaatter; den Adel, der efterat Lendermændenes var afskaffet, havde dannet sig af de kongelige Tjenestemænd, viste ingen Stræben efter at udvide sin Magt paa Kongedømmets Bekostning. Dette havde ved Sverre og hans Efterfølgere tilkjæmpet sig en Magtstilling, saa stor og med Hensyn til Omraade saa skarpt afgrændset, at ethvert Forsøg fra de stores Side paa at indskrænke det, vilde have faldt mat til Jorden.

I Septbr. 1345 hjemsøgtes Guldalen af en stor Ulykke. Gulelven blev borte i flere Dage under Jorden, og derpaa gik der et Skred, som fyldte Dalen og stemmede Elven op, saa en Mængde Mennesker druknede; Gaardene sattes under Vand, og Kvæget omkom. Da Elven endelig gjennembrød Dæmningen, foraarsagedes nye Ødelæggelser; ialt bortreves

48 Gaarde og endel Kirker. Henved halvtredie hundrede Mennesker omkom, hvortil kom veifarende Folk og fattige, hvis Antal regnes at have været lige saa stort.

Norge fik kun nu og da et sjeldent Glimt af sin Konge. I 1344 var det hans Agt at komme, for, som han sagde, „at reformere Riget og trøste Indbyggerne". Men Reisen gik overstyr, og først i 1346 finder vi ham i Oslo og Tønsberg. Under dette sit Ophold forbød han ved en Forordning for Oslo Gjæsterne (de fremmede Kjøbmænd) at drive Smaahandel i Byerne og at reise om paa Landet for at kjøbe og sælge. Om han paa anden Maade søgte at „reformere Riget" er ikke kjendt; han havde ogsaa vigtigere Ting i Hovedet.

Han tænkte paa intet mindre end en stor Krig, et Omvendelsestog, mod Rusland. Med dette Rige var der, som fortalt (se S. 372), i 1326 sluttet Fred paa 10 Aar, og da disse var udløbne, kom det atter til en Grændsekrig, som dog sluttedes i 1339 ved en Fred, som rimeligvis ogsaa var paa 10 Aar. Den anden Fred var snart udløben, og den Ufred, som forestod, vilde Kongen føre med Kraft. Med dens Farer for Øie havde Magnus i 1346 gjort sit svenske Testament og Aaret efter, den 15 Juli, gjorde han i Ljodhus, tæt ved den norske Grændse, sit norske. De norske Raadsmedlemmer var tilstede, og med dem samraadede han ogsaa om Krigen, men fandt sikkert liden Opmuntring, thi Nordmændene havde ingen Lyst til at drage til Rusland. Om Høsten reiste saa Kongen til Finland for at undersøge Forholdene ved den russiske Grændse; men udpaa Vinteren finder vi ham igjen i Norge, og i Februar holdt han et Raadsmøde i Oslo. Her maa der været truffet Bestemmelser om Krigen, men Forhandlingerne derom er ikke kjendte.

I Juni samme Aar (1348) tiltraadte Kongen sit Tog. Ialfald nogle af de norske Høvdinger fulgte ham. I Førstningen havde han Fremgang; Grændsefæstningen Røteborg i Nevafloden blev indtaget, og Beboerne i Omegnen, Kareler og Ingrer, nødtes til at lade sig døbe. Men da Kongen vendte tilbage til Sverige, kom en stor Hær af Russer og lagde sig for Fæstningen. Besætningen, som Magnus havde efterladt deri, værgede sig kjækt og holdt sig længe, men blev tilsidst, da Russerne vovede en Storm, overmandede, og de fleste nedhugne. Siden faldt Russerne ind i Haalogoland og herjede med Ild og Sværd lige til Bjarkøy.

Den store Mandedød.

Russernes Fremgang bragte ingenlunde Magnus til at tænke paa Fred. Dertil følte han sig sikkert for stærk, og desuden var Ufreden med Russerne, der blev stillede paa næsten lige Fod med Hedninger, en hellig Krig, som det var en Gud velbehagelig Gjerning at føre til Ende. Rimeligvis ogsaa i Anledning af Ufreden reiste han til Norge i Begyndelsen af 1349, og i Juli holdt han et Rigsmøde, hvor der ganske sikkert blev forhandlet om Fortsættelse af Ufreden. Fortsat blev den dog ikke strax, thi en Fiende, frygteligere end Russerne, optog Sindene og drog alles Tanker hen paa sig. Den sorte Død begyndte nemlig sit ødelæggende Herjingstog gjennem Landet.

Pesten var i 1347 fra Forasien kommet til Syd-Frankrige og udbredte sig derfra til Italien og Spanien. Den strøede sin Vei med Lig; saaledes skal alene i Florenz være død 96 000 af den. Fra Frankrige kom den i 1348 over til

Scene fra den sorte Død.
Efter Tegning af P. N. Arbo. Xylograferet af H. C. Olsen.

England, og Høsten efter blev den derfra ført over til Norge. Et engelsk Handelsskib kom ind til Bergen med mange Mand og ogsaa med Pesten ombord. Den dræbte Mandskabet, endnu før Ladningen var udlosset, og med Varerne, som bragtes iland, udbredte Smitten sig snart i Byen. Det engelske Skib sank med Ligene af Mandskabet og den ulossede Ladning; men i Byen greb Sygdommen om sig med forfærdelig Hurtighed og voldte frygtelige Ødelæggelser. Alene til en af Kirkerne bragtes paa en og samme Dag 80 Lig, hvoriblandt 14 Præster og 6 Diakoner. Paa Havnen drev Skibe om som herreløse Vrag; Ladningen var ulosset, men Mandskabet var bortrevet af Pesten. I September rasede den paa det værste i Bergen; i samme Maaned var den allerede kommet til Nidaros, hvor den bortrev Erkebiskop Arne og samtlige Chorsbrødre paa en eneste nær. Samme Høst rasede Sygdommen ogsaa i Gudbrandsdalen og Valders, i December var den kommet til Sandsvær og i Begyndelsen af 1350 naaede den rimeligvis til Oplandene og Viken. Intetsteds synes den at have varet mere end et halvt Aar. Hjaltland, Orknøerne, Suderøerne og Færøerne blev ogsaa hjemsøgte, derimod blev Island forskaanet.

Sygdommen ytrede sig ved et heftigt Sting, som voxede et halvt til et helt Døgn og efterfulgtes af en voldsom Blodbrækning, der medførte Døden. Om Lægemidler har været brugte siges ikke; rimeligvis har man ingen kjendt, som kunde hjælpe; derimod har man taget sin Tilflugt til Bønner, kirkelige Optog og andre religiøse Handlinger, hvorved man troede at afvende Guds Vrede. En Messe, fortælles der, standsede ogsaa Pesten; den var forfattet af Pave Clemens,

som bød at synge den 5 Gange staaende paa Knæ med Lys i Haanden.

Pestens Ødelæggelser var forfærdelige. Der tales om, at to Trediedele af Norges Befolkning skulde være bortrevet; er dette end overdrevent, saa er det dog ikke for meget at sætte Tallet til en Trediedel. Paa Agder blev i en kort Tid 7 Kirkesogne folketomme; Bisp Guttorm sendte mange Præster, Diakoner og andre derhen, men de døde allesammen. Mange Gaarde blev liggende udyrkede længe efter; nogle er aldrig siden blevne beboede. Af Norges Biskoper overlevede kun en eneste, Biskopen i Oslo, Pesten, og baade fra Bergen og Nidaros klagede Biskoperne over, at deres Stifter blev næsten helt blottede for Præster. Den store Dødelighed mellem disse „vidner", siger Munch, „rosværdigt om deres Nidkjærhed og Selvopofrelse i at trøste og husvale de syge og døende." Men ellers synes ikke den forfærdelige Hjemsøgelse at have frugtet.

Kongesønnen Haakon faar sin egen Hird og Landet en Drotsete.

Det var bare 5 Aar til, at Kongesønnen Haakon skulde overtage Regjeringen. Det var derfor naturligt, at Nordmændene kunde ønske, at han tog stadigt Ophold hos dem og gjorde sig kjendt med Regjeringsforretningerne, og Ønsket derom maa have fremtraadt saa stærkt, at det føltes af Kongen som et Tryk, han maatte bøie sig for. Han gav derfor i 1350 sin Søn en egen Hird med en Drotsete i Spidsen, der skulde udføre alle Regjeringsforretninger, og det eneste, Magnus forbeholdt sig, var, at Drotseten, der ogsaa havde Rigsseglet, skulde udstede Brevene i hans og ikke i Haakons Navn, lige-

som han beholdt Haalogaland og Skatlandene under sin Styrelse. Kantsleren nedlagde sit Embede. Til Drotsete blev valgt Orm Eysteinsson, en Mand, der hørte hjemme i Elvesyssel, men hvis Æt og tidligere Liv ligger i det dunkle.

Naar Magnus havde været saa føielig og før Tiden paa en Maade frasagde sig Regjeringen, var Grunden vistnok den, at han trængte til de stores Hjælp og vidste, at han ikke fik den for intet. Han havde nemlig besluttet et nyt Tog mod Rusland. Han rustede sig, leiede fremmede Tropper og faldt ind i Rusland. Men skjønt hans Hær var stor, var hans Fremgang liden; og da en Russerhær kom i Ryggen paa ham, stod han i yderste Fare for at blive tagen til Fange med sin Hær. Han undslap vel og tænkte senere atter paa at lægge ivei for at oprette Skaden og hævne Skammen; men hans Forsæt kom ikke til Udførelse, saa hans andet Tog til Rusland ogsaa blev hans sidste.

Det blev Præsterne, som for en betydelig Del fik svie for, hvad Krigen havde kostet. Paven lod nemlig i 1351, paa Magnus's Anmodning, udskrive en Tiende paa 4 Aar af alle præstelige Indtægter i Norge og Sverige; den ene Halvdel af Udbyttet skulde tilfalde Kongen, medens den anden skulde indflyde i det pavelige Skatkammer. Desforuden skulde han faa til Laans alt, hvad der var indkommet ved en Tiende, der i 1343 var udskreven og senere inddreven af en pavelig Sendemand, Johannes Guilaberti. Kongen blev foreløbig hjulpen, men Gjælden, han derved kom i til Paven, voldte ham senere stor Forlegenhed, bragte ham for en Stund endogsaa i Ban, uden at det nogensinde lykkedes ham helt at klare den.

Kirkelige Forhold.

De pavelige Tiendeskrivelser, der gjentog sig temmelig hyppig, var ikke den eneste Maade, som den pavelige Opfindsomhed havde udgrundet for at skrabe Penge sammen. En anden og værre Maade var de saakaldte Provisioner. Ved disse besatte Paven de geistlige Embeder uden at spørge de Myndigheder, hvem Retten dertil tilkom, Biskopen og Domkapitlerne. Mangen en Geistlig, skjønt lovlig valgt og viet, blev ad denne Vei uden videre skubbet tilside af en Medbeiler, der havde kunnet opdrive et Provisionsbrev, den eneste Adkomst mangen Gang, han havde til at beklæde et kirkeligt Embede. Denne Besættelsesmaade var en rig Indtægtskilde for Paverne, men den udarmede — aandelig talt — Kirken. Embederne blev ofte meget længe staaende ubesatte og fik i mange Tilfælde Mænd, som var lidet skikkede til at hævde sin Stands Værdighed og øve dens Gjerning. Og Tiden efter den sorte Død trængte i høi Grad Præster, der med Dygtighed og Nidkjærhed kunde røgte sit Embede. Den sædelige Forvildelse, der, som antydet, fulgte efter Pesten og tærede mere end denne paa Folkets Marg, paakrævede en Kirke, der med Myndighed kunde føre et vækkende og tugtende Ord. Men lykkesøgende Embedsjægere fattedes altfor meget det Alvor og den Aand, hvorfra et saadant Ord skulde udspringe. De mægtede derfor ikke at sætte en Skranke mod Fordærvelsen.

Den norske Kirkes Afmattelse gav sig ogsaa tilkjende paa en anden Maade. De kirkelige Landsmøder (Provincialmøder) døde bort. De eiede besluttende Myndighed og havde brugt den til efter bedste Indsigt at værne om kirkelig Orden og i

det ydre at fremme et kirkeligt Liv. Der holdtes et Møde i 1351, som forbød Præster at leve med Følgekoner og søgte at raade Bod paa Uvidenheden hos de mange ganske unge Præster, der maatte ansættes efter den sorte Død, og i det følgende Aar holdtes atter et Landsmøde i Bergen, det sidste paa lange Tider, thi først et godt Stykke ind i det følgende Aarhundrede hører man om noget saadant.

Haakon tiltræder Regjeringen.

Aarene gik, og Tiden kom, da Haakon efter Bestemmelsen skulde tiltræde Regjeringen. Han blev hyldet som Konge i August Maaned 1355, men det er ogsaa det eneste, vi ved; naar og hvor Hyldningen gik for sig, er ikke kjendt, lige saa lidt som de nærmere Bestemmelser, der maa være blevne vedtagne i denne Anledning. Det er dog sikkert, at Magnus forbeholdt sig fremdeles Bestyrelse af visse Dele af Riget, og sikkert er det, at dertil hørte baade Vestfold og Skiens Syssel, baade Ranafylke, Borgesyssel og Island, men om ogsaa andre Landskaber blev lagte under ham er usikkert, skjønt det ikke er urimeligt. Magnus blev altsaa ved at være Konge i en Del af Norge — og det var vel egentlig ikke efter Høvdingernes Sind, men Hovedsagen havde de dog opnaaet; de havde atter en Konge for sig selv i Landet, og Foreningen med Sverige, for største Delen af Riget allerede opløst, vilde for det hele blive det ved Magnus's Død.

Drotseten Orm Eysteinsson, der synes at have ført Styret med Kraft, gik af, da Haakon tiltraadte Regjeringen. Da han imidlertid endnu var Barn, kun 15 Aar gammel, blev der stillet ham en Kantsler ved Siden, Peter Eriksson, Provst ved Mariekirken i Oslo.

Haakon Magnusson den yngre.

Uenighed med Magnus og hans Søn Erik. Den sidstes Død.

De første Aar af den unge Konges Regjering kjender vi lidet til, og lidet var det vel, som fortjente Opmærksomheden. Den blev derimod fængslet af Begivenhederne i Sverige. Var det nemlig stilt i Norge, saa gik der i Naboriget høi Sjø. Adelen, der i Sverige havde Magt, — hvad den ikke havde i Norge, — var misfornøiet med Kongen, som vilde sætte den Skranker; misfornøiet var ogsaa Kongesønnen Erik, der troede at have Krav paa Magt, men ingen fik, ingen Forleninger, ingen Virksomhed, ikke engang Kongenavnet, skjønt han var hyldet. Saa meget ærgerligere maatte dette Kniberi af Faderen forekomme ham, som denne dyngede Gunstbevisninger paa en Yndling, Ridderen Bendikt Algotsson, der ikke blot fik Titel — han blev Hertug — men ogsaa store Forleninger. Kongesønnens Misfornøielse pustede Rænkesmeden, Kong Valdemar i Danmark, til,

og, efter længe at have ulmet, slog den tilsidst ud i Lue. Erik reiste sig mod Benedikt og med en Styrke, som denne ikke kunde modstaa. Han flygtede fra Landet, og Magnus, som ikke havde kunnet hjælpe sin Yndling, maatte indgaa en Vaabenstilstand i Januar 1357 med sin Søn og underkaste sig en Voldgiftskjendelse i Jønkøping, der tildømte Sønnen den største og bedste Del af Landet. Norge og Sverige var saaledes delt i tre særskilte Riger, hvoraf Magnus's laa i Midten paa begge Sider af Rigsgrændsen. At Erik saa let kunde opnaa saa meget, skyldte han sine mange og mægtige Hjælpere og ingen mere end sin Faders Svoger, Hertug Albrecht af Meklenburg. Men disse Hjælpere var alt andet end uegennyttige. De vilde have sin Haandsrækning betalt, og Erik maatte betale og det i dyre Domme. Navnlig kunde Hertug Albrecht ikke faa nok. Derved kom Erik i stor Forlegenhed, som Faderen maatte undgjælde for. Han maatte indgaa et nyt Forlig, hvorved han midlertidigt øgede Eriks Landomraade, som det hedder i Afstaaelsesbrevet, „af faderlig Medynk med Sønnens Kval, Bekymringer og Gjæld".

Dette var dog sikkert ikke andet end Talemaader, thi Forholdet til Sønnen var alt andet end godt. Det kom endogsaa til Krig, og Magnus tog Helsingborg i Skaane, men saa blev der atter indgaaet Forlig. Magnus havde allerede før sluttet sig til Valdemar for at faa Hjælp mod Sønnen; nu aftaltes der endogsaa en Trolovelse mellem Kong Haakon i Norge og Valdemars Datter Margreta, som rigtignok kun var 6 Aar gammel. For fremtidig at kunne regne paa Valdemars Hjælp mod Erik, gav han denne Løfte paa Helsingborg Slot, der var Nøglen til Skaane, og som den danske Konge længe havde havt sine Øine paa. Men da det

kom til Stykket, angrede Magnus paa sit Løfte, og Valdemar fik intet Slot. Mellem Fader og Søn kom det derimod til et nyt Forlig, som Erik ikke længe overlevede, thi Midtsommer 1359 bortrykkedes baade han og hans Hustru af en brat og ynkelig Død.

Magnus bliver Konge over Sverige. En Stormands Fald. Skaane tabes.

Sønnens Død bragte Faderen atter paa Sveriges Trone. Paa et Møde i Søderkjøping den 18 Novbr. 1359 blev han tagen til Konge, men maatte love, at forvise Bendikt Algotsson, tilgive, hvad der var forbrudt under den forrige Feide, og holde sine Undersaatter ved Lov og Ret. — Bendikt Algotsson blev kort efter overfalden og dræbt af svenske Stormænd, men denne Handling skulde ikke bidrage til at stemme Kongen venligt for disse.

Om Haakons tre første Regjeringsaar tier, som nævnt, Historien næsten ganske; men til 1358 knytter den en Begivenhed, som maa have gjort stor Opsigt i Tiden. Kort og tørt fortæller den nemlig, at den forrige Drotsete, Orm Eysteinsson, blev sat i Fangetaarn og Aaret efter halshugget. Hans Gods eller ialfald Størstedelen deraf blev inddraget af Kong Magnus. Straffen, han led, var den, som idømtes for Høiforræderi, men hvori dette bestod, ved vi ikke. Man har gjættet paa, at han, da Haakon tiltraadte Regjeringen, ikke vilde give Slip paa sin Magt og har indladt sig i Forbindelser med Kong Erik i Sverige, men hvor rimeligt end dette kan være, saa har vi dog ingen Visshed derfor. Orm Eysteinsson havde havt Kong Magnus's Land-

omraade under sit Styre; men da han var død, overdroges det til Kong Haakon i Forening med hans Moder, Dronning Blanka, der tog fast Ophold i Norge.

Valdemar havde ikke opgivet sine Planer med Skaane; han opgav i det hele sjelden noget, han havde sat sig i Hovedet, og han forstod den Kunst at bie og gribe det gunstige Øieblik i Flugten. Han var en Statsmand, klog som faa eller ingen af sine samtidige, men rænkefuld og træsk som Aarhundredet, hvori han levede. Mod en saadan Modstander maatte den godtroende Magnus komme til at trække det korteste Straa. Ved forstilte Fredsunderhandlinger dyssede Valdemar, som det lader til, hans Aarvaagenhed i Søvn, og imidlertid gjorde han sine hemmelige Forberedelser for at kunne rette sit Slag, naar Øieblikket kom. Det lod ikke længe vente paa sig, thi Midtsommers 1360 faldt han ind i Skaane med en stor Hær, tog i en Haandvending det aabne Land og lagde sig for Helsingborg.

Nu først vaagnede Magnus op af sin Tryghed, samlede sammen med Kong Haakon en Hær og ilede til Skaane. Men om han end for en Stund sinkede Valdemars Fremgang, saa standsede han den ikke, og daarligt understøttet fra Sverige saa han sig nødt til at indlade sig i Underhandlinger. Enden paa disse blev, at Sagen mellem Kongerne skulde gaa til Voldgift, men førend dennes Kjendelse faldt, havde Hertug Albrecht af Meklenburg, som spillede under Dække med Kong Valdemar, faaet sig midlertidigt overdraget Slottet og overgav det derpaa til den danske Konge, som rundeligt maatte lønne Forræderiet. Med Helsingborg var hele Skaane bleven Valdemars, som dog ikke standsede dermed, men rykkede ind i Halland og underlagde sig den søndre Del deraf. Sommeren

efter, 1361, tog han Øland og derpaa Gottland og brandskattede Visby, som hørte til Hansestædernes Forbund.

Kongerne Magnus og Haakon slutter Forbund med Hansestæderne mod Valdemar.

Under disse Omstændigheder sad Magnus uvirksom; Forholdet mellem ham og Høvdingerne, som atter var blevet yderst spændt, bandt hans Hænder. Raadet handlede og spurgte neppe Kongen om Bemyndigelse. Det stod i hemmelig Samvirken med Hertug Albrecht, og optraadte saa egenraadigt endogsaa ligeoverfor Norge, at Sendemænd fra det rimeligvis uden Kong Haakons Vidende, aftalte et Giftermaal mellem ham og den holstenske Grev Henriks Søster Elsebe og forpligtede sig til, hvis Trolovelsen gik overstyr, at opsige Kong Magnus Troskab og tage Grev Henrik til Konge.

Endnu egenmægtigere optraadte et andet Gesandtskab af svenske Herrer. Denne Gang gjaldt det et Forbund med Hansestæderne mod Kong Valdemar, som ved at brandskatte Visby havde givet disse gyldig Grund til Krig. Tilbudet om Forbund blev derfor beredvillig modtaget og Forbundet sluttet i Greifswalde (Septbr. 1361). Men skjønt Sendemændene var forbudt at pantsætte Slotte eller Landskaber, saa overlod de tvertimod sin Fuldmagt alligevel til Sikkerhed for Krigsomkostningerne Stæderne Baahus med Marstrand og tilliggende eller Varberg, saafremt Skaane blev angreben, men i Tilfælde af dets Erobring, de vigtigste Slotte med tilliggende Herreder i Landskabet. Denne Overtrædelse af deres Fuldmagt blev endnu dristigere, da de, allesammen svenske Mænd, pantsatte norske Landskaber, ja lod Norge bære mere

end Broderparten af Forpligtelserne. Egenmægtigt stadfæstede de ogsaa Hansestæedernes gamle Handelsfriheder i begge Riger og gav dem Løfte om nye og større. De lovede endelig — hvad der ikke kan ankes paa — at stille 2000 Mand, naar Stæderne stillede et dertil svarende Antal Skibe.

Overenskomsten blev afsluttet uden at være forelagt Kongerne til Stadfæstelse, skjønt Sendemændene var paalagte dette, ja Haakon fik i Førstningen ikke engang se Traktaten, saa han var uvidende om, hvad Sendemændene i hans Navn havde indgaaet paa. Men da han blev kjendt dermed, ansaa han sig heller ikke bunden til at opfylde Vilkaarene, som de svenske Mænd havde paalagt ham, og ialfald Baahus lukkede sine Porte for Tyskerne, da de vilde tage Slottet i Eie. De surmulede — de fandt Forbundet brudt — og af Krigen blev der intet for det Aar.

Derimod forefaldt det vigtige Begivenheder i Sverige. Magnus og Raadet gik endnu som før hver sine Veie, og det synes, som om Haakon har taget Stormændenes Parti mod sin Fader, ja denne skal endogsaa paa Sønnens Bud være bleven sat fast. Det er ialfald høist tvilsomt og ligner slet ikke Haakon, der altid var en kjærlig Søn, men at der havde været Uenighed med Faderen er sikkert, dog om denne kun havde været paa Skrømt, for at Haakon kunde blive sikret Tronen, det kan vi ikke vide med Visshed. Sikkert er det, at Haakon den 15 Febr. 1362 blev valgt til Sveriges Konge, og at Fader og Søn blev forligte, saa et Øieblik var det nu roligt i det indre.

Men mod Danmark skulde det bære løst. Hansestæderne kunde ikke længe være vrede, thi de havde for meget at hævne hos Valdemar og trængte i for høi Grad sine Forbundsfæller.

De udrustede derfor Folk og Skibe og seilede ind i Øresund. Kongerne skikkede Bud — Sendemændene var netop de samme, der saa egenmægtigt havde sluttet Forbund med dem — med Anmodning, at de maatte lægge sig for Helsingborg, saa skulde de med det første komme dem til Hjælp. Tyskerne gjorde, som Kongerne bad, men ventede forgjæves paa disse. Ligesaa forgjæves ventede Magnus og Haakon paa Sendemændene. De samme, der før havde været saa hidsige til at slutte Forbund med Hansestæderne, syntes nu slet ikke at have noget Hastværk. De laa nede i Holsten for at knytte endnu fastere den Trolovelse, som de paa Haakons Vegne havde indgaaet. Imidlertid beskjød Tyskerne Helsingborg med sine Krigsmaskiner, men udrettede imidlertid ikke stort, og da Valdemar kom til, mistede de endog en stor Del af sine Skibe, og maatte, for at frelse Resten, indgaa en Stilstand. Da saa endelig Kongerne rykkede i Marken, var det for sent, thi Stilstanden, som var sluttet, skulde ogsaa indbefatte dem. Toget mod Danmark var saaledes mislykket, Stæderne havde foreløbig tabt Lysten til et nyt og sluttede med Valdemar en Vaabenstilstand den 10 Novbr. 1362, der skulde vare til den 6te Januar 1364, altsaa over et Aar. Stilstanden skulde ogsaa omfatte Magnus og Haakon, uden at disse var tagne paa Raad, men maatte, forladt af sine Forbundne, finde sig i, hvad de ikke kunde hindre; dog var de naturligvis alt andet end tilfredse.

Magnus og Haakon slutter Forbund med Valdemar, og Haakon ægter Margreta.

Udfaldet af Krigen gjorde Kongernes Stilling i Sverige endnu vanskeligere end før. De fik Skylden for, at det var

gaaet galt, skjønt Krigen var Raadets Værk og Krigsplanen aftalt med det. Alligevel var det netop fra Raadet, at Beskyldningerne mod Kongerne væltede frem. De vilde nedsætte Kongernes Anseelse for at gjøre dem til Ledebukker i sine Hænder. De modarbeidede Kongerne og traadte i Forbindelse med deres Fiender. Magnus og Haakon fandt, at det bedste, de under disse Omstændigheder kunde gjøre, var at nærme sig til deres gamle Fiende, Valdemar, for ved et Forbund med ham at styrke sin Stilling. Et Tilfælde lettede Gjenoptagelsen af den afbrudte Giftermaalsplan mellem hans Datter og Magnus's Søn. Jomfru Elsebe, Haakons Brud, blev paa sin Reise til Sverige for at holde Bryllup af Uveir dreven ind i en Havn, der tilhørte Erkebispen af Lund. Af ham blev hun forbudt at reise videre, indtil Paven havde givet Lov til hendes Ægteskab, der ved hendes Slægtskab med Margreta, Magnus's tidligere trolovede, stred mod Kirkelovene. Men medens hun tilbageholdtes af Erkebispen, nyttede Valdemar Tiden, fik en Sammenkomst istand med Magnus og hans Søn, og ved denne blev atter Haakon fæstet til Margreta, og Brylluppet feiredes paa Stedet, skjønt Bruden ikke var mere end 10 Aar. Nu slap Jomfru Elsebe fri, men hun tog sig den Tort, der var overgaaet hende, saa nær, at hun gik i Kloster og endte der sine Dage.

Strax efter Brylluppet døde Dronning Blanca. Hendes Karakter har været haardt bedømt; hun skal have været ødsel og pragtsyg, og hendes Sæder fordærvede, hun beskyldtes endogsaa for Giftblanderi; men alt dette savner Bevis og er rimeligvis Opdigtelser, som skriver sig fra den svenske Adels Had.

Svenskerne falder fra Magnus og Haakon.

Giftermaalet mellem Haakon og Margreta vakte stor Harme mellem de svenske Stormænd. En Forbindelse med den Konge, der havde taget Skaane, kunde umuligt blive andet end forhadt. Den indjog ogsaa Frygt, thi med Valdemar i Ryggen kunde Kongerne byde dem Trods og blive farlig for deres Magt. For at sikre sig Magten og blive af med sine Konger indlod de sig i Underhandlinger med Hertug Albrecht af Meklenburg og tilbød dennes anden Søn Albrecht Sveriges Kongekrone. Underhandlingerne dreves i største Hemmelighed; men hvad der var udruget i Mørke, fremtraadte i Lys, da Hertug Albrecht satte over til Sverige og med sin unge Søn holdt sit Indtog i Stockholm. Byens Borgere, mest Tyskere, hyldede ham strax til Konge (Novbr. 1363), og et Rigsmøde berammedes til Midten af Febr. 1364 i Upsala. Hertil indstevnedes Magnus og Haakon for at stande til Rette for en Række Anklager, som reistes mod dem; de mødte ikke, fradømtes Kronen, som overdroges til Albrecht af Meklenburg.

Dermed var dog ikke alt tabt. Størstedelen af Landet og mange af Høvdingerne blev sine gamle Herskere tro. Disse rustede sig; og fra Norge, hvor Stemningen var varm for Kongerne, skjønt just ikke krigersk, førte Haakon, ledsaget af sin Fader, en Hær ind i Sverige. Albrecht laa i Finland og beleirede Aabo Slot, men Marsken Karl Ulfsson af Tofta rykkede mod Kongerne og naaede dem ved Gaata, tæt ved Enköping. Disse havde ikke drømt om, at Fienden var saa nær og blev fuldstændig overrumplede, og deres Folk laa spredte omkring paa Gaardene og kunde ikke samles; alligevel

optog de Kampen, frelste Æren, men tabte Slaget; deres Mænd flygtede eller faldt; Haakon undkom med Nød, medens Magnus blev tagen til Fange.

Seiren ved Gaata lagde Størstedelen af Sverige for Albrechts Fødder. Haakon opgav derfor ikke Kampen, men saa sig om efter Hjælp. Den maatte Svigerfaderen, den danske Konge, kunne yde, og den blev ogsaa ydet; en dansk Hær rykkede ind i Sverige og havde en Fremgang, som Hertug Albrecht af Meklenburg fandt urovækkende. Han tog til Danmark (Juli 1366) og mellem disse Fyrster, begge lige træske, kom der paa Aalholm Slot til en Overenskomst, hvorved Valdemar fik beholde sine Landevindinger i Sverige, der var meget betydelige, og Albrecht skulde have Sveriges Krone. For at udvide sine egne Besiddelser tog saaledes ikke Valdemar i Betænkning at opgive Haakons uomtvistelige Ret; ja han bandt sig endogsaa til at hjælpe dennes Fiender mod sin egen Svigersøn, hvis han ikke med det gode vilde underkaste sig, hvad de var blevne enige om.

Krig med Hansestæderne. Kong Haakon maa bede om Fred.

Denne smukke Overenskomst kom dog ikke længere end paa Papiret. Hjælpen, den tilsikrede Kong Albrecht, fik denne fra en anden Kant og for meget billigere Kjøb. Hansestæderne slog sig paa hans Parti. De hadede Valdemar, som havde plyndret Visby, brudt sine Forpligtelser mod dem og søgt at affaste deres Handelsaag. Venligt stemte var de heller ikke for Kong Haakon, der med Alvor havde arbeidet paa at sætte Stopper for deres Overgreb og hindre, at al Handel, ogsaa Smaahandelen, gled over i deres Hænder.

Disse undlod paa sin Side ikke at lægge sit fiendtlige Sindelag for Dagen. Navnlig i Bergen traadte de op med stort Overmod. De brød ind i Kongsgaarden til Sigurd Haftorsson, Byens Befalingsmand, og med Vaaben i Haand tvang de ham til at gaa ind paa alle deres Forlangender. Dagen efter slæbte de en af Sigurds Tjenere ud af et Kloster og halshuggede ham; men ved at true med at svide Byen af tvang de Bispen til at give dem Afløsning for deres Ugjerning og Byens Raadmænd til at fælde Dom i Sagen, saaledes som de vilde have den. Tvertimod Kongens Forbud gik de stadig med Vaaben i Byen, og Folk blev dræbte om Natten, uden at man kunde komme Gjerningsmanden, naar han var en Tysker, paa Spor. Thi hans Kammerater sørgede for at stikke ham ombord paa et af deres Skibe, og han var væk og ude af Landet, før Retfærdighedens Haandlangere kunde faa ham fat. Naturligvis gav Nordmændene, naar de kunde komme til, lige for lige, og mangt et tysk Skib fik prøve Gjengjældelsens tunge Ret. Stæderne formanede derfor Kjøbmændene i Bergen til at overholde Landets Love, og Brevet, der indeholdt Formaningen, er sørgeligt betegnende for Opfatningen af Norge i Udlandet. „Vi beder eder alvorligt", hedder det saaledes, „at I holder Fred og Enighed med Nordmændene, og ikke anser dem altfor enfoldige og ynkelige." Denne Henvendelse maa ikke have hjulpet, thi Forholdet mellem Nordmændene og de tyske vedblev at være misligt. Paa et stort Møde i Køln 11 Novbr 1367, hvor Udsendinge fra henimod 80 hanseatiske Stæder mødte, blev Krigen med Norge og Danmark besluttet, og det aftaltes, at til Paaske næste Aar skulde de seile til Danmark og angribe dette Rige.

Med Hansestæderne forbandt sig, men alene mod Kong Valdemar, Greverne af Holsten, Albrecht af Meklenburg, senere ogsaa Hertug Henrik af Sønderjylland og de jydske Adelsmænd, der tidligere havde gjort Oprør mod Valdemar og nu mere end gjerne indgik Forbund med hans Fiender. I Wismar blev Forbundet sluttet (Jan. 1368) og gik ikke ud paa mindre end at tage Danmark og dele det mellem de forbundne. I denne Fare vidste ikke Valdemar bedre Raad end at drage til Tyskland, hvor han havde mange Venner, for der at søge Hjælp og overdrog under sin Fraværelse Drotseten Henning Podebusk og Rigsraadet at forsvare Landet.

Om Vaaren (1368) brød Krigen ud. De nederlandske Stæders Flaade seilede op til Danmark, men gjæstede ogsaa Norges Kyster fra Lindesnæs og østover, hvor rygende Brandtomter afmærkede deres Vei. Paa Agder ødelagdes 15 Kirkesogne med Ild og Sværd. Derpaa seilede de over Folden til Marstrand, som gik op i Luer tilligemed Kirken og Klosteret. Saa brændte de paa Øerne Tjørn og Hisingen, gik opad Gautelven og tændte Ild paa Byerne Kongehelle og Ljodhus, der tilligemed 200 Gaarde paa begge Sider af Elven blev lagte i Aske. Efter fuldendt Hærværk seilede de sydpaa og forenede sig med de østersøiske Stæders Flaade, der havde indtaget og plyndret Kjøbenhavn og herjet paa Sjæland.

I Skaane havde Kong Albrecht og i Jylland de holstenske Grever rivende Fremgang, og begge Landskaber kom for Størstedelen i Fiendehaand.

Saa dybt var Norge sunket fra sin gamle Høide, at allerede nogle Maaneder efter Krigens Udbrud var dets Modstandsevne brudt, saa Kong Haakon maatte bekvemme sig

til at søge Fred. Grunden dertil laa foruden i Folkets Afkræftelse deri, at Landets Forsvarsordning var ubrugelig. Den gamle Ledingsindretning havde ikke holdt Skridt med Tiden. Medens Krigsskibene i andre Lande var gaaede frem baade i Størrelse og Udrustning, var snarere det omvendte Tilfældet i Norge; thi efter Mandedøden blev der ialfald i nogle og sikkert ogsaa i mange Skibreder tilladt „for det ringe Folketals Skyld" at bygge et mindre Landeværnsskib, end Loven paabød. I gamle Dage, da Høvdingerne havde en Stilling at hævde, holdt de ogsaa Krigsskibe, men dette var nu, i Vanmagtens Tider, forlængst gaaet af Brug. Under saadanne Omstændigheder er det forklarligt nok, at man ikke hører om andet Forsøg til at afværge Fiendtlighederne end det, som den svage griber til, at bede om Fred. Ud paa Sommeren 1368 lykkedes det ogsaa at opnaa en Stilstand, som skulde gjælde til Paaske næste Aar, men den blev ikke overholdt; Tyskerne herjede ligefuldt paa Kysten; fra Ekersund nordover til Bergen blev der brændt og plyndret. Den 3die August 1369 aftalte de krigførende Parter i Lübeck, at Vaabnene skulde hvile til St. Hans 1370, og at der ved Pintsetid skulde holdes et Fredsmøde paa Baahus; selv om dette ikke førte til Fred, skulde dog Stilstanden staa ved Magt endnu et Aar fra St. Hans at regne. I Mellemtiden skulde Stæderne nyde alle sine gamle Friheder og faa Godtgjørelse for sine udestaaende Fordringer i Norge, som Kongen ved Krigens Udbrud havde ladet indkræve for sin egen Regning.

Fredsmødet paa Baahus sammentraadte, men førte efter vidtløftige Forhandlinger blot til en Forlængelse af 5 Aar af Stilstanden; paa en fast Fred vilde ikke Haakon gaa ind; han vilde ikke opgive Haabet om under gunstigere Omstæn-

digheder at optage Kampen og føre den med større Held. Men Fiendtlighederne ophørte og blev ikke atter optagne, saa Krigen maatte ansees for sluttet. Men den havde varet længe nok til at godtgjøre, at Norge hverken kunde undvære eller maale sig med de tyske Stæder, og de tyske Kjøbmænd lagde Seierherrernes hele Overmod for Dagen, saa selv de strengeste Advarselsbreve fra Stæderne kunde ikke holde dem i Tømme.

Ogsaa Danmark maatte slutte Fred (i Stralsund), der gav Stæderne udstrakte Handelsrettigheder, i 15 Aar de to Trediedele af Indtægterne af 4 Stæder med tilliggende Herreder i Skaane samt Indflydelse paa Kongevalget i Danmark. I Sammenligning med Danmark maatte Norge siges at have sluppet forholdsvis billigt.

Krig med Sverige.

Da Haakon havde faaet Fred med Hansestæderne, kunde han vende al sin Magt mod Sverige for at gjenvinde den Trone, han havde Odel til, og fri af Fængslet Faderen, som han elskede saa høit. Til at naa dette var Udsigterne heller ikke ugunstige. Det saa ud til, at Kong Albrecht snart var færdig i Sverige. Han havde trukket en Mængde Tyskere ind i Landet, der opførte sig som Herrer, trængte de svenske Adelsmænd ud og udsugede Bønderne. Disse fremmede, der ved sin blotte Tilstedeværelse saarede de svenskes Følelser, bragte ved sit Overmod Hadet til at flamme. Kong Albrecht opfattede Stillingen saa vidt, at han ikke turde regne paa kraftig Understøttelse i Krigen mod Haakon, og han søgte derfor at afværge den ved Underhandlinger. Disse blev

ogsaa i Virkeligheden indledede, og man kom overens om at holde et Fredsmøde, der skulde holdes i Sverige i August 1370. Fredsmødet førte dog ikke til Fred, og Stilstanden, som man var kommen overens om, nyttede Haakon til Rustninger. Han bød Bønderne at holde sig Rede til at rykke ud; fem Bønder skulde udruste den sjette med Hest, Vaaben og Kost. Istedetfor den tidligere Udrustning med Ledingsskibe, der, som nævnt, ikke var tidsmæssig, skulde Folket nu udruste Krigsmænd til Hest. Det var altsaa en fuldstændig Forandring i Ledingsvæsenet, men om den var til det bedre er et Spørgsmaal, sikkert er det, at den var en Opgivelse — en uundgaaelig, men derfor ikke mindre sørgelig — af Norges gamle Herredømme til Sjøs.

Krigen fornyedes, og i Begyndelsen af 1371 havde Haakon Størstedelen af Vestergøtland i sin Magt. Kong Albrecht var i Knibe. Thi værre end Nordmændenes Fremgang var Opstanden af hans egne. Opsvearne, Bønderne i Svealand nord for de store Sjøer, havde nemlig reist sig og opfordrede Bønderne i det sydlige Sverige til at forene sig med dem og gjenindsætte „den ærlige og gode Kong Magnus" paa Tronen. Albrecht, for svag til at møde Stormen, unddrog sig den og reiste til Tyskland for at hente Hjælp. Bønderne, som talte mellem sig ogsaa en Mængde Herremænd, drog i April 1371 mod Stockholm og leirede sig ved Edsviken, ikke langt fra Byen. De svenske Raadsherrer, som førte Regjeringen i Kongens Fravær, saa sig nødte til at aabne Underhandlinger med Bønderne; men for at opnaa en Stilstand, maatte de love, at saalænge den varede, skulde de fare mildt og standsmæssigt med Magnus og ikke bringe ham bort fra Stockholm.

Medens dette gik for sig i Sverige, rustede Kong Haakon af al Magt for at kunne støtte Reisningen mod Kong Albrecht. Da han var færdig, gik han over Grændsen, og i de første Dage af August stod han for Stockholm. Han satte sig fast paa Norrmalm, men i Byen laa Kong Albrecht, der var kommen tilbage, — om med Hjælp siges ikke, ialfald har den ikke været stor. Paa den kunde han derfor ikke stole; hans eneste Haab stod til at bringe de svenske Høvdinger over paa sin Side, og disse, der frygtede mere Magnus som Seierherre end Albrecht i hans Trængsel, var ikke uvillige, naar denne vilde gaa ind paa, hvad de forlangte. Han gik ind paa alt, saa Kongenavnet var noget nær det eneste, han beholdt; Magten tilligemed Raadigheden over Rigets Slotte og Len fik Rigsraadet. Ladt i Stikken af Høvdingerne havde Kong Haakon ingen anden Udvei end at slutte Fred, som kom istand den 14de August 1371. Magnus frigaves af Fangenskab, men i Løsepenge for ham skulde Sønnen betale 12 000 Mark Sølv; begge skulde opgive enhver Fordring paa Sverige; dog skulde Magnus for sin Levetid nyde Indtægterne af Skara Stift. — Foreningen med Sverige var saaledes opløst og Rigerne atter adskilte.

Forlængelse af Stilstanden med Hansestæderne. Magnus's Død og Eftermæle.

Der var altsaa Fred i Norden; men af Varighed saa den rigtignok ikke ud til at blive. Dertil var der altfor mange Emner til Strid. Magnus og Haakon havde opgivet Sverige, men ikke sine Forhaabninger om at vinde det igjen. De vedblev at kalde sig „Sveriges Konge“, en Titel, der

mindede dem om, hvad de havde mistet, og ansporede dem til at prøve paa at faa det tabte tilbage. Grændserne for Magnus's Myndighed i de svenske Landskaber, han fik beholde, var flydende; ogsaa her laa der Spirer til Strid. Fremfor alt vilde Arvefølgen til den danske Krone blive et Stridsemne. Valdemar selv havde ikke Sønner, men hans to Døtre havde, Ingeborg, gift med Hertug Henrik af Meklenburg, Sønnen Albrecht, og Margreta i sit Ægteskab med Haakon, Olaf, der var født i Aaret 1370. Begge regnede sig at have Retten, og begge vilde gjøre alt for ved Valdemars Død at opnaa at blive valgt. En Krone som Danmarks vinkede Ærgjerrigheden og vilde ikke fra nogen af Siderne opgives uden Nødvendighed, uden Kamp. Men i saadan Strid maatte Magten faa det afgjørende Ord og den Part Seir, der havde de stærkeste med sig. Nu havde Hansestæderne ved Freden i Stralsund, som nævnt, udvirket en Bestemmelse, der sikrede dem stor Indflydelse paa et forestaaende Kongevalg, og dem søgte derfor Magnus og Haakon at vinde. Fredsunderhandlinger blev aabnede, og Sendebud fra Stæderne mødtes med Kongerne og Rigets Raad i Tunsberg (Septbr. 1372).

Men her gjorde Tyskerne saa store Fordringer, at Kongerne ikke kunde gaa ind derpaa; Fred blev der saaledes ikke; derimod blev Stilstanden forlænget paa 2 Aar. At faa Hansestæderne til at understøtte Olafs Valg til Konge i Danmark var saaledes foreløbig ikke at tænke paa. Men endnu skulde der jo ikke vælges, og imidlertid kunde Omstændighederne forandre sig.

Et Par Aar randt hen uden, at vigtigere Begivenheder forefaldt. Aaret 1374 blev dog et Mærkeaar ved Kong

Magnus's Død. Paa en Sjøreise kom hans Skib en mørk Vinterdag (1ste Decbr.) i Fare mellem Skjærene ved Lyngholmen ved Indløbet til Bømmelfjorden; for at frelse Livet sprang Kongen overbord, men saa uforsigtigt, at skjønt hans Tjenere fik ham trukket op og bragt i Land, opgav han dog under Krampetrækninger Aanden mellem deres Hænder. Saa fortæller en svensk Krønike; de islandske Annaler beretter derimod, at baade han og hans Mænd, 25 i Tal, druknede, men medens disse ikke gjenfandtes, drev Kongens Lig i Land.

Magnus var ved sin Død 59 Aar gammel og havde i de allerfleste af disse baaret Kongenavn. Faa af vore Konger har i høiere Grad prøvet Lykkens Omvexlinger. Han syntes født med dens Guldæbler i sit Skjød. To Kroner prydede hans Barnehoved, og selv forhøiede han deres Glands ved at indfatte deri en af Perlerne mellem Nordens Landskaber, det frugtbare Skaane. Hans Rige var stort, det omfattede Landene fra Ladoga i Øst til Grønland, Island og de skotske Øer i Vest og fra Nordishavets evige Is til det yderste Næs, som Halvøen skyder ud i Østersjøen. Men dette Rige, der syntes saa mægtigt, bar paa en indre Opløsning. Det stærke historiske Liv i Norge var nu kun „en Saga blot". Folket var sunket ned til en umyndig Almue; Høvdingerne til en Hofadel, der solede sig i Kronens Glands; Kongedømmet, som ikke i Længden kan være kraftigt, naar Folket er svagt, kunde ikke selv med den bedste Villie magte sine Opgaver. I Sverige brugtes Kraften — tidligere mindre end i Norge, nu langt større — til at indskrænke Kongedømmet og gjøre det til en Skygge af Høvdingerne. Saa forskjellige som Norge og Sverige var, maatte Foreningen mellem dem medføre Rivninger og var ikke til virkelig Fordel for nogen af

dem. Ikke engang udadtil havde den den Betydning, som man skulde vente. De forenede Riger laa under i Kampen mod sine Fiender.

I en saadan Nedgangens Tid og under saa vanskelige Omstændigheder skulde Magnus være den styrende Haand og den ledende Tanke. Kan gjerne være, at han havde en god Villie. Vi sporer ialfald tildels hos ham noget af en Stræben efter at opfylde sine Pligter som Konge; han er paa sin Vis virksom; indadtil stræver han med at hævde Kronens Magt og udadtil Rigets Grændser og Anseelse; tidt og ofte træffer vi ham paa Reiser „for at reformere Riget og trøste Indbyggerne". Men to Riger kan ikke styres bare med en god Villie. Magnus manglede Dygtigheden. Han manglede baade Kraft, Udholdenhed og Statskløgt. Hans Virksomhed har noget stundesløst over sig; han gjør mange Tilløb, men formaar ikke at holde Taget. Derfor bar hans Livs Gjerning ogsaa saa liden Frugt. Det lykkes ham ikke at afkaste de tyskes Handelsaag; han mister Skaane, maa afstaa Sverige og opgive Norge.

Vesterhavets Bølger udslukkede et Liv, der tilhørte en god Mand, men en daarlig Hersker, et Liv, mørknet af mangeslags Gjenvordigheder og Skuffelser og ført i haabløs Kamp med Vanskeligheder, som fortærede dets Kraft, fordunklede dets Ros og forbitrede dets Glæde.

Kong Haakons Søn Olaf vælges til Danmarks Konge.

Aaret var ikke omme, før der atter over Norden løb et Dødsbud, som meldte om en Konges Bortgang og varslede om indgribende Begivenheder. Den 24de Oktbr. 1375 døde den danske Konge Valdemar Atterdag. Nu blev det Dagens

store Spørgsmaal, hvem der skulde indtage hans Plads paa den ledige Trone, Hertug Henriks Søn og Hertug Albrechts Sønnesøn Albrecht eller Haakons Søn Olaf. Den første havde Valdemars Løfte, den tyske Keisers Støtte og et mægtigt Parti af Danmarks Stormænd for sig. Tronen vilde rimeligvis ogsaa være bleven hans, hvis ikke Farfaderen ved sin Uklogskab havde fordærvet alt. Baade lod han Sønnesønnen allerede strax tage Kongenavn, som om han havde Arveret til Riget, og fik den tyske Keiser til at tilskrive det danske Rigsraad et Anbefalingsbrev for den unge Albrecht — og som han ved dette stødte de danskes Selvstændighedsfølelse, krænkede han ved hin egenmægtige Optræden deres Ret til at vælge sin Konge. Anderledes optraadte Margreta, der ved Tidenden om Faderens Død strax var tagen til Danmark. Sin Søn kaldte hun slet og ret Junker Olaf og gik i det hele frem med saa stor Klogskab, at hun strax vandt Parti for sig. Dermed var dog ikke Sagen afgjort, thi som Sagerne stod vilde Hansestæderne faa en afgjørende Indflydelse paa Valget, disse maatte derfor først erklære sig for Olaf. De nølede med at bestemme sig, men da Hertug Albrecht glemte saa ganske sin gamle Statsklogskab, at han sluttede Krigsforbund med de holstenske Grever om at tage Danmark, da ventede ikke de danske Rigsstænder paa Hansestædernes Bestemmelse, men valgte paa et Danehof i Slagelse 3die Mai 1376 Olaf til Danmarks Konge.

Det var dog lige nødvendigt at faa Hansestædernes Godkjendelse af den valgte Konge, og den var heller ikke vanskelig at opnaa, naar man vilde betale for den. Hansestæderne forlangte nemlig Stadfæstelse af alle sine store Handelsrettigheder i Danmark og med Norge en Fred, som tilkjendte

dem deres gamle Friheder. Hvor meget der end kunde tale imod at indgaa paa disse Fordringer, saa var der dog, naar Olafs Valg skulde anerkjendes, ingen anden Udvei; som de tyske i Korsør opnaaede, hvad de forlangte for Danmarks Vedkommende, saa fik de den 14de Aug. 1376 i Kallundborg med Norge den attraaede Fred og Stadfæstelse paa sine tidligere Handelsrettigheder.

Hertug Albrecht vilde dog ikke godvillig opgive sin Sønnesøns Sag; han udrustede en mægtig Hær og Flaade og seilede mod Danmark. Men hans Felttog blev af kort Varighed; allerede et Par Uger efterat han var stukket i Sjøen, sluttede han i Kjøbenhavn en Overenskomst med Kong Olaf og hans Moder, hvorved begge Parter blev enige om at overlade Afgjørelsen af Stridsspørgsmaalet til navngivne Voldgiftsmænd. Nogen Dom blev af disse, som det synes, ikke afsagt, og Krigen udbrød paany, men en ussel Krig var det; bare Sjørøverier, som ikke sparede Ven eller Fiende, saa baade Hansestæderne og Kong Haakon maatte udruste Skibe for at frede om Skibsfarten. I Skaane havde dog Albrecht faaet Fodfæste, og han arbeidede paa ved at vinde Adelsmændene for sig at udvide sin Magt i Landskabet. Forresten havde hans Sag ingen Fremgang; men heller ikke Olaf eller rettere Margreta, som styrede for ham, kunde udrette noget at tale om, og først ved Hertug Albrechts Død i 1379 stilnede Fiendtlighederne, saa de danske kunde aande friere.

Mellem Sverige og Norge var det ogsaa kommet til Ufred. Kong Haakon havde beholdt de svenske Landskaber, som hans Fader havde til Underholdning, uagtet det var bestemt ved Freden i 1371, at de ved Magnus's Død skulde falde tilbage til Sverige. Vi kjender kun lidet til Krigens

Gang; med Kraft synes den ikke at have været ført, ialfald ikke i Førstningen; Vaaren 1380 synes der dog at være bleven mere Alvor, thi Haakon opbyder en Fjerdedels Leding af Mandskab og fuld Leding af Kost, „da de tyske i Sverige laa færdige med deres hele Magt for at angribe ham selv, hans Rige Norge og Almuen". Der blev ogsaa gjort et Indfald i Sverige; men da Kong Haakon strax efter døde, blev Fiendtlighederne indstillede.

Haakons Virksomhed for at ophjælpe Handelen. Hans Død.

Krigen med Sverige optog ikke Kong Haakon saa meget, at han jo havde sin fulde Opmærksomhed henvendt paa den Kamp, som den norske Handel og de norske Kjøbstæder førte for sin Tilværelse. For at udestænge Tyskerne fra Smaahandelen og Indenlandshandelen, som de trods Forbudet derimod søgte at tilrive sig, udgav han en Række Forordninger. Der forbødes at kjøbe Varer uden paa Torvene, som var under Opsigt af Øvrigheden, at indkjøbe Spisevarer til Salg eller Udførsel, sælge Kornvarer undtagen i Skippundsvis, Øl og Mjød undtagen i Tøndevis, ikke indføre andet Gods end, hvad der tilhørte dem selv eller Hansekjøbmænd, ligesom der ogsaa forbødes Friller at sælge noget Gods, som ikke bevislig var deres eget. Thi det var ogsaa en Maade, hvorpaa Tyskerne omgik Forbudet om Smaahandel, at de lod denne for et Syns Skyld drive af sine Friller, som om den var deres. Denne Bestemmelse minder ogsaa om, hvorledes de tyske Handelsfuldmægtige holdt sig skadesløse for Forbudet mod Giftermaal; de levede alle som en paa frækkeste Maade

med Friller uden ringeste Forsøg paa at redde idetmindste Skinnet af Anstændighed.

Ligeledes søgte Haakon at ophjælpe Kjøbstæderne ved at forbyde al Handel udenfor disse. Alle Varer fra Ind- og Udland skulde føres til Byerne og der efter Taxter, som Kongen fastsatte, være Gjenstand for Omsætning. Saadanne Tvangsbestemmelser maatte imidlertid virke det modsatte af, hvad de tilsigtede, thi Handel er en Friluftsplante, der sygner i Drivhus, men det kortsynede i denne Handelspolitik kan man ikke lægge Haakon særlig til Last; det var Tidens Opfatning af Forholdet, og det varede længe, inden den veg for sundere Grundsætninger.

Kong Haakon blev ingen gammel Mand. I sin kraftigste Alder, kun 40 Aar gammel, bortkaldtes han, uden at vi kjender de nærmere Omstændigheder ved hans Endeligt. Selv Dagen, han døde, er ukjendt. Kun saameget kan vi slutte os til, at den maa være indtruffet i August eller September 1380.

Det er saa lidet, vi ved om Haakon, at det er umuligt at danne sig noget helt Billede af hans Karakter og Personlighed. Han var en kjærlig Søn og en god Ægtefælle. Man faar ogsaa et bestemt Indtryk af, at han som Konge mente det vel og ærligt stræbte efter at fremme sit Folks Hæder og Held. At han ikke kunde indgyde friske Safter i det henvisnende Folkelegeme siger sig selv; det vilde ikke kunde lykkes, selv om han havde været en meget mere evnerig Mand, end han unægtelig gjør Indtryk af at have været. Men Folket forlangte heller ikke saa meget af ham, det saa hans gode Villie, og det elskede ham derfor. „Folk ansaa ham for en god Mand", siger en samtidig islandsk Forfatter,

og en italiensk, den navnkundige Æneas Sylvius (siden Pave under Navnet Pius 2), som ikke levede meget længe efter, siger om ham: „Han skal have været en herlig Mand, forunderlig elsket og adlydt af sine Undersaatter.“ Sorgen ved hans tidlige Bortgang har derfor ganske vist været dyb og almindelig.

De norske Skatlande.

Det siger sig selv, at Skatlandene umulig kunde hævde sin Stilling, naar Hovedlandet ikke magtede det. Knyttet til Norge, afhængig af det, maatte de følge det i dets langsomme, men ustandselige Synken. De maatte dale saa meget hurtigere, da de manglede Selvstændighedsfølelse og den opretholdende Kraft, som den giver. De kunde ikke hjælpe sig selv, og fra Moderlandet blev der kun vist dem liden Omhu. Norge, eller rettere den norske Krone, søgte tvertimod at drage den største Fordel af dem; den forbød derfor de fremmede at drive Handel paa de nordlige Skatlande, et Forbud, som gjentoges og indskjærpedes. Det er nævnt (S. 368), at Islænderne ved Magnus Erikssons Tronbestigelse søgte at faa sine Klager afhjulpne, men de Løfter, som Raadet maa have givet dem, blev kun daarlig holdte. Tilførselen af Levnetsmidler var uregelmæssig, saa det hændte de Aar, at der ingen saadanne kom til Island; Embederne overdroges jævnlig til Nordmænd, og Udsugelser gik i Svang, da Kongerne oftere bortforpagtede sine Indtægter af Øen. Udpresninger af Embedsmænd og Undertrykkelse af Høvdinger hørte i det hele til Dagens Orden; thi Kongen, som skulde værne derimod, var saa langt borte og brød sig saa lidet om disse fjerntboende

Undersaatter. Folket, overladt til sig selv, tog sig til Rette, øvede Vold og begik Drab. Hertil kom ogsaa store Landeplager; den ulykkelige Ø hjemsøgtes fra Aarhundredets Begyndelse af smitsomme Sygdomme, af Uaar, saa Fattigfolk i hundredevis døde af Sult, Jordskjælv og vulkanske Udbrud.

Saadanne Tilstande kunde ikke være gunstige for det aandelige Liv og dets Speilbillede Literaturen. Denne havde for Størstedelen mistet sin skabende Kraft. Sagaskrivningen indskrænkede sig mest til at bearbeide og afskrive de gamle Sagaer; Digtningen dreiede sig saa godt som udelukkende om religiøse Emner, men den havde dog Kraft til at frembringe et Digt som Lilja, forfattet i Midten af det 14de Aarhundrede af Munken Eystein Aasgrimsson. Det besynger Kristi Liv og „overgaar i sand Digteraand langt alle andre nu bekjendte norrøne Kvad af samme Slags".

Endnu værre end Island havde Grønland det. Handelen paa Landet dreves udelukkende for kongelig Regning, og det Kongen tilhørende Skib, som nu og da, ofte med lange Mellemrum, gjæstede dets golde Kyster, var noget nær dets eneste Forbindelse med Udenverdenen. At Kolonien under saadanne Omstændigheder maatte gaa tilbage, siger sig selv, og at Nøden maatte blive stor, naar Skibet, som skulde bringe Levnetsmidler, lod vente paa sig, er en Selvfølge. Saa kom en ny Ulykke til. Eskimoerne, eller som Nordmændene kaldte dem, Skrællingerne, nærmede sig nordenfra, og Vestre-Bygd, som ved en bred Hei var skilt fra den langt større Østre-Bygd, blev lagt øde af dem, saa udsendte fra denne ikke fandt andet end noget forvildet Kvæg — det eneste, som var blevet tilbage efter Ødelæggelsen. Ogsaa den østre Bygd blev hjemsøgt af Eskimoerne, som i 1379 „dræbte atten Mennesker og tog to

Gutter med sig i Trældom". Saaledes forberedtes den Skjæbne, som senere skulde ramme dette Skatland.

Orknøerne blev i Tidens Løb mere og mere skotske. Biskoperne og Jarlerne havde allerede i lang Tid været Skotlændere. Skotlændere havde i Mængde slaaet sig ned paa Øerne, og deres Sprog vandt Indfødsret ved Siden af det norske. Endnu tydede dog intet paa, at Forbindelsen med Moderriget løsnede. Der var tvertimod Udsigt til, at den kunde fæstnes; thi omkring 1350 døde Jarlen Malise af Stratherne og efterlod sig kun Døtre. Hans Efterfølger blev en svensk Mand, Erengisl Sunesson, Malises Svigersøn; dog denne synes ikke at have tiltraadt sit Embede, men heller ingen anden i hans Sted blev udnævnt; det lader til, at Øerne er styrede uden Mellemmand af den norske Konge ved Sysselmænd. En saadan var Haakon Jonsson, Jon Hafthorssons Søn, der søgte at tilbagetrænge den skotske Indflydelse paa Øerne, og i Forlig, som blev sluttet mellem ham og Biskopen Vilhjalm, maatte denne forpligte sig til at bruge „gode indenlandske Mænd paa Orknøerne og Hjaltland" i sin Tjeneste. I 1379 blev der atter udnævnt en skotsk Jarl, Dattersøn af Malise Jarl, Henrik af St. Clair, og han fik ogsaa Hjaltland til Len, men alt paa Vilkaar, som gjorde ham mere afhængig af Kongen, end de tidligere Jarler før ham, ligesom han ogsaa kun fik Lenet paa Livstid. Imidlertid blev Jarledømmet i hans Æt og kom aldrig ud af den, saalænge Øerne stod under Norge.

Danmark forenes med Norge under Olaf Haakonsson.

Norge og Danmark forenede. Margretas første Regjeringshandling.

Haakon efterlod sig med Margreta kun Sønnen Olaf, der ved Faderens Død var 10 Aar gammel. Han blev St. Olafs Dag (29 Juli) tagen til Norges Konge paa Ørething; ved hans Side som Drotsete eller Rigsforstander indsattes Agmund Finsson, og som Kantsler Provsten ved Mariekirken Henrik Henriksson, og disse delte Regjeringsforretningerne mellem sig. Men naar Dronningen var i Landet, tog hun selv Styret, og de regjerende overdrog det gjerne til hende, som allerede havde vist, at hun kunde føre det med Kraft.

Norge og Danmark var saaledes forenede. En Overenskomst, som greiede Forholdet mellem Rigerne, har vistnok ogsaa fundet Sted; men sikkert ved vi det ikke; thi noget skriftligt er derom ikke bevaret. Heller ikke er der fortalt os noget om Stemningen i Landet i Anledning af Foreningen; men

stærk kan den vistnok ikke have rørt sig, dertil var i denne døde Tid Fædrelandsfølelsen for slap og den politiske Sands for liden. Men at Foreningen har havt Margretas Hjerte, og at det allerede nu har staaet lysende for hende at udvide den til ogsaa at omfatte Sverige, det ligger nær at antage; thi Margreta var med Hensyn til Statsklogskab et Hoved høiere end sine samtidige; „oversaa og beherskede Forholdene, og med overlegen Aand ledede det hele".

Alligevel begyndte hun, som det synes, sin Regjering med et Feilgreb. Erkebispestolen var ledig, og til at beklæde den havde Domkapitlet enstemmig valgt Chorsbroderen Haakon Ivarsson. Men denne var ikke efter Margretas Hoved. Hendes Politik var at besætte de vigtige Stillinger med Mænd, som var hende hengivne og som hun kunde stole paa. Det var derimod Tilfældet med Nikolaus Ruzer, en dansk Adelsmand, som ovenikjøbet synes have været af tysk Herkomst. For ham anvendte Margreta sin Indflydelse hos Paven, og denne, mod hvem der var opstillet en Modpave, vilde ikke lægge sig ud med en saa mægtig Dronning som Margreta og udnævnte Nikolaus. Men Valget af ham var meget uheldigt. Selv i en Tid, der ogsaa i kirkelig Henseende var saare mørk, tegner Nikolaus's Skikkelse sig med sort. Han var saa blottet for kirkelig Sands, at han ikke synes at have seet noget andet i sit Embede end dets Indtægter. Han vendte tilbage til Danmark medtagende en Mængde Bohave, Kostbarheder og Bøger tilhørende Nidaros Kirke, og fra Danmark styrede han Norges Erkebispestol. I Norge udførte han aldrig nogen biskoppelig Forretning. Saa meget som den Tid end taalte og saa igjennem Fingre med alle Geist-

lige *), forargedes den dog over en Færd som Nikolaus's, som allerede ved sin Nationalitet kun var ilde seet. Til Lykke beklædte han ikke Erkebispestolen mere end 4 Aar. Han døde i 1386. Hans Eftermand blev Vinalde Henriksson, før Provst ved Apostelkirken i Bergen. Han var svensk af Fødsel, var Margretas Ven, hvem han sikkert skyldte sin Ophøielse, men han havde lagt sin Manddoms Arbeide i den norske Kirke, var fortrolig med dens Forhold og en af de dygtigste norske Præstemænd paa den Tid. Ogsaa paa andre Bispestole satte hun danske Mænd — ganske vist for gjennem dem at øge sin Indflydelse i Rigsraadet, hvortil ikke blot Erkebispen, men ogsaa hans Lydbiskoper var selvskrevne.

Strævet for at ophjælpe Handelen. Rigsstyrelsen udadtil.

I Forholdet til Udlandet var det Forhandlinger med Hansestæderne, som tog Opmærksomheden. Efter Haakons

*) En Skildring af Geistlighedens Liv omkring Aar 1400 giver Dietrich af Niem, Biskop af Verden: „I Norge", siger han, „pleier baade Klerker og Lægfolk at drikke lige meget, og hvis en ikke over al Maade kan beruse sig i Øl, synes han ikke, at han er lykkelig. Den ene kræver af den anden, at han skal gjøre ham fyldest ved at drikke lige saa meget som han, og ingen, som ikke saa det, skulde tro, hvor meget baade Mænd og Kvinder der kan drikke paa en Gang, og det sker saa længe, indtil man falder drukken omkuld. — I de samme Egne er det tilladt Bisper og Præster at holde Friller, og naar Biskopen to Gange om Aaret visiterer de ham undergivne Præster, fører han Frillen med til disse Præsters Huse, og hun tillader ikke engang sin biskopelige Elsker at visitere, uden at hun er med, dels fordi hun da lever

Død søgte de at faa stadfæstet sine Handelsrettigheder, men fik det ikke og maatte ovenikjøbet, som det synes, finde sig i Indskrænkninger og døie Overlast.

Søgte saaledes den norske Styrelse at holde igjen med Tyskerne, saa arbeidede de dem paa den anden Side i Hænderne ved Bestemmelser, der maatte kvæle norsk Driftighed og hindre Opkomsten af den norske Handel. Der var tidligere forbudt at drive Handel for egen Regning, medmindre man eiede 15 Mark forngilde *). Meningen dermed var at forebygge Mangel paa Arbeidsfolk, „saa at Landet skulde lægges øde, Jorden savne Dyrkning og Skatterne forringes, naar altfor mange vilde slaa sig paa Handelen". Dette Forbud blev nu indskjærpet og dertil føiet den Bestemmelse, at ingen maatte bygge Skib til Fart nord i Landet eller til Skatlandene, medmindre han var istand dertil af egne Midler og uden at optage Laan. Saadanne Tvangslove var, som vi har seet, ganske i Tidens Smag; men forklarer end denne Omstændighed de styrendes Blindhed, saa gjorde de den naturligvis ikke mindre fordærvelig.

For at værne om de smaa Kjøbstæder blev det forbudt at seile med Handelsvarer andetsteds end til de nærmeste Kjøbstæder. Strengest indskjærpedes Forbudet for Folk fra Haalogaland og Finmarken, som ikke maatte reise langt fra sit Hjemsted, da man frygtede Indfald fra Russerne og Karelerne, der „havde opsagt Stilstanden med Norges Mænd".

---

høit hos Præsterne med disses Friller og dertil faar Gaver af dem, hos hvem der visiteres, dels ogsaa fordi hun vil passe paa sin Elsker, at han ikke skal blive forelsket i en anden, der er smukkere."

*) Svarende til 5 Mark rent Sølv.

Indfaldet gik ogsaa i 1385 eller 1386 for sig. Russerne „dræbte Mænd, Kvinder og Børn og ranede Gods", men alvorlig Modstand synes de ikke at have mødt, og paa denne Kant af Landet kunde Grændserne siges at være uden Værge.

Skylden herfor kan ikke med Rette lægges paa Margreta. Forholdene i Danmark gjorde hendes Nærvær i dette Land nødvendig. Hun var omgiven af Vanskeligheder, som blot en Aand som hendes kunde beseire. Valget af hendes Søn til Konge havde skabt hende Fiender baade i Meklenburgerne og Holstenerne, og de sidste havde endogsaa taget Sønderjylland. Den bedste Del af Skaane havde Hansestæderne inde, og Resten var falden i Meklenburgernes Hænder.

De 15 Aar, hvori Hansestæderne skulde sidde inde med sin Del af Skaane, var snart omme, men derfor var det slet ikke afgjort, at Landskabet blev tilbagegivet. Hansestæderne følte sig nemlig forurettede og havde Aarsag dertil. Mange danske Herrer havde udrustet Skibe — mod Meklenburgerne hed det vel, men de sparede heller ikke andre, heller ikke Hansestæderne; de drev formeligt Sjørøveri. Kjøbmændene klagede for Margreta, men hun kunde daarlig afhjælpe deres Klager, thi hendes Myndighed over de selvraadige Adelsmænd af Undersaatter var endda ikke meget stor; desuden saa hun paa deres Færd med andre Øine end Hansestæderne. Alligevel lykkedes det hende at bringe disse til at udlevere sit Pant (1385), og i det følgende Aar fik hun Fred med Holstenerne, hvem hun dog maatte overlade Sønderjylland som arveligt Len. Ogsaa de selvraadige danske Herrer fik hun Bugt med; de maatte opgive Sjørøveriet og overlevere sine Slotte.

Af Margretas Fiender var Meklenburgerne tilbage. Den gamle Hertug Albrecht, hendes farligste Fiende, havde Døden

i 1379 skilt hende ved, men Sønnen sad fremdeles paa Sveriges Trone; dog han var ikke farlig, dertil var hans Dygtighed og Magt for liden. Det svenske Rigsraad havde forsvarlig bundet hans Hænder; i 1383 havde han saaledes maattet indgaa Forlig med Raadet og love i „alle Stykker at rette sig efter dets Villie". Men god Forstaaelse blev der ikke. Vistnok fik han Understøttelse til et Indfald i Skaane, havde ogsaa Fremgang, men da Margreta ilede til med en Hær, trak han sig ilsomt tilbage, og Skammen, han herved paadrog sig, skulde ikke bedre Forholdet til Stormændene. Men saa dør 1386 den mægtigste af disse, mægtigere end Kongen og den farligste af hans Modstandere, Drotseten Bo Jonsson, og Albrecht aander friere. Thi Bo Jonsson havde foruden en uhyre Privateiendom ogsaa den største Del af Landets Slotte inde som Pantelen, og dem mente Kongen nu at komme i Eie af som Formynder for hans Enke og Børn. Men den kloge Stormand havde forudseet dette Tilfælde og i sit Testamente overdraget Formynderskabet og dermed Raadigheden over Slottene til to af Rigets Bisper og otte verdslige Herrer, alle afsagte Modstandere af Kongen. Endda vilde denne fastholde sit Krav paa at være Formynder, men de andre stod paa sin Ret; det kom til Brud, og snart var Opstanden i fuld Gang mod Kongen. Alt tegnede til, at Margreta, som vistnok allerede havde begyndt Underhandlinger med de svenske Herrer, ogsaa kunde sætte Nordens tredie Krone paa sin Søns Hoved, da dennes uventede Død paa Falsterbo Slot i Skaane gav Sagerne en anden Vending.

De nærmere Omstændigheder ved Olafs Død er ukjendte. End ikke Dødsdagen kan nøiagtig angives. Man ved kun, at han endnu levede den 10 Juli 1387, og at han blev jord-

fæstet i Sorø 4de August næstefter, men nærmere kan vi ikke opgive Dagen, da han døde. Han blev kun 17 Aar gammel, og havde levet for kort og for lidet sammen med Nordmændene til, at hans Bortgang kunde sætte de dybeste Følelser hos dem i Bevægelse; men sikkert nok har de med Vemod hørt hans Dødsbud, der var det sidste Skud af en Kongestamme, som i Aarhundreder havde staaet i Spidsen for Folkets Udvikling, baaret dets bedste Tanker og værnet om dets Selvstændighed.

Dronning Margretas Segl

Uddrag af Pressens Udtalelser
om
Fortællinger af Norges Historie
ved Vilh. Poulsen Præst.

Akershus Amtstidende: „At give en levende og fængslende fremstilling af de mere fremtrædende historiske begivenheder enkeltvis er er visselig ingen let sag. Men ganske anderledes vanskeligt er det dog at give en sådan fremstilling af historien i dens sammenhæng, idet der stadig tages hensyn til, at det, der fortælles, skal tjene til belysning af den historiske udviklings gang. Denne vanskelighed er det imidlertid sognepræst V. Poulsen i sit historiske arbeide har løst på en beundringsværdig måde. — — På samme tid som fremstillingen er fyldig, indholdsrig og korrekt, idet det fremgår, at forfatteren har tilgodegjort sit verk de nyeste undersøgelser, kommer det stadig klart frem, at det er historie og ikke „historier" han vil levere. Det er imidlertid ikke blot valget af stof og dettes ordning, som giver verket et fortrin fremfor andre lignende arbeider. Det er det lette, livfulde, formfuldente, ofte poetisk skjønne sprog, indholdet er iklædt, som især vækker vor beundring, og som i forbindelse med indholdet gjør bogen ligeså fængslende som underholdende. Bogen fortjener derfor den største udbredelse som en folkebog i ordets bedste betydning."

Bergens Tidende: — — „dens ligefremme og dog fængslende Fortællemaade, dens malende Stil vil give den opvoxende Slægt et levende Billede af Forfædrenes Liv, som den selv skal fortsætte og udvikle. Forsættelsen af Værket modsvarer fuldkommen de Forventninger, som dets Begyndelse fremkaldte."

Dagbladet. „Det gode Indtryk, som man fik allerede af de første Hefter, er kun bleven forstærket ved alle de følgende: Stoffet er udvalgt med Forstand og Omhu, og Gjenfortællingen er overmaade heldig; Forf.s Stil er baade letlæst og smagfuld. Anlagt efter en mindre Maalestok end Øverlands „Illustreret Norges Historie" giver dog ogsaa Poulsens Værk en god og i Sandhed populær sammenhængende Fremstilling af Fædrelandets Historie, der fortjener den største Udbredelse. Helsidebillederne

er gode Gjengivelser i Træsnit af moderne nordiske Kunstneres Malerier og Tegninger over Motiver fra den gamle norske Historie. — — Den fortjener den største Udbredelse, hvortil ogsaa dens Prisbillighed gjør den særlig egnet. J. U.«

Finmarksposten: „Vi vil gjerne anbefale enhver, der interesserer sig for at have en god Norges Historie, dette Værk. Bogen er skreven i et særdeles behageligt og folkeligt Sprog med talrige Illustrationer og et et Kort over gamle Norge."

Fjeldposten: „Godt og billigt er to Ting, som ikke let lader sig forene; men efter mit Skjøn er her begge Dele forenet. Selv den mindre bemidlede vil kunne spare sammen 50 Øre til hvert Heftes Modtagelse. Bogen burde findes i ethvert Hjem."

Fjordenes Blad: „Vi har ved en tidligere Leilighed udtalt os fordelagtigt om dette Værk og kan ved nøiere Kjendskab til Bogen gjøre det samme. Sogneprest Poulsen leverer det norske Folk en god Gave i denne Bog. Han har forstaaet at gjøre ét passende Udvalg af det rige Stof, og han fortæller jevnt, flydende og folkeligt. Billederne pryder meget Bogen, og Kartet over det gamle Norge er til meget Retledning under Gjennemlæsningen. — Vi tør derfor paa det bedste anbefale denne Bog og ønske den stor Udbredelse."

Framgang: „Tør man nogensinde tale om „et Savn i Bogverdenen", maa man vel kunne sige, at vi har savnet et Arbeide som det Poulsen her prøver at byde. — — Poulsens Norgeshistorie er en kyndig Mands Arbeide, skrevet ud af en kjærlig Hengivelse til Emnet og i et greidt, letfatteligt og tiltalende Sprog. Det er i god Tydning en Folkebog, som vil baade glæde og gagne. De mange udmerket smukke Billeder er en Forøgelse af dens Værd. Efter mit Skjøn burde Poulsens Norgeshistorie findes i enhver Bygdebogsamling og i de flest mulige Hjem."

Fredrikstad Ugeblad: „Jo mere vi læser af denne Historie, des flere gode Sider finder vi ved den, saa vi anser den for at være særdeles god og en passende Folkelæsning."

Fædrelandet: „Herr. Poulsen har allerede før gjort sig fordelagtig bekjendt som historisk forf. ved sit skrift „Fra Reformationstiden", der har vundet megen og velfortjent ros som en sjelden god og populær bog. Ogsaa i sin Norges historie viser han sig som en ualmindelig kvik og livlig fortæller, hvis fremstilling overalt bærer vidnesbyrd om forfatterens kjærlighed til det stof, han behandler, og hans sjeldne evne til at gjøre

historien interessant og tiltrækkende. For tiden eier vi visselig ikke noget verk, der er saa tjenligt til mønster for historielæreren, som dette. Verket kan derfor ikke varmt nok anbefales vor lærerstand. Enhver, der har med historisk undervisning at gjøre, burde sætte sig godt ind i Poulsens maade at fortælle historien paa og lade hans fremstilling tjene sig som mønster; frugten af historietimerne skulde da visselig blive en anden end altfor ofte er tilfældet. Det er imidlertid ikke alene ved selve fremstillingsmaaden, nævnte verk udmerker sig. Forf. har ogsaa forstaaet at tage med kun det væsentlige, det der bedst tjener til at karakterisere vedkommende tid og har øvet indflydelse paa den historiske udviklings gang, som han stadig lader træde klart og fyldig frem. I denne henseende har kanske læreren mest at lære af Poulsens verk. Historieundervisningen paa skolen forfeiler altfor ofte sit maal, idet den kun bliver en undervisning i historier. Der berettes om de enkelte personer og begivenheder uden engang at paapege historiens organiske sammenhæng. Vistnok har den biografiske fremstilling sin berettigelse og er den ene mulige paa de tidligere trin; men historieundervisningens hovedøiemed bør dog være at vise os fortidens udvikling. Historiens enkelte begivenheder og personligheder bør ordnes stil led i en kjæde, der strækker sig fra historiens morgen til nutiden og viser os, at vor tid er en forsættelse af den samme kjæde — — Dette arbeide har imidlertid Poulsen i betydelig grad lettet os ved sit historiske verk, saa jeg ogsaa fra den side betragtet maa anbefale det som et fortrinligt hjælpemiddel. Men paa samme tid, som læreren i det foreliggende arbeide vil have en i enhver henseende ypperlig haandbog, er indholdet saa greit og klart fremstillet og fremtræder i en saa populær form, at verket kan kaldes en folkebog i ordets bedste betydning. Dertil kommer, at prisen i forhold til det solide og smagfulde udstyr er yderst lav, omtrent halvdelen af den sedvanlige bogpris."

Grimstad Adressetidende: „Poulsens Fortællinger af Norges Historien er et fortjenstfuldt Værk, der fortjener den største Udbredelse. Nogen sundere og mere underholdende Læsning for den opvoxende Ungdom ved vi ikke at anbefale, den har den store Fordel at den er underholdende paa samme Tid som den er lærerig; Stoffet forekommer os ualmindelig heldig begrændset, ligesom Forfatteren synes os at have det rette Greb paa at træffe Pointet og derved undgaa megen Vidløftighed og et Omfang som baade skrækker Kjøber og Læser. Den er udmerket pent udstyret."

Kristiansands Tidende: „Disse Fortællinger er skrevne i et greit, klart Sprog, men underholdende for dem, hvem vor gamle Historie morer, og det burde jo være mange norske Kvinder og Mænd. Bogen er smukt udstyret og billig."

Lolland og Falsters Stifts-Tidende: „Fortællemaaden er særdeles god og livlig. — — Bogen fortjener at være en Folkebog ikke alene i Norge, men ogsaa i Danmark."

Menneskevennen: „Denne Bog burde bli, hvad den ogsaa er bestemt til, en Folkebog. Saavel Indhold som Fremstilling berettiger den dertil. For Lærere i Historie vil den være en fortrinlig Hjælpehaandbog. Prisen er ualmindelig billig."

Missionsvennen: „Poulsens Fortællinger af Norges Historie maa glæde hver Nordmands Hjerte. Vi ville dog gjerne kjende vore Fædres Liv, Færd og Historie."

Nationaltidende: „Pastor Poulsen har i sit tidligere Værk „Fra Reformationstiden" vist sig som en livfuld Fortæller, der uden at fortabe sig iørkesløse Bagateller har et godt Blik for, hvad det kommer an paa ved Skildringen af en Tidsalder og dens Personligheder, og akkurat de samme Fortrin træde frem i den foreliggende Bog, hvor de vigtigste Begivenheder af Norges Historie ere gjengivne i et Sprog, der fængsler, og ud af hvilket der aander en varm og inderlig Kjærlighed til „Landet med de tusen Hjem". Det er en Bog, som vi paa det bedste ville anbefale til danske Læsere."

Nordre Bergenhus Amtstidende: „En Norgeshistorie burde findes i Hvermands Hus. Og da ved vi ingen bedre at anbefale end denne. Det er ingen strængt videnskabelig Fremstilling. Det er nærmest en Række Fortællinger, der dog ere forbundne til et sammenhængende Hele. Men netop derfor egner den sig godt til Folkelæsning. Bogens Værd øges meget ved Kartet og de mange Billeder."

Nordenfjeldske Tidende: „Jeg vil denne Gang henlede Opmærksomheden paa en god historisk Bog, nemlig Vilh. Poulsens Fortællinger af Norges Historie. Bogen er saa godt fortalt, at den kan bruges til Høitlæsning. I de lange Vinteraftener eller om Søndagene burde den frem af Boghyllen og Husfaderen eller en anden kunde da læse høit for den lille Kreds, som her var samlet. Og det er en overkommelig Sag at anskaffe sig dette Skrift."

Ny illustreret Tidende: „Der er et udmerket Stofvalg, Frem-

stillingen er livlig og grej; Bogens Udstyr er smukt, og endelig bidrager dens Prisbillighed til, at den kan blive en Folkebog med vid Udbredelse inden vort Land."

Ribe Amts-Tidende: „Skjøndt Fortællingerne ikke ere religiøse, og Værket ikke paa nogensomhelst Maade gjør Fordring paa at være et religiøst Værk, saa er dog Religionen hverken haanet eller udelodt deraf, men indtager den Plads, som den bør i et Folks Historie der beretter dets Udvikling indadtil som udadtil. Kongernes Liv, Regjering, Karakter osv. omtales ogsaa udførligt, saavelsom Folkets Eiendommeligheder i forskjellige Retninger, saa Værket lover i den Haand det er lagt, at blive en udmerket, oplysende Folkelæsning, der anbefales til en stor Læsekreds i det danske Folk."

Sandefjords Tidende: „Vi henviser til, hvad vi før har udtalt om Poulsens Norgeshistorie, der efter vor Mening baade er strevet i et let folkeligt Sprog og bygget paa stræng historisk Nøiagtighed.

L. Bærøe.«

Skilling-Magazin: „Vi benytte Anledningen til atter at anbefale disse „Fortællinger," — — Forfatteren, der viser sig som en meget god Fortæller, tager med i sine Skildringer ikke alene vore Forfædres Bedrifter ude og hjemme, men ogsaa deres offentlige og private Liv; Bogens Udstyr er meget smukt, og dens Pris er særdeles billig."

Svendborg Amtstidende: „Da dette Værk ogsaa omhandler Forholdet til Danmark, vil det ikke være uden Interesse for danske Læsere at see Sagen belyst ogsaa fra norsk Side, da tilmed Prisen er sat saa lavt, for at netop den mindre bemidlede Del af Samfundet, skal gives Adgang dertil, vil vi paa det bedste anbefale Bogen til vore Landsmænd.

H.«

Trondhjems Adressekontors Efterretninger: „Nu da første Bind af dette Verk foreligger, viser det sig, at de Forventninger, hvormed man hilsede dette Arbeide, ikke er blevne skuffede. Hvis Forf. blot fremdeles vil holde, hvad han har lovet, — og derom tvivles ikke —, har han sikret sig en vakker Plads inden Rækken af vore nationale Forfattere. — — Hvert Kapitel er forsynet med et i Initialform anbragt Originalbillede, ligesom der fremdeles leveres gode Billeder af vort Lands Mindeværdigheder. Et Kart over Norge i Middelalderen medfølger 1ste Bind. Bogen egner sig virkelig som Folkebog i dette Ords bedste Betydning, og Prisen skal da heller ikke skræmme nogen."

Trondhjems Aftenblad: „Det har været mig en sand Fornøielse at læse disse, da Sproget er let, og Begivenhederne er godt skildrede. Hertil bidrager ogsaa de mange Illustrationer. Jeg skulde ønske, at dette gode Verk maatte finde Indgang i ret mange Huse. — — Prisen er ogsaa saa billig, at selv den mindre bemidlede maa kunne anskaffe sig det."

Tromsø Stiftstidende: „Denne Bog, som indeholder talrige Illustrationer og et Kart over det gamle Norge, er skrevet i et saa underholdende Sprog og Historien saa kvikt fortalt, at det bliver en Morskabslæsning af bedste Sort baade for Ung og Gammel, som har vor Historie kjær."

Tunsbergeren: „Pressen har enstemmigt udtalt, at hr. Poulsen har forstået at anslå den rette tone og finde den rette begrænsning. „Disse „Fortællinger" bør bli en folkebog", heder det overalt. Glem ikke, at der her er anledning til at få en illustreret, smukt udstyret fædrelandshistorie til en pris af 10 øre pr. ark. L. B.«

Vestfold: „Denne letlæste Fremstilling af vort Folks Historie anbefales Læserne paany."

Vestlandske Tidende: „For at gjøre mit til, at denne udmerkede Folkebog snarest muligt kunde komme ud, vil jeg atter minde enhver, der interesserer sig for Fædrelandshistorie og god Læsning overhovedet, at skynde sig med at subskribere paa dette Verk, som indbundet vil komme paa 12 Kr. eller saa. For disse vil han da for sig selv og sine have en Bog, hvoraf de vil faa megen Glæde. Jeg havde nok tidligere lagt Merke til, at Forfatteren eier en særegen Evne til at fortælle paa en behagelig og dog belærende Maade; men først i disse Dage har jeg seet, med hvilken Lyst, ja Begjærlighed selv Barnet, der ikke har læst det ringeste Norgeshistorie, gjennemlæser Fortællingerne om Jomsvikingerne, Olaf Trygveson osv., og jeg skulde tro, at dette er anden Læsning end alle disse Børnebøger eller Romaner, som Gutten eller Pigen altfor ofte spilder Tiden med i vore Dage."

Vestlands-Posten.: „Dette værk, der er udstyret med talrige illustrationer og fortalt i et let og smukt sprog, burde have stor tilslutning, så det kunde blive, hvad det fortjener at være, en „folkets" bog."

